

BISERICA ORTODOXĂ

REVISTA SFINTEI EPISCOPII A ALEXANDRIEI ȘI TELEORMANULUI
ANUL XVI, NR. 2 IULIE - DECEMBRIE 2014

BISERICA ORTODOXĂ

Revista Sfintei Episcopii
a Alexandriei și Teleormanului

ANUL XVI, NR. 2
Iulie - Decembrie
Editura Cartea Ortodoxă
Alexandria 2014

COMITETUL DE REDACȚIE

Președinte
P.S. Părinte Episcop
† Galaction

Vicepreședinte
P.C. Pr. Dr. Ciulei D. Marian

Membrii
P.C. Pr. Păunescu Eugen - Cătălin
Consilier Administrativ-Bisericesc
Stângă Alin - Vasilică
Redactor responsabil

Tehnoredactare - Valentin Holban
Copyright 2014 © Editura Cartea Ortodoxă
– Toate drepturile rezervate –
ISSN 1582-1544

2014
ANUL OMAGIAL EUHARISTIC
(AL SFINTEI SPOVEDANII ȘI
AL SFINTEI ÎMPĂRTĂȘANII)

Titlu desen si autorul:
nume și prenume - școala, clasa

Cuprins

PASTORALĂ LA NAȘTEREA DOMNULUI

† GALACTION, Episcopul Alexandriei și Teleormanului 9

ARTICOLE ȘI STUDII

Sfinții Martiri Brâncoveni – semnificația, importanța și actualitatea martiriului în viața Bisericii

Pr. **Eugen-Cătălin PĂUNESCU** 17

Teologie și spiritualitate în colindele de Crăciun

Cristian BUTNĂRAȘU 24

CUVÂNTUL CARE ZIDEȘTE

Dumnezeiasca Euharistie – Centrul vieții liturgice și duhovnicești a creștinului

Dr. **Stelian GOMBOȘ** 71

Sfânta Euharistie - hrana și băutura cea duhovnicească

Drd. **Pavel Radu LALA** 90

Felia de brânză

Elena TUDOR 109

PAGINI DE ISTORIE TELEORMĂNEANĂ

Clerul inferior din provincia istorică a Valahiei în secolul al XIX-lea.

Studiu de caz: Preotul Alexandru Popescu din Scrioaștea

Nicolae DRĂGUȘIN 113

Relațiile domnitorului Alexandru Ioan Cuza cu teleormănenii și roșiorienii

Prof. **Gheorghe VLAD** 124

BUNA VESTIRE A ÎMPĂRĂȚIEI

Pilda samarineanului milostiv. Predică la duminica a 25-a după Rusalii

† GALACTION, Episcopul Alexandriei și Teleormanului 129

VIAȚA BISERICESCĂ

Agenda de lucru a Preasfințitului Părinte Episcop Galaction

Secretar Eparhial Pr. **Vasile NEACȘU** 137

BISERICA ȘI SOCIETATEA

Lucrarea social-filantropică și medicală a Bisericii și slujitorilor ei

Pr. dr. **Viorel OLARU** 151

Dimensiunea calitativ-apreciativă a demersului evaluativ în educația religioasă - partea a II-a

Pr. dr. **Emil M. LAZĂR** 164

Familia creștină între tradiție și modernitate, partea IV-a

Pr. **Florentin Daniel GRAMA** 261

POEZIE CREȘTINĂ

Lumina Sfinților Brâncoveni

Carmen MUTU 283

O clipă

Carmen MUTU 285

Mai dă-mi vreme

Rodica CONSTANTINESCU 286

In memoriam

Adriana MIU 287

RESTITUIRI

Constantin Brâncoveanu – baladă populară 289

Sfânta Împărtășire în spiritualitatea creștină. Deasă ori rară împărtășire?

Pr. Prof. **Petre VINTILESCU** 299

† GALACTION

DIN MILA LUI DUMNEZEU,
EPISCOP AL SFINTEI EPISCOPII A ALEXANDRIEI
ȘI TELEORMANULUI

TUTUROR DREPTCREDINCIOȘILOR CREȘTINI,
CINULUI MONAHAL, PREA CUCERNICILOR
ȘI PREA CUVIOȘILOR PĂRIȚI DIN ACEASTĂ
SFÂNTĂ ȘI DE DUMNEZEU PĂZITĂ EPISCOPIE,
HAR, PACE, SĂNĂTATE ȘI ALESE BUCURII
DUHOVNICEȘTIDE LA DUMNEZEU,
IAR DE LA NOI PĂRINTEASCĂ ÎMBRĂȚIȘARE
ȘI ARHIEREASCĂ BINECUVÂNTARE

*„...Și a născut pe Fiul său, Cel Unul-Născut
și L-a înfășat și L-a culcat în iesle, căci nu
mai era loc pentru ei...”
(Luca II, 7)*

Iubiții Noștri fi duhovnicești,

Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos, praznicul pe care îl sărbătorim, ne prilejuește și anul acesta bucuria de a fi împreună, uniți în rugăciune, în Sfintele noastre biserici și de a mulțumi lui Dumnezeu pentru iubirea Sa cea mare, care, de două mii de ani, izvorăște neconținut din peștera Betleemului. În acel moment al istoriei, „la plinirea vremii”

(Galateni IV, 4), când lumea era mai însetată ca oricând de viață, de adevăr și de ajutor de sus, „poporul care locuia întru întuneric” a văzut lumină mare, iar cei ce locuiau „în latura umbrei morții” lumină a strălucit peste ei (cf. Isaia IX, 1). „Lumina” aceasta era Hristos Domnul, venit pe pământ ca să înalțe pe omul căzut în păcat iarăși la demnitatea de fiu al lui Dumnezeu și să-l mântuiască. Căci acesta a fost în primul rând rostul venirii Fiului lui Dumnezeu pe pământ; pentru aceasta „Cuvântul S-a făcut trup și S-a sălășluit între noi” (Ioan I, 14), „ca pe cei de sub Lege să-i răscumpere, ca să dobândim înfierea” (Galateni IV, 5). „Căci n-a trimis Dumnezeu pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca să se mântuiască, prin El, lumea” (Ioan III, 17). Motivul venirii lui Hristos este mântuirea noastră. Nici un eveniment din istorie nu ne privește atât de direct ca Nașterea Domnului. Ne bucurăm de acest eveniment minunat – care este Întruparea Mântuitorului, dar mai cu seamă de scopul pentru care a venit Hristos în lume. De aceea, totdeauna în timpul Sfintei Liturghii mărturisim acest adevăr când rostim Simbolul de credință, spunând: „Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire, S-a pogorât din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara și S-a făcut om.”

Teologhisind acest adevăr, una dintre cântările Sfintei Biserici alcătuieste un adevărat Simbol de credință al praznicului Sfintei Întrupări atunci când glăsuiește: „Veniți să ne bucurăm întru Domnul, povestind taina ce este de față. Zidul cel despărțitor acum cade; sabia cea de foc se îndepărtează; heruvimul nu mai păzește pomul vieții; iar eu mă împărtășesc din dulceața din rai, de la care m-am îndepărtat prin neascultare. Că Chipul cel neschimbat al Tatălui, Pecetea veșniciei Lui, înfățișare de rob primește, ieșind din Maica ce nu știe de nuntă, nesuferind schimbare: că a rămas ce era, Dumnezeu adevărat fiind; și a luat ce nu era, om făcându-Se, din iubire de oameni”¹.

Din această iubire dumnezeiască nesfârșită ne adăpăm și noi sufletele, acum, în zi de prăznuire prealuminată și ne bucurăm ascultând dezlegarea tainei celei „din veac ascunsă și de îngeri neștiută.” Însă vestea cea bună, sau, mai bine zis „cea mai bună veste,” ne vine tot printr-un înger, semn că Adevărul vine de sus, atunci când zice păstorilor: „Iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul. Că vi S-a născut azi Mântuitor, Care este Hristos Domnul” (Luca II, 10-11). Icoana acestei

1. Mineiul lunii Decembrie, p. 376;

sfinte bucurii pe care o primim este totuși brăzdată de o umbră, căci Sfântul Luca ne precizează că Pruncul Sfânt S-a născut în iesle, „*căci nu mai era loc de găzduire pentru ei*”.

Smerenia Fiului lui Dumnezeu se lovește de mândria și autosuficiența oamenilor, iar Lumina care răsare în noaptea lumii nu este primită nicăieri. Omul nu primește pe Dumnezeu: „*Întru ale Sale a venit, și ai Săi nu L-au primit*” (Ioan I, 11). Dumnezeu născut Om pentru oameni nu-Și poate găsi niciun adăpost omenesc ci Se naște într-un staul! Și totuși, în această stare de umilință, El Se înscrie în numărul celor din urmă supuși ai Cezarului de la Roma, pentru ca pe noi să ne înscrie în numărul celor aleși pentru împărăția cerurilor! Staulul a fost întotdeauna sălașul propriu al acelor ființe destinate jertfei și, într-un staul vine să Se nască Cel care va fi jertfa supremă și veșnică, ce se aduce o dată pentru totdeauna spre mântuirea lumii. El nu Se murdărește de staul, ci acesta se sfințește și se preschimbă în biserică a lui Dumnezeu în care vin să se închine păstorii cei cu sufletul curat și magii de la răsărit.

Când Hristos Dumnezeu Se naște, tot Ierusalimul dormea: dormea Irod, dormeau și fariseii, și arhierii, și soldații. Iar când s-au trezit au pus mâna pe sabie! Așa au ales ei să-L primească pe Cel ce a venit în lume ca lumea „*viață să aibă și din belșug să aibă*” (Ioan X, 10). Prigonit din pruncie avea să fie Cel „*plin de har și de adevăr*” (Ioan I, 14), Cel ce S-a făcut pentru noi pildă de smerenie (Filipeni II, 8), pildă de iubire (Ioan XV, 13), pildă de slujire (Matei XX, 28), Care a vindecat pe cei bolnavi, a săturat pe cei flămânzi, pe cei morți i-a înviat și ne-a dăruit tuturor multă și bogată milă.

Pe noi, creștinii de astăzi, ne întristează toate acestea și ne întrebăm indignați cum au putut oare oamenii din vremea aceea să nu-L primească pe Fiul lui Dumnezeu? Și ne spunem în sinea noastră că noi nu am fi făcut la fel ca aceia. Iar Maicii îndurerate, care „*n-are scutec de-nfășat*”, noi îi răspundem degrabă „*Nu mai plânge Maica mea/ Scutecele noi ți-om da/ Pruncul Sfânt de-i înfășa*”.

Dar astăzi, la ceas de sfântă sărbătoare, când Hristos bate la ușa sufletului nostru și, cu dor dumnezeiesc pentru făptura pierdută, dorește să Se nască înlăuntrul nostru, noi Îl primim oare? Observăm că sfintele cântări ale Bisericii ne prezintă Dumnezeiasca Întrupare la un permanent timp „*astăzi*”: „*Aastăzi Hristos în Betleem Se naște din Fecioara. Astăzi Cel*

fără de început Se începe”², „Astăzi toate se umplu de bucurie”.³ Însă, pentru creștinii de „astăzi” mai are semnificație Nașterea Mântuitorului? Mai are loc Hristos în viața noastră? Omul zilelor noastre aleargă după un trai bun și confortabil, după un serviciu ușor și cât mai bine plătit, după mese îmbelșugate și băuturi alese, căutând cu orice preț fericirea. El uită însă cuvintele Sfântului Apostol Pavel, care ne spune deslușit că „*împărăția lui Dumnezeu nu este mâncare și băutură, ci dreptate și pace și bucurie în Duhul Sfânt*” (Romani XIV, 17). Oricât ar căuta fericirea lumească, el nu va avea parte de fericirea cea adevărată niciodată. Se va simți mereu neîmplinit, va simți că îi lipsește ceva. Va fi un om al îndoielilor, al întrebărilor fără răspuns, un om care a rătăcit calea către Împărăție.

Dacă Dumnezeu nu trăiește în inima noastră, dacă în sufletul nostru nu se găsește comoara cerească a credinței, oricât am fi de împodobiți cu fericire pământească, cu tot felul de belșuguri și de sănătate, nu vom afla pentru sufletul nostru fericirea aceea pe care nimeni, în afară de Dumnezeu, nu poate să o dea.

Cu nici un fel de bogăție nu va putea omul, care nu-L are pe Dumnezeu în inimă, să se răscumpere din musturarea cugetului, când acesta va începe să vorbească și nu va reuși niciodată să-și agonisească pacea lăuntrică și sprijinul sufletesc, care îi dau putere să treacă peste orice încercare.

Pentru aceasta Hristos Dumnezeu se naște „astăzi” pentru noi și Sfânta Sa Naștere este, cu fiecare an ce trece, tot mai necesară și tot mai actuală și mai de folos sufletelor noastre.

Hristos, Dumnezeu - Întrupat, este lumină. Unde este El, noaptea îndoielii și a păcatului se risipește, iar iubirea și pacea lăuntrică se statornicesc în suflete. Lumina Sfintei Sale Întrupări înlătură toate îndoielile și întrebările omului, dezvăluie tainele vieții și ale morții, arată că scurta viață de aici este pregătire pentru alta, care nu va avea sfârșit, arată calea cea adevărată către raiul cel pierdut, către fericirea cea neprețuită, la sânul cald al Tatălui Ceresc. Ne spune de unde venim și unde ne ducem când zice: „*Ieșit-am de la Tatăl și am venit în lume; iarăși las lumea și Mă duc la Tatăl*” (Ioan XVI, 28). Acesta este și drumul fiecărui dintre noi. Omul, de la Dumnezeu vine și la Dumnezeu se întoarce, însă calea pe care merge este Însuși Hristos, care ne învață: „*Eu sunt Calea, Adevărul și Viața. Nimeni nu vine la Tatăl Meu decât*

2. *Mineiul lunii Decembrie*, p. 395;

3. *Ibidem*, p. 386;

prin Mine” (Ioan XIV, 6); „*Eu sunt ușa: de va intra cineva prin Mine, se va mântui*” (Ioan X, 9); „*Eu sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții*” (Ioan VIII, 12).

Să ne facem dar și noi vrednici de a-L primi pe Pruncul Dumnezeiesc în sufletele noastre luminate de lumina credinței în El și încălzite de lucrarea faptelor bune și aici să „*se nască și să crească, să ne mântuiască*”, împlinind astfel cuvintele Sfântului Apostol Ioan: „*Și celor câți L-au primit, care cred în numele Lui, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu*” (Ioan I, 12).

Dreptmăritori creștini,

Sfânta noastră Biserică, la fel ca în fiecare an, ne binevestește marea bucurie a Întrupării Fiului lui Dumnezeu. Și o face pentru că bucuria și fericirea acestei vestiri sunt atât de mari, încât, oricât de mult le-am asculta nu le pătrundem până la capăt bogăția de înțelesuri. Căci din nou, iară și iară, ele ne par tot mai noi, tot mai adânci, tot mai frumoase, de parcă le-am asculta pentru întâia oară. Sunt asemenea unui izvor din care cu cât scoți mai multă apă, cu atât apa este mai bună, mai rece, mai limpede. Din același izvor de viață dătător, ce din Betleem curge peste veacuri, vor fi gustat cu bucurie și Sfinții Părinți ai Bisericii noastre și cugetarea lor a rodit învățături pline de înțelepciune, din care și noi astăzi se cuvine să ne îndulcim auzul, sporind astfel bucuria inimii noastre, precum spune și proorocul: „*Aflat-am cuvintele Tale și le-am sorbit și cuvântul Tău a fost bucurie și veselie pentru inima mea*” (Ieremia XV, 16).

Să ascultăm dar glasul Sfântului Grigore de Nyssa care, învățând despre necesitatea și scopul Înomenirii Fiului lui Dumnezeu, ne grăiește astfel: „*Firea noastră cea slăbănogită avea nevoie cu adevărat de doctor; omul căzut din pricina istoveli aștepta pe Cel ce-i va întinde mâna, cel ce-și pierduse viața aștepta pe Dătătorul ei, cel ce se depărtase de părtășia Binelui avea nevoie de Îndrumătorul care să-l ducă iarăși la binele dintâi; tânjea după lumină cel ce zăcea în întuneric, cel căzut în robie își aștepta Izbăvitorul, cel legat aștepta pe Cel care să-l dezlege, cel din jugul sclaviei, pe Slobozitorul său*”.⁴ Așadar, atunci când omenirea avea cu adevărat nevoie de Izbăvitorul Ceresc „*Tatăl a binevoit, Cuvântul trup S-a făcut și Fecioara a Născut pe*

4. Sfântul Grigorie al Nyssei, *Marele cuvânt catehetic*, Editura IBMO, București, 2011, pp. 64-65;

Dumnezeu om⁵ ca pe om să-l readucă iarăși la „binele dintâi”, la calitatea de fiu al lui Dumnezeu.

Iar dacă mintea noastră omenească este umbrită de întrebarea „cum s-a lucrat această taină mai presus de înțelegere?” sau cum „Cel fără de trup fiind, S-a întrupat?”, Sfântul Atanasie cel Mare vine să ne lumineze cugetul și să ne învețe zicând: „Astfel, când Fecioara Îl năștea, El nu pătimea, nici nu se întina de trup, și mai degrabă sfințea și trupul. Și fiind în toate, nu Se împărtășește de toate, ci mai degrabă tuturor le dă viață și le hrănește. Căci dacă soarele făcut de El și văzut de noi se învârtește pe cer fără să se întunece de corpurile de pe pământ pe care le atinge, nici nu e întunecat de întuneric, ci mai degrabă el le luminează și le curățește pe acestea, cu mult mai vârtos Preasfântul Cuvânt al lui Dumnezeu, Care e și Făcătorul soarelui, făcându-Se cunoscut în trup, nu Se întina, ci mai degrabă, nesticăcios fiind și trupul Lui muritor aflându-se, îl făcea viu și-l curăța și pe acesta”⁶. Înțelegem de aici că Dumnezeu Cuvântul, făcându-Se om, nu suporta pasiv nașterea, ci El Însuși o lucra. De aceea Preasfânta Fecioară naște fără stricăciune și mai presus de legile firii.

Cunoscând aceste învățături ne dăm seama că numai din iubirea Sa nețarmurită față de om Dumnezeu lucrează taina Sfintei Întrupări și calea de la Creator la făptură este numai smerenia Sa fără de margini. Odinioară și Adam era bogat în ascultare și în smerenie și se bucura de vederea lui Dumnezeu, dar când a căzut în neascultare puntea către Dumnezeu s-a ruinat și Adam a căzut în înfricoșător întuneric. Era nevoie din nou de ascultare și de smerenie pentru ca omul să ajungă din nou la Lumină.

Un alt Sfânt Părinte, călăuzit de Duhul Sfânt, ne întărește această înțelegere și ne îndeamnă: „Priviți acum la Hristos. Totul e smerenie și ascultare. Arhanghelul Gavriil - smerenie și ascultare întruchipată; Fecioara Maria - smerenie și ascultare; Iosif - smerenie și ascultare; păstorii - smerenie și ascultare; magii de la Răsărit - smerenie și ascultare. Furtuna ascultă, vântul ascultă, soarele și luna ascultă, oamenii ascultă, mormântul însuși ascultă. Totul ascultă de Fiul lui Dumnezeu, de Noul Adam, totul în fața Lui se smerește, pentru că și El, la rândul Lui Îi este cu desăvârșire ascultător

5. Mineiul lunii Decembrie, p.394;

6. Sfântul Atanasie cel Mare, *Tratat despre Întruparea Cuvântului*, Editura IBMO, București, 2010, p. 165;

Tatălui, și cu desăvârșire se smerește înaintea Lui”.⁷

Spre a căpăta noi mai mult folos duhovnicesc și a înțelege cum să prăznuim și să cinstim Dumnezeiasca Întrupare și smerenia fără de seamă a Fiului lui Dumnezeu, se cuvine să urmăm povețele Sfântului Grigorie, Cuvântătorul de cele dumnezeiești, care grăia credincioșilor săi: „Să prăznuim deci nu cum este obiceiul în adunările norodului, ci precum place lui Dumnezeu. Nu lumeste, precum vrea stăpânitorul lumii acesteia, ci mai presus de lume, duhovnicește. Nu cu cele ale neputinței și neascultării, ci cu cele ale vindecării și mântuirii. Nu cu cele ale zămislirii și nașterii celei trupești, ci cu cele ale înnoirii și nașterii celei duhovnicești... Nu cu ospețe, cu cântece și cu beții... Să nu alegem vinurile tămâioase și mirositoare... Să ne desfătăm în cuvântul cel despre Dumnezeu și despre acelea ale praznicului de acum. Ca astfel, desfătarea să fie potrivită și nu departe de Cel ce ne-a chemat”.⁸

Iubiți fii suflețești,

Nașterea Domnului Hristos, „maică a sărbătorilor” și „sărbătoare a darurilor”, revarsă și în acest an peste toți creștinii binefaceri și binecuvântări din preaplinul ei de bunătăți, dăruind fiecărui om prilejul unei vieți noi, unei vieți cu Hristos și în Hristos.

Însă trebuie să recunoaștem cu întristare că, în ultima vreme, Crăciunul a început să devină o sărbătoare cu aspecte de carnaval, cu tendințe mercantile și consumiste. Ne îngrijim mai mult de masa de Crăciun, de hainele noi, de darurile pe care le primim sau le dăruim, de cele mai multe ori celor de la care am primit. Ne place să ascultăm colinde mai mult pentru partea lor artistică decât pentru înălțimea mesajului pe care ni-l transmit. Și iată-ne în situația acelor locuitori ai Betleemului „care nu L-au primit” pe Pruncul Sfânt și care n-au auzit glasul îngerului. Trăind în acest fel, riscăm și noi să nu auzim cântecul îngerilor și nici măcar lumina steii să o vedem.

Să lăsăm acestea omului celui vechi din noi, „stricat de poftele înșelăciunii” (Efeseni IV, 22) și să ne apropiem de ieslea Mântuitorului precum păstorii din Betleem, precum magii cei înțelepțiți, precum sutașul

7. Sfântul Nicolae Velimirovici, *Predici*, ed. a II-a, Editura Ileana, București, 2006, p. 20;

8. Sfântul Grigorie de Nazianz, „Cuvânt la Arătarea lui Dumnezeu”, în *Sfinții Părinți despre Nașterea și Întruparea Cuvântului*, Editura Sophia, București, 2007, pp. 139-140;

Corneliu, precum canaaneanca, precum tâlharul de pe cruce, care s-au pocăit, au crezut și s-au mântuit.

Sfânta noastră Biserică ne cheamă astăzi la întâlnire sfântă! Prin Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos, din cer ne-a coborât iertarea, prin magi și păstori ni s-a întărit credința, iar steaua ne-a luminat cărarea!

Astăzi, Pruncul cel Bland vine la noi să Se nască în chip tainic în inimile noastre! Să-I deschidem larg porțile sufletului: ne va dărui pace, ne va dărui lumină, ne va umple viața de bucurie și de iubire.

Să-L primim cu toată ființa noastră și din această clipă să punem nou început vieții noastre: să alungăm de la noi toată patima și răutatea, să ne îmbrăcăm cu hainele credinței, ale dragostei față de Dumnezeu și față de aproapele.

Să ne rugăm ca Domnul cel Întrupat să călăuzească pașii noștri pe calea Sa cea sfântă, să ne învrednicească de a păstra și a înmulți darurile Preacuratei Sale Nașteri, împlinind cele de cinste, cele drepte, cele curate, cele vrednice de laudă.

Vă îmbrățișăm părintește și vă dorim să petreceți Sfintele Sărbători ale Nașterii Domnului și ale Bobotezei cu pace deplină, iar Anul Nou 2015 să vă fie luminat și cu spor întru toate cele de folos!

LA MULȚI ANI!

Al vostru către Domnul, pururea rugător
spre tot binele,

†GALACTION

EPISCOPUL ALEXANDRIEI ȘI TELEORMANULUI

ARTICOLE ȘI STUDII

SFINȚII MARTIRI BRÂNCOVENI – SEMNIFICAȚIA, IMPORTANȚA ȘI ACTUALITATEA MARTIRIULUI ÎN VIAȚA BISERICII*

Pr. Eugen-Cătălin PĂUNESCU

*Motto: „În creștinismul autentic nu se trăiește bine sau mult
ci se moare frumos.”*

Tema conferinței este o subiect la care fiecare dintre noi dacă am fi reflectat câteva clipe am fi avut de spus mult și interesant. În joia din săptămâna mântuitoarelor Patimi, în cadrul celor 12 Sfinte Evanghelii pe care la citim, întâlnim acest cuvânt al Mântuitorului: „Și le-a zis: Când v-am trimis pe voi fără pungă, fără traistă și fără încălțăminte, ați avut lipsă de ceva? Iar ei au zis: De nimic. Și El le-a zis: Acum însă cel ce are pungă să o ia, tot așa și traista, și cel ce nu are sabie să-și vândă haina și să-și cumpere” (Luca 22, 35-36), ceea ce înseamnă că istoria de după Hristos va fi o istorie în care persoana Sa va fi motiv de dispută, de poticnire, de renunțare, de pierdere sau de câștig.

În plan iconografic, dacă muntele prezent în icoana Nașterii Mântuitorului este întreg, în schimb, în icoana Învierii se poate vedea cum Mântuitorul Hristos ieșind din mormânt sparge muntele în două, ceea ce se traduce prin aceea că, de la Înviere, avem o lume care crede în El și o lume ostilă, o lume care afirmă adevărul Învierii prin azeziune liberă și conștientă, și o lume total ruptă de acest adevăr, adevăr care practic a argumentat forța de răspândire a creștinismului.

* Referat susținut în cadrul Conferinței Preoțești din Protoieria Roșiorii de Vede, 23.10.2014

Suntem într-o altă dimensiune istorică și geografică și poate nouă și enoriașilor noștri a vorbi astăzi despre jertfa martirilor care au adus viața lor ca mărturie a adevărului învierii lui Hristos, ni se pare a fi o filă dintr-o carte de basm a lui Petre Ispirescu. În istoria Bisericii lucrurile au stat cu totul altfel, fiind de un dramatism profund. Ne gândim la ceea ce a însemnat martirul Sfântului arhidiacon Ștefan, după întemeierea Bisericii creștine, la mărturia în timp a jertfei Mântuitorului Hristos. Într-un manual de istorie bisericească se subliniază faptul că jertfa arhidiaconului Ștefan reprezintă începutul conflictului dintre creștinism și iudaism, într-o înțelegere că istoria creștinismului este istoria unui angajament și a unui conflict. Acest început al conflictului îl găsește pe arhidiaconul Ștefan omorât cu pietre întrucât acesta a îndrăznit să vorbească despre Hristos unei mulțimi care nu dorea să știe despre El, mulțime care se pare că s-a multiplicat în timp.

Limba noastră cunoaște două verbe vecine, totuși nu identice. A *șede*a vrea să zică în românește a se afla așezat pe ceva, iar *a sta* înseamnă a se ține în picioare, vertical. Citim în Sfânta Scriptură că, în timp ce Sfântul Ștefan era lovit cu pietre, „a văzut slava lui Dumnezeu și pe Iisus stând de-a dreapta lui Dumnezeu. Și a zis: iată văd cerurile deschise și pe Fiul Omului stând de-a dreapta lui Dumnezeu” (Fapte 7, 55-56). Părintele Nicolae Steinhardt subliniază că „să nu uităm, să nu uităm niciodată că Hristos iubește curajul, că S-a ridicat în picioare spre a-l cinsti pe viteazul martir Ștefan; că ne cere să fim netemători, îndrăzneți, neînfricați și nestăviliți de necazuri, suferințe, ba și de moarte.”¹

Istoria Bisericii este marcată de la început de sânge. Este lucru clar și cert. Creștinismul a trebuit să fie scris, din fericire sau nefericire, depinde de fiecare dintre noi; prin aceasta avem garanția adevărului și propovăduirii lui Hristos. Sf. Atanasie cel Mare spune că martirii Bisericii creștine certifică Învierea Mântuitorului Hristos. Cunoaștem expresia lui Tertulian: „Sângele martirilor este sămânța creștinismului.” Este ușor sau greu să privim aceste aspecte, dar dacă această etapă nu ar fi fost în istoria Bisericii, alta ar fi fost fața creștinismului; este taina lui Dumnezeu.

Ca și termen „tehnic” martir vine de la grecescul „martyron” care înseamnă martor, adică martirul este martor al Învierii lui Hristos, este Evanghelia trăită în dimensiunea socială. Martiriul, așa cum este înțeles astăzi în Biserica creștină, este moartea pentru credință creștină. Deși în

1. Nicolae Steinhardt, *Dăruind vei dobândi*, Editura Mănăstirii Rohia, 2006, pag. 285;

înțelegerea biblică primară moartea nu este inclusă în sensurile cuvântului martiriu, totuși experiența martiriului include și experiența morții. Începutul istoriei acestei experiențe poate fi găsit în Noul Testament, iar mai târziu în secolul doi era exprimată deja realitatea că martirul era acela care prin moartea sa hotărâta prin credință, o moarte însă cauzată de dușmanii credinței, ia asupra sa o frumoasă mărturisire ca mărturie fidelă a credinței în Hristos. De atunci și până astăzi martirul este mărturisitor prin moarte. Aceasta scoate în evidență faptul că mărturisirea și moartea au fost văzute în creștinism în legătura lor interioară.

În epistola către romani a Sfântului Ignatie Teoforul citim următoarele rânduri: „Creștinismul nu este opera unei persuasiunii/convingeri, ci a unei măreții” argumentând: „Scriu tuturor Bisericii și le poruncesc tuturor, că eu de bunăvoie mor pentru Dumnezeu, dacă nu mă veți împiedica. Vă rog nu-mi faceți o bunăvoință nepotrivită. Lăsați-mă să fiu de mâncare fiarelor, prin care pot dobândi pe Dumnezeu. Grâu al lui Dumnezeu sunt și sunt măcinat de dinții fiarelor, ca să fiu găsit pâine curată a lui Dumnezeu. Mai degrabă lingușiți fiarele, ca să mi se facă mormânt și să nu mai rămână nimic din trupul meu, ca nu cumva adormind să fiu povară cuiva. Atunci voi fi adevărat învățacel al lui Iisus Hristos, când lumea nu va mai vedea nici trupul meu. Rugați pe Domnul pentru mine ca prin aceste instrumente să fiu găsit jertfă lui Dumnezeu”². Le propune în continuare: „Vă îndemn așadar: nu faceți nimic cu arțag, ci potrivit învățaturii lui Hristos; căci i-am auzit pe unii spunând: «Dacă nu voi găsi evanghelia în arhive, nu voi crede.» Unora ca aceștia le spun: Pentru mine arhivele sunt Iisus Hristos! A nu-l asculta e o ruină evidentă. O arhivă de neatins sunt pentru mine crucea, moartea și învierea Lui, și credința cu privire la acestea; în care vreau să fiu îndreptățit prin rugăciunea voastră...”³ Martirii primelor veacuri creștine au avut convingerea că mărturisind prin viața lor pe Hristos ajung să devină focare de duhovnicie pentru cei care sunt prezenți sau pentru cei pe care-i poartă în inimă și rugăciune.

După anul 313 Biserica a ieșit la suprafață în mod geografic, dar în spațiul unei libertăți necoapte s-a lovit de un alt pericol: ereziile. Cu toate acestea de acum nu încetează nici persecuțiile sporadice ale unor împărați.

2. Diacon Ioan I. Ică jr., *Canonul Ortodoxiei*, Editura Deisis/Stavropoleos, 2008, pag.444;

3. *Ibidem*

Ne gândim la ultimele cuvinte ale împăratului Iulian Apostatul: „M-ai învins Galileene”, cu trimitere la forța cu care creștinismul s-a impus. Biserica a fost întemeiată pe sângele lui Hristos (Fapte 20, 28) și acest adevăr a fost confirmat de sângele martirilor. Acest adevăr este exprimat de Biserica noastră, în mod liturgic, sub forma imnelor care se cântă la cununie, la intrarea în preoție și la intrarea în călugărie: Isaie dănuiește..., Sfinților mucenici..., Slavă Ție Hristoase... și se încercuiește masa în sensul invers acelor de ceasornic. Biserica este categorică: nu se poate împlini familia, nu se poate sluji ca preot, nu se împlinește vocația de monah fără jertfă, fără dăruire, fără mucenicie; și această slujire deschide perspectiva veșnicie sau se face cu perspectiva veșniciei. Astfel martiriul se interiorizează. Sfântul Ioan Gură de Aur spune clar: „Dar cum e cu puțință să-i imităm pe mucenici? Acum nu-i timp de prigoană, nu te prigonesc oamenii, dar de prigonesc demonii. Au călcat aceia pe cărbunii aprinși, calcă și tu mânia; acum nu avem de luptat cu focul, dar este pofta trupului, cumplit e jarul cărbunilor, dar mai cumplit e jarul poftelor.” Ne gândim la ceea ce a fost martiriul lui Apoloniu: Bătrâne închine ochii și peste puțin timp Îl vei vedea pe Hristos. Ce mărturie! Ce minunăție! Ce dragoste pentru Hristos! Societății de astăzi i se pare o nebunie tocmai pentru că dorința după confort este visul suprem.

„Martirii au fost serioși și sinceri” este un cuvânt dintr-un articol de ziar. Martirii au pus în centrul vieții lor Evanghelia lui Hristos și au fundamentat viața pe acest centru. În jurnalul său, părintele Serafim scria: „Noi, cei ce ne zicem creștini, nu trebuie să așteptăm nimic altceva decât să fim răstigniți. Căci a fi creștin înseamnă a te răstigni, în aceste vremuri și în oricare alte vremuri, de când Hristos a venit întâia dată.” Viața Sa este model – și avertisment – pentru noi toți. Un avertisment pentru fiecare dintre noi, indiferent că purtăm o reverendă sau nu.

Mărturia prin sânge a lui Hristos nu a fost un examen al teribilismului sau inconștienței; mucenicii nu alergau în arene pentru a fi uciși, ci totul se mișca într-o conștiință liberă. Chiar și Mântuitorul propune: „Când vă prigonește pe voi într-o cetate mergeți în cealaltă.”

Conștiința actuală nu mai este îndreptată spre martiriu; martiriul este masajul dedicat unei alte lumi; trebuie să fim cinstiți cu noi înșine mărturisind că, pe prea puține cruci cu care ne însemnăm trupurile mai poate pica propriul sânge al mărturisirii.

Cu toate acestea libertatea creștinismului nu înseamnă și încetarea

martiriului. Persecutarea și uciderea creștinilor este o chestiune încă valabilă și în prezent. Există anumite locuri pe glob, unele știute, altele mai puțin știute, unde creștinii ajung să fie martirizați, chiar și în vremurile actuale, în care globalizarea e în toi, multiculturalismul este promovat peste tot, iar religia a ajuns în foarte multe state pe ultimele locuri ca importanță în viața oamenilor. Martirii prezentului nu renunță la religia și credința lor.

La o conferință despre dialogul creștino-evreo-musulman din Ungaria, sociologul Massimo Introvigne, care a reprezentat Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) a afirmat că numărul creștinilor uciși în fiecare an pentru credința lor este de 105.000. Acest număr îi exclude pe creștinii care mor în războaie civile sau internaționale și îi cuprinde doar pe cei uciși pur și simplu pentru că sunt creștini. „Dacă aceste numere nu sunt cunoscute de lume, dacă acest măcel nu este oprit, dacă nu se recunoaște faptul că persecutarea creștinilor este prima urgență mondială la capitolul violenței și discriminării religioase, atunci dialogul dintre religii nu va produce decât conferințe frumoase, nu și rezultate concrete,” a afirmat membrul OSCE, citat de *Catholica.ro*. Încă se mai moare pentru Hristos chiar dacă aceasta ni se pare o chestiune anacronică.

Și acum o întrebare îmi vine în minte: câți dintre noi, am fi „dispuși” să-L mărturisim pe Hristos cu prețul vieții? Răspunsul e o adevărată dilemă existențială.

Ne gândim că nu departe de noi, în perioada comunistă, martirii temnițelor aveau un anumit crez, o anumită cultură „neconvențională” să-i spunem.

Noi ca preoți „suntem doar niște chivernisitori ai celor ce nu ne aparțin, ajungând să ne bucurăm de anumite comodități ale vieții, fapt care înainte constituia pentru apostolii și păstorii autentici ai bisericii o adevărată nebulie. Noi suntem adesea sătui și bogați, în timp ce aceia erau flămânzi și goi. Noi suntem conducători vrednici de cinstire, trăind împărătește în palate, având suite, în timp ce Dumnezeu i-a arătat pe apostoli ca niște condamnați. Noi ne-am identificat cu puterea lumească, de a cărei protecție ne bucurăm, mândrindu-ne că suntem cinstiți de reprezentanții armatei și că poliția ne ocrotește, în timp ce apostolii erau în conflict cu puterea lumească. În timp ce pentru noi constituie o bucurie orice gest de cinstire, fiind considerați oameni la locul lor, aceia erau socotiți nebuni și vrednici de răs. Dacă noi dispunem adesea de o putere lumească mai mare chiar decât

cea a conducătorilor politici și a reprezentanților puterii lumești, apostolii în schimb nu aveau nicio putere, fiind expuși răului venit din partea oricui. În timp ce apostolii erau lipsiți cu totul de cele necesare, noi trăim într-o opulență provocatoare, purtând haine țesute cu aur și împodobindu-ne cu metale și pietre prețioase.”⁴

„Dorința de a-ți asuma o anumită răspundere bisericească este binecuvântată, la mijloc fiind vorba mai precis de preluarea unei răspunderi și nu a unei autorități.”

„Este tragic că și noi ortodocșii am adoptat în practică acest ethos apusean și, pentru a-l constata cineva, va fi de ajuns să arunce o privire la publicațiile bisericești, unde domină elogiile la adresa reușitelor administrației bisericești și unde se dă impresia că toate sunt paradisiace, iar păcatul nu mai există, chiar dacă în textele noastre liturgice și în operele părinților Bisericești accentul se pune pe păcătoșenia umană.”⁵

„Celui care are un țel mai mare decât lumea, lumea nu-i poate face nimic”, scria Nikolai Velimirovici. Creștinii sunt tocmai acele persoane al căror țel ar trebui să fie mai mare decât lumea — mai mare decât orice poate fi realizat sau dobândit în această viață sau pe acest pământ, „în lume, dar nu din lume”. Concentrarea exclusivă pe Hristos și Împărăția Sa, „pe cele de sus, iar nu pe cele pământești” (Col 3,2) e tocmai ceea ce îi umplea pe martiri — bărbați, femei și copii — cu o putere spirituală pe care lumea nu o putea da, înțelege, nici explica. Ce altceva ar putea da unui om putere să piardă tot, să sufere tortura, temnița, umilire publică, ba chiar moarte violentă, cu pace, credință și iertare? Numai realitatea și puterea lui Hristos Cel înviat. Așa cum scria sfântul Atanasie, moartea martirilor e o dovada a Învierii lui Hristos.

Într-un anume sens, numai martiriul e adevărata mărturie și adevărul creștinism, pentru că numai el l-a pus cu adevărat și irevocabil pe Hristos mai presus de tot ce e propriu, fără a ține nimic și fără întoarcere înapoi. Cine și-a dat viața poate da mărturie cu putere pentru Cel ce și-a dat viața Sa. În acest sens, martirii sunt Evanghelia trăită în deplinătatea ei și, prin urmare, temeiul Ortodoxiei. „Cu sângele martirilor din toată

4. Părintele Filotheos Faros, *Clerul azi. O privire din interior. Tentații, impasuri, maladii și remedii*, traducere Lăzărescu Ovidiu, Editura Egumenița, 2013, pag. 119;

5. Pr. Filotheos Faros, *Omul fără chip. Instrăinarea ethosului creștin*, traducere din limba greacă pr. Gabriel Mândrilă, Editura Sophia/Platytera, București, 2013, pag. 118;

lumea, ca și cu o purpură și vizon e împodobită Biserica”. Din acest motiv și fiecare Sfânta Liturghie fără excepție se celebrează deasupra moaștelor unor martiri.

Martirii sunt contraculturali în societatea noastră occidentală, o societate care până și în religia și „spiritualitatea” ei rămâne total opusă suferinței și cu totul cufundată în ceea ce poate fi obținut pentru sine. „Vreau să fiu mai spiritual” — dar ce facem pentru Dumnezeu și pentru ceilalți? Falsa dogmă a creștinismului contemporan e menținerea unui „echilibru”: nu prea multă religie, ci numai de ajuns cât să ne rotunjim viața.

TEOLOGIE ȘI SPIRITUALITATE ÎN COLINDELE DE CRĂCIUN

Cristian BUTNĂRAȘU

Introducere

De sărbătorile Crăciunului, cel mai frumos obicei este colinda. Colindele sunt cântece cu care copiii, tinerii și maturii întâmpină pe Hrisotos pe pământ. Aceste tradiții s-au păstrat de pe timpul romanilor. Vechile petreceri păgâne de la începutul lui Ianuarie, așa-numitele *calendae*, s-au preschimbât, cu timpul, în sărbători creștinești. Colindele de Crăciun narează viața zbuciumată a Mântuitorului, de la naștere până la răstignire.

Filologii sunt toți de acord în privința etimologiei cuvântului: latinescul *calendae*, nume dat sărbătorilor păgâne de Anul Nou, când romanii, strămoșii noștri, urau noroc și fericire prietenilor lor, cu ocazia anului care începea. În timpul Calendelor lui Ianuarie, copiii romanilor umblau din casă în casă și cântau imne. Datina latină a trecut, mai apoi, nu numai la români ci și la celelalte nații romanice, precum și slavi.

Cele religioase de nuanță creștină au fost create, desigur, de preoții și cântăreții bisericești, de dascăli și dieci. Există o legătură strânsă între colindele cântate de Crăciun, Anul Nou, Florii sau Paști și muzica religioasă bizantină ori gregoriană.

Muzica liturgică a influențat colindele și le-a desăvârșit. Specialiștii în domeniu afirmă că nici un popor din lume nu posedă o colecție mai frumoasă și variată de colinde precum poporul român.

Marele praznic al Nașterii Mântuitorului nostru Iisus Hristos – Crăciunul – este însoțit de când există neamul românesc, de colindele religioase. De „cântece cu conținut religios pe care le cântă copii în cete,

umblând din casă-n casă, în ajunul Crăciunului și al Sfântului Vasile”¹, fie „cântece tradiționale cântate de cete de copii, flăcăi sau adulți, cu prilejul sărbătorilor de Crăciun și Anul Nou”², colindele românești au fost împărțite de academician Al. Rosseti în colinde religioase și colinde sociale. Primele sunt: „Producțiuni epice în versuri de origine literară, având subiecte referitoare de cele mai multe ori la Iisus Hristos”, iar cele de pe urmă „producțiuni cu caracter liric, adaptate după situația celor în fața cărora se cântă”³.

Colindele religioase prezintă ideile dogmatice ale credinței ortodoxe răsăritene, iar cele sociale sunt străbătute de același duh creștin al ortodoxiei noastre populare. Și ele se adresează creștinilor și sunt cântate tot de creștini, dar în ele se resfrâng mai ales ideile moralei creștine ca vrednicia, cinstea, destoinicia, îndemânarea, bunătatea, ospitalitatea, bărbăția, dreptatea ș.a.m.d.

În totalitatea lor, colindele românești au format obiect de cercetare pentru filologi, sociologi, folcloriști și teologi. Scriitorii și poeții noștri cei mai de seamă s-au inspirat din colinde, iar compozitorii, atrași de varietatea tematicii și de bogăția melodică și ritmică au alcătuit un bogat repertor de colinde.

Sărbătorile domnești sunt anticipate în cadrul serviciilor divine zilnice printr-o serie de imne, rugăciuni și lecturi inserate în rânduiala laudelor bisericești și continuă să lase în urmă parfumul duhovnicesc după ce ele au trecut. Perioada de pre și după-serbare variază ca durată în funcție de importanța fiecărui praznic împărătesc.

I. Sărbătoarea Nașterii Domnului.

Originile sărbătorii Nașterii Domnului sunt destul de confuze, însă, pe baza documentelor care ne stau la îndemână, se poate afirma că vechimea acestei sărbători este foarte mare, coborând până în a doua jumătate a secolului III. Ea este de la început o sărbătoare comună Răsăritului și Apusului creștin, dar data la care era ținută, ca și modul serbării erau diferite. Esența sărbătorii este aceeași: Nașterea după trup a Mântuitorului

1. *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, „Cartea Românească”, București, 1931.
2. *Dicționar explicativ al limbii române*, București, 1975.
3. Al. Rosetti, *Colindele religioase la români*, București, 1920, p. 1

Iisus Hristos.⁴

În Răsărit primele însemnări cu privire la Sărbătoarea Nașterii Domnului le găsim la Nichifor Calist care consemnează o tradiție mai veche potrivit căreia, în timpul persecuțiilor lui Dioclețian și Maximian, într-o biserică din Nicomidia au fost arși de vii mai mulți creștini, adunați acolo pentru a prăznui Nașterea Domnului. Această tradiție este consemnată și de Sinaxarul zilei de 28 decembrie⁵.

Până în a doua jumătatea secolului IV, în Răsărit, Nașterea Domnului era serbată la 6 ianuarie, odată cu Botezul, urmându-se o tradiție potrivit căreia Mântuitorul S-ar fi botezat în aceeași zi în care S-a născut. Separarea celor două sărbători s-a făcut în jurul anului 375 la Antiohia, iar în anul 379 la Constantinopol. În lista sărbătorilor din Constituțiile Apostolice este menționată Nașterea Domnului și se recomandă serbarea ei la 25 decembrie, iar în alt loc este prezentată ca sărbătoare distinctă de Epifanie. În prima jumătate a secolului V, ziua de 25 decembrie, ca dată de serbare a Nașterii Mântuitorului, a fost introdusă și la Alexandria și cam tot în același timp și la Ierusalim, în felul acesta sărbătorirea Nașterii Domnului la 25 decembrie generalizându-se în tot răsăritul creștin.

Sărbătorirea Nașterii Domnului la 25 decembrie era contrapusă manifestărilor sărbătorești închinare zeului Mithra (Dies natalis Solis invicti), sărbătoare care se ținea în preajma solstițiului de iarnă. Cam în aceeași perioadă cădeau și alte sărbători romane, cum ar fi Satumaliile și Juvenaliile.

Fixarea și generalizarea datei de 25 decembrie pentru sărbătoarea Nașterii Domnului a atras după sine fixarea datei altor sărbători care comemorează și reactualizează evenimente din viața Mântuitorului, a Maicii Domnului și a Sfântului Ioan Botezătorul, în felul acesta Crăciunul devenind centrul sărbătorilor mineale.

În Apus cercetarea istorico-liturgică privitoare la praznicul Nașterii Domnului comportă câteva nuanțe particulare, dat fiind faptul că cele două mari sărbători de iarnă, Nașterea și Botezul, au fost dintru început sărbători

4. Sava Viorel, „Sărbătoarea Nașterii Domnului în tradiția liturgică ortodoxă și în cea romano-catolică, perspectivă istorico-liturgică”, în revista *Teologie și viață*, X (LXXVI), nr. 7-12, 2000, pp. 139-149.

5. Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, *Liturgica Generală*, ediția a II-a București, 1993, pp. 158-159.

cu identitate proprie, ținute la date diferite. Primele informații despre Sărbătoarea Nașterii Domnului, în Apus, le găsim într-un Cronograf din 354 care cuprinde o listă a datelor și personajelor importante pentru orașul Roma, listă care menționează și ziua Nașterii lui Hristos la 25 decembrie, în Betleemul Iudeii. Cronograful ne descoperă că Nașterea Domnului era sărbătorită încă din anul 336. Această însemnare a stat la baza a două teorii în cercetarea contemporană. Prima dintre ele susține că instituirea Sărbătorii Nașterii Mântuitorului și fixarea datei de serbare la 25 decembrie a avut drept scop înlocuirea sărbătorilor păgâne cu o sărbătoare având conținut creștin. Este vorba deci de un scop misionar. În anul 274 împăratul Aurelian reactualizează sărbătoarea închinată zeului soarelui. Popularitatea acestei sărbători care, la Roma și nu numai, avea deja o istorie lungă oferea un teren prielnic dezvoltării sărbătorii închinată Mântuitorului, adorat încă de la apariția primelor raze ale creștinismului ca „soare al dreptății” și „Răsăritul cel de Sus”. Față de această teorie Părintele Profesor Ene Braniște susține că nu Sărbătoarea Crăciunului a fost instituită și așezată la 25 decembrie pentru a contracara sărbătoarea păgână, ci că împăratul Aurelian a reînviat sărbătoarea păgână într-o încercare neizbutită de a înlocui sărbătoarea creștină, care devenise un pericol pentru cea păgână.

O a doua teorie privitoare la originea Sărbătorii Crăciunului este clădită pe relația existentă între data de 25 decembrie și cea de 25 martie. În Apus încă din secolul III, începând cu Sfântul Ipolit Romanul s-a afirmat că Mântuitorul a fost răstignit pe data de 25 martie. Potrivit unei concepții teologice preluată din iudaism, nașterea și moartea au semnificații ce stau într-o foarte strânsă relație, așa cum creația și parusia stau într-o relație foarte strânsă, în baza acestor relații s-a afirmat și s-a accentuat dimensiunea eshatologică a Crăciunului. Ziua zămislirii în pântecul Fecioarei și a morții fiind aceeași, 25 martie, s-au adăugat încă nouă luni și s-a obținut data nașterii, 25 decembrie. Dintr-o cuvântare a Fericitului Augustin, rostită la sărbătoarea Epifaniei (Sermon 202), aflăm că donatiștii nu celebrau Epifania, însă nu menționează faptul că ei nu ar fi sărbătorit nici Crăciunul, care în Apus era sărbătorit independent de Epifanie. Dacă ei nu celebrau Epifania pe motiv că aceasta ar fi o sărbătoare „catolică”, însă celebrau Crăciunul, atunci vechimea acestei sărbători trebuie plasată înainte de 311 când a avut loc schisma donatistă. Această dată foarte timpurie este susținută de două scrieri anonime: *De pascha computuus* (cca 243) și *De solstitiis et*

aequinoctiis (sec. IV).

Amândouă scrierile se pare că au apărut în nordul Africii, ceea ce lasă loc speculației că originea Sărbătorii Nașterii Domnului ar fi în Nordul Africii și a apărut independent de sărbătoarea păgână reactivată de Aurelian. Dacă această teorie vizează originile Sărbătorii Nașterii Domnului, totuși nu se poate infirma faptul că sărbătoarea păgână închinată zeului Mithra, reactivată la Roma, a contribuit substanțial la dezvoltarea Sărbătorii închinată Nașterii Domnului.

În secolele V-VI este ușor să urmărim modul în care era celebrată Nașterea Domnului la Roma. În ziua de Crăciun la Catedrala Sfântul Petru se oficia Missa în cadrul căreia se citea prologul Evangheliei după Sfântul Ioan. După ce, în secolul V, a fost zidită catedrala St. Maria Maggiore, solemnitatea sărbătorii a fost amplificată de amenajarea în această biserică a unei peșteri care imita pe cea din Betleem și de o Missă nocturnă în noaptea de 24 spre 25 decembrie. La aceasta s-a adăugat, în aceeași perioadă, o Missă oficiată în catedrala Sf. Anastasia, centrul prezenței imperiale bizantine în Roma, în după-amiaza zilei de 25 decembrie. Toate aceste manifestări liturgice au fost adoptate în secolul IX de reforma carolingiană și impuse ca norme obligatorii în toată aria de aplicare a reformei.

În tradiția ortodoxă înainte-prăznuirea Nașterii Domnului se face în ziua de 20 decembrie, iar după-serbarea ține până la 31 decembrie, însă zorii sărbătorii se arată mult mai devreme. Potrivit însemnărilor de tipic, începând de la sărbătoarea Intrării Maicii Domnului în biserică (21 noiembrie) la Utrenie se cântă catavasiile Nașterii Domnului⁶. Prima dintre aceste catavasi: „Hristos Se naște, slăviți-L! Hristos din ceruri, întâmpinați-L! Hristos pe pământ, înălțați-vă! Cântați Domnului tot pământul...”, glăsuiește ca și cum Nașterea Pruncului Iisus nu este un eveniment care se va petrece, ci unul care se întâmplă acum, un eveniment prezent. În plus menționăm și faptul că postul rânduit de Biserică în vederea întâmpinării mării sărbători începe de la 15 noiembrie.

Aceasta înseamnă că Biserică întreagă și fiecare credincios în parte intră în atmosfera duhovnicească a sărbătorii și se împărtășește din bucuria

6. *Mineiul* pe decembrie, Ediția a V-a, București, 1975 p. 404. Canonul Nașterii Domnului a fost alcătuit de Cosma de Maiuma, imnograful inspirându-se dintr-o omilie a Sfântului Grigorie de Nazianz, rostită la Constantinopol în anul 379 - Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, op.cit., p. 159.

cântată de îngeri la peștera din Betleem încă de pe acum. Acest fapt reiese și din semnificațiile pe care Sfântul Simeon al Tesalonicului le atribuie postului Crăciunului. El spune: „Postul Nașterii lui Hristos închipuie postul lui Moise de 40 de zile și 40 de nopți. Postind el a primit cuvintele lui Dumnezeu cu slove pe lespezi de piatră, iar noi postind 40 de zile, pe Cuvântul lui Dumnezeu Cel viu din Fecioară, nu scris pe piatră, ci întrupat și născut îl vedem, îl luăm și ne împărtășim cu Prea Dumnezeiescul Lui Trup”⁷. În tradiția romano-catolică, deși Nașterea Domnului este una dintre cele mai importante sărbători, fiind singura sărbătoare care, alături de Sfintele Paști, are octavă, ea nu este atât de bogată în manifestări liturgice. Octava Crăciunului este destul de veche. Ea apare în secolul VII.

A opta zi după Nașterea Domnului era o sărbătoare închinată Maicii Domnului în calendarul roman. Manifestările păgâne din jurul datei de 1 ianuarie au fost contracarate în Apus, ca și în Răsărit, cu post și practici penitențiale. Aceste practici, apărute mai întâi în Galia și Spania, au fost oficializate de Sinodul de la Tours din anul 567. După instituirea sărbătorii Maicii Domnului și octavei Crăciunului, celebrării liturgice din ziua de 1 ianuarie se adaugă comemorarea Tăierii împrejur a Mântuitorului, sărbătoare ținută mai întâi în Galia și adăugată calendarului roman în secolele XIII-XIV. Toate aceste celebrări, începând cu anul 1969 s-au contopit într-una singură, sub denumirea de Solemnitatea Măriei, Mama lui Dumnezeu.”

I. 1. Modul sărbătoririi Nașterii Domnului în Biserica veche și reflectarea sa în colindele de Crăciun.

Sărbătoarea Nașterii Domnului avea, în Biserica veche un pronunțat caracter baptismal, euharistic, comunitar, ecclesiologic, accesul catehumenilor la Sfintele Taine ale inițierii creștine, implicând o perioadă de intensă pregătire sufletească și trupească ceea ce va constitui preludiul de mai târziu, germenii de mai apoi, ale rânduielilor liturgice ale Postului Crăciunului în Biserica Ortodoxă, iar în cea Romano-Catolică a Adventului. Această perioadă își atinge apogeul în săptămâna Nașterii Domnului, în Ajunul Crăciunului, iar apoi în zilele ce urmau. În ziua precedentă, în Ajun,

7. Sfântul Simeon al Tesalonicului, *Tractat asupra tuturor dogmelor credinței noastre ortodoxe*, trad. de Toma Teodorescu, București, 1865, p. 327

se postea (obicei existent în sec. IV, conform canonului I al Sfântului Teofil al Alexandriei), se facea o slujbă de priveghere în cadrul căreia se botezau catehumenii ca și la Paști și la Rusalii și se citeau ceasurile împărătești.

Din itinerariul pelerinei apusene Egeria (sec. IV - vreme în care la Ierusalim se serbau la aceeași dată, respectiv la 6 ianuarie, atât Nașterea Domnului cât și Boboteaza), aflăm că slujba vecerniei începea probabil la bazilica Nașterii Domnului din Betleem, unde avea loc privegherea din noaptea dinaintea Epifaniei (5-6 ianuarie). Urma apoi procesiunea în care mulțimea se întorcea de la Betleem la Ierusalim în dimineața zilei de 6 ianuarie, cântând imne și versete biblice. Ajunși la Ierusalim, intrau toți mai întâi în Biserica Învierii, unde se intona un psalm și se zicea o rugăciune, după care episcopul binecuvânta pe catehumeni și apoi pe credincioși care se retrăgeau pentru odihnă. Către ceasul al doilea din zi, credincioșii se adunau din nou, de astă dată în marea bazilică a lui Constantin de pe Golgota, unde se facea liturghia catehumenilor și se continua cu serviciul euharistic în Biserica Învierii care se termina pe la ceasul al șaselea din zi.

Rânduielele liturgice actuale ale sărbătorii Nașterii Domnului, așa cum le avem păstrate în Mineiul lunii decembrie, ziua 25, reflectă într-o oarecare măsură imaginea de ansamblu a vechilor rânduieli. Ele cuprindeau deodată slujba privegherii, administrarea Tainei Sfântului Botez, procesiunea de la baptisteriu și intrarea în biserică urmată de împărțirea cu Sfintele Taine. Unirea Vecerniei cu Liturghia Sfantului Vasile cel Mare la slujba Ajunului din ziua precedentă ca și cântarea vechiului imn baptistal: „Câți în Hristos v-ați botezat în Hristos v-ați și îmbrăcat” constituie cu siguranță reminiscențe ale vechilor rânduieli liturgice, abandonate odată cu scurgerea timpului și nașterea unei noi pietăți liturgice.

Cum am mai amintit, un loc aparte îl ocupă în aceste rânduieli slujba Ajunului (vigilliae), slujba Privegherii de toată noaptea, slujbă săvârșită în întregime azi doar în sfintele mănăstiri. În Ajunul Crăciunului la această slujbă se citesc, după vechea rânduială liturgică, opt paremii împărțite în trei grupe prin tropare și stihiri, paremii sau texte veterotestamentare al căror conținut îl constituie principalele profeții mesianice despre Nașterea Domnului (Facere 1, 1-43; Numerii 24,4-9; 17-18; Miheea 4,4-6; 5,2-4; Isaia 5, 1-10; Baruh 3, 1-36,4, 1-4; Daniil 2, 31-36,4,4-45; Isaia 7, 10-15; 8,1-4,9-10). Privite retrospectiv, aceste paremii, dense în conținutul lor, ne aduc aminte de partea baptismală a slujbei, în timpul căreia avea loc

introducerea catehumenilor în tainele credinței creștine, aceasta fiind partea esențială a slujbei de toată noaptea, la sfârșitul căreia avea loc administrarea Tainei Sfântului Botez, procesiunea și intrarea solemnă a noilor botezați. Continuarea slujbei cu vechea liturghie a Sfântului Vasile reprezintă partea euharistică a ei, având ca obiect împărtășirea noilor botezați cu Trupul și Sângele Domnului. Într-o epocă ulterioară epocii postpatristice și bizantine (sec. VIII-XIV), aceste elemente constitutive ale slujbei au fost abandonate, iar Botezul a fost exclus din slujbele liturgice ale sărbătorii. Cum vom vedea mai departe, colindele de Nașterea Domnului fac totuși aluzie la acest moment important din viața creștină. De altfel, până nu demult, Liturghia Sfântului Vasile împreună cu Vecernia se săvârșea în zilele de ajunare, nu dimineața ca astăzi, ci spre seară, după vremea vecerniei. Cum în zilele acestea se ajuna, adică nu se mânca nimic, până după ceasul al IX-lea sau după vecernie, pentru a nu se întrerupe ajunarea, Liturghia se săvârșea spre seară, după vecernie, când credincioșii se împărtășeau și apoi puteau mânca. Ca și astăzi, ziua însăși a praznicului se petrecea cu mare solemnitate, fără post și fără plecarea genunchilor. Credincioșii, într-un număr impresionant mergeau la biserică spre a lua parte la Sfânta Liturghie și se împărtășeau cu Sfintele Taine.

Lecturile biblice citite erau „potrivite cu timpul și cu locul” cum spune pelerina Egeria și fie că se predică ori se fac lecturi, ori se intonează imne, toate sunt adaptate praznicului zilei.

Este demn de remarcat și faptul că sărbătorile cele mai vechi ale Maicii Domnului apar în forma lor inițială ca sărbători ale Mântuitorului și gravitau ca zi de ținere tot în jurul praznicului Nașterii Domnului, ceea ce explică prezența Maicii Domnului în atâtea din colindele de Crăciun. Se pare că, la început a existat o singură sărbătoare marială, care în Răsărit, înainte de Sinodul III ecumenic de la Efes (431), era adesea numită „*i mimi tis aghias Teotocu che aeipartenu Marias*”, adică pomenirea (amintirea) Sfintei Năcătoare de Dumnezeu și pururea Fecioarei Maria. Ea avea ca obiect maternitatea divină în general și îndeosebi zămislirea fără prihană. La Antiohia, această sărbătoare exista încă pe la sfârșitul secolului IV și era fixată în preajma Crăciunului (analoagă cu soborul Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu de la 26 decembrie, din sinaxarul ortodox de azi). La ea facea aluzie patriarhul Proclu al Constantinopolului în anul 429, când vorbea în fața lui Nestorie, despre „această sărbătoare (eorti) care trebuia

să mijlocească ajutor celor ce asistau la ea”. Tot împreajma Crăciunului, și anume la 18 decembrie, se sărbătorea amintirea Sfintei Marii din Galia, din secolul VI înainte; această dată a fost adoptată în Biserica din Spania, printr-un sinod ținut la Toledo în anul 656.

Revenind după această incursiune în istoria cultului Bisericii, deși există și alte teze privitoare la originea și vechimea colindelor, nu putem să nu surprindem legătura lor genuină, raportul lor strâns cu cultul creștin, cu slujbele liturgice ale praznicului Nașterii Domnului așa cum a fost trăit și experiat el în spiritualitatea veche românească. Privită îndeaproape, frumusețea colindelor poporului nostru dreptcredincios este o prelungire a frumuseții liturgice a cultului nostru divin, zămislită din credința și frumusețea morală a strămoșilor noștri, din geniul lor religios și poetic. De altfel, conștiința Bisericii le-a și pus uneori împreună. În cartea de cult numită *Catavasierul*, apărut la Râmnic, în anul 1747, citim: „Aicea la sfârșitul cărții puserăm și stihurile ce le cântă copii, când umblă cu steaua în seara Nașterii lui Hristos și cetitorule ce vei citi și cu poetice vei socoti și de nu vor veni la număr bine (silabisirile) să știi că noi precum le-am găsit așa le-am și tipărit după cum s-a obișnuit a se cânta și n-au umblat a le număra”. Într-adevăr deși puțin observabil, datorită imaginilor profane moderne, pline de exuberanță a datinilor și obiceiurilor sărbătorilor de iarnă cu care praznicul Crăciunului coincide cronologic, colindele reflectă totuși, în mod voalat, elemente de evlavie.

I. 2. Semnificațiile teologice și duhovnicești ale Nașterii Domnului reflectate în imne și rugăciuni.

În imnele care compun slujbele zilei de Crăciun în tradiția ortodoxă actuală găsim o varietate de idei de consistență și profunzime teologică ce copleșesc. Conținutul doxologic alternează cu cel anamnetic, ideea de bucurie extinsă la dimensiuni cosmice alternează cu cea de lumină, bucuria îngerilor se împletește cu cea a oamenilor. Este ca și cum cerul tot s-ar fi coborât pe pământ și făptura întregă ar fi fost înălțată până la cer.

Sărbătoarea Crăciunului este sărbătoarea luminii. Nu o lumină care piere, pe care o risipește întunericul, ci una netrecătoare, a cunoștinței de Dumnezeu, izvorâtă din „Soarele dreptății”. Ea schimbă modul de gândire și de făptuire, căci cei ce slujeau luminătorilor de pe cer s-au învățat să se

închine și să slujească Soarelui Celui adevărat: „Nașterea Ta, Hristoase, Dumnezeu nostru, răsărit-a lumii lumina cunoștinței; că întru dânsa cei ce slujeau stelelor de la stea s-au învățat să se închine Ție, Soarelui dreptății, și să Te cunoască pe Tine, Răsăritul Cel de sus...”⁸. Soarelui dreptății îi slujește făptura, „magii de stea luminată fiind povățuiți au ajuns în Betleem”⁹ (din Slava... de la Litie). În lumina Betleemului este anticipată și pregustată lumina Învierii. Aici, și nu numai, se vede relația strânsă între Naștere și Înviere, între începutul mântuirii și plinirea ei. Întrupându-Se, Hristos nu Se desparte de Tatăl, născându-se prin pântecele Fecioarei nu strică pecețile fecioriei și făcându-Se om nu încetează a fi Dumnezeu: „Chipul cel neschimbat al Tatălui, pecetea veșniciei Lui, înfățișare de rob primește, ieșind din Maica ce nu știe de nuntă, nesuferind schimbare: că a rămas ce era. Dumnezeu adevărat fiind; și a luat ce nu era, om făcându-Se, din iubire de oameni»⁹ (prima stihiră de la Doamne strigat-am...).

În Sărbătoarea Nașterii Mântuitorului ne este revelată vocația întregii făpturi, aceea de a deveni cer nou și pământ nou: peștera devine cer, Fecioara scaun de heruvimi, ieslea loc de sălășluire în care Se încapă Cel neîncăput¹⁰. Taina întrupării este negrăită, ea uimește și copleșește, depășește înțelegerea, dar poate fi pătrunsă prin credință: „Nu suferă taina ispitire; numai cu credință toți să o slăvim, strigând și zicând: Netâlcuitule Doamne, slavă Ție”¹¹ (a doua stihiră a laudelor). Pe magii cei călăuziți de stea „nici sceptorurile, nici tronurile nu i-au spăimântat, ci nemărginita sărăcie. Că ce poate fi mai prejos decât peștera? Și ce poate fi mai smerit decât scutecele întru care a străbătut bogăția dumnezeirii Tale?”¹² (Ipacoi).

Nașterea lui Hristos este mântuitoare. Acum s-a dezlegat osânda lui Adam, raiul s-a deschis și șarpele a fost biruit, făptura toată s-a înnoit, iar întunericul și moartea venite în lume prin femeie sunt izgonite acum de Cel născut din fecioară. „Veniți să ne bucurăm întru Domnul, povestind taina ce este de față. Zidul cel despărțitor acum cade; sabia cea de foc se îndepărtează; heruvimul nu mai păzește pomul vieții; iar eu mă împărtășesc

8. *Mineiul* pe decembrie, ediție românească, București, troparul praznicului, p. 403.

9. *Ibidem*, p. 401.

10. *Imosul Cântării a IX-a – Mineiul...*, p. 411.

11. *Ibidem*, p. 413.

12. *Ibidem*, p.406.

din dulceața din rai, de la care m-am îndepărtat prin neascultare”¹³ (prima stihiră de la Doamne strigat-am...).

În cele din urmă vom spune că Nașterea Domnului este sărbătoarea bucuriei. Pe chipurile pruncilor nevinovați, ale tinerilor ostenitori duhovnicește și ale bătrânilor apăsăți de ani, dar și bogați în fapte bune este zugrăvită bucuria. O bucurie din altă lume, coborâtă din cer în ieslea Betleemului. Această bucurie este cântată la ferestrele gospodarilor, la mesele pline cu bucate, la căpătâiul pruncilor așezați în leagăn și la paturile bătrânilor în suferință și în singurătate. Bucuria împreună a cerului și a pământului își găsește expresia și în numeroase formule, stiluri și tropare din rânduiala slujbei de Crăciun. „Ce vom aduce Ție, Hristoase? Că iar te-ai arătat pe pământ ca un om, pentru noi. Fiecare din faptele cele zidite de Tine mulțumire aducem Ție: îngerii cântarea, cerurile steaua, magii darurile, păstorii minunea, pământul peștera, pustiul ieslea, iar noi pe Maica Fecioară...”¹⁴ (din stihirile de la Doamne strigat-am). Sunt daruri răspuns, aduse cerului pentru Darul făcut de cer nouă.

Ca mulțumire dar și ca expresie a bucuriei pământu-ntreg aduce lui Dumnezeu pe ale Sale dintru ale Sale. În alte locuri bucuria apare și mai clar și mai insistent exprimată. „Cerule și pământul astăzi, după prooroci, să se veselească; îngerii cu oamenii duhovnicește să prăznuiască...”; sau: „Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu, se aud zicând în Betleem cei fără de trup, Celui ce a binevoit a fi pace pe pământ...”; „dănțuiesc îngerii toți în ceruri și se bucură oamenii; și toată făptura saltă pentru Domnul, Mântuitorul, Cel ce S-a născut în Betleem...”¹⁵ (din stihirile Litiei).

Dacă în tradiția liturgică ortodoxă imnografia este atât de bogată și de variată în tematică, nu același lucru se poate spune și despre tradiția liturgică romano-catolică. Din aceasta transpare mai cu seamă caracterul anamnetic și laudativ, doxologic. Referirile concrete și directe la evenimentele sărbătorite sunt sărace numeric și în conținut. De Crăciun și pe tot parcursul octavei întâlnim texte luate din psalmi și din profeți, constituite în antifoane la intrare sau la momentul împărtășirii. Între aceste texte amintim: Isaia 9, 2-6; Zaharia 9, 9; Isaia 9, 6; Psalm 97, 5¹⁶ etc. În rugăciunile din cadrul

13. *Ibidem*, p.402.

14. *Ibidem*, p.394.

15. *Ibidem*, pp.401-402

16. *Liturghierul Roman*, Arhiepiscopia Romano-catolică de București, 1993, pp.157-165.

Liturghiilor de Crăciun și din zilele octavei găsim și referiri la Nașterea lui Hristos. Iată un exemplu de acest fel: „Dumnezeule, care în mod minunat l-ai creat pe om după chipul Tău și într-un mod și mai minunat l-ai reînnoit, dă-ne, Te rugăm, harul de a ne împărtăși de dumnezeirea lui Hristos, care a binevoit a Se face părtaș de firea noastră omenească.”¹⁷(rugăciune la Liturgia de Crăciun, din timpul zilei). De asemeni, Liturghierul Roman conține trei prefețe de schimb pentru Liturghiile din perioada Crăciunului. Prima dintre ele are în centrul ei ideea că Hristos este lumina lumii: „Căci prin misterul întrupării Cuvântului ai dat ochilor minții noastre să vadă noua lumină a strălucirii Tale” . A doua prefață afirmă că prin întrupare întregul univers a fost restaurat, prin misterul vrednic de închinare al Nașterii Sale: „El care din fire este nevăzut, S-a arătat în chip văzut în firea noastră și, născut fiind din veșnicie, a început să trăiască în timp, pentru ca, luând în sine și ridicând tot ce era căzut, să refacă întregul univers și pe omul pierdut să-l cheme iarăși la împărăția cerească”. Iar a treia prefață afirmă că întruparea Cuvântului este un schimb minunat între Dumnezeu și oameni: „Prin El se arată în plină lumină schimbul minunat prin care am fost reînnoit: Cuvântul Tău ia asupra Sa slăbiciunea noastră și astfel ființa muritoare a omului este ridicată la o demnitate nepieritoare, iar noi prin împărtășire minunată, primim cununa nemuririi”¹⁸.

Aceste texte și încă multe altele scot în evidenta semnificațiile și importanța evenimentelor Nașterii Domnului.

II. Originea și vechimea colindelor

Originea colindelor românești se pierde în negura secolelor și pentru a o găsi trebuie să apelăm la istoria religiilor și la literatura patristică. La Istoria Religiilor, pentru a lua cunoștință de sărbătorile romane din ciclul de iarnă, răspândite în tot Imperiul roman, deci și în Țara lui Zalmoxis, Burebista și Decebal; la literatura Sfinților Părinți și scriitorilor bisericești pentru a urmări lupta purtată de aceștia prin viu grai sau prin scris împotriva sărbătorilor, credințelor și superstițiilor păgâne, pentru împământenirea sărbătorilor și obiceiurilor creștine. Colindele noastre oferă deci posibilitatea urmării procesului de evaluare a vechilor înțelesuri și de asimilare a noilor

17. *Ibidem*, p.159

18. *Ibidem*, p.394

sensuri creștine. Pentru aceasta trebuie să străbatem pe distanța a mai multe secole, drumul de la Calendele lui Ianuar până la Colindele românești de astăzi.

Dacă specialiștii în filologie au străbătut acest drum, pentru noi teologii, problema este următoarea: cum s-a ajuns de la calendele romane păgâne la colindele religioase românești?

Noțiunile fundamentale ale credinței creștine, noi, românii, le-am primit de la început în limba latină populară. De două mii de ani, credincioșii ortodocși români se numesc ca și strămoșii lor – creștini, se închină lui Dumnezeu, merg la biserică, țin calendarul sau cărindarul, postesc în păresimi și se cuminecă, țin sărbătorile: Crăciunul, Paștile și Duminica. Între aceste cuvinte străvechi întâlnim și cărinda, corinda sau colinda, din prototipul originar latin calenda.

Din Istoria Religiilor aflăm că ciclul sărbătorilor de iarnă la romani începea la 24 noiembrie cu Brumalia, continua cu Saturnalia, Iarentalia, Compitalia și se încheia la 5 ianuarie cu calendele lui Ianuarie. În această perioadă, sărbătorile romane se întrepătrundeau cu cele grecești și trace dedicate zeului Dionisos, în special cu dionisiacele câmpenești și sărbătoarea Leneelor, adică a teascurilor strugurilor. Din cauza apropierii lor calendaristice, toate aceste sărbători – romane, grecești sau asiatice – au fost supuse unui proces continuu de amalgamare care a dus la confundarea și contopirea lor¹⁹.

În mijlocul acestui amalgam de sărbători, către sfârșitul secolului al III-lea după Hristos, se instalează în Imperiul roman sărbătoarea soarelui divinizat, a lui Mithra, impusă de militari și recunoscută de împăratul Aurelian sub numele de „dies natalis solis invicti”. Ritualul mithraismului avea, după spusele Fericitului Ieronim, șapte trepte de inițiere. Se practica și un fel de botez – o cufundare în apă curată – care, după cum afirmă Tertulian, ar fi avut darul de a curăța păcatele. Adepții aparținând gradelor superioare erau admiși la ospățul sacrificial, care consta din pâine și apă. Dar, în ciuda unor analogii de formă, între creștinism și mithraism există o deosebire fundamentală, de natură, atât în ceea ce privește doctrina cât și spiritul general²⁰.

19. Magistrand Gheorghe Alexe, „Duhul creștin al colindelor românești”, în *Glasul Bisericii*, XV (1965), nr. 12, p. 708.

20. Diac. Profesor dr. Emilian Vasilescu, *Istoria Religiilor*, București, 1975, pp. 316-319.

Precizăm faptul că datina colindatului de tip păgân aparține sărbătorii calendelor lui Ianuar dedicată zeului latin Ianus Geminus, cel cu două fețe.

Sărbătoarea Nașterii Domnului – Crăciunul – prăznuită la început la 6 ianuarie odată cu Epifania, apoi, din secolul al IV-lea, la 25 decembrie înlocuiește treptat principalele sărbători ale ciclului păgân, adică saturnaliile, dies natalis solis invicti și calendele lui Ianuar²¹. Și era normal să fie așa după libertatea acordată religiei creștine prin Edictul de la Milano din anul 313 de către împăratul Constantin cel Mare și apoi, prin declararea religiei creștine ca religie de stat în Imperiul roman de către împăratul Teodosie cel Mare, în ciuda încercării disperate de a salva păgânismul, încercare întreprinsă chiar de unii împărați ca Iulian Apostatul, sau a eforturilor filozofilor neoplatonici de a da religiei păgâne o bază morală mai severă²². Deși vechile culte păgâne au mai dăinuit în timp, mai ales la sate, templele păgâne au fost dărâmate sau transformate în biserici creștine, iar sărbătorile păgâne cele mai înrădăcinate se încreștinară și au fost adaptate. În felul acesta lua sfârșit păgânismul greco-roman și începea o eră nouă în istoria omenirii, creștinismul, care venea cu o morală înaltă, cu un duh nou de pace, dreptate socială și înfrățire între oameni²³.

Episoadele acestei lupte, uneori dramatice, au rămas consemnate în scrierile Părinților Bisericii sau în canoanele Sinoadelor ecumenice și locale, care condamnavă cu asprime practicile și obiceiurile păgâne.

Dintre Părinții și scriitorii bisericești ai primelor secole care și-au înscris numele în această luptă împotriva calendelor romane amintim pe Tertulian și Fericitul Augustin în Apus și pe Sfântul Ioan Gură de Aur și Asterie al Amasiei în Răsărit. De exemplu, cântecele îndătinate la sărbătoarea calendelor sunt înfierate în predicile episcopului african Augustin cu epitete usturătoare ca „venissime et turpissime cantiones, cantica luxuriosa”, cu expresii dure împotriva acestor „canticis vanitatis” și „turpes salutationes”. Asterie al Amasiei critică cu asprime cetele zgomotoase ale celor care mergeau din casă-n casă cu urări de Anul nou, dar dedându-se la beții²⁴.

21. Magstrand Gheorghe Alexe, *art.cit.*, p. 709.

22. Lector dr. Cezar Vasiliu, „Atitudinea Sfinților Trei Ierarhi față de societatea vremii lor” în *Studii Teologice*, XXXII (1980), nr. 1-2, p. 51.

23. Diac. Prof. Emilian Vasilescu, *op.cit.*, p. 318.

24. Magstrand Gheorghe Alexe, *art.cit.*, p. 710.

Obiectiv însă, nu putem să nu recunoaștem în cântările calendelor romane interzise de Fericitul Augustin sau în cetele gălăgioase combătute de Asterie al Amasiei originea colindelor noastre și datina colindatului.

Biserica a adoptat măsuri felurite, în primele secole, pentru a lupta împotriva credințelor, obiceiurilor și superstițiilor păgâne. Una din acestea a fost aceea a înlocuirii obiceiurilor păgâne cu cele creștine. Așa se explică cum datina păgâna a colindatului n-a fost înlăturată total, ci a suferit doar o transformare, devenind treptat creștină. Astfel, cântecele calendelor nu mai preamăresc pe zeul Ianus Geminus sau tracul Dionissos și vestesc Nașterea Domnului Hristos, iar colindătorii fac urări de sănătate, belșug și pace pentru Noul An. Pe măsura consolidării credinței creștine, cântecele calendelor devin colinde creștine, iar numele zeilor înlocuite cu cele ale personajelor sfinte ale religiei creștine.

Parte integrantă a folclorului religios, colindele reprezintă o valoare neprețuită după trup a Mântuitorului Iisus Hristos, făcută într-un mod cuviincios, demn și frumos. Noile cântece de Crăciun sunt acum alcătuite de creștini și sunt bazate pe Sfânta Scriptură și pe Sfânta Tradiție sau inspirate din viețile sfinților, din imnografia bisericească sau din pictura bisericească. Astfel, datina colindatului a rămas, dar colindele au căpătat un duh creștin, ca și un conținut creștin, având o proveniență bisericească. Putem deci afirma că așa cum poporul român s-a născut creștin tot așa și colindele noastre s-au născut creștine, sub semnul sfânt al Ortodoxiei noastre populare.

II. 1. Nașterea Domnului reflectată în colindele religioase.

Nașterea Domnului este slăvită în colindele religioase într-un mod cu desăvârșire solemn. Sărbătorirea are loc atât pe planul pământesc, cât și pe cel ceresc. Toată făptura saltă de bucurie față de nesfârșita dragoste a lui Dumnezeu „Care face ca Fiul Său să se nască în chip minunat dintr-o Fecioară nevinovată.”²⁵

Imaginația populară îmbracă acest tablou al Nașterii Domnului în minunate culori, cu cele mai variate tonuri și cu cele mai alese sentimente. Cadrul natural al Nașterii, fiorii tainei care cuprind toată făptura, măreția

25. Gh. Alexe, „Idei dogmatice în colinde”, în *Studii Teologice*, anul II (1950), nr.9-10, p.603

momentului și simplitatea sa adâncă au dus imaginația populară pe cele mai înalte culmi de inspirație și de creație. „Fără să se piardă în speculații teologice asupra întrupării, credinciosul simte și trăiește intens prin instinctul credinței sale, revărsarea harului mântuitor peste întreaga omenire și deci și peste el. înzestrat cu un adânc sentiment de familie, el socotește pe Copilul Iisus, Copilul lui Dumnezeu, ca pe propriul său copil și-L învâluie cu o rară duioșie, exprimată în versurile de aur, versurile colindelor noastre”.²⁶

„Colindătorii, fie singuri, fie în cete, vestesc Nașterea Domnului. Ei prezintă, prin cuvintele colindelor, și alte momente din viața Mântuitorului sau din viața Maicii Domnului, a sfinților. De asemenea, în cadrul colindelor religioase, ei insistă asupra unor idei dogmatice, morale, sociale, combătând viciul și răutatea din lume.

Vestind Nașterea Domnului, colindătorii încep prin a atrage atenția ascultătorilor pe care-i colindă, asupra covârșitoarei importanțe a întrupării pentru fiecare din noi. Astfel, ei cântă: „Sus boieri nu mai dormiți” într-un comentariu legat de această colindă ni se arată că ea nu se refera la un grup de oameni înstăriți, ci la toți creștinii. Vechea expresie „Oleroi. Doamne», care se repetă în text și se traduce „O, Păstorul meu este Domnul», ține de începutul încreștinirii strămoșilor noștri și ne face să vedem aici o referire generală la toți creștinii care prin Nașterea Mântuitorului Hristos s-au îmbogățit cu daruri spirituale, devenind toți egali, după cuvântul Sfintei Scripturi (Galateni 3, 28). Colindătorii îi cheamă în seara de Crăciun să privegheze și să primească pe Hristos, ca să dobândească sănătate și nenumărate bucurii.”²⁷

Acești chemare la priveghere o adresează și colinda „Sus plugari nu mai dormiți” pentru că „S-a născut Domn prea bun în sălașul lui Crăciun. Refrenul este de data aceasta „Hai, Lerui, Ler”

Pr. Prof. Dimitrie Dan, urmat de Academicianul Al. Rosetti, referindu-se la cuvântul „Ler”, îi găsește originea în forma latină a cuvântului „Alleluia” care se traduce „Lăudați pe Domnul”. Observăm deci că preamărirea lui Dumnezeu se face de la început uneori chiar înaintea

26. Pr. Ioan G. Coman, *Nașterea Domnului, în colinde*, conferință ținută la Concertul de Crăiun dat de corala Capitalei, în Biserica Sf. Spiridon, Joi 22 decembrie 1949, – cf. Gh. Alexe, *op.cit.*, p.603

27. Pr. Drd. Doroșincă Eduard, „Nașterea Domnului reflectată în colindele religioase”, în revista *Teologie și Viață*, X (LXXIV), 1998, nr. 5-12, p. 5.

vestirii evenimentului sfânt al Nașterii Pruncului Iisus.

Cele două îndemnuri la trezvie se unesc într-unul singur în textul unei colinde din Moldova:

„Sculați, sculați, boieri mari,
Sculați, voi români plugari,
Că nu-i timpul de dormit,
Că-i timpul de-mpodobit
Și nu-i timpul di șăzut
Că Domnu ni s-a născut,
Ni s-a născut Domn frumos
Cu numile de Hristos...”²⁸

Observăm clar că aici „boierii” sunt „românii plugari”, numiți astfel după îndeletnicirea lor de bază. Colindătorii cântă gazdelor:

„Sculați gazde, nu dormiți
Că nu-i vremea de dormit ...”
pe care le arată a fi creștine:
„Deschide ușa, creștine,
C-am venit din nou la tine ...”²⁹

și cărora li se adresează cu apelativul specific creștin adus în lume de Nașterea, lucrarea și porunca Mântuitorului - „frați iubiți”:

„Bună seara frați iubiți,
Vă rugăm să vă treziți
Astă seară-i noapte sfântă,
Lui Iisus Hristos se cântă.”³⁰

Iar ca o concluzie a tuturor acestor îndemnuri, găsim colinda:

„Nu dormiți în astă seară
Ci ședeți la priveghetă
S-așteptăm pe Domnul Sfânt
Ca să vie pe pământ ...”³¹

Acest îndemn, la priveghere în vederea așteptării marelui eveniment dumnezeiesc al Nașterii Domnului, vine din partea colindătorilor cu atât

28. Lucia Cireș, Colinde din Moldova, *Cercetare monografică*, Caietele arhivei de folclor, Iași, 1984, nr.179, p.186.

29. *Ibidem*, nr.181, p.189.

30. *Ibidem*, nr.182, p.192.

31. *Ibidem*, nr.183, p.193.

mai multă râvnă cu cât, după credințele populare, Însuși Domnul nostru Iisus Hristos îi trimite pe aceștia în lume să vestească slăvita Sa Naștere. Ei colindă chiar lui Dumnezeu:

„Ceastă seară-i seara mare.

Noi plecăm să colindăm.

Colindam lui Dumnezeu” ...³²

De aici se vede legătura strânsă între om și Dumnezeu, între Pruncul Iisus și colindătorii harnici. Trăirea religioasă intensă face posibilă această legătură. „În colinde se amestecă dumnezeiescul cu omenescul. Poezia cerească a colindelor, în gingașe cântări de preamărire, aduce pe Iisus, pe Maica Domnului, îngerii, sfinții, printre noi; ne găsim împreună într-o pioasă cuviință, le simțim prezența în întâlniri cu lumea: în casă, în gospodărie, până și în grajdurile vitelor”.³³

Un lucru deosebit de important este acela că tinerii colindători, indiferent de starea lor socială, merg înfrățiți la colindat . Această practică a colindatului trebuie făcută pentru obicei și nu pentru cerșetorie, acest lucru mărind atât valoare colindelor, cât și a colindătorilor, care nu trebui să amestece meschine interese materiale cu înălțătoare manifestări ale duhului creștinesc de sfintele sărbători.

Observăm deci cum izvorăște din colinde o spiritualitate profund creștinească, luminată de Harul dumnezeiesc care caracterizează atitudinea demnă și cuviincioasă a omului față de Dumnezeu. Am văzut până acum modul în care colindătorii, în cântările lor de Crăciun îndeamnă la trezvie, precizând și motivul: Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos.

Ei arată însă și faptul că îngerul Gavriil a vestit Maicii Domnului nașterea, împlinindu-se astfel și una din cele mai mari profeții din Vechiul Testament - „Iată Fecioara va lua în pântece și va naște Fiu și vor chema numele lui Emanuel” (Isaia 7, 14). Faptul este surprins într-o colindă din Moldova unde se face referire la profetul Isaia și profeția sa, subînțelegându-se atât momentul vestirii (Luca cap. I), cât și visul dreptului Iosif, în care un înger al Domnului îi arată împlinirea aceleiași profeții de la Isaia 7, 14 (Matei, 1, 20-23);

32. Gheorghe Cucu, *202 colinde populare*, București, 1936, ediție îngrijită de C. Brăiloiu, colindul nr. 64

33. Apostol D. Culea, *Datini și muncă*, București, 1943, p.25.

„Purtând pe cerescul Miel,
 Mergea Maica fericită,
 De Isaia povățuită.
 Căci a ales-o Dumnezeu
 Să nască pe Fiul Său...”³⁴

Un colind din județul Maramureș descrie explicit cum i s-a vestit Maicii Domnului minunata taină a întrupării:

„Colo sus, în vremea ceia,
 în frumoasa Galileia,
 O fecioară versuia,
 Ce Maria se chema.
 Nazaret i-a fost orașu’,
 Unde ea-și avea locașu’.
 Într-o zi Maria sta
 Singură și se ruga.
 Deodată ce văzură?
 Casa toată se umplură,
 De-o lumină lucitoare,
 Ca lumina cea de soare,
 îngerul Gavril intrase,
 La sfânta Fecioară-n casă.
 Nu te spăimânta Maria,
 Că vei naște pe Mesia.
 Fiu al Domnului va fi
 și Iisus se va numi,
 Rămâneț’, gazde-n pace,
 Cu sănătate”³⁵

Colindătorii descriu în colindele lor de Crăciun Nașterea Mântuitorului, drumul spre Betleem, greutatea călătoriei, Nașterea Domnului. Referindu-se la aceasta, un teolog român remarcă: „Colindele religioase românești se întrec în a descrie, în versuri pline de o duioșie rară, greutatea prin care a trebuit să treacă Maica Domnului în lungul drum către Betleem. Sfintele Evanghelii, care istorisesc nașterea minunată

34. Lucia Cireș, *op cit.*, colindul nr. 183.

35. Pamfil Bîlțiu, Gheorghe Gh. Pop, *Sculați, sculați, boieri mari*, Colinde din județul Maramureș, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1996, nr.327.

a Domnului nostru Iisus Hristos, vorbesc foarte pe scurt despre acest drum către Betleem, unde bătrânul Iosif și Sfânta Fecioară trebuiau să meargă să se înscrie, după porunca dată de August, împăratul de la Roma. Dar poporul nostru știe, din experiența sa proprie, că un drum, fie lung, fie scurt, este destul de greu și de anevoios pentru o femeie care este gata să nască. Iată deci un motiv pe care imaginația populară la speculat la maxim, brodând pe simpla referință evanghelică a acestui drum o mulțime de întâmplări și fapte cu rostul și tâlcul lor în psihologia și pietatea credincioșilor...

Aceste relatări ne sunt înfățișate gradat, neprevăzutul stârnind totdeauna interesul, făcându-ne să participăm, cu toată inima, la aceste întâmplări istorisite în colindele noastre religioase. Toate acestea dovedesc sensibilitatea aleasă a credincioșilor noștri și adeziunea lor sufletească totală față de Maica Sfântă și de Fiul ei cel dumnezeiesc. Mai presus de orice desprindem din aceste întâmplări și suferințe ale Maicii Domnului realismul adânc omenesc al Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos. Dar să vedem cum colindătorii, prin colindele lor, istorisesc Nașterea Pruncului Iisus, argumentând astfel și cuvintele citate mai sus

Familia Sfântă locuia în Galileea:

„*Colo sus, în vremea ceia,
În frumoasa Galileia*

Fecioara Maria împreună cu dreptul Iosif călătoreau din Nazaret („Nazaret I-a fost orașul”) spre Betleem:

*De Ia Betleem la vale
Cine trece lin pe cale
O Fecioară Prea Curată
De Duhul Sfânt e purtată.
De îngeri era păzită.
De Iosif e ocrotită”*³⁶

Fiind însărcinată, Maica Domnului călătorește cu mare atenție:

„*Merge lin și-ncetinel
Purtând pe ceresul Miel ...*”³⁷

Drumul de la Nazaret la Betleem este prelungit de imaginația populară pe plaiurile românești:

„*Pângă Murăș, pângă Tisă*

36. Lucia Cireș, *op.cit.*, colindul nr.183.

37. *Ibidem*, colindul nr.183.

Maria Sfânta plimbă-mi-să ...

Priveliștile pe care ni le oferă drumul spre Betleem sunt de multe ori fermecătoare. Iată câteva imagini care încearcă să stabilească itinerarul acestui drum și care corespund peisajelor românești:

„Pe câmpia unui râu
Printre grâne până'n brâu ...”

sau:

„Pe un plai scăldat în soare
Prin fânete numai floare...”

sau:

„Prin livezi înrourate
Pe sub pomi cu crengi uscate”³⁸

Clima, așa cum ne este descrisă în unele colinde, nu mai este călduroasă ca în Țara Sfântă, ci friguroasă, ca în iarna Crăciunului de la noi:

„Umblă Maria pe pământ
Să nască pe Fiul Sfânt
Merg'e'n sus și iară'n jos
Că bate vânt friguros.”³⁹

Trebuie să spunem, anticipând puțin momentele imediat următoare nașterii Pruncului Iisus, că natura este blândă cu El, supunându-I-se:

„Neaua ninge, nu-L atinge,
Vântul bate, nu-L străbate ...”

Observăm și aici cum învățătura creștină a fost acomodată la condițiile climatice și geografice ale țării noastre. La Betleem nu ninge, la noi da. În unele colinde, potrivit timpului friguros de la Crăciun, Maica Domnului este îmbrăcată în „haine de argint”:

„Jos în jos și iar în jos,
Că bate vânt friguros.
Căvea haine de argint,
Că va naște Fiul Sfânt ...”⁴⁰

Ajunsă la Betleem, Maica Domnului nu găsește gazdă și este nevoită să se adăpostească într-un grajd:

38. Magistrand Gh. Alexe, „Maica Domnului în colindele religioase românești”, în *Studii Teologice*, anul V (1953), nr.9-10, p.662.

39. Gheorghe Breazu, *Colinde, Culegere*. București, 1938, colindul nr. 31.

40. Gheorghe Cucu, *op.cit.*, colindul nr. 28.

„Umblă, umblă, se preumblă,
Că sosit vremea să nască
Nime'n casă nu o lasă
Când era de către seară
într-un grajd se așezară ...”⁴¹

În altă parte ni se vorbește despre o peșteră:

„și peștera în pălat
Ca la un mare împărat ...”⁴²

Sunt colinde care ne istorisesc cum Maica Domnului cu Iosif au ajuns la curtea lui Crăciun, au cerut găzduire, dar acesta nu le-a dat:

„Ce mai faci, Crăciune bun,
Grele munci mă mai răpun,
Lasă-mă-n palatul tău
Ca să-l nasc pe Dumnezeu.
Iar Crăciun îi răspundea:
Palatul nu ți-I pot da
Căci aștept colindători
Ce-o să-mi cânte până-n zori
și ce zgomot or să facă
N-ai să poti naște în pace.
Dute-n grajdiu cailor
Ori în ieslea boilor ...”⁴³

Găsindu-și adăpost doar într-un grajd, Maica Domnului naște pe Pruncul Iisus Hristos:

„O Fecioară Prea Curată
șade în iesle culcată,
Minune dumnezeiască,
I-a venit vremea să nască
și-a născut printr-o minune
Pe Hristos, Lumina lumii.
Maica-ncet s-a ridicat,
Pruncușoru L-a-înfășat

41. Nicolae Ursu, *Zece colinde și cântece de stea, Melodii populare, notate și armonizate pentru coruri*, Timișoara, 1938, colindul nr.20.

42. Lucia Cireș, *op.cit.* colindul nr.186.

43. *Ibidem*, colindul nr.190.

și privea în sus mereu
și slăvea pe Dumnezeu.”⁴⁴

Imaginația populară ne prezintă Pruncușorul în culorile celei mai avântate inspirații:

„În iesle la boi născut
Cu scutece învăscut
Fașă dalbă de mătase
Cărpișoare pe picioare
Scuticel de bumbăcel
și-un leagăn de dogământ
Din veșmânt până-n pământ
Jos la poale poleit
Cu litere de argint
Mai în jos de la brânele
Tot cu stele mărunțele.
Mai în sus de la brânele
Tot cu stele mai mărele
și mai sus în doi merei
Sclipesc doi luceferei
Unu-n piept altul în spate.”⁴⁵

Revenind la momentele premergătoare nașterii și la nașterea propriu-zisă, să remarcăm că în continua căutare a unui loc potrivit pentru naștere, Maica Domnului întâlnește în cale diferite așezări omenești, arbori și animale. Nu toți însă dau ajutor Fecioarei Maria. Așa se face că anumiți pomi sau animale sunt blestamate, în timp ce altele sunt binecuvântate. De fapt, în aceste blesteme sau binecuvântări ale Maicii Domnului se subînțelege simpatia sau antipatia oamenilor față de calități sau defectele diferitelor plante sau animale.

Astfel, popul este blestemat pentru că prin freamătul frunzei sale și prin puțina sa umbră, nu poate oferi un loc bun de odihnă, unde Maica Domnului, obosită de greutatea drumului și de arșița soarelui, să poată naște pe Fiul Sfânt:

„Plimbă-se Maica Domnului,
Cu-n hojmânt până-n pământ

44. *Ibidem*, colindul nr.183.

45. Gheorghe Cucu, *op. cit.*, colindul nr. 10.

și se lasă a hodini-se
 La umbră de plop uț verde
 Plop uț verde dacă o vede
 Rară umbră slobozește
 Rară umbră pe pământu.
 Fire-ai tu plop blestematu
 De mine, de Dumnezeu
 Mai tare de Fiul meu.⁴⁶

sau

„Sfânta Maică preaslăvită
 Rătăcește obosită,
 Iisus de nu se năștea
 Lumea toată-n iad mergea
 La un plop cu frunza deasă,
 Jos pe pajiște se lasă.
 Plopu frunza-și clătină
 și odihnă nu-și află.
 Supărată Maica Sfântă
 și din grai așa cuvântă:
 Fir-aț, plopilor, să fiț
 și de mine-afurisit,
 Frunza ta să naibă stare
 Cât e ziulica mare,
 Zbată-se ca de furtună
 și pe vremea cea mai bună.”⁴⁷

Maica Domnului binecuvântează („alduește”- ardelenism) însă „tisa” verde care este mai primitoare și mai răcoroasă:

„și se lasă a hodini-se
 La umbră de tisă verde.
 Tisă verde dacă o vede
 Grasă umbră slobozește
 Grasă umbră pe pământu
 Să se nască Fiul Sfântu.
 – Fire-ai tisă alduită

46. Sabin V. Drăgoi, *303 Colinde (cu text și melodie)*, Craiova, 1925, colindul nr.129.

47. Lucia Cireș, *op. cit.*, colindul nr.187.

De mine, de Dumnezeu
 Mai tare de Fiul meu,”
 La fel se întâmplă și cu „Fomfiul”:
 „Bine fonfiu d’asculta
 Maica sfântă-l d’alduia
 Fire-ai iarna ca și vara,
 Primăvara să-nflorești
 Flori vâdate mohorâte.”⁴⁸

În cazul animalelor, asistăm de asemenea la muștrări și la binecuvântări:

„Sfânta Maic-a lui Iisus
 Rătăcește-n jos și-n sus,
 Rătăcește-n sus și-n jos
 Ca să nască pe Hristos.
 Ba un grajd mare aflând
 A intrat în el plângând,
 Durerea o încingea,
 Să mai meargă nu putea.
 Stătu jos și odihnea,
 Oile-ncep a zbiera,
 Mielușeii-a meheia.
 Maria greu s-a sculat
 și pe oi le-a blestemat:
 – Fire-ați, voi, oilor, sortite
 și de mine pedepsite
 Lâna toată să v-o tunză,
 Mielușeii să-i înjunghi.
 Zicând, Maria ieși
 Din staul și iar porni
 Prin Vetleem în sus și-n jos
 Ca să nască pe Hristos
 și un grajd mare aflând
 A intrat în el plângând,
 în grăjduțul cailor,
 Cailor săracilor.

48. Sabin V. Drăgoi, *op. cit.*, colindul nr.61.

Caii-ncep a râncheza
 și iepile tot așa,
 Maria greu s-a sculat
 și pe cai i-e blestemat:
 Cai nebuni și îmbuimaț,
 Să n-aveț le hrană saț
 Numa-n noaptea de ispas
 și atuncea doar un ceas.
 Zicând, Mărie ieși
 Din staul și iar pomi
 și un grajd mare aflând
 A intrat în el plângând.
 Ea în iesle s-a băgat,
 Pe fân moale s-a culcat
 Către boi a cuvântat
 și suflară de-ajutară
 și-aburiră de-ncălziră.
 și cum Domnul S-a născut,
 ieslea-n rai s-a prefăcut
 și peștera în palat
 Ca la un mare împărat,
 Mii de flăcări s-aprindeau
 și-alte mii mai răsăreau.
 Maria-atunci s-a sculat,
 Către boi a cuvântat:
 – Fire-aț voi, boi, fericiți
 și de oameni mult iubiți.
 De mine, de Dumnezeu
 și de Sfântul Fiul meu,
 Cu voi să se folosească
 și cu voi să se hrănească
 Toți românii, toți creștinii.
 Să le daț belșugul pâinii.⁴⁹

Nașterea Domnului Hristos este primită cu o explozie de bucurie și de slăvire din partea întregii creații: îngerii, oamenii, natura. Astfel, textele

49. Lucia Cireș, *op. cit.*, colindul nr. 186.

colindelor, urmând învățătura scripturistică, descriu lauda și mărirea pe care o aduc îngerii din ceruri:

„Atunci cerul s-a deschis
și frumosul paradis,
îngeri mulți în cete zboară
Până la Iisus coboară,
Ieslea au înconjurat
Lângă Fiul luminat
și cu glas frumos cânta:
Osana, Aleluia ...”⁵⁰

Magii de la Răsărit, numiți și Crai, Regi - despre care aflăm din Sfânta Evanghelie - au venit și ei pentru a se închina Pruncului Iisus Hristos. Pe drum au fost călăuziți de o stea. Mântuitorului, aceștia i-au adus daruri:

„Magii cum zăriră
Steaua și porniră
Mergând după rază
Pe Hristos să-L vază ...”⁵¹
„Trei Crai de la Răsărit
La'nchinare au venit
Daruri scumpe aducând ...”⁵²
„În scutece înfășurat
De îngeri înconjurat
Magii de la Răsărit
Cu daruri că au venit...”⁵³
„Craii te vor lăuda
și mărire îți vor da...”⁵⁴

Iar păstorii, vestiți fiind de îngeri, laudă și slăvesc pe Iisus Hristos, închinându-I-Se:

„Și păstorii mărturie
Au văzut ce vrea să fie
îngerii în cer cântau

50. *Ibidem*, colindul nr. 183.

51. V. Popovici, *Triptic de Crăciun pentru cor mixt*, București, 1941, pp. 1-12.

52. Gh. Cucu, *op. cit.*, colindul nr. 11.

53. V. Popovici, *op. cit.*, pp. 7-8.

54. Gh. Cucu, *op. cit.*, colindul nr. 6.

*Iar păstorii fluierau.*⁵⁵

Specificul românesc apare din nou, de data aceasta în colinda „Trei păstori”. În aceasta se oglindește una din preocupările de bază ale românilor - păstoritul. După o interpretare, cei trei păstori, în mod simbolic, reprezintă cele trei provincii românești creștine mângâiate de raza binefăcătoare a Nașterii lui Hristos care a făcut ca românii, din generație în generație, să-și păstreze credința și neamul. Credința curată și fermă în binecuvântarea lui Dumnezeu i-a ajutat să înfrunte toate vicisitudinile istorice și să-și cânte colindele din neam în neam la sărbătoarea Crăciunului.

Bucuria Nașterii cuprinde și natura. Iată o florică abia răsărită, aducând și ea închinare și frumoasă mireasmă la picioarele Celui nou născut:

*„Floricea se-nchina
și mireasma-i aducea...
și eu mică floricea
îi aduc inima mea ...”*⁵⁶

Natura se preschimbă, grajdul și ieslea în care a avut loc naștere devenind loc feeric, împărătesc:

*„Iar în iesle cresc bujori,
Fânul s-a schimbat în flori,
Iară grajdul / câmpenesc /
în palat împărătesc...”*⁵⁷

O albină adună ceară pentru sărbători:

*„Rătăceam printr-o grădină
Măntâlnii cu o albină
Albina strângea din flori
Ceară pentru sărbători”*⁵⁸.

Observăm deci că întreaga fire tresaltă de bucurie sărbătorind Nașterea Domnului: îngerii, oamenii, natura. Staulul se preschimbă ca prin farmec într-un palat minunat. Legătura dintre pământ și cer este refăcută și întărită prin Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos:

55. Gh. Breazu, *op. cit.*, colindul nr. 159.

56. Apostol D. Culea, *Datini și muncă*, București, pp. 30-31.

57. Lucia Cireș, *op. cit.*, colindul nr. 187.

58. Gh. Breazu, *op. cit.*, colindul nr. 159.

„Pe la cântători târziu
 Preaslăvită naște Fiu
 și când naște Maica Sfântă
 îngeri vin în zbor și cântă
 Mii făclii pe sus s'aprint
 Ca luceferii lucind.
 Iar prin iesle cresc bujori
 Fânul s-a schimbat în flori
 Și veneau moșnegi cărunți
 Juni păstori de peste munți
 Falnici crai din țări străine
 Pruncuțului să se închine”⁵⁹.

El este însă amenințat de dorința lui Irod de a-l ucide. Regele chiar ceruse magilor să-l informeze unde se află Pruncul, dar aceștia „pe altă cale se întorc în țara lor.” Irod ucide pruncii; dreptul Iosif și Maica Domnului fug în Egipt. Redăm mai jos o colindă din Maramureș care surprinde momentele uciderii pruncilor:

„Însă lui Irod nu-i place
 Vestea mare ce se face.
 Cuget-n minte și-o pus,
 Să-l omoare pe Iisus.
 Craii de la răsărit,
 Către ei au poruncit:
 Voi, măi crai, și-a mei ostași!
 Numa mie să-mi tăiat
 Patrusprezece mii prunci,
 Că doară li-ț nimeri
 și pe fiul Mariii,
 Care zice că-i Mesia,
 Vrea să-mi ieie-mpărăția.
 Craii-n lume o umblat,
 Pă toți pruncii i-o tăiat,
 Dar lui Iosif prin vis i-au spus,
 Ia pruncu' și pe Maria,
 Fugi în Egipt cu dânșii,

59. Sabin V. Drăgoi, *op. cit.*, colindul nr. 148.

Până Irod va muri,
 și-n Egiptet au trăit,
 Până Irod au murit,
 Lui Iosif în vis i-au spus:
 Ia pruncul și pe Maria
 și te-toarce-n Vișlaim,
 Că Irod mare-mpărat
 A lui viață și-o dat ...⁶⁰

Într-o altă colindă, fuga în Egipt este înlocuită cu călătoria într-un spațiu ce ne duce cu gândul la plaiurile mioritice românești:

„Pruncu-n brațe că-și lua
 Cărăruia-și de-apuca
 Cărăruia drept la munți,
 Drept la munți, la munți cărunți ...”⁶¹.

Observăm deci, din cele prezentate până acum, că textele colindelor religioase, vestite de colindători la Crăciun, refac pas cu pas, într-un mod deosebit, evenimentul mântuitor al Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos, ținând cont în foarte multe cazuri, de referatul biblic ce istorisește acel moment.

II. 2. Colindele și raportul lor cu Sfânta Scriptură și tradiția bisericească.

Privită din perspectivă istorică, datina strămoșească a colindelor își întinde rădăcinile în istorie până dincolo de pragul creștinismului, legându-și originile de obicei specific lumii romane ce avea loc în fiecare an cu prilejul calendelor lui Ianuarie, „festum calendarum”, sărbătoare închinată străvechiului zeu latin Ianus Ceminus.

Dar ce legătură poate exista între colinde și cultul creștin, între calendele romane și colindele noastre religioase? Este vorba de o legătură de nume, etimologică din latinescul calendae și colinde precum și semnificația de datină sau obicei pe care îl au colindele în acest context. Datina colindatului a rămas, dar colinda religioasă, ca și toată înrudirea ei exterioară cu vechiul obicei, este o creație nouă, un gen nou, specific /creștin, altoit pe trunchiul

60. Pamfilii Bilțiu, *op. cit.*, colindul nr. 330.

61. Gh. Breazu, *op. cit.*, colindul nr. 34.

vechi al datinei strămoșești, altoire ce comportă alte semnificații decât simpla încreștinare a datinei. Datina a rămas, însă colinda religioasă s-a născut ca ceva nou, ca o creație spontană și anonimă izvorâtă din sufletul unei lumi renăscută prin credința creștină și transfigurată de evenimentul Nașterii Domnului, eveniment istoric real, anticipat profetic în Vechiul Testament și împlinit în mod aievea - cum ne lasă să înțelegem relatarea Sfințelilor cărți ale Noului Testament.

În cultul Bisericii noastre, sinteză a tuturor elementelor credinței creștine, sărbătoarea Nașterii Domnului vestește bucuria regăsirii noastre ca fii ai lui Dumnezeu prin Nașterea Mântuitorului. Cum au pătruns colindele și au rămas atât de adânc întipărite în evlavia credincioșilor? Pe ce căi, prin mijlocirea căror factori, care este punctul lor de plecare, de ce sunt atât de îndrăgite de credincioși sunt întrebări cărora încercăm a le răspunde în rândurile care urmează.

Evident mobilul lor interior, sursa lor de inspirație este tradiția, acea „lex orandi - lex credendi”, care, în cultul Bisericii, are o însemnătate deosebită. Cultul liturgic însuși este expresia prin excelență a tradiției, înțeleasă în toată întinderea ei, act liturgic, citiri biblice, cântare bisericească, iconografie, artă religioasă etc. „Seva meditației Părinților, imnografia liturgică, icoana, conștiința dogmatică și canonică a Bisericii, toate aceste elemente constitutive ale tradiției formează o lume esențial dinamică, sferă vie a rezonanței Cuvântului, inseparabil de Cuvântul însuși, ca urmarea Lui vie, corpul Lui venind din aceeași sursă de inspirație”⁶²

Actul genezei și evoluției colindelor religioase de Crăciun se înscrie în acest proces de formare și asimilare a tradiției creștine despre Nașterea Domnului. Veacuri de-a rândul poporul a trăit în întunericul neștiinței de carte și singura hrană sufletească i-a venit de la Biserică, de la cultul ei liturgic. Adevărata sa Biblie nescrisă a stat în colindele rostite în fiecare an la marile sărbători de glasurile îngerești ale copiilor. Colindele vin din adânc de istorie creștină și românească, unele chiar înainte de formarea poporului român, adică din secolul I, din momentul în care, prin părțile Dobrogei, a trecut Sfanțul Apostol Andrei. Mai apoi, învățăturile din colinde ne-au venit tot prin tradiție în perioada etnogenezei, a formării poporului român. Soldații aduși de Traian „din toată lumea romană” și așezați pe pământul nostru

62. Pr.Prof. Dumitru Stăniloae, „Sfânta Tradiție. Definierea noțiunii și întinderea ei”, în revista *Orthodoxia*, anul XVI (1964), nr.1, p.68.

erau, mulți dintre ei, urmași ai celor creștinați de către Sfântul Apostol Pavel în călătoriile sale misionare în Asia Mică și până la Roma, poate chiar până în Spania. Ei au adus cu dânsii învățătura despre Mântuitorului și nașterea Sa din Sfânta Fecioară Maria. Aceste tradiții, venind din cel mai adânc timp istoric românesc conțin totuși esența învățăturii creștine despre Mântuitorul. Cei care au transmis-o au știut în primul rând foarte multe lucruri istorice. Știau de Irod, de Maica Domnului, știau că Iisus s-a născut în Betleem, știau de uciderea pruncilor. Știau deci foarte multe lucruri istorice în legătură cu Mântuitorul, dar știau și foarte multe lucruri teologice. Cei care au transmis primele adevăruri despre Iisus știau în primul rând că e Fiul lui Dumnezeu, trimis de Tatăl din ceruri, știau deci că e unul din Treime.

Colindele preluate cine știe de când, cine știe de unde, cine știe de la cine, atunci, la început, dar în orice caz, foarte aproape de evenimentele ce s-au petrecut în Țara Sfântă, au fost o permanentă predică orală, o cateheză vie, transmisă din om în om prin colinde, din care a izvorât caracterul arhaic, popular, poetic al tradiției despre Nașterea Domnului. Aceasta scoate în evidență legătura lor cu Sfânta Scriptură în funcția sa de carte de cult. Este neîndoielnic faptul că primele motive de inspirație a colindelor au plecat de la textul sacru al Sfintei Scripturi atât al Vechiului cât și al Noului Testament.

O privire atentă a slujbei Ajunului Crăciunului, moment atât de cântat în colinde, este edificatoare în acest sens.⁶³ „În Ajunul Crăciunului, la slujba privegherii – sau slujba de toată noaptea (*vigilliae*), o slujbă uitată în mare parte astăzi - se citesc, după vechea rânduială liturgică, opt paremiile împărțite în trei grupe prin tropare și stihirii Paremiile acestei impresionante slujbe sunt texte veterotestamentare al căror conținut îl constituie principalele profeții mesianice despre Nașterea Domnului consemnate în Vechiul Testament.”⁶⁴

Textele selectate de alcătuirii slujbei sunt cele mai expresive profeții mesianice despre întruparea Domnului și nașterea Sa minunată din Sfânta Fecioară Maria. Ele au servit și sunt fără putință de tăgadă cele dintâi surse de inspirație ale imnografiei bisericești a praznicului precum și

63. Slujbă consemnată în *Mineiul* lunii Decembrie ziua 25. Minei, București, 1991, pp. 376-385

64. Paremiile slujbei Ajunului sunt selectate precum urmează: Facere 1, 1-14, Numerii 24, 4-9, Miheea 4, 4-6, Isaia, 5, 1-10, Baruh, 3, 1-36, Daniil 2, 31-36, Isaia 7, 10-15.

a frumoaselor noastre colinde care le-au preluat de la slujba bisericească a Ajunului, mult mai gustată odinioară decât astăzi.

Textul unor colinde ne trimite el însuși la izvorul biblic veterotestamentar, cum ne lămurește de pildă refrenul cunoscutului colind: „Doamne ale Tale cuvinte / Care s-au scris mai înainte / S-au plinit precum și scrie / Moise ia cartea întâie, / O minune!”. De altfel, numele generic al praznicului, redat în colinde sub numele de Moș Crăciun „este de inspirație biblică și se referă la nașterea mai înainte de veci a Fiului din Tatăl sau la „Cel vechi de zile”⁶⁵. Alături de textele veterotestamentare prezentate, textele Sfintelor Evanghelii au constituit, de asemenea, izvoarele cele mai importante și mai prețioase ale colindelor de Crăciun, cărora geniul poetului anonim le-a adăugat un spor de solemnitate, de evlavie și tainică strălucire. Faptul se verifică din textul însuși al colindelor care au în centrul lor relatarea în lux de amănunte și detalii a evenimentului Nașterii Domnului.

Titluri întregi de colinde au fost inspirate și poartă nume direct preluate de pe paginile Sfintei Evanghelii. Am putea cita câteva dintre acestea.

De pildă colindul „O ce veste minunată” nu este altceva decât traducerea grecescului *To Evangelion* al cărui conținut se materializează în evenimentul însuși al Nașterii Domnului. La fel și titlurile altor colinde precum: „Viflaim, Viflaim...” , „Trei păstori...” , „Trei crai de la Răsărit...” , „Steaua sus-răsare”. De asemenea, tema întrupării, a coborârii sau a chenozei Fiului lui Dumnezeu la condiția noastră umană atât de des întâlnită în colinde precum: „Coborât-a, coborât...” , „Ziurel de zi...” , „Cerul și pământul...” , este o temă predilectă Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan. În prologul Evangheliei a patra, citim: „Și Cuvântul s-a făcut trup și s-a sălășluit între noi și am văzut slava Lui, slavă ca a unui Dumnezeu plin de har și adevăr” (Ioan 1,14). Un text paulin din Epistola către Timotei ar putea fi la fel de edificator în această privință: „Cu adevărat mare este taina (creștinătății) drepte credințe; Dumnezeu s-a arătat în trup, s-a îndreptat în Duhul, a fost văzut de îngeri, s-a propovăduit între neamuri, a fost crezut în lume, și s-a înălțat în slavă” (I Timotei 3,16). Revenind la raportul dintre colindele religioase de Nașterea Domnului și Sfânta Scriptură trebuie însă să remarcăm următorul fapt.

65. Pr. Prof. Emilian Cornițescu, „Originea biblică a colindelor religioase”, în *Chemarea Credinței*. București. 1995, nr.12, p. 25

Datele biblice și ale tradiției bisericești furnizate de Sfânta Scriptură nu au intrat în textul colindelor prin mijlocirea unui învățământ organizat, prin mijlocirea unui catehism sau prin mijlocirea unui învățământ teologic, ci prin mijlocirea slujbelor bisericești, înăuntrul cultului, lucrarea Liturghiei și a Bibliei se desfășoară laolaltă și se susțin reciproc, urmând împreună. Faptul se verifică și în ce privește geneza și evoluția colindelor, respectiv raportul lor cu Sfânta Scriptură și tradiția bisericească.

După afirmația unuia dintre cei mai avizați cunoscători ai folclorului muzical religios - pr. conf. Gheorghe Șoima - acestuia îi aparțin următoarele genuri mai importante: colindele (nu toate), cântecele de stea, unele bocete de înmormântare populare; viersurile diferitelor sărbători bisericești,⁶⁶ etc. Într-adevăr, în folclorul nostru românesc, s-a revărsat spiritualitatea noastră cea mai autentică, spiritualitate care are drept fundament credința creștină. Aspectul organic, dar mai ales difuz al elementului religios în producțiile noastre populare exclude din procesul lor de elaborare orice didacticism sau funcție disciplinară a unui învățământ catehetic în formarea conștiinței noastre religioase.

Aceasta explică de ce legendele, basmele, baladele, colindele, cântecele noastre de stea sunt străine de orice tematică teologică în termeni dogmatici sau în formulele unor cărți simbolice cât de simple, procesul lor de formare urmând mai degrabă tiparele liturgice ale cultului divin ortodox.⁶⁷ De aceea și în colinde, alături de teme și subiectele luate de pe paginile Sfintei Scripturi (Mântuitorul, Maica Domnului, magii, etc), palpită pur și simplu necesitatea de a exprima frământările launtrice, adânci ale unei vieți, în care se amestecă credințe, speranțe și certitudini de ordin transcendent.

Așa se explică de ce, în colindele noastre românești, categoriile transcendentului și categoriile vremelnice apar amestecate unele cu altele, având aspectul unei fresce în care pitorescul stă la un loc cu severitatea. Fibrele cele mai adânci ale vieții se văd astfel infuzate de un fluid de lumină și har. Datele biblice și bisericești intrate în procesul de elaborare al colindelor n-au putut avea la bază, deci, decât o însușire liber consfințită a acestora,

66. Pr. conf. Gheorghe Șoima, „Folclorul religios muzical”, în rev. *Studii Teologice*, 1950, nr. 3, p. 89.

67. Pr. prof. Petre Vintilescu, „Liturghia în viața poporului român”, în volumul colectiv *Ortodoxia*.

adică întocmai așa cum o înlesnește procedeul liturgic.

Numai așa se poate explica acest fenomen de întrepătrundere a celor două categorii, sub forma unor variate și ingenioase localizări. Astfel după un colind, Sfânta Fecioară umbla în căutare de adăpost pentru nașterea Fiului său, „P'ângă Mureș, p'ângă Tisa”, găsindu-l ori sub un conifer ca tisa – în unele variante măr sau alt pom - ori la adăpostul boilor din gospodăria unui moș oarecare, Crăciun, după nume. Narațiunea acestor episoade din istoria nașterii Domnului, este încadrată însă, în amănunte, în care se insinuează reflexiile poporului în legătură cu notele caracteristice plopului, tisei, bătrâneței masculine, boilor, cailor, etc.⁶⁸ Pentru fuga Sfintei Fecioare cu pruncul și dreptul Iosif se dă ca traseu Țara Ungurească, Țara Săsească și Țara Românească. În alt colind, în care se reflectă istoria căutării lui Iisus la doisprezece ani, Maica Sa dă - cum am spune noi astăzi - semnalmente după care ar fi putut fi cunoscut. El ar putea semăna cu oricare dintre „fișorii” din colindul: „C-avea haine cu petele / Și-n degete cu inele/” dacă nu s-ar deosebi prin distincțiile unui fiu al cerului: „La guler și la ciotori / Avea scrise sărbători, / Soarele și razele / Ba luna și stelele”.⁶⁹

Din mulțimea de texte și variante, care s-ar putea cita pentru ilustrarea acestui proces de întrepătrundere, de transcendență și contingență, ne mai oprim la unul singur. La întrebarea lui Dumnezeu către Nică, Făt Frumos: „Ale cui sunt 'ceste oi / De zberai-așa frumos / Și-a frumos și cuvios?...” răspunsul păstorului vine nu numai cuvios, ci aproape de-a dreptul liturgic: „D-ale tele / Cu-ale mele / Eu le pasc, / Tu le păzești; / Eu le mulg / Tu le-nmulțești / Eu le tung / Tu mi le crești”.⁷⁰

Un contact apropiat trebuie să-l fi avut colindele religioase de Nașterea Domnului cu imnografia bisericească a Crăciunului. Acest contact s-a înfiripat într-o fază incipientă a acesteia, în faza ei de început, continuând apoi de-a lungul veacurilor. Este vorba de o fază mai îndepărtată, când imnografia avea mai mult un caracter euhologic, doxologic, textele liturgice folosite de obicei în cult fiind de regulă cele biblice: psalmii, Evangheliile, Epistolele Sfinților Apostoli și mai puțin imnele marilor imnografi ortodocși (tropare, condace, icoase, irmoase) care vor pătrunde în cult ceva mai târziu, după o perioadă de tatonări și rezerve. Se știe de exemplu că, anterior

68. *Idem, op. cit.*, p. 183.

69. *Idem, op. cit.*, p. 184.

70. *Idem, op. cit.*, p. 185.

clarificărilor sinoadelor ecumenice, imnele nu-și găseau vreo întrebuințare în serviciul divin public ortodox⁷¹.

Aceasta pentru că, alături de textele sacre amintite, legile poeziei populare erau mai proprii pentru scopurile spirituale ale religiei creștine. O dovadă în acest sens ar putea să o constituie faptul că între cele mai vechi refrene creștine înserate în colinde figurează cuvântul liturgic „Aliluia”, executat de obicei, la cântarea psalmilor și devenit prin deformare îndătinatul *Lerui-i Ler*, prezent în foarte multe colinde religioase de Nașterea Domnului.

Răspândirea generală a acestui refren în forma sa coruptă, prezența sa atât în colindele laice cât și în cele creștine ne îndreptățesc să presupunem că arhetipul lui *Leru-i Ler* a pătruns de multă vreme în colinda românească⁷².

Este adevărat că epoca formării colindei ca gen religios, distinct de imnografia bisericească aparține epocii anterioare introducerii în cultul Bisericii a imnelor bizantine propriu zise. Nu se poate susține totuși că, de-a lungul vremii, imnografia Bisericii nu a furnizat în mare parte autorului anonim al colindelor motive și subiecte valoroase de inspirație. Face excepție de la această categorie îndeosebi formularea înaltă specific teologică, dogmatică, întâlnită în imnele patristice și bizantine târzii, în schimbul căreia, în colinde s-a preferat limbajul popular, poetic, folcloric, dar simplu și accesibil poporului dreptcredincios, apropiat simțămintelor, nevoilor și gândurilor sale.

Ecouri ale acestei interfețe se pot identifica relativ ușor în multe din colindele noastre. La această constatare ne duce paralelismul unora din colindele noastre cu textele de conținut hristologic și mariologic a unor mari imnografi, între care pomenim pe Sfântul Efrem Sirul, Roman Melodul, Cosma de Maiuma și alții. De pildă, bogata producție poetică a lui Roman Melodul, în special lungul poem „Fecioara astăzi” din care în rânduiala bisericească au mai rămas doar câteva versuri la slujba utreniei, la origine el fiind mult mai lung, comportă analogii și corespondențe importante în problematica pe care o urmărim. Câteva colinde sunt semnificative în acest sens, tratând aceleași teme, prezentând aceeași acțiune și aceleași personaje: pruncul Iisus, Fecioara Maria, îngerii, și păstorii magii de la Răsărit, peștera

71. *Idem*, *Poezia imnografică din cărțile de cult și cântare bisericească*, București, pp. 37-38.

72. Monica Brătulescu, *Colinda românească*, București, 1981, p.125.

din Betleem etc. Dăm spre exemplificare următoarele colinde al căror text poate fi urmărit, cu mici modificări în poemul „Fecioara astăzi” al lui Roman Melodul în traducerea preotului profesor Petre Vintilescu⁷³. O expunere sinoptică este, considerăm noi, edificatoare: „Edenul Betleemul / L-a deschis, veniți să vedem / Desfătarea într-ascuns / Am găsit, veniți să luăm / Cele ale Raiului / Înlăuntrul peșterii / Acolo Fecioara, / Născând prunc / A potolit îndată setea / Lui Adam și a lui David / Pentru aceea, în acest loc / Unde s-a născut / Prunc tânăr / Dumnezeu cel mai înainte de veci”⁷⁴.

Iată cum răsună aceste minunate cuvinte din strofa întâi a condacului Nașterii, creație a lui Roman Melodul, în colindul intitulat semnificativ „Edene, Edene”: „Și tu Vifleeme / Găteștete-acuma bine / Că Mesia vine / Tu peșteră mică / Cu iesluță strigă / Mărire'mpărate Ție / Născute Mesie.”⁷⁵ „Iată de asemenea cum este reliefată călăuzirea magilor de către steaua de la Răsărit în același condac al lui Roman Melodul și cum se reflectă ea în frumoasele colinde și cântece de stea care au drept subiect steaua magilor: „Căci nouă întocmai / Valaam ne-a înfățișat / Înțelesul cuvintelor pe care le-a proorocit / Zicând că / O stea va răsări / O stea care va stârpi / Toate prevestirile / O stea care face să înceteze / Alegoriile înțelepților / Vorbele și enigmele lor”. Renunțând la procedeul analizelor și abstractizării, uzitat de marele imnograf, colindul „Steaua sus răsare” exprimată mai curat, mai direct, mai limpede scoțând totuși destul de bine în evidență misterul nașterii și rolul călăuzitor al stelei: „Steaua sus răsare / Ca o taină mare / Steaua strălucește / Și lumii vestește / Că astăzi curata, / Preanevinovata, Fecioara Maria / Naște pe Mesia”⁷⁶. Privind retrospectiv am putut constata raportul strâns dintre colindele religioase de Nașterea Domnului cu Sfânta Scriptură și tradiția bisericească, legătura lor organică și cu neputință de tăgăduit, mijlocită de cultul liturgic al Bisericii noastre Ortodoxe, care dă acestei sărbători specificul ei unic, nota ei aparte între marile praznice ale anului liturgic. Pe de altă parte, imnele și cântarea liturgică a praznicului,

73. Poemul „Fecioara astăzi” după Pr. Prof. Petre Vintilescu, *Poezia imnografică din cărțile de cult și cântare bisericească*, București, 1981, p. 78.

74. *Ibidem*, p. 79.

75. Diacon Gheorghe Băbuț, *Domnului să ne rugăm*, Oradea, 1993, p.361.

76. Poemul „Fecioara astăzi” după Pr. Prof. Petre Vintilescu, *Poezia imnografică din cărțile de cult și cântare bisericească*, București, 1981, p. 78.

executată cu atâta căldură în strana bisericilor, a schiturilor și mănăstirilor noastre a servit drept matrice stilistică și tipar al genezei și cristalizării melosului colindelor de care ne ocupăm.

II. 3. Cântarea bisericească și melodica colindelor.

O dovadă peremptorie a legăturii originare a colindelor religioase de Nașterea Domnului cu cultul creștin o constituie și interdependența și interferența melodiilor colindelor noastre de Crăciun cu cântarea bisericească în general și cu cântări liturgice ale praznicului în special. Colindele noastre de Crăciun nu sunt numai text poetic, ale căror surse îndepărtate trebuie căutate – așa cum am văzut în Sfânta Scriptură, tradiția bisericească sau imnografia liturgică a praznicului. Înțelegere adecvată a genezei și evoluției colindelor presupune, de asemenea abordarea lor și din perspectiva melodiei, a cântării și execuției lor, abordare ce implică în mod necesar legătura lor cu cântarea de cult, cu cântarea bisericească.

O privire comparativă, sinoptică asupra cântării bisericești și melosului colindelor ne arată legătura acestora din urmă cu cântarea bisericească, de cult. Aceasta reiese din analiza comparată a modurilor, ehurilor sau glasurilor Bisericii Ortodoxe, ambitusul sau întinderea melodiei, cadențele, formulele melodiei și ritmul lor.

Cercetători și specialiști în domeniu, între care amintim pe pr. prof. I.D. Petrescu Visarion⁷⁷, profesorul Gheorghe Ciobanu⁷⁸ și alții au regăsit asemănări importante între colindele și cântările bisericești aparținând modului întâi frigian antic, corespunzător modului dorian, medieval, adică glasului întâi bizantin și psaltic actual, întinderea colindelor ca și ambitusul extins al glasului întâi între sextă și nonă, cadențele pe tonică, dominantă și subtonică, formulele melodice sfârșesc pe diverse trepte, iar ritmul colindelor trădează asemănări izbitoare cu cele ale glasurilor bisericești. Asemănările au la bază combinarea elementelor sinagogale cu elemente populare și religioase bizantine care au dat naștere cântării Bisericii creștine, iar elementele modale ale glasurilor (melodice și ritmice) specifice întregii

77. Pr I. D. Petrescu, *Condacul Nașterii Domnului*, I. Partenoa Simeron. Studiu de muzicologie comparată, București, 1940.

78. Prof. Gheorghe Ciobanu, „Colindele și muzica religioasă”, în revista *B.O.R.*, 1954, nr 1-3, *Studii de etnomuzicologie și bizantinologie*, București, 1974.

lumi antice stau de asemenea la baza colindelor religioase gregoriene și bizantine.

Trăsăturile muzicale ale colindelor, înrudite parțial cu ale popoarelor din centrul Europei, după cum rezultă din analiza modurilor culese în secolul al XIX-lea și al XX-lea sunt următoarele: material sonor redus, organizat ca și în cazul glasurilor bisericești în sisteme arhaice tetra, penta sau hexacordice, prepentatonice și pentatonice, rareori moduri heptacordice (eolic, mixolidice) care sunt alcătuite din două structuri identice sau diferite, conjuncte sau disjuncte; melodie silabică având la bază o serie de formule melodice înrudite cu cele din muzica psaltică medievală și gregoriană ca și pentatonice cu o largă răspândire la popoarele ortodoxe.

Un exemplu clasic printre altele în această privință este scos în evidență de melodia condacului „Fecioara astăzi” - de care am mai vorbit. Imnul aparține glasului trei. În alcătuirea sa lăuntrică nu se depărtează și nu iese din cadrul obișnuit al acestui mod sau eh. Enechema condacului Crăciunului (formula melodică ce indică de unde, cum, și de ce sunet începe cântarea) este aceeași ca și a celor mai multe idiomele, irmoase și ode ale glasului trei autentic întâlnite în manuscrise liturgice din veacurile XIII-XIV. În versiunile din secolul al XIII-lea, spre deosebire de ceea ce întâlnim în versiunile posterioare, găsim cadențele în si grav (bemol) cadențe obișnuite în glasul al III-lea, până târziu în veacul al XVIII-lea. Aceste cadențe în si grav, așa de frecvente în idiomele, fac parte integrantă din construcția modului sau glasului al treilea autentic și amintesc, fără îndoială de plagalul său, adică glasul șapte. Tot așa întâlnim cadențe în re, iarăși frecvente în glasul al treilea autentic și în do specifice acestui condac. Melodia condacului se mișcă între si grav și si bemol și prezintă analogii cu melosul atâtor colinde ale Nașterii Domnului. Ambitusul condacului este o înlănțuire de două tetracoarde, legate între ele prin același sunet: do-fa-si bemol. Acest ambitus îl întâlnim de altfel în construcția melodică a tuturor cântărilor, idiomele, catisme și prosomii din modul, ehul sau glasul al treilea. Prezența lui si grav la cadențe poate fi socotită, fie ca făcând parte din ambitusul modului sau al glasului (căci melodia se mișcă alternativ în jurul lui re și fa). Acestea sunt cele două sunete caracteristice, sau specifice glasului trei autentic. Analizând îndeaproape melodia condacului „Fecioara astăzi”, după manuscrisele din secolul al XIII-lea constatăm că ea urmează îndeaproape cadrul stabilit și obișnuit al modului sau al glasului al treilea,

cu excepția unor cadențe mediale în do. Prezența acestei cadențe, pe care o întâlnim în condacul Nașterii Domnului până în versiunea actuală este un element de mare însemnătate pentru specificul modului acestui condac.⁷⁹

Trebuie subliniat și demonstrat faptul că melosul bisericesc al condacului a servit ca tip melodiei devenită populară a unor colinde. Evident dacă ar căuta cineva să găsească ad litteram melodia condacului în aceste colinde, așa cum se găsește în textul muzical liturgic, nu ar găsi-o; dar va găsi punctele de sprijin ale melodiei liturgice, stâlpii construcției modale și melodice, respectiv cadențe, ritm, ambitus etc. Cât privește melodiile colindelor se pot observa ușor câteva însușiri și elemente comune deopotrivă cântării bisericești cât și colindelor, între care amintim: ritm regulat, structură obișnuit ternară și altele.

Melosul bisericesc al condacului a servit ca tip melodiei devenită populară a colindei, după cum versul bisericesc - conținutul lui teologic - a servit ca model de inspirație versului popular legat de sărbătoarea sau praznicul slăvit al Nașterii Domnului. Aceasta explică strânsa analogie între melodia bisericească îndătinată la strană și atâtea melodii ce îmbracă versul popular ale atâtor colinde ale Nașterii Domnului. De aceea se poate afirma că, privită îndeaproape, melodia condacului Nașterii Domnului era și este până astăzi urmată, încât se confundă în liniile ei mari cu melodia multor colinde”.

II. 4. Colindul la români.

Colindele Crăciunului și Anului Nou sunt tradiții puternic înrădăcinate în întreaga Europă și peste granițele acesteia, prin coloniștii europeni care au străbătut „mări și zări” până ce și-au găsit un loc în care să se poată bucura de tot ceea ce au dus cu ei și de ceea ce au găsit aici. Putem spune, astfel, că datinile sărbătorilor de iarnă sunt datini care nu au țară, nu și le poate atribui nici o țară.

Colindatul este în același timp o datină creștină și o găsim la toate popoarele creștine cu prilejul uneia din cele mai mari sărbători creștine și anume: Crăciunul. Legată strâns de sărbătoarea Crăciunului, colinda românească poate fi raportată la imnul de slavă pe care îngerii îl cântau: „taina cea din veci ascunsă” pe care nici ei nu o știau. Cuvântul lui Dumnezeu

79. Pr. I. D. Petrescu, *op. cit.*, p.39.

s-a întrupat pe pământ. „Plinirea vremi” (Galateni 4,4) a dat posibilitatea îngerilor să exprime „vocația specifică de a preamări pe Dumnezeu prin cântare.”⁸⁰ Îngerii sunt martorii întregii acțiuni a lui Dumnezeu, ei Îl slujesc și cântă neconștient împrejurul Tronului Ceresc, înțelegând prin aceasta cunoașterea și înțelegerea celor dumnezeiești. Evanghelia ni-i prezintă pe îngerii ca și „colindători” ai celui dintâi Crăciun (Luca 2, 6-14).

La noi la români, colinda este o mărturie importantă a cum s-a petrecut încreștinarea noastră și apariția noastră în istorie. Colindele au încetat de mult a mai fi simple formule tradiționale, cu un anumit scop practic, și au devenit adevărate poezii cu valori dogmatice. Ele sunt un exemplu clasic al felului în care un cântec popular, printr-o evoluție îndelungată, dintr-o formă de tradiție, să-i spunem - magică - ajunge la o formă cu adevărat artistică. Deși foarte multe, ca număr, și variate, ca și conținut, ascultându-le sau intonându-le simțim bucuria care vine în sufletele noastre din veacuri îndepărtate. Această bucurie veșnică, bucurie cunoscută și de strămoșii noștri, ne unește în universal, în Dumnezeu. Ele ne învață nu numai cum să ne bucurăm ci și cum să iubim tot ceea ce este frumos. Adesea ele ne-au salvat de la pieire atunci când „neguri negre” s-au abătut asupra noastră. În ele apare „întregul Olimp creștin”⁸¹, cu Dumnezeu în față, cu Maica Domnului și cu Iisus, cu îngerii și sfinții în care noi ne-am pus nădejdea și care constituie substanța narativă esențială a repertoriului.

Deși colindele în substratul lor au făcut parte din credințele populare, cercetările acestor genuri nu au adus rezultate deosebite. Pe când colindele religioase au adus importante rezultate pentru literați și esteticieni. La noi aceste colinde țin de datină, pe când la alte nații au apărut sub influența Bisericii sub oblăduirea căreia au și fost cultivate. Prin textele și muzica lor⁸², colindele au adus în decursul veacurilor profunde și importante transformări. Analizând textele vechilor colinde ale Crăciunului, avem prilejul să pătrundem în inima istoriei străromâne, pentru a înțelege mai bine raporturile ce s-au constituit între învățătura Evangheliei și elementele

80. Arhid. Prof. Ioan Brie, *Cuvânt introductiv*, Pr. Dr. Ioan Bizău, Editura Patmos, Cluj Napoca, 2000, p. 2.

81. Petru Caraman, *Colindatul la români, slavi și la alte popoare*, Editura Minerva, București, 1983, p. 5.

82. Gheorghe Ciobanu, *Studii de etnomuzicologie și bizantinologie*, vol. 2, Editura Muzicală, București, 1979, pp. 94-111.

de bază ale spiritualității noastre precreștine. „Este vorba de elementele prin care străbunii au avut o „călăuză spre Hristos” (Galateni 3,24) și prin care au devenit creștini. În colinde, mai ales, ni se dezvăluie modul tainic prin care datinile și tradițiile precreștine au fost convertite în elemente ce au contribuit la receptarea și asumarea învățaturii lui Hristos, pentru că această învățătură venea ca o împlinire a unui orizont de așteptări - familiar spiritualității noastre - de dinaintea propovăduirii Evangheliei în lume. Elementele străvechi, precreștine, nu anulează caracterul creștin al colindelor, ci împlinesc funcția unor mijloace de exprimare pentru conținutul Evangheliei.

Organizați în cete, „junii” sau „colindătorii” nu urmau altceva decât un străvechi ritual de inițiere. Se împărțeau în funcție de vârstă și alte relații interumane, adunându-se în casa unui vrednic gospodar pentru a învăța colindele și pentru a primi însemnele unice și specifice cetelor de colindători. Serile și nopțile de iarnă constituiau un timp pedagogic și de inițiere pentru cete, învățând cum să se desfășoare datina Crăciunului. De regulă ei se adunau în casa unui gospodar sau a unui om de vază din sat pentru că aceștia erau buni cunoscători ai datinilor și ai colindelor, primind numele de „vătafi”, „juzi” sau „birăi”. Atât colindătorii cât și „vătaful”, „judele”, „birăul” sau șeful aveau de susținut un greu examen în fața opiniei publice.

Datina Crăciunului înainte de creștinism, în special la români, nu putem ști cum era. Începe a fi pomenită destul de târziu de Sfinții Părinți sau de deciziile sinodale. Ea nu se deosebea prea mult de astăzi, totuși în izvoarele creștine descrierile ei lipsesc, acestea rezumându-se numai la a o înfiera și combate. Cu toate acestea, nu poate fi îndoială că la *Calendae Januriae* datina a ocupat între datinile romane locul cel dintâi și era cultivată și foarte populară în tot Imperiul, fiind legată strâns de aceste serbări de iarnă, altfel ar fi cu neputință de explicat cum de s-a răspândit și s-a înrădăcinat atât de adânc în lumea întreagă.

Azi avem la fiecare popor datina sub două forme distincte: profană și religioasă. Probabil că datina romană să fi fost și este, mai fidel păstrată, în forme profane, deși nici în cele creștine nu lipsește cu totul. Cu toate acestea, distingerea lor rămâne de făcut numai pe cale ipotetică.

Colindatul la noi la români e de mai multe feluri; însă avem șase feluri de colindări foarte distincte.⁸³

83. Petre Caraman, *op.cit.*, pp. 7-8

- Colindatul propriu-zis, al flăcăilor și oamenilor cu familie și vârstnicilor, care avea loc în noaptea de Crăciun, iar în unele zone chiar și în zilele ce urmează Crăciunului până la Bobotează;

- Colindatul copiilor format din colinde simple, urări simple ce încep din zorii ajunului de Crăciun;

- Plugușorul, incantație versificată cu caracter agrar ce se rostește în ajunul Anului Nou;

- Umblatul măștilor, care de cele mai multe ori se atașează umblatului cu plugușorul;

- Vasilca, obicei la țiganii români de a umbla pe la casele gospodarilor cu un cap de porc împodobit;

- Sorcova în ziua de Anul Nou, când copii umblă cu crenguțe înmugurite (ținute în apă caldută din ziua de Sfântul Andrei - 30 nov.) urând gazdelor multă sănătate și fericire în noul an.

- Consider că diversitatea obiceiurilor de Crăciun și Anul Nou poate fi împărțită în două grupe:

- Datini de Crăciun: pițărutul și colinda celor mici; colinda celor mari; steaua - specific Crăciunului - deși se umblă până la Anul Nou, în alte părți până la Bobotează; Iosif și Maria - teatru religios, îmbinat cu cântecul de stea; Viflaimul sau Vicleimul sau Irozii - piesă de teatru religios ce se ține în zilele Crăciunului, iar în unele părți până la Bobotează; țurca - ce prevestește Anul Nou - este un obicei al măștii făcând trecerea la noul an;

- Datini de Anul Nou: plugușorul - cu caracter agrar; umblatul cu măștile - capră, urs, etc.; vasilca - obicei țigănesc; sorcova - în ziua Anului Nou. Aceste datini sunt întâlnite nu numai la români ci și la unele popoare slave: bulgari, ucrainieni, bieloruși, poloni, cehi, etc., cu unele elemente deosebite de ale noastre, iar cu altele identice. Colindătorii - mici și vârstnici - sunt hristofori sau teofori, adică purtători ai veștii Nașterii Domnului și cei care duc pe Hristos în casele credincioșilor. Îmbrăcați în haine de sărbătoare și însoțiți uneori de instrumente muzicale - simbol al trâmbițelor îngerești, colindătorii cântă și vestesc pe Dumnezeu Cel ce a venit în lume să aducă „bucurie întregii făpturi”.

Colinda celor vârstnici, conduși de un jude sau vătaf, se desfășoară în mai multe etape:

- colindul ferestrei: pe când se apropie de casă:

„Sculați, sculați boieri mari,

*Hristos S-a născut
 Sculați voi români plugari
 Hristos S-a născut.
 Că vă vin colindători,
 Hristos S-a născut
 Noaptea pe la cântători,
 Hristos S-a născut.
 Și v-aduc pe Dumnezeu,
 Hristos S-a născut
 Să vă mântuie de rău,
 Hristos S-a născut ”.⁸⁴*

- colindul ușii:

*„Deschide ușa creștine
 Că venim din nou la tine.
 Drumu-i greu și-am obosit
 De departe am venit.
 Și la Vișlaim am fost
 Unde s-a născut Hristos.”⁸⁵*

- colindul casei: cel mai mare al casei, găzdoaia, copii, fată mare, flăcău, etc.

*Colinda de gospodar:
 „Domn bun ce te-ai bucurat...
 Masă mare ai încărcat?
 Așa plină și frumoasă ...
 Cu masaiul de mătăasă
 Și pe el mâncare-aleasă.
 Sus pe masă vas cu vin
 Lângă el borcanul plin ...
 Și-L aștepți pe Dumnezeu
 Să petreci prânzul cu El...
 Într-o parte-i Dumnezeu
 Și cu Petru frete-său,
 În cealaltă-i gazda bună
 Care bea și tot închină.*

84. Coordonator: Lucian Pavel, *Datini de Crăciun și Anul Nou*, p. 95.

85. *Ibidem*, p.57.

*Tot închină mulțumește
Cu toți sfinții se cinstește
Și pe Domnul preamărește*”.⁸⁶

Vătaful, iar în unele locuri, preotul sunt primii colindați. Vătaful care i-a învățat colindele adesea își trimite un delegat cu grupa de colindători, unul care îi va urma după ce el nu va mai fi. Colindele și colindătorii sunt tâlcuirea și tâlcuitorii Evangheliei, sunt cateheze și catehizatori:

„Astăzi s-a născut,
Cel fără de-nceput
Cum au spus proorocii ...”⁸⁷

Sau

„Fecioara astăzi,
Pe Cel mai presus de ființă naște
Și pământul peștera Celui neapropiat aduce,
îngerii cu păstorii slavosluvesc (cântă).

Iar magii cu steaua călătoresc,

Că pentru noi s-a născut

Prunc tânăr, Dumnezeu Cel mai înainte de veci.”

(Condacul Sfântului Roman Melodul (535) de la praznicul Crăciunului).⁸⁸

În noaptea de Crăciun, Dumnezeu se pogoară în lume, transcendentul devine imanent. An de an acest ritual al colindatului se repetă:

„Din an în an sosesc mereu
La geam cu Moș Ajun
E ger cumplit și drumu-i greu
Dar i-obicei străbun.”⁸⁹

Colindatul trebuie perpetuat ca o mărturie fundamentală a istoriei românești - spunea Lucian Blaga. Colindul a fost veacuri de-a rândul „Biblia nescrisă” a românilor. Un document din 1647 ne dezvăluie fanatismul unui pastor luteran din ținutul Ciucului (Andras Mathesius din Cergăul Mic, județul Alba), care critică aspru obiceiul colindatului la români, numindu-l:

86. Cucu Gheorghe, *Colinde Populare*, București, 1932.

87. *Datini de Crăciun și Anul Nou*, p.90.

88. Pr. Prof. Petre Vintilescu, *Despre poezia imnografică din cărțile de ritual și cântare bisericească*, București, 1937, pp. 70-90.

89. *Datini...*, p. 58

„nelegiuitele colinde valahe”, „cântece drăcești, blestemate de Dumnezeu despre această datină credincioșii din Cergău ziceau că: „din părinți, moși și strămoși au obiceiul să colinde în noaptea de Crăciun”.⁹⁰ În timpul răscoalei lui Horea s-a dat un decret imperial prin care se interzicea tămâierea și colindele din casele românilor. Această hotărâre trebuia să o răspândească episcopul românilor în toate zonele pe care el le avea în conducere și pe care le păstora.⁹¹ În perioada de după război și până în 1989, colindelor tradiționale li s-a schimbat textul, devenind astfel colinde laice de parcă ar fi fost o rușine să ne „colindăm originile”. Și cu toate acestea, în perioada comunistă, colindele religioase s-au cântat pretutindeni de către toate categoriile sociale, e drept că oarecum mai „pe ascuns”.

Finalurile de colinde sunt pline de urări de sănătate, de tot felul de „glatorații”, neuitând ca grupurile de colindători să ceară plata colindei, a faptului că l-au dus pe Dumnezeu în casă. De la colaci, fructe, băuturi, până la plata în bani, totul este bineprimit.

„Să fi gazdă sănătoasă,
Să plătești colinda noastră.
Cu-n colac frumos de grâu
Și c-o vadră de vin bun,
C-așai datu la români.
Să cântăm, să colindăm,
Și Domnului să ne-nchinăm.
La Mulți Ani!”⁹²

Finalurile de colinde, cântate, poartă numele de *colindiță* în care urările de bine sunt majoritare, alături de plata colindei care e nelipsită. Alte finaluri de colinde sunt recitate și poartă denumirea de „glatorații”. În unele zone ale țării, plecarea cu colinda a unui grup mai mare, poartă numele de *Colindiță* sau mersul cu Colindița. Într-un sens mai larg ambele sunt purtătoare de bucurie. Această bucurie fiind tridimensională: spirituală, materială și națională.

Spirituală pentru că prin bucuria colindei am păstrat puritatea și

90. George Breazu, Parium Carmen, *Contribuții la studiul muzicii românești*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1941, pp. 32-34.

91. David Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. 2, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 619.

92. Bocșa Ioan, *Colinde românești*, Media Muzica, Cluj-Napoca, 2003.

profunzimea credinței; materială pentru că din toate vremurile cu ocazia sărbătorilor de iarnă prin binecuvântarea lui Dumnezeu, chiar și cel mai sărac are parte de o masă plină de bucate și de daruri; iar națională pentru că fără aceste dogme nescrise nu am fi rezistat vicisitudinilor vremurilor. Nu poate nimeni să-și atribuie creația colindelor, ele sunt izvorâte din sufletul necăjit al românului care și-a pus nădejdea în Dumnezeu că îi va da zile mai bune. Ele au fost și sunt culese de muzicieni și prelucrate și armonizate pentru voci egale sau pentru coruri mixte, scoțând prin armonii „frumusețea divină” a acestora, care se împletește cu frumusețea și bucuria celor ce le cântă.

Coborând din strana bisericii în matca obștească a datinilor - spune Horia Nițulescu în articolul „Colindele mărgăritare ale sufletului românesc” colindele au deopotrivă rolul de a învăța și de a mișca sufletul. Colindele grăiesc din veac despre bogăția sufletului românesc, plămăditor de frumuseți vecine cu eternitatea. Datoria noastră este să le păstrăm și așa cum sunt, dar și să le transformăm în Madrigaluri renaștentiste sau alte stiluri de cântare. Să facem în așa fel încât să le păstrăm originalitatea și puritatea la fel și modul de interpretare. Stilul „Madrigal” este un stil ce se potrivește unor anumite piese cu caracter specific profan, dar se poate preta și la colindă. Madrigalul a pătruns la noi în special în muzica religioasă pentru că el este un cântec exclusiv coral. Putem astfel să cântăm colindele atât în stilul lor popular cât și armonizate sau făcându-le Madrigaluri de o adevărată frumusețe, dându-le o notă de concert.

CUVÂNTUL CARE ZIDEȘTE

DUMNEZEIASCA EUHARISTIE – CENTRUL VIEȚII LITURGICE ȘI DUHOVNICEȘTI A CREȘTINULUI

Dr. Stelian GOMBOȘ

1. Introducere

Lumea a trăit și continuă să trăiască așteptând Împărăția lui Dumnezeu – care este esența, conținutul și sensul vieții creștine. Începând cu Protoevanghelia (Facere 3,15), tot Vechiul Testament este o continuă și o permanentă pregătire pentru venirea Împărăției lui Dumnezeu, iar Noul Testament, după venirea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, este o continuă pregătire pentru intrarea și înaintarea în Împărăția lui Dumnezeu, cea veșnică. Creștinul se roagă zilnic: „vie Împărăția Ta” și, împreună cu tot trupul Bisericii, o proclamă și o binecuvântează neîncetat: „Binecuvântată este Împărăția Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh...” Din momentul nașterii sale pentru Împărăția lui Dumnezeu – prin Sfânta Taină a Botezului – omul trăiește într-o neîntreruptă tensiune, așteptare și mișcare în același timp; Împărăția lui Dumnezeu a venit și urmează să vină desăvârșit: „aștept învierea morților și viața veacului ce va să vină”. Pregustarea și chiar trăirea anticipată a Împărăției lui Dumnezeu se face prin Sfintele Taine prin care omul intră în comuniune cu Dumnezeu, participă la viața lui Iisus Hristos¹ urmând a se „împărtăși” desăvârșit cu Iisus Hristos în Împărăția Sa: „O, Paștile cele mari și preasfințite Hristoase! O, Înțelepciunea și Cuvântul lui Dumnezeu și Puterea! Dă-ne nouă să ne împărtășim cu Tine, mai cu adevărat în ziua cea neînserată a Împărăției Tale!” Atât săvârșirea Sfintelor

1. Nicolae Cabasila, *Despre viața în Hristos*, traducere în limba română de Pr. Prof. Univ. Dr. Teodor Bodogae, București, 1989.

Taine, cât și împărtășirea cu ele, care reprezintă termenul ultim (ενωσις) al vieții în Iisus Hristos, se realizează în cadrul Sfintei și Dumnezeieștii Liturghii² care ocupă locul central în viața Bisericii. De aceea, toată Teologia Liturgică scoate în evidență *caracterul liturgic* al întregii vieți creștine și *caracterul euharistic* al cultului și, implicit, al Bisericii. Nici o slujbă nu se poate oficia fără Euharistie, întrucât ea a devenit „centrul întâlnirii dintre Dumnezeu și om în Iisus Hristos, adică inima credinței creștine”³, așa cum o vedem în viața primei comunități creștine de la Ierusalim (Fap. Ap. 2, 46-47). Atunci și tensiunea, și așteptarea, și mișcarea erau la cel mai înalt nivel; „nicicând nu s-a realizat mai deplin și mai în adevăratul înțeles al cuvântului participarea activă și integrală la Sfânta Liturghie ca în Biserica primelor veacuri, adică în epoca persecuțiilor și în vremea de strălucire și glorie ce a urmat după aceea sau în perioada de aur a istoriei creștine (sec. IV și V)”⁴.

Dumnezeiasca Liturghie în cadrul căreia are loc Jertfa Euharistică, este actul, *lucrarea prin care Dumnezeu coboară la om și apoi îl înalță pe om la El*, de aceea, în mișcarea acțiunii liturgice, noi trebuie să vedem mișcarea, în termenii iubirii lui Dumnezeu, întoarsă în afară spre noi, în creație, prin „care ne aduce înapoi la El prin propria noastră mișcare iubitoare de răspuns”⁵. Teologia apuseană interpretează Euharistia mai mult în sensul de coborâre a lui Dumnezeu pe altarele Bisericii. În realitate însă, fără să neglijeze ori să ignore actul coborârii lui Dumnezeu la noi, „experiența euharistică inițială, mărturisită de însăși Slujba Euharistiei ne vorbește despre înălțarea noastră acolo unde S-a înălțat Hristos, ne vorbește despre natura cerească a lucrării sfinte euharistice”⁶. Acesta este motivul pentru care jertfa nesângeroasă de pe Sfintele Altare și Dumnezeiasca Liturghie

2. Idem, *Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii și Despre viața în Hristos*, traducere în limba română de Pr. Prof. Dr. Ene Braniște și Pr. Prof. Univ. Dr. Teodor Bodogae, București, 1988, p. 13.

3. Andrew Louth, *Dionisie Areopagitul. O introducere*, traducere în limba română de Sebastian Moldovan, Editura „Deisis”, Sibiu, 1997, p. 40.

4. Pr. Prof. Univ. Dr. Ene Braniște, *Participarea la Liturghie*, Editura „România Creștină”, București, 1999.

5. Andrew Louth, *Op. cit.*, p. 97.

6. Langenmeyer, O.F.M., *De Weise der Gegehwart Christi im Liturgischen Geschehen*, în volumul „Martyria, Liturghia, Diakonia, p. 301, apud Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*, Craiova, 1986, p. 46.

și chiar întreaga rugăciune a Bisericii poartă numele de *Mulțumire, Euharistie* (mulțumire, dovadă și gest de mulțumire). Toată Liturghia este o mulțumire de la început până la sfârșit și, dacă acceptăm că în Biserică totul se petrece în contextul Liturghiei, atunci rezultă în mod evident că *dimensiunea esențială a Bisericii este cea euharistică*. Aceasta are implicații profunde în viața Bisericii, determinând modul de raportare a creștinului la Biserică și, în ultimă instanță, la Împărăția lui Dumnezeu: Creștinul este mădular al Trupului lui Iisus Hristos și, în consecință, - Împărtășirea lui cu Sfintele Taine are loc într-un mod comunitar, ori altfel spus, Sfintele Taine au caracter eclesologic; - Euharistia, care rămâne în centrul vieții Bisericii, raportează totul la Împărăția lui Dumnezeu, adică totul se săvârșește în perspectivă eshatologică.

2. Despre Sfânta Euharistie în viața Bisericii

Cuvintele Mântuitorului Iisus Hristos adresate lumii prin dialogul Său cu ucenicii, sunt lămuritoare pentru a înțelege rolul Euharistiei în viața Bisericii: „Eu sunt Pâinea cea vie, care S-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta viu va fi veci. Iar Pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este Trupul Meu(...) Adevărat, adevărat zic vouă, dacă nu veți mânca trupul Fiului Omului și nu veți bea sângele Lui nu veți avea viață în voi. Cel care mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu rămâne întru Mine și Eu întru el” (Ioan 6, 51; 53-56).

Dacă prin celelalte Sfinte Taine ni se împărtășește Sfântul Duh prin care avem înfierea dumnezeiască și harul mântuitor, prin Euharistie ne împărtășim cu Însuși Domnul nostru Iisus Hristos în stare de jertfă și înviere, fără de care nu putem avea părtășie cu El și, în consecință, nu putem dobândi mântuirea. Toate actele liturgice, și cu atât mai mult Euharistia, „nu pot fi socotite ca o reprezentare sau ca chipuri ale operei de mântuire a lui Iisus Hristos, așa cum sunt riturile din vechile culte de misterii. Ele trebuie socotite ca forme de exprimare a lucrării mântuitoare săvârșite în ea, nu chipuri de privit; ca forme sensibile în care se împlinește lucrarea nevăzută a lui Iisus Hristos. Prin ele, se arată credinței Iisus Hristos Însuși, prezent și lucrător prin Duhul”⁷. De aceea, pentru Sfântul Ioan Gură de Aur nu există

7. Sfântul Iona Gură de Aur, *Omilii la Matei, Omilia 825*, traducere în limba română de Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Fecioru, în colecția PSB, volumul 23, București, 1994, p. 936.

numai o identitate de scop și de săvârșitor între Cina cea de Taină și Jertfa Euharistică, ci și o identitate de loc: „Pe Sfânta Masă nu este ceva mai puțin. Căci nu a făcut-o pe aceea Dumnezeu și pe aceasta omul, ci și pe aceasta tot Dumnezeu. Însăși aceasta este cea pe care Iisus Hristos o înconjura cu Sfinții Apostoli atunci. De acolo au ieșit la Muntele Măslinilor”⁸. Biserica Îl primește pe Dumnezeu în ea, prin sfințirea ei de către arhieru, ca împlinitor al lucrării Sale mântuitoare, soteriologice, iar „Sfânta Masă este mormântul din care ni se arată Trupul și Sângele Său, jertfit în chipul pâinii și a vinului. Dar tot ea este masa Cinei celei de Taină și Tronul Ceresc pe care s-a așezat Hristos cel jertfit, ca Miel și înjunghiat... Dar jertfa este implicată în nașterea lui Hristos ca om. De aceea, Sfânta Masă este și iesle. Hristos se află pe Sfânta Masă, cu toate actele Sale mântuitoare recapitulate. Căci numai așa ne mântuiește”⁹. Acum putem spune că Euharistia nu „preînchipuie” ceva, ci *descoperă* totul și *împărtășește* pe Hristos tuturor.

a. Sfânta și Dumnezeiasca Euharistie – Taina Tainelor

Ca toate Sfintele Taine¹⁰, Sfânta Euharistie (Liturghie) începe cu binecuvântarea Împărăției Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh...”, fapt ce ne determină să accentuăm că ne raportează la Împărăția lui Dumnezeu, având *deschidere eshatologică, universală și dimensiune eclesiologică*. Dionisie Pseudo Areopagitul o numește ca fiind cea mai importantă dintre Sfintele Taine, iar „dascălul său cel vestit” – Ierotei, o numea „Taina Tainelor” sau „ritul riturilor”; Teodor al Andidelor spunea că „Cele ce se săvârșesc în Sfânta Liturghie sunt simboluri ale tuturor actelor iconomiei mântuirii neamului omenesc și au ca centru Sfânta Euharistie”¹¹. Nu putem lăsa neobservat ori ignora faptul că, în teologie, Taina Euharistiei a pierdut, în timp, locul central; nu mai este „taina tainelor” ci este una din cele șapte Sfinte taine, așa după cum o tratează atât *Teologia Dogmatică*, cât și *Liturgica*, cu toate că în viața Bisericii și în conștiința creștinilor activi,

8. Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Stăniloae, *Op. cit.*, p. 47

9. Alexander Schmemmann, *Op. cit.*, p. 50

10. Mai puțin Taina Spovedaniei care începe cu „Binecuvântat este Dumnezeul nostru”, aceasta constituind o temă de cercetare pentru viitor.

11. *Comentariul Liturgic al lui Teodor, Episcop al Andidelor*, traducere în limba română de Pr. Prof. Dr. Nicolae Petrescu, „Biserica Ortodoxă Română” (1971), nr. 3-4, p. 301.

Euharistia rămâne centrul vieții. Pr. Prof. Alexander Schmemmann constată că „Taina (Sfânta Euharistie) este redusă la două acte, la două „momente”: *prefacerea* darurilor euharistice în Trupul și Sângele Domnului Iisus Hristos și *împărtășirea*. Taina se definește prin răspunsul la întrebarea cum, adică în virtutea cărei „cauze” și când, adică în care moment, se săvârșește prefacerea darurilor. Acest răspuns îl aflăm în definirea oricărei taine și anume: în formula săvârșirii tainei – proprie fiecărei taine. Formulă considerată a fi necesară, indispensabilă și suficientă”¹². El consideră ca principală cauză a acestei stări influența teologiei scolastice a tainelor, bazată pe „formula săvârșirii tainei” și înțelegerea greșită a noțiunii de „simbol”. În tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii, începând mai cu seamă cu Dionisie Pseudo Areopagitul, continuând cu Maxim Mărturisitorul și cu ceilalți tâlcuitori, inclusiv Nicolae Cabasila, este folosit din plin simbolul. Pentru ei însă simbolul nu preînchipuie, ci *descoperă* și *face părtaş* cu ceea ce descoperă. „În noțiunea inițială de simbol, simbolul este descoperirea și prezența *altuia*, tocmai a unui *altul* real care, în condițiile date, nu poate fi descoperit decât în simbol.”¹³ Pentru Dionisie Pseudo Areopagitul, limbajul cel mai adevărat despre Dumnezeu este cel care *neagă*. Dacă limbajul simbolistic al Sfintei Scripturi ascunde înțelesul interior de ochii simplului curios și ne oferă imagini ce ne sunt la îndemână și pot fi folosite în ascensiunea și urcușul nostru spre Dumnezeu, limbajul simbolic liturgic „neasemănător”¹⁴ – cel mai potrivit pentru Dumnezeu, pentru că El transcende, de fapt, tot ceea ce spunem despre El – ne pune în contact nemijlocit cu Dumnezeu. Însă de la acest înțeles al simbolului s-a ajuns la simbolul de „preînchipuire”, când, de fapt, originalul grecesc *συμβολο* exprima faptul de a pune împreună, de a uni și reuni. Biserica nu preînchipuie Împărăția lui Dumnezeu, Jertfa Euharistică nu preînchipuie jertfa nesângeroasă a Mântuitorului Iisus Hristos, iar arhiereul nu preînchipuie pe Arhiereul Iisus Hristos, ci în Biserică – Împărăția lui Dumnezeu deschisă pe pământ – se săvârșesc cele cerești cu ajutorul celor pământești. Spre exemplu, Nicolae Cabasila spune că „taina iconomiei lui Hristos este simbolizată prin însăși jertfa Sfintei Liturghii”¹⁵, în sensul că „la Sfânta Liturghie toate ne duc cu gândul la lucrarea mântuitoare

12. Alexander Schmemmann, *Op. cit.*, pp. 33-34.

13. Alexander Schmemmann, *Op. cit.*, p. 45.

14. A se vedea Andrew Louth, *Op. cit.*, pp. 80-82.

15. Nicolae Cabasila, *Tâlcuirea Dumnezeieștii Liturghii*, ed. cit., p. 52.

a lui Iisus Hristos, pentru ca priveștiștea ei fiind în fața ochilor noștri să ne sfințească sufletele și în acest fel să devenim vrednici de primirea Sfințelor Daruri¹⁶. Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie nu este, deci, un simbol, ci *un act al Bisericii*, prin care își îndeplinește adevărata ei misiune¹⁷, și anume de a conduce pe fiii ei în Împărăția Cerurilor. Din acest motiv, poate fi definită nu doar ca „taină a tainelor” ci și ca „Taină a Împărăției”¹⁸. Din aceasta se vede deschiderea eshatologică a Euharistiei, fiindcă totul se săvârșește în perspectiva Împărăției lui Dumnezeu și a vieții veșnice. „Prin puterea misterului liturgic, spunea Părintele Dumitru Stăniloae, timpul se deschide și noi suntem proiectați pe planul unde eternitatea se încrucișează cu timpul și noi devenim în Sfânta Liturghie contemporani reali ai evenimentelor biblice din Geneză, până la a doua venire; noi le trăim concret ca martorii lor oculari. De aceea, fiecare citire a Evangheliei ne plasează în evenimentul relatat...”¹⁹ Chiar rugăciunile Liturghiei ne introduc în această stare: „*cu vrednicie și cu dreptate este a-Ți cânta Ție, pe Tine a te binecuvânta, pe Tine a Te lăuda, Ție a-Ți mulțumi, Ție a ne închina, în tot locul stăpânirii Tale; căci Tu ești Dumnezeu negrăit și necuprins cu gândul, nevăzut, neajuns, pururea fiind și același fiind: Tu și Unul Născut Fiul Tău și Duhul Tău cel Sfânt. Tu din nevință la ființă ne-ai adus pe noi și, căzând noi, iarăși ne-ai ridicat și nu Te-ai depărtat, toate făcându-le, până ce ne-ai suit la cer și ne-ai dăruit Împărăția Ta ce va să fie...*” și „*Aducându-ne aminte, așadar, de această poruncă mântuitoare și de toate cele ce s-au făcut pentru noi: de cruce, de groapă, de învierea cea de a treia zi, de înălțarea la ceruri, de șederea cea de-a dreapta și de cea de a doua și slăvită iarăși venire*”. În acest sens, Teodor de Mopsuestia zice: „Nu este un lucru nou, ci este Liturghia care are loc în cer și noi suntem cu Cel ce este în cer. Toate Sfintele Cine ale Bisericii nu sunt decât una și aceeași Cină eternă și unică, aceea a lui Iisus Hristos, în cămara de sus”²⁰. Din păcate, însă, pentru teologia contemporană, Eshatologia ocupă în manualele și tratatele teologice un capitol final, rupt de toate celelalte, devenind o noțiune foarte abstractă; dacă pentru Biserica primelor

16. *Ibidem*, p. 30.

17. Alexander Schmemmann, *Liturgy and life*, New York, 1983, p. 25

18. Alexander Schmemmann, *Euharistia*, ed. cit., capitolul „*Taina Împărăției*” și Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Săniloae, *Op. cit.*, capitolul „*Liturghia propriu-zisă*”.

19. Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Stăniloae, *Op. cit.*, p. 182.

20. Paul Evdokimov, *La priere de l'eglise de l'Orient*, Paris, 1971, p. 59.

veacuri creștine *Eshatonul* era motivația luptei cu prigonitorii și a acceptării martirajului, știind că Iisus Hristos va veni curând biruitor și Împărăția lui Dumnezeu va triumfa, iar pentru monahism, mai ales în veacurile imediat următoare încetării persecuțiilor, o preocupare continuă, pentru noi, cei de astăzi, și mai cu seamă pentru teologia academică, Eshatologia pare atât de îndepărtată și abstractizată, încât trăirea „raiului” și-a pierdut conținutul. De altfel, „învățații tâlcuitori ai creștinismului” evită noțiunea aceasta ca fiind ceva „naiv și primitiv”²¹. În realitate, acesta este efectul unui nou fel de abordare teologică a Euharistiei, despre care tocmai am menționat.

Deși toată Sfânta Liturghie este o intrare și o înaintare în Împărăția Sfintei Treimi – după cum se exprima Părintele Profesor Dumitru Stăniloae – „mulțumind și binecuvântând, sfințind și frângând” și împărtășind pe Mântuitorul Iisus Hristos „euharistic”, vom insista puțin asupra părții introductive a anaforei (anaforalei) liturgice – miezul Tainei care o definește, pentru a arăta cum pregătește Biserica pe fiii ei, pentru a intra în Împărăția lui Dumnezeu. Împărăția lui Dumnezeu este o împărăție a iubirii divine; de aceea, cel ce este stăpânit de ură nu poate accede la Împărăția lui Dumnezeu. „dacă-ți vei aduce darul tău la altar – spunea Mântuitorul Hristos – și acolo îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva asupra ta, lasă acolo darul tău și mergi mai întâi de te împacă cu fratele tău și atunci, venind adu darul tău” (Mat. 5, 23). De aceea, ca semn al comuniunii noastre și al viețuirii într-un singur trup, credincioșii sunt chemați la Dumnezeiasca Liturghie: „Să ne iubim unii pe alții” pentru „ca într-un gând să mărturisim pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfântul Duh, Treimea cea de o ființă și nedespărțită”. Pentru că, după modelul și icoana Sfintei Treimi, trebuie să ne unim și noi, spre a putea intra în Împărăția Sfintei Treimi. Ca dovadă concretă a acestei iubiri urmează „sărutarea păcii” ori „sărutarea sfântă” (Romani 16, 16 și I Corinteni 16, 20) ori „sărutarea dragostei” (Petru 5, 14), care, în practica de astăzi, a mai rămas pentru slujitori²². „Sărutarea aceasta unește sufletele unele cu altele”, după cum „spunea Sfântul Chiril al Ierusalimului”²³; și „ea este simbolul

21. Alexander Schmemmann, *Euharistia*, ed. cit., p. 172.

22. Practica „sărutării păcii” s-a păstrat în practica liturgică a nestorienilor, a coptilor și a armenilor.

23. Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, în Volumul „Izvoarele Ortodoxiei”, volumul 6, 7, traducere în limba română de Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Fecioru, E.I.B.M.B.O.R., *Cateheza V*, 3, București, 1943, 1945.

păcii: ceea ce mărturisesc buzele trebuie să treacă în conștiință...”²⁴ și în final descoperă Taina Unității²⁵. Pregătită întreaga comunitate, este enunțată „Jertfa euharistică”, printr-o întreită chemare: „Să stăm bine, să stăm cu frică, Sfânta Jertfă în pace a o aduce”, „Sus să avem inimile”, „Să mulțumim Domnului”.

Ca și Moise în fața rugului aprins din Muntele Sinai, ca și Sfinții Apostoli de pe Muntele Tabor, în Sfânta Liturghie înaintăm în mod treptat, în unirea cu Iisus Hristos, în Împărăția Sa cea Sfântă și Veșnică. În acest moment, cu toate că noi mergem către Iisus Hristos, totul inclusiv timpul, încetează mișcarea, pentru că ne aflăm în „Taina Tainelor”, în care realizăm comuniunea cu Sfânta Treime – scopul ultim al vieții noastre. Mișcarea-n plan orizontal a încetat și acum ne înălțăm către tronul ceresc; și așteptarea, și alergarea au luat sfârșit pentru că acum, aici, urmează să aibă loc „Sfânta Jertfă”, care ne unește cu Dumnezeu. Rugăciunile și cântările ne arată că cerul și pământul s-au unit și slujesc împreună înaintea Tronului ceresc, Sfintei Treimi care revarsă peste toți binecuvântarea Sa, toate umplându-le de bucurie. „Noi, care pe Heruvimi cu taină închipuim, și Făcătoarei de viață Treimi, întreit Sfântă Cântare aducem” și „să tacă tot trupul omenesc și să stea cu frică și cu cutremur și nimic pământesc întru sine să nu gândească, fiindcă Împăratul Împăraților și Domnul Domnilor vine să junghie și să dea mâncare credincioșilor...” pentru că „Acum puterile cerești împreună cu noi nevăzut slujesc, că iată, intră Împăratul Slavei...”

Părăsind „toată grija cea lumească” suntem îndemnați „sus să avem inimile”, pentru că numai în această stare putem „să mulțumim Domnului”, singurul nostru răspuns plin de iubire la iubirea lui Dumnezeu. Rămânând și numai la aceste câteva remarci, putem realiza că întreaga experiență a Bisericii se regăsește în Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie²⁶, care ne raportează permanent eshatologic, ea rămânând sursa de bază, și nu doar un izvor de argumente sau informații, a întregii teologii²⁷ pentru că, subliniem și afirmăm din nou, ea este centrul vieții bisericești²⁸.

24. Fericitul Augustin, *Sermo CCXXVII*, apud Pr. Prof. Univ. Dr. Petre Vintilescu, *Liturghierul explicat*, ediția a II-a, București, 1998, p. 223.

25. Alexander Schmemmann, *Euharistia*, ed. cit., cap. „Taina Unității”, pp. 137-161.

26. Idem, *Liturgy and Tradition*, New York, 1990, p. 55.

27. *Ibidem*, p. 60.

28. *Ibidem*, p. 51.

b. Despre raportarea creștinului la Biserică

Din păcate Biserica a devenit ceva exterior creștinului zilelor noastre: o instituție care prestează servicii, fie ele și religioase, de care creștinul are multă nevoie; el vine la biserică, își rezolvă anumite probleme, după care rămâne în continuare în afara ei. El nu se mai simte, cu foarte mici excepții, membru (mădular) al acestui trup – Biserica, așa cum o simțeau creștinii primelor secole și chiar ai timpurilor mai apropiate. Cauzele acestui fel de raportare la Biserică sunt multiple, însă toate pleacă din faptul că, atât pentru teologia academică, de școală, cât și pentru viața însăși a Bisericii, Împărăția lui Dumnezeu, a devenit o noțiune abstractă, și nu un deziderat principal, iar Biserica, nemairaportând-o la Împărăția lui Dumnezeu a fost înțeleasă drept cea care rezolvă anumite probleme, ce aparțin de fapt tot lumii acesteia. Părintele Profesor Ene Braniște sublinia că: „Încă din veacul al șaselea înainte... observăm o oarecare stagnare în viața liturgică a Bisericii și apoi o decadență care merge crescând până în zilele noastre și care s-a accentuat în Ortodoxie, mai ales din veacul trecut încoace... Cauza? – se întreabă același ilustru dascăl de teologie liturgică – în primul rând dispariția împărtășirii generale și cu regularitate de până atunci”²⁹. „Căci scăderea, până la dispariția totală, a conștiinței despre Liturghie ca jertfă la care toți suntem obligați să participăm prin cuminecare a adus după sine consecințe incalculabile în viața religios – morală.”³⁰ Una din aceste consecințe a fost separarea Sfintelor Taine între ele și mai cu seamă ruperea lor de Sfânta Liturghie. Este cert faptul că, pentru o perioadă lungă de timp, totul se săvârșea în Biserică, în strânsă legătură cu jertfa Euharistică, însă îndepărtarea credincioșilor de Sfântul Potir a făcut ca Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie să nu mai fie nucleul în jurul căruia să graviteze totul, pierzându-și locul central și principal (mai bine zis, superior) din viața credincioșilor. Astfel, Sfintele Taine s-au îndepărtat ușor de Dumnezeiasca Liturghie, încât se săvârșesc separat de ea; unele dintre ele, ca Botezul sau Cununia, au devenit foarte intime, particulare, la care nu mai este chemată ori invitată întreaga comunitate. Astăzi foarte puțini, chiar și dintre slujitori ori teologi, mai realizează și conștientizează că, de exemplu, mirii ar trebui să se spovedească și să se împărtășească înainte

29. Pr. Prof. Univ. Dr. Ene Braniște, *Op. cit.*, p. 24.

30. *Ibidem*, p. 25.

de Sfânta taină a Cununii, participând la Sfânta Liturghie, ei fiind primii care primesc Sfânta Împărtășanie și că, de fapt, paharul cu vin și pâinea au înlocuit treptat Dumnezeuiasca Împărtășanie.”³¹³² Am afirmat că Euharistia are o deschidere eshatologică și universală (cosmică); această deschidere o dă întregii Biserici, astfel încât nimic din viața Bisericii n-ar putea fi rupt de Sfânta Liturghie, ca acte ce pot și chiar au menirea de a împărtăși Harul sfințitor al Sfântului Duh.

Din punct de vedere teologic, sub influența teologiei scolastice, Tainele Bisericii sunt puse în strânsă legătură cu căderea omului în păcat: Prin această „separare” a Tainelor într-o *realitate* nouă sui generis, în definirea scolastică ele apar ca fiind întemeiate numai din cauza căderii omului și a mântuirii lui de către Iisus Hristos. În starea „nevinovăției primare”, omul nu avea nevoie de Sfinte Taine. Ele au devenit necesare numai pentru că omul a greșit și are nevoie de medicamente pentru vindecarea rănilor păcatului”. În viața multor creștini, „Tainele” și implicit Euharistia au devenit acte ce au menirea de a le vindeca anumite „boli spirituale” sau de a le rezolva anumite probleme. Acest mod de a înțelege și a trăi Sfintele Taine este străin experienței ortodoxe pierzând caracterul unitar și, prin locul pe care-l are Euharistia, caracterul euharistic și eclesiologic.

Sfintele Taine (și, prin excelență, Euharistia) trebuie pusă în strânsă relație, nu cu căderea omului în păcat, ci cu starea primordială, cu creația; omul, încă de la creație, a fost chemat să mănânce și să bea în Împărăția lui Dumnezeu, vocația lui principală fiind aceea de a fi preot și de a primi și oferi la rândul său lumea lui Dumnezeu în stare euharistică (de mulțumire)³³. „În trăirea și în tradiția bisericească ortodoxă taina se percepe, în primul rând, ca fiind descoperirea lumii, adevăratei *naturi* a creației, căci oricât de văzută ar fi lumea aceasta ea rămâne lumea lui Dumnezeu care așteaptă mântuire, răscumpărare, vindecare și schimbare într-un pământ nou și un cer nou. Cu alte cuvinte, Taina, în trăirea ei ortodoxă, descoperă înainte de toate însăși taina creației, fiindcă lumea a fost creată și dată omului pentru a preface viața făpturii în viață părtașă dumnezeirii.”³⁴ În acest fel,

31. Sfântul Nicodim Aghioritul, *Hristoitia*, traducere în limba română de monahii Iona și Antonie, Sfântul Munte Athos, p. 69.

32. Alexander Schmemmann, *Euharistia*, ed. cit., p. 38.

33. Alexander Schmemmann, *For the life of the world*, New York, 1973, p. 17.

34. Idem, *Euharistia*, ed. cit., p. 39.

înțelegând Tainele, înțelegem și deschiderea cosmică pe care o au ele, și-ndeosebi Euharistia: „ale Tale dintru ale tale, Ție îți aducem de (din) toate și pentru toate”. Cea care ne conduce către Împărăție este Biserica, în sensul de ecclesia (adunare), în care suntem toți chemați la viața în Hristos. Locașul însuși ne ajută să înțelegem că Biserica nu-i un loc în care să intrăm din când în când, pentru a ne rezolva problemele, ci este Împărăția lui Dumnezeu, deschisă deja, în care noi parcurgem împreună drumul către Împărăția Sfintei Treimi. „Locașul apare ca un întreg ce unește și co-supune unul altuia toate elementele: spațiul și forma locașului, așezarea icoanelor și relația ori legătura dintre ele, tot ce poate fi numit organizarea și construirea locașului. Prin același simbol al Împărăției, prin „epifania” lui se descoperă făptura transfigurată și preaslăvită (preamărită), în ideea ei inițială, care este întrupată în icoană.”³⁵

Locașul bisericesc, chip al creației cosmice și umane³⁶, este cerul pe pământ ori centrul liturgic al creației. În Biserica Sfânta Liturghie „adună în sine la un loc toate în lăuntru și în jurul nostru. Întrupează și aduce lângă noi și în noi, prin cele ce le putem cunoaște și atinge cele nevăzute și necreate... În ea trăim întrepătrunderea (perihoreza) necreatului și a creatului, a vieții și a morții, a mișcării și a stabilității, a tainicului și a raționalului, a minunii și a legii, a libertății și a naturii. Cele nevăzute se văd în mod nevăzut. Cele de nespus se spun în mod negrăit”³⁷. De aceea Biserica poartă numele de *Trupul tainic al lui Iisus Hristos*, iar credincioșii – de membre și mădulare ale acestui Trup. În acest înțeles al Bisericii și al locului fiecăruia în ea, credincioșii se simt și se raportează la Biserica întocmai ca la un trup din care fac parte și de care, dacă s-ar rupe, ar suferi și ei, dar și trupul. Participarea lor la viața Bisericii, în acest context, este (una) activă. Din păcate, însă, această participare a poporului la Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie a slăbit foarte mult. „cu deosebire, sensul și caracterul de rugăciune colectivă, ca și acela de jertfă, al Sfintei Liturghii, s-a pierdut aproape cu desăvârșire, nu doar din conștiința poporului, ci și din a liturghisitorilor, deoarece există

35. *Ibidem*, p. 51.

36. Așa își intitulează Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Stăniloae capitolul preliminar al lucrării sale: *Spiritualitate și Comuniune în Liturghia Ortodoxă*, ed. cit., p. 13.

37. Arhimandritul Vasile, Eisadikon, *Elementele trăirii liturgice a misterului unității în Biserica Ortodoxă*, Sfânta Mănăstire Stavronichita din Sfântul Munte Athos, 1974, apud Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Stăniloae, *op. cit.*, p. 35.

clerici care slujesc uneori fără să se împărtășească.”³⁸

c. Despre împărtășirea credincioșilor

Sensul săvârșirii Dumnezeieștii Liturghii este acela de a împărtăși pe cei prezenți (slujitori și credincioși, deopotrivă) cu Sfântul Trup și Sânge al Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, după cum reiese din întreg textul Sfintei Liturghii, dar mai ales din următoarele: „... Și dăruiește, Dumnezeule, și celor ce se roagă împreună cu noi, spor în viață, în credință și în înțelegerea cea duhovnicească. Dă lor să-ți slujească totdeauna cu frică și cu dragoste întru nevinovăție și fără osândă să se împărtășească cu Sfintele tale taine și să se învrednicească de cereasca ta împărăție”. Anafora liturgică, în special cea a Sfântului Vasile cel Mare, ne ajută să înțelegem că Jertfa Mântuitorului s-a săvârșit pentru a spăla păcatele oamenilor, care, nu pentru vrednicia lor, ci din dragoste dumnezeiască nețărmută și neclintită sunt chemați să se împărtășească din ea; pentru că prin Jertfa Mântuitorului, reactualizată și rețrăită în fiecare Dumnezeiască Liturghie, prin împărtășire, are loc recrearea omului: „... Că zidind pe om, luând țărână din pământ, și cu chipul Tău, Dumnezeule, cinstindu-l, l-ai pus în raiul desfătării... Dar neascultându-Te pe Tine, Adevăratul Dumnezeu... l-ai izgonit pe dânsul cu judecata ta cea dreaptă... Că nu te-ai întors până la sfârșit de la zidirea Ta... Iar când a venit plinirea vremii, ne-ai grăit nouă prin Însuși Fiul Tău, prin Care și veacurile le-ai făcut. Care fiind strălucirea slavei Tale și Chipul ipostasului Tău... Și din Sfânta Fecioară întrupându-Se, S-a smerit pe Sine, chip de rob luând, făcându-Se pe Sine asemenea cu chipul smeritului nostru trup, ca să ne facă pe noi asemenea chipului Slavei Sale... luând pâine în sfintele și preacuratele Sale mâini, arătându-o Ție, lui Dumnezeu – Tatăl, mulțumind, binecuvântând, sfințind și frângând a dat Sfinților Săi ucenici și apostoli, zicând: luați, mâncați, acesta este Trupul Meu, care se frânge pentru voi, spre iertarea păcatelor”. Apoi „Asemenea și paharul... zicând: beți dintru acesta toți, acesta este Sângele Meu al legii celei noi, care pentru voi și pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor. Aceasta să o faceți întru pomenirea Mea, că ori de câte ori veți mânca pâinea aceasta și veți bea paharul acesta, moartea Mea veți vesti, învierea Mea veți mărturisi. ... Iar pe noi pe toți, care ne împărtășim dintr-o pâine și dintr-un potir, să ne unești unul cu altul prin

38. Pr. Prof. Univ. Dr. Ene Braniște, *Op. cit.*, p. 35.

împărtășirea Aceluiași Sfânt Duh...” Chemarea Mântuitorului nostru Iisus Hristos la împărtășirea din Darul Său trebuie să-și găsească răspunsul în disponibilitatea și în actul nostru de primire, pline de dragoste și umilință, pentru că îndemnul „Să luăm aminte, Sfintele Sfinților” are sensul de „Sfintele ce se dau Sfinților”. Iar chemarea, făcută prin gura slujitorului „Cu frica lui Dumnezeu, cu credință și cu dragoste apropiați-vă”, este cât se poate de concretă, vie, eclesială. De asemenea, rugăciunile de mulțumire își găsesc sensul în însuși actul împărtășirii, pentru care întreaga Biserică este chemată să-I mulțumească lui Dumnezeu: „Drepti primind dumnezeieștile, sfintele, preacuratele, nemuritoarele, cereștile și de viață făcătoarele, înfricoșătoarele lui Hristos Taine, cu vrednicie să mulțumim Domnului”. Din textul Sfintei Liturghii înțelegem că „Împărtășirea nu este o experiență mistică: noi bem din potirul lui Iisus Hristos, pentru că El s-a dat pe Sine însuși pentru viața lumii. Pâinea de pe disc și vinul din potir sunt pentru a ne reaminti de întruparea Fiului lui Dumnezeu, de Cruce și de moarte”³⁹.

Pentru prima comunitate de la Ierusalim, Împărtășirea continuă cu Trupul și Sângele Domnului constituia centrul vieții creștine (F.Ap. 2, 46); mai târziu, Sfântul Vasile cel Mare ne dă următoarea informație: „Desigur că împărtășirea zilnică și hotărârea de a primi zilnic Sfântul Trup și Sânge al lui Iisus Hristos este un lucru bun și folositor, căci El însuși spune clar și limpede: „cel ce mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu are viață veșnică” (Ioan 6, 54)... Cu toate acestea noi ne împărtășim numai de patru ori pe săptămână: duminica, miercurea, vinerea și sâmbăta, precum și în alte zile când se face pomenirea vreunui sfânt deosebit”⁴⁰. Iar Sfântul Ioan Hrisostom spunea: „... nu este îndrăzneală și obrăznicie a se împărtăși cineva des, ci împărtășirea cu nevrednicie, chiar dacă și numai o dată pe an... pentru ce să folosim dar Sfânta Împărtășanie cu măsura vremii? Timpul cel mai bun pentru a ne împărtăși este conștiința curată... Pe care deci să-i iubim? Pe cei care se împărtășesc numai o dată pe an? Sau pe cei care se împărtășesc de multe ori? Sau pe cei care se împărtășesc de puține ori? Nu! Nu-i laudăm nici pe cei care se împărtășesc de multe ori, nici pe cei care se împărtășesc de puține ori, ci îi laudăm pe cei care se

39. Alexander Schmamann, *The world as Sacrament*, London, 1974, p. 53.

40. Sfântul Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh. Corespondență (Epistole)*, traducere în limba română de Pr. Prof. Univ. Dr. Constantin Cornițescu și Pr. Prof. Univ. Dr. Teodor Bodogae, Epistola 93, în colecția PSB, volumul 12, București, 1988, p. 269.

împărtășesc cu conștiința curată, cu petrecerea și viața neosândită; cei care sunt astfel totdeauna să se împărtășească; cei care nu sunt așa nici o dată pe an nu sunt vrednici să se împărtășească”⁴¹. Pentru creștinii din primul mileniu nu exista alternativa de a se împărtăși sau nu; pentru că toți cei ce participau la Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie se împărtășeau, iar cei ce nu se împărtășeau ieșeau afară din Sfântul locaș odată cu catehumenii⁴². Numai un păcat care crea starea de penitent îi împiedica pe creștini a se împărtăși. Disciplina canonică însăși ne spune că un creștin care participă la Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie are datoria de împărtăși⁴³, bineînțeles cu pregătirea prealabilă, pentru a nu se osândi după cuvântul Sfântului Apostol Pavel: „Să se cerceteze omul pe sine și așa să mănânce din pâine și să bea din pahar. Căci cel ce mănâncă și bea cu nevrednicie, osândă își mănâncă și bea, nesocotind Trupul Domnului” (I Corinteni 11, 29). În conformitate cu reglementările canonice cei ce participau la Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie și nu se împărtășeau produceau și provocau neorânduială în Biserică⁴⁴.

În zilele noastre, situația în Biserică este complet schimbată: cu excepția câtorva comunități, creștinii cei mai conștiincioși se împărtășesc, la recomandarea preoților, o dată sau de două ori pe an sau în cele patru posturi de peste an; în celelalte duminici și sărbători de peste an, chemarea slujitorilor rămâne fără răspuns: nimeni nu se apropie de Sfântul Potir. O situație și mai gravă, pe care doar o semnalez, și care cred că este foarte rară, este aceea potrivit căreia sunt unii preoți care nici nu se împărtășesc, cu toate că slujesc Sfânta Dumnezeiasca Liturghie⁴⁵. Toate acestea ne arată că Biserica Ortodoxă, ca și cea Romano-Catolică, nemaivorbind de

41. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Pentru Sfintele și Preacuratele Taine*, în volumul Sfântul Ioan Gură de Aur, *Puțul și împărțirea de grâu – Predici*, Bacău, 1995, pp. 486-487.

42. Arhid. Prof. Univ. Dr. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, Ediția a III – a îmbunătățită, Sibiu, 2005 (Canonul 19 – Sinodul laodiceea); și *Așezămintele Apostolice VIII, 9*, în *Scrierile Sfinților Apostoli dimpreună cu Așezămintele Apostolice și Canoanele Apostolice*, traducere în limba română de Economul G.N. Nițu, în „Colecția Teologică”, volumul II, Chișinău, 1928, p. 234.

43. Arhid. Prof. Univ. Dr. Ioan N. Floca, *Drept Canonic Ortodox, Legislație și administrație bisericească*, volumul II, București, 1990, p. 37.

44. „Toți credincioșii care intră (în biserică) și ascultă scripturile dar nu rămân la rugăciune (slujbă) și la Sfânta Împărtășanie, aceia trebuie să se afurisească (excomunic), ca făcând neorânduială în Biserică” (Canonul 9 Apostolic), a se vedea și Canonul 2 Antiohia; Dionisie Alexandrinul.

45. Pr. Prof. Univ. Dr. Ene Braniște, *Op. cit.*, p. 35.

protestantismul complet desacralizat, trec printr-o acută criză liturgică. Iată cum semnala Părintele profesor Ene Braniște această criză: „Dacă Liturghia este jertfă, se înțelege de la sine că numai prin consumarea ei se atinge pe deplin ceea ce este scopul ultim al oricărei jertfe, adică realizarea comuniunii cu Divinitatea... Insistăm pe acest fapt și accentuăm acest lucru tocmai fiindcă în practica și mentalitatea actuală el este aproape cu totul pierdut din vedere. Astăzi când, de obicei, la Sfânta Liturghie se împărtășesc numai liturghisitorii, împărtășirea credincioșilor nu mai constituie un scop *permanent*, ci unul *ocazional* și deci *secundar*, al Liturghiei. La originea sa și în instituția ei însă, Sfânta Liturghie nu se poate concepe fără împărtășirea credincioșilor, desigur a celor pregătiți și vrednici”⁴⁶.

Pe lângă absența generalizată de la Sfântul Potir, criza se mai manifestă și prin înțelegerea individualistă a împărtășirii cu Trupul și Sângele Mântuitorului Iisus Hristos, în vreme ce canoanele menționate mai sus (2 Apostolic; 2 Antiohia) subliniază caracterul eclesiologic al împărtășirii chiar și în afara Dumnezeieștii Liturghii⁴⁷. Părintele Profesor Ene Braniște vedea în aceasta una din cauzele slăbirii conștiinței eclesiologice, bisericești a credincioșilor; de aceea: „Pentru restabilirea sensului adevărat și autentic al actului împărtășirii, se impune însă curmarea unui obicei, care tinde să devină uz, din pricina slăbiciunii ori lipsei de înțelegere, de care se fac vinovați mulți preoți, și anume: să nu se mai administreze împărtășirea ca un act individual și izolat de Sfânta Liturghie, adică săvârșit oricând ar fi sau după Dumnezeiasca Liturghie, cum obișnuiesc unii preoți, de exemplu la Sfintele Paști, sub pretext de ordine, disciplină și bună rânduială în Biserică. Împărtășirea trebuie administrată numai în cadrul ei normal și firesc, cu alte cuvinte la locul unde a fost prevăzută totdeauna în rânduiala Sfintei Liturghii, și anume atunci când răsună chemarea: „Cu frica lui Dumnezeu, cu credință și cu dragoste apropiați-vă”⁴⁸.

Există, de asemenea, și comunități în care, copiind exemplul catolic sau protestant, creștinii se împărtășesc fără o pregătire prealabilă, ceea ce determină o altă abatere. Împărtășirea se face în urma unei pregătiri în

46. *Ibidem*, p. 99.

47. Nu mă refer bineînțeles, aici la cei bolnavi ori aflați în alte situații din cauza cărora nu pot participa la Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie și cărora li se acordă și administrează Sfânta împărtășanie după caz.

48. Pr. Prof. Univ. Dr. Ene Braniște, *Op. cit.*, pp. 100-101.

strânsă legătură și relație cu spovedania și călăuzirea duhovnicească acordată de duhovnicul fiecăruia. Redescoperindu-ne în acest fel paternitatea și filiația duhovnicească, în care spovedania ocupă locul central și primordial, și împărtășirea, se poate revigora viața liturgică, pentru că, prin Sfânta Taină a Spovedaniei, creștinul se renaște din punct de vedere spiritual, iar prin Sfânta Împărtășanie se unește cu Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos.

Cât privește vrednicia sau nevrednicia în fața Sfântului potir, menționez și subliniez cuvintele Părintelui Profesor Alexander Schmemmann în care zice că: „Nici unul nu a fost „vrednic” să primească Sfânta Împărtășanie, nimeni nu a fost pregătit pentru aceasta. Însă aici meritele, dreptatea, devoțiunea dispar, se dizolvă. Viața vine din nou ca Dar, un dar dumnezeiesc gratuit. Aceasta este rațiunea pentru care în Biserica Ortodoxă noi numim Euharistia – Sfintele Daruri. Adam este din nou introdus în Rai, ridicat din nimic și încoronat ca rege al creației. Totul este liber, nimic nu este vrednic și totul se oferă. Și, de aceea, cea mai mare smerenie și ascultare este să accepți darul și să spui da – cu bucurie și cu mulțumire. Noi nu putem face nimic, decât să devenim ceea ce Dumnezeu a dorit să fim din veșnicie. Adică să fim în stare euharistică”⁴⁹.

Câteva concluzii și încheierea

Pe lângă evoluția firească, istorică, în spirit evanghelic și patristic, Sfânta Euharistie nu a suferit transformări, ea rămânând în continuare viața Bisericii; numai înțelegerea ei a suferit modificări și transformări atât în plan teoretic, cât și în plan practic. De aceea, atât teologia academică, universitară, elevată și elaborată, cât și practica liturgică au datoria de a-i descoperi locul central și de a rezolva criza liturgică în care se află întreaga Biserică. Pentru conștientizarea atât a slujitorilor, sacerdoților, cât și a credincioșilor asupra importanței și locului Euharistiei, se impune revenirea la rostirea rugăciunilor, cel puțin a anaforei, cu voce tare, implicarea creștinilor în viața Bisericii și săvârșirea tuturor celorlalte Sfinte Taine în strânsă legătură cu Jertfa Euharistică. Sfânta Euharistie nu trebuie redusă, așa cum se întâmplă adesea, nici la funcția unei simple rugăciuni „de pomenire” a celor vii, pentru sănătate, ori pentru „rezolvarea anumitor

49. Alexander Schmemmann, *The world as Sacrament*, ed. cit., p. 54.

probleme” și a celor adormiți pentru a beneficia de bunăvoința divină, nici la funcția simbolică de înlocuire ori substituție, ci trebuie înțeleasă ca *Taină a tainelor și Taina vieții veșnice*, fapt pentru care, în viața liturgică a Bisericii, ea rămâne miezul acesteia, Taina de referință, față de care, în special sfințirii slujitori ai altarelor sacre trebuie să aibă o atenție deosebită. Iată cum sfătuia pe slujitorii Sfintelor Altare, unul din marii duhovnici ai Bisericii noastre, din ultimele decenii ale secolului trecut: „Să fim cu mare atenție cui și cum dăm Sfânta Împărtășanie, că mare răspundere avem în fața lui Dumnezeu. Nici prea rar, nici prea des. Să ținem seama, pe cât se poate, de sfintele canoane și de practica părinților iscusiți de astăzi”⁵⁰.

Ca atare, în fiecare Sfântă Taină, Iisus Hristos ni se dăruiește cu o lucrare a Sa, în Euharistie, însă, ni se dăruiește cu Însuși Trupul și Sângele Său, deplin penetrate de Duhul Lui și prin care ne spiritualizează și pe noi, având acordul voinței noastre libere. Euharistia este Taina care – Îl extinde pe Iisus Hristos în noi, sau prin care suntem noi asimilați la umanitatea Sa preamărită prin Înviere și Înălțare. Această extindere a lui Iisus Hristos în noi constituie Biserica – o comunitate de persoane unite între ele prin același Trup și Sânge al lui Hristos, pline de Duhul Sfânt. Biserica este astfel constituită ca o comunitate concretă, vizibilă, a oamenilor cu Dumnezeu prin Iisus Hristos în Duhul Sfânt. Ea are la rândul ei puterea sacramentală de a-L extinde mai departe pe Iisus Hristos în alți oameni, prin organele alese și sfințite de Hristos Însuși în ea și pentru ea, prin Duhul Lui cel Sfânt, adăugând Trupului Său noi mădulare. De asemenea, puterea sacramentală, sfințită și sfințitoare a Bisericii izvorăște tot prin puterea lui Iisus Hristos Cel sălășluit în ea prin Duhul Sfânt. Euharistia și Biserica sunt două realități nedespărțite, într-o continuă și indisolubilă legătură, una implicând-o pe cealaltă, una fiind condiție a celeilalte, iar în amândouă este prezent Același Iisus Hristos prin Trupul Lui, deplin pnevmatizat, atrăgând toate mădulele și membrele Sale spre înălțimea la care se află El.

Prin urmare, importanța și semnificația Sfintei Euharistii sunt fundamentale și maxime pentru viața omului, pentru viața lumii, căci ea este unirea cea mai înaltă care se poate realiza între om și Domnul nostru Iisus Hristos, în Împărăția Sa. Dumnezeiasca Împărtășanie din cadrul Sfintei Liturghii care se săvârșește în Biserică pentru credincioși, ne unește

50. *Părintele Ieroschimonah Paisie Olaru de la Schitul Sihla*, în volumul „*Duhovnici Români contemporani*”, Editura Bizantină, București, 1999, p. 214.

cu Iisus Hristos și pe noi unii cu alții, deoarece toți credem în Unicul Hristos – Care este ieri, azi și în veci Același și prin Care ne împărtășim cu aceleași Sfinte Taine. Ea este Taină a Bisericii și a unității Bisericii fiindcă în ea se pecetluiește unitatea de credință încununând Liturghia Cuvântului. Ea susține creșterea permanentă a creștinilor în Hristos, în Trupul Său tainic – Biserica – în comuniunea iubirii cu Iisus Hristos și între ei, Euharistia fiind prin aceasta un sacrament al împăcării⁵¹, al iubirii și a unității profunde a oamenilor în Iisus Hristos, a mântuirii în El și prin El, așa după cum am mai spus în acest studiu. Unitatea creștină trebuie să se răsfrângă asupra lumii întregi, pentru ca să se pregătească în acest chip unitatea eshatologică pe care Sfânta Împărtășanie o prefigurează, Împărăția lui Dumnezeu cea veșnică pe care o pregustăm încă din viața această terestră și care nu este o comuniune umană, ci o unitate în Dumnezeu, în plenitudinea adevărului și în bucuria Împărăției⁵² - această concepție ar trebui să asigure ecumenicitatea sau gândirea și mișcarea ecumenică Bisericii cea una după cum și Iisus Hristos – Adevăratul Dumnezeu – doar Unul este!...

Așadar, în vremurile de astăzi, când suferințe și necazuri foarte multe și foarte variate, cum ar fi neajunsurile și sărăcia, bolile și singurătatea, nedreptatea, patimile și violența și multe altele încearcă să cuprindă sub aripa lor nefastă cât mai mulți semeni, este foarte necesară o revenire și o reorientare sinceră a existenței noastre către Dumnezeu. Singur aflându-se omul nu poate să depășească zidul deznădejdiilor pe care suferințele și greutățile i-l aduc înaintea și astfel se lovește continuu cu renunțarea și cu cedarea. În aceste condiții durerea și necazul își amplifică dimensiunile, lucrarea și roadele negative în sufletul uman, ajungând uneori chiar la groază și disperare. Individualismul și autonomismul nu fac decât să ne introducă în izolarea tragediei personale. Dar prin Iisus Hristos și de la Iisus Hristos primim și noi puterea și capacitatea de a învinge toate dezamăgirile pe care ni le aduc înaintea. El nu a fost o victimă în fața morții, a strâmtorărilor și a batjocoririlor ce i s-au adus, ci un biruitor, Singurul biruitor adevărat (și) asupra vieții. În mod liber primește moartea: „Eu îmi pun sufletul, ca iarăși să-l iau. Nimeni nu-l ia de la Mine, ci Eu de la Mine

51. Pr. Dr. Gheorghe Petraru, Euharistia – Taina Unității Bisericii și a mântuirii în Hristos, în rev. *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, Anul LIX, Nr.10-12, Octombrie-Decembrie (1983), p. 642.

52. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Legătura între Euharistie și iubirea creștină...*, p. 33.

Însumi îl pun. Putere am eu ca să-l pun și putere am iarăși să-l iau” (Ioan 10, 17-18), pentru ca nici un om să nu mai fie sclavul ei, ci în toți să se trezească dorința de dăruire, în mod liber, înaintea lui Dumnezeu.

Trebuie subliniat și reținut faptul, că „jertfa lui Hristos nu se reduce la un simplu exemplu de comportare socială, ci se distinge prin superioritatea absolută și puterea desăvârșită pe care Fiul lui Dumnezeu i-o imprimă”⁵³. În urma unirii cu Iisus Hristos, ia naștere și în noi manifestarea iubirii Sale față de lume. Prin mine Iisus Hristos îl iubește pe semenul meu și acela primește iubirea mea care își are sursa în Iisus Hristos. Prin această iubire și prin puterea lui Iisus Hristos ajungem fiecare din noi, într-o măsură mai mare sau mai mică, să ne dăruim ca jertfe vii. Dar, precum Jertfa lui Hristos n-a fost despărțită de Înviere, tot așa nici jertfa noastră nu rămâne străină de viața pe care El ne-o oferă. Și să nu uităm faptul că fără de jertfa Domnului Iisus Hristos, îndeosebi cea euharistică, nu putem face nimic. Tocmai de aceea se cere împlinită și împărtășită.

Încheiem cu constatarea că Euharistia actualizează într-un dinamism convergent, spre plenitudinea existenței, marile potențialități umane care semnifică și simbolizează ceea ce trebuie să devină lumea, adică o dăruire și un imn de laudă adus, neîncetat, Creatorului; o comuniune universală în Trupul lui Iisus Hristos, o împărăție a dreptății, a iubirii și a păcii în Duhul Sfânt, pentru unitatea și mântuirea tuturor în Iisus Hristos Domnul și prin Iisus Hristos, ajungând, astfel, la desăvârșirea noastră cu ajutorul Sfintei Euharistii căreia îi descoperim, în acest fel, valoarea ei duhovnicească de neprețuit.

53. Pr.Dr.Nicolae Răzvan Stan, „Actualitatea jertfei Mântuitorului Hristos” publicat în revista *Altarul Banatului*, Anul XV (LIV), serie nouă, nr. 10-12, octombrie-decembrie 2004, p. 69.

SFÂNTA EUHARISTIE - HRANA ȘI BĂUTURA CEA DUHOVNICEASCĂ

Drd. Pavel Radu LALA

Lumea minunată a metaforei și a simbolismului ne permite să corelăm viața spirituală cu ceea ce mâncăm și, prin ceea ce învățăm din referirile biblice asupra hranei, să găsim o valoare dincolo de simplul aspect culinar.¹

Ca hrană a credinciosului, Hristos reprezintă punctul culminant al referirilor despre mâncare în Sfânta Scriptură. De la bun început, singura hrană vie era Hristos. Referindu-se la Moise și la israeliți, Sfântul Pavel afirmă: „καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πνευματικὸν βρῶμα ἔφαγον, καὶ πάντες τὸ αὐτὸ πνευματικὸν ἔπιον πόμα ἔπιον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας· ἡ πέτρα δὲ ἦν ὁ Χριστός”. „Toți au mâncat aceeași mâncare duhovnicească; și toți aceeași băutură duhovnicească au băut, pentru că beau din piatra duhovnicească ce îi urma, iar piatra era Hristos” (I Cor. 10, 3-4).

Mântuitorul a expus doctrina despre această Sfântă Taină mai înainte de Cina cea de Taină. Acest lucru s-a întâmplat când a săturat cei cinci mii de oameni cu cinci pâini și doi pești, învățându-i pe aceștia despre Sine ca despre pâinea vieții, care s-a pogorât din cer. Tot atunci Mântuitorul a expus doctrina despre pâinea euharistică: „Lucrați nu pentru mâncarea cea pieritoare, ci pentru mâncarea ce rămâne spre viața veșnică și pe care o va da vouă Fiul Omului, căci pe El L-a pecetluit Dumnezeu – Tatăl (...).

1. Miriam Feinberg Vamosh, *Hrana din timpurile biblice. De la mărul lui Adam la Cina Cea de Taină*, Editura Societății Biblice Interconfesionale din România, București, 2009, p. 11.

Adevărat, adevărat zic vouă: „Nu Moise v-a dat pâinea cea din cer; ci Tatăl Meu va dat din cer pâinea cea adevărată, căci pâinea lui Dumnezeu este cea care se coboară din cer și care dă viață lumii (...). Eu sunt pâinea vieții; cel ce vine la Mine nu va flămânzi și cel ce crede în Mine nu va înseta niciodată (...). Adevărat, adevărat zic vouă: Cel ce crede în Mine are viață veșnică (...). Eu sunt pâinea cea vie, care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este trupul Meu” (In. 6, 27-51).

Hristos îi pregătește pe iubiții Săi ucenici cu mult înainte de intrarea în Ierusalim asupra jertfei euharistice și face acest lucru chiar în toiul unei discuții cu fariseii, care Îl acuzau de blasfemie: „ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων ἔχει ζωὴν αἰώνιον. ἐγὼ εἶμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸ μάννα καὶ ἀπέθανον. οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγη καὶ μὴ ἀποθάνῃ. ἐγὼ εἶμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ἐάν τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου ζήσῃ εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω ἡ σὰρξ μου ἐστὶν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς”.

„Adevărat, adevărat zic vouă: «Cel ce crede în Mine are viață veșnică. Eu sunt Pâinea vieții. Părinții voștri au mâncat mană în pustie și au murit. Pâinea care se pogoră din cer este aceea din care dacă mănâncă cineva, nu moare. Eu sunt Pâinea cea vie, care s-a pogorât din cer. Cine mănâncă din Pâinea aceasta viu va fi în veci. Iar Pâinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este Trupul Meu»” (In. 6, 47-51).

Fiul lui Dumnezeu identifică astfel Trupul Său omenesc, frânt și jertfit pe cruce, pentru iertarea păcatelor omenirii, cu „Pâinea cea cerească”, dătătoare de viață veșnică². Insistența asupra acestei idei și repetarea expresiei „pâinea vieții care se pogoră din cer”, sau „pâinea vieții”, identificată cu trupul Lui, arată clar că vorbește de trupul Său euharistic, dătător de viață veșnică, lăsat Bisericii. Cu acesta se împărtășesc adevărații creștini, în Sfânta Euharistie, sau Împărtășanie. Căci zice Domnul: „Adevărat, adevărat zic vouă, dacă nu veți mânca trupul Fiului Omului și nu veți bea Sângele Lui, nu veți avea viață în voi. Cel ce mănâncă Trupul Meu și bea Sângele

2. Pr. Dr. Ioan Mircea, *Dicționar al Noului Testament*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, p. 401.

Meu (în Sfânta Euharistie) are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi” (In. 6, 53, 54). Cu alte cuvinte, Trupul și Sângele Lui euharistic nu este numai o „adevărată hrană”, ci, prin ea, primim, încă de acum, germeul, sau începutul învierii, care se va desăvârși la ziua de apoi³.

La auzirea unor astfel de cuvinte, unii dintre ucenicii Mântuitorului au rămas profund uimiți, unii chiar părăsindu-L. Incapacitatea tot mai mare a ucenicilor de a-L înțelege pe Hristos și misiunea Sa culminează cu trădarea. Cu ocazia singurei mese din Sfânta Scriptură pe care Hristos și cei doisprezece apostoli o celebrează singuri, toți pășesc pe urmele lui Iuda, transformând pâinea iertării într-o pâine a abandonării. Doar femeile au rămas credincioase.

Potrivit Sfântului Marcu, ucenicia reală se întemeiază pe înțelegerea mesajului lui Hristos din momentul împărțirii pâinii la masă, însemnând apoi trăirea după obieciul Său de a sluji⁴.

La Cina cea de Taină, Hristos frânge pâinea. Faptul acesta reprezintă ritualul efectuat de către gazdă pentru a semnala începutul mesei. De asemenea binecuvântarea paharului de vin la încheierea mesei este înțeles ca o sarcină ce trebuie efectuată de către gazdă. Aceste descrieri ale protocoalelor la o masă oficială se bazează pe o reconstrucție elaborată care derivă din literatura rabinică. Un text important în acest sens este Is. 58,7:

רָדַף שְׂבִימוֹתֶיךָ וְתִסְכּוּם רַע הָאֲרָתֶיךָ תִּבְּ אֵיבָת מִדְּוִרָם מִיִּנְעוּרֵךְ מִחֶלֶק לְבֶרֶךְ הַרְפֵּ אֹהֶל
פְּלִעָתָה אֵל

„ἐπ' ὄροσ ὑψηλὸν καὶ μετέωρον, ἐκεῖ σου ἡ κοίτη, κάκεῖ ἀνεβίβασας
θυσίας”.

„Împarte pâinea ta cu cel flămând, adăpostește în casă pe cel sărman, pe cel gol îmbracă-l și nu te ascunde de cel de un neam cu tine”.

Aici vedem că sensul frazei nu se limitează doar la pâine, ci se referă în mod special la ritualul ce trebuia să fie la o masă oficială. O paralelă asemănătoare o întâlnim în Ier. 16, 7: „Nu se va frânge pentru ei pâine de jale ca mângâiere pentru cel mort; și nu li se va da cupa mângâierii ca să bea

3. *Ibidem*.

4. *Dicționarul Noului Testament: un compendiu de învățătură biblică contemporană într-un singur volum*, Daniel G. Reid (ed.), trad. Lucian Ciupe și Timotei Manta, Editura Casa Cărții, Oradea, 2008, p. 941.

după tatăl lor și după mama lor”.

לְפָנָיו וְיָבִיבֵם לְמַעַן יִשְׁמְרוּ אֶת־מִצְוֹתַי לְבָאֵלֶיךָ וְנִסְרְפֵי־לָם:

„καὶ οὐ μὴ κλασθῆ ἄρτος ἐν πένθει αὐτῶν εἰς παράκλησιν ἐπὶ τεθνηκότι, οὐ ποτιοῦσιν αὐτὸν ποτήριον εἰς παράκλησιν ἐπὶ πατρὶ καὶ μητρὶ αὐτοῦ”.

În Biblia LXX, rădăcina פָּרַם este redată prin termenul διαθρόπτω în Is. 58, 7, dar cu κλάω în Ier. 16, 7. Termenul κλάω este utilizat pe scară largă în Noul Testament cu referire la frângerea pâinii, în special pentru ocazii în care Iisus face acest lucru. Acestea din urmă includ locurile unde se amintește despre Cina cea de Taină, călătoria spre Emaus (Lc. 24, 30) și o referință la Cina cea de Taină, în 1 Cor. 11, 24.⁵

Iisus „a luat pâinea și a frânt-o... și a dat celor cu care a mers pe drumul spre Emaus” (Lc. 24, 30, 35). Primii creștini, frângeau pâinea zilnic: „Și în fiecare zi, stăruiau într-un cuget în templu și, frângând pâinea în casă, luau împreună hrana întru bucurie și întru curăția inimii” (F. A. 2, 46).

Sfântul Pavel, fiind pe mare, „a luat pâinea și a frânt-o...” și a dat însoțitorilor de la bordul unei nave în Italia să mănânce (F.A. 27, 34-35).

În Antichitate, „frângerea pâinii”, a fost o figură de stil prin care se înțelegea a servi o masă comună, indiferent de tipul de alimente și băuturi consumate. Uzul creștin se distinge de cel iudaic prin faptul că Biserica primară, după modelul lui Iisus, a dat un sens nou acestei expresii ca să indice o hrană nouă⁶.

În Noul Testament „să frângem pâinea” a fost folosită pentru a descrie împărțirea din Cina Domnului.⁷ Iisus a instituit Taina Sfintei Euharistii la Cina cea de Taină la scurt timp înainte de moartea Sa:

„Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον καὶ εὐλογῆσας

5. *A Greek-English Lexicon*, Henry George Liddell, Robert Scott, Roderick McKenzie & Henry Stuart Jones (eds.), Oxford University Press, Oxford, 1996, p. 433.

6. Dr. Constantin Preda, *Credința și viața Bisericii primare - O analiză a Faptelor Apostolilor*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002, p. 127.

7. Johannes Behm, *klao, klasis, klasma*, in „TDNT”, vol. 2, Gerhard Kittel and Gerhard Friedrich (eds.), translated by G. W. Bromiley Grand Rapids, William B. Eerdmans, Grand Rapids, Michigan, 1965, p. 730.

ἔκλασεν καὶ δοὺς τοῖς μαθηταῖς εἶπεν, Λάβετε φάγετε, τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου. καὶ λαβὼν ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς λέγων, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτο γάρ ἐστιν τὸ αἷμά μου τῆς διαθήκης τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυννόμενον εἰς ἄφεςιν ἁμαρτιῶν. λέγω δὲ ὑμῖν, οὐ μὴ πίω ἅπ ἄρτι ἐκ τούτου τοῦ γενήματος τῆς ἀμπέλου ἕως τῆς ἡμέρας ἐκείνης ὅταν αὐτὸ πίνω μεθ ὑμῶν καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρός μου”.

„Iar pe când mâncau ei, Iisus, luând pâine și binecuvântând, a frânt și, dând ucenicilor, a zis: Luați, mâncați, acesta este Trupul Meu. Și luând paharul și mulțumind, le-a dat, zicând: Beți dintru acesta toți, că acesta este Sângele Meu, al Legii celei noi, care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor. Și vă spun vouă că nu voi mai bea de acum din acest rod al viței până în ziua aceea când îl voi bea cu voi, nou, întru împărăția Tatălui Meu” (Mt. 26, 26-29).

Sfânta Euharistie, instituită la Cina cea de Taină, este anticiparea tainică a Jertfei de pe Golgota și a Învierii. Este dovada că Hristos a trăit la Cina cea de Taină în mod tainic jertfirea Sa și învierea Sa, așa cum le va trăi în Euharistia Bisericii, ca să le imprime și în trupul și sângele nostru. Evangheliștii sinoptici și Sfântul Apostol Pavel sunt într-o perfectă concordanță în relatările ce ni le dau, cu privire la ultimul Paști pe care Iisus l-a petrecut împreună cu ucenicii Săi, împrejurare ce coincide cu instituirea jertfei celei nesângeroase.⁸

În I Cor. 10, 16-17, Sfântul Pavel vorbește despre Cina Domnului cu aceste cuvinte: „Paharul binecuvântării, pe care-l binecuvântăm, nu este, oare, împărțășirea cu Sângele lui Hristos? Pâinea pe care o frângem nu este, oare, împărțășirea cu Trupul lui Hristos? Că o pâine, un trup, suntem cei mulți; căci toți ne împărțășim dintr-o pâine”. Pavel a reamintit mai târziu corintenilor de noaptea în care Iisus a instituit această Sfântă Taină a Euharistiei, ca un memorial, spunând: „Căci eu de la Domnul am primit ceea ce v-am dat și vouă: Că Domnul Iisus, în noaptea în care a fost vândut, a luat pâine, și mulțumind, a frânt și a zis: Luați, mâncați; acesta este trupul Meu care se frânge pentru voi. Aceasta să faceți spre pomenirea Mea” (I Cor. 11, 23-24).

8. Pr. Emil Bărbieru, „Sfânta Euharistie ca Taină după învățătura creștină”, în *MMS*, LXVI (1990), nr. 1-3, p. 126.

Când o persoană mănâncă Trupul și bea Sângele Domnului este o adevărată sărbătoare, prin care se exprimă acceptarea personală a jertfei lui Iisus, moartea și învierea Fiului lui Dumnezeu.

În providența Sa, Dumnezeu a plănuit înainte de întemeierea lumii să trimită pâinea vieții, să ofere viață din belșug, să ofere o cale de restaurare a ordinii din Eden, unde ființele umane au o comuniune deplină cu Dumnezeu.⁹

Din punct de vedere biblic pâinea și vinul reprezintă Trupul și Sângele lui Iisus Hristos, care vin și eliberează oamenii de mânia veșnică, oferindu-se ca mielul de sacrificiu perfect pentru păcatele oamenilor.¹⁰

Teologia ortodoxă când vorbește despre trupul Mântuitorului Iisus Hristos ne descoperă trei nuanțe cu totul reale și mântuitoare, adică trei trupuri și anume: trup istoric, trup euharistic și trup mistic. Fiecare dintre acestea nu pot fi privite separat, ele contribuie însă în mod categoric la actualizarea vocației liturgice a omului când se dăruiesc în Biserica cea una, în Biserica locaș de cult. Părintele Stăniloae ne spune că „împărăția lui Dumnezeu pe pământ are forma Bisericii”¹¹. Ea descoperă toate evenimentele mântuitoare ca pe ceva petrecut în trecut care fără întrerupere se desfășoară și în prezent la fel de viu, căci în fiecare om Hristos trăiește prin Biserica Sa ceea ce a trăit cu alți oameni de-a lungul întregii istorii, cauzând omului o creștere a lui prin vocația, prin chemarea sa ontologică liturgică, ce s-a păstrat după cădere.

În Euharistie, Dumnezeu devine aliment și băutură și astfel se deschide un spațiu pentru o performanță colectivă - reîncorporarea umanității în Trupul lui Hristos¹². Dumnezeu devine trup - care în plus devine pâine pentru masa euharistică. Este un mijloc de a primi darul

9. *The Eerdmans Dictionary of the Bible*, David Noel Freedman, Allen C. Myers & Astrid B. Beck (eds.), Wiliam B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 2000, p. 1033.

10. *Ibidem*, p. 1035

11. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Spiritualitate și comuniune în Liturgia Ortodoxă*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1986, pag. 7.

12. Angel F. Méndez Montoya, *Theology of Food: Eating and the Eucharist*, WileyBlackwell Publishing John Wiley & Sons, Chichester, 2009, p. 113.

vieții veșnice, deoarece este deja precedat de actul obișnuit de a mânca¹³. Prin mâncare se realizează în cel mai deplin mod posibil unirea noastră cu Hristos. Astfel Sfântul Ioan Gură de Aur zice: „Hristos ne-a dat puțința să ne săturăm de trupul Lui, ridicându-ne la o prietenie și mai mare și arătându-ne dorul Lui către noi, căci nu se dă pe Sine celor ce-L doresc numai ca să-L vadă, ci ca să-L atingă, să-L mănânce și să se sădească în trupul Lui și să se unească cu El și să sature întreg dorul”¹⁴.

Dumnezeu devine hrană și băutură, pentru că Dumnezeu poate fi o parte a corpului părtaș Lui, și chiar mai mult, pentru ca omenirea să devină o parte a corpului lui Dumnezeu. Mâncarea din fructul interzis nu este ca un blestem, ci mai degrabă ca un moment proleptic binecuvântat de o alimentație viitoare a Trupului și Sângelui Domnului, care este un dar și îndumnezeire.¹⁵ Astfel, „între Dumnezeu și om se săvârșește un proces de osmoză, Dumnezeu odihnește în noi și noi în Dumnezeu. Iubirea lui Dumnezeu, voința Lui de dreptate și adevăr pentru binele tuturor oamenilor este scopul ultim care pătrunde universul, care dă fiecărei făpturi legea existenței sale. Numai în lumina acestui scop suprem al lui Dumnezeu de a câștiga libera iubire de a-L adora putem găsi un sens vieții”¹⁶.

Hristos devine totul din noi și noi devenim cu totul ca El, prin dăruirea Sa totală până la moarte și prin învierea Sa. Astfel unirea cu Dumnezeu prin Hristos devine punctul culminant al viețuirii în El. Taina aceasta este încununarea unui urcuș permanent către Împărăție, este hrană și merinde pentru drumul nostru spre desăvârșire, spre împlinirea scopului pe care îl atinsese Sfântul Apostol Pavel care zice că „nu mai trăiesc eu ci Hristos trăiește în mine. Și viața de acum, în trup, o trăiesc în credința în Fiul lui Dumnezeu, Care m-a iubit și S-a dat pe Sine însuși pentru mine” (Gal. 2, 20).

Cum se vede, aici perspectiva nu este așa de mult cea de „eu

13. Sergei Bulgakov, *Philosophy of Economy: The World as a Household*, trans. Catherine Evtuhov, Yale University Press, New Haven, 2000, p. 104.

14. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, „Taina Euharistiei, Izvor de viață spirituală în Ortodoxie”, în *Ortodoxia*, XXXI (1979) nr. 3-4, p. 504.

15. Angel F. Méndez Montoya, *op. cit.*, p. 109.

16. Pr. Prof. Dr. Nicolae Ciudin, „Despre iubire”, în *MMS*, XLII (1966), nr.7-8, p. 600.

în Hristos”, cât mai curând cea de „Hristos în mine”. Dar, perspectiva uniunii mistice nu este cea de a face să dispară personalitatea individuală a creștinului; cum dacă între aceștia și Hristos se afirmase o identificare. Referirea explicită a credinței menține o despărțire între cei doi, între care nu se instalează o simplă suprapunere ci necesită o relație. Între timp, se vorbește de „viața muritoare” (literar „în trup”), adică de o existență cu totul diferită, absorbită în slavă, dar coruptibilă și trecătoare, în interiorul căreia se experimentează uniunea cu Hristos.

Dar „a fi în Hristos”, adică a fi „în cea mai intimă comuniune cu Hristos” nu e tot una cu a sta liniștit în sfera lui de influență, ca în apele nemișcate ale unui lac, ci este a fi prins în șuvoiul vieții ce izvorăște din El. Hristos este viață și anume viață de un dinamism superior oricărei alte vieți. El este acțiune, revărsare de puteri ce pun în mișcare. Din permanența acestei comuniuni cu Hristos și din dinamismul vieții celei noi rezultă că ființa creștinului e în continuă transfigurare, în necontenită transformare și că toate manifestările lui nu sunt manifestări pur umane, ci acțiuni „în Domnul”, adică reieșite din această unire mistică cu Hristos, acțiuni teandrice.

Mântuitorul și-a exprimat lămurit voința, că tot ceea ce a făcut El să se săvârșească în continuare atât de Apostoli cât și de urmașii lor, acest lucru fiind relatat de Sfântul Apostol Pavel (I Cor. 11, 26). Același lucru ni-l înfățișează Mântuitorul și în cuvintele : „Acesta este Trupul Meu, care se frânge pentru voi” (I Cor. 11, 24); „Acesta este Sângele Meu al Legii celei Noi, care pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor” (Mt. 26, 28; Mc. 14, 24) sau „Paharul acesta este Legea cea Nouă, întru Sângele Meu, care pentru voi se varsă” (Lc. 22, 20; I Cor. 11, 25). Cuvintele acestea arată că Trupul lui Hristos avea să se frângă, în Noul Testament, înlocuind mielul pascal, care se proaducea neîntrerupt în Vechiul Testament, iar Sângele lui Hristos din Noul Testament înlocuia Sângele străin cu care arhiereul Vechiului Testament intra în fiecare an în Sfânta Sfintelor (Efes. 9, 25).

Dacă Apostolul Pavel, în epistola sa, vorbește Evreilor: „O dată s-a jertfit ca să ridice păcatele multora” (Evr. 9, 28); „Cu o jertfă a desăvârșit totdeauna pe cei ce se sfințesc” (Evr. 10, 14). Prin aceasta nu oprește multipla și neîntrerupta producere a jertfei euharistice, despre care în

epistola către Corinteni spune: „De câte ori veți mânca pâinea aceasta și veți bea paharul acesta, moartea Domnului veți vesti, până când va veni ” (I Cor. 11, 26), căci jertfa euharistică, în esența sa, nu este decât o aplicație particulară la trebuințele credincioșilor, a uneia și aceleiași jertfe produsă pentru totdeauna de Mântuitorul pe Cruce, și prin aceasta ne facem părtași cu patimile Lui și ne însușim meritele și roadele cele mântuitoare¹⁷.

La Sfânta Liturghie pâinea binecuvântată de episcopi sau preoți se preface în Trupul Domnului, iar vinul în Sângele Lui, prin rugăciunea de invocare a Sfântului Duh¹⁸.

Mântuitorul, oferit în chipul pâinii îi îndumnezeiește pe oameni, fiind viață adevărată. Iisus Hristos este astfel în comuniune cu oamenii și în același timp, nedespărțit de Tatăl, atrăgându-i pe toți oamenii la El¹⁹. În Taina Împărtășaniei Hristos „se dă ca banchet la întreg corul de suflete ce-l înconjoară, de aceea numai în această Taină suntem și noi carne din carnea Sa și os din oasele Sale”²⁰.

Sufletul nostru este curățit de toate slăbiciunile și bolile prin Euharistie, așa cum plumbul topit cu argint, curăță toate petele argintului²¹. Trupul nostru primește nestrucăciunea prin această împărtășire conformă cu natura lui : „Veniți să primim și noi pe Iisus, căci când intră El în noi și-L păstrăm în minte și în inimă, atunci va stinge flacăra plăcerilor străine, ne va ridica și ne va arăta întăriți duhovnicește ca să slujim Lui, adică să facem cele plăcute Lui. Vezi iarăși cât de mare este folosul atingerii de Trupul Lui, căci îndeapărtează bolile diferite și mulțimea demonilor și abate puterea diavolului și însănătoșează mulțime multă în același timp. Căci deși poate să facă minuni numai prin cuvânt și semn, ca să ne învețe ceva din cele necesare, El pune și mâinile pe cei ce erau în boli. Căci trebuia să ne învețe pe noi că a purtat energia puterii Logosului trupul Său sfânt, pe care El și l-a făcut al Său propriu, sădind în el puterea lui Dumnezeu. Așadar, atingă-se

17. Arhim. Silvestru, Episcop de Canev, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol.VI, trad. Arhim. Gherasim Miron, Editura Credința strămoșească, 2001, p. 331.

18. Pr. Dr. Ioan Mircea, *op. cit.*, p. 400.

19. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos*, Editura Centrului Mitropolitan, Sibiu, 1991, p. 98.

20. *Ibidem*, p. 423.

21. *Ibidem*, pp. 91-92.

și de noi, deși mai curând noi de El, prin binecuvântarea tainică, pentru ca să ne elibereze și pe noi de bolile sufletești și de incursiunea și tirania demonilor”²².

Pornind de la textul biblic „cel ce mă mănâncă pe Mine va trăi prin Mine” (In. 6,57), Nicolae Cabasila admite faptul că omul ca existență superioară poate asimila pâinea, vinul și orice mănâncă. Dar aceste alimente nu au o viață prin ele însele și nu pot fi izvor de viață veșnică. Lasă impresia că oferă viața deoarece conservă trupul provizoriu, dar în realitate se tratează despre simpla supraviețuire, care nu poate oferi omului eliberarea lui de stricăciune și de moarte. În opoziție cu acestea, Trupul și Sângele lui Hristos pot oferi viața cu adevărat. Hristos Cel absolut transcendent, nu se preface El însuși atunci când se oferă ca hrană, ci preface pe om în ceea ce este El²³. Iar hrănirea cu Dumnezeu înseamnă întipărirea tot mai deplină a omului de chipul omenității lui Hristos, plină de Dumnezeu²⁴. Legătura tainică în care se află potențial firea din orice ipostas omenesc cu firea omenească din ipostasul Lui divino-omenesc, devenită printr-o credință vie și lucrătoare o legătură tot mai efectivă, face ca forța redobândită de firea Lui omenească să se comunice și firii celorlați oameni ce cred întru El²⁵.

Biologic vorbind, dacă pentru trup avem nevoie de pâine, în plan duhovnicesc, pentru suflet avem nevoie de Hristos, de „Pâinea Vieții, care S-a pogorât din cer” (In. 6, 33, 48). În acest sens interpretează Sfântul Chiril al Ierusalimului cuvintele psalmistului David „pâinea inima omului o întărește” (Ps. 103, 16) îndemnând ca atunci când ne împărtășim cu pâinea cea duhovnicească „să ne întărim inima și să ne veselim fața sufletelor noastre, ca având fața descoperită și conștiința curată să privim ca în oglindă slava Domnului”²⁶.

22. Sfântul Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Luca*, apud. Drd. Ioan Caraza, „Doctrina Euharistică la Sfântului Chiril al Alexandriei”, în *ST*, nr. 7-8, București, 1968, p. 537.

23. Pr. Dr. Gheorghe Ispas, *Euharistia-Taina Unității Bisericii - aspecte teologice și practice*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2008, pp. 6-7.

24. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Ascetica și Mistica Bisericii Ortodoxe*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002, p. 5.

25. *Ibidem*, p. 11.

26. Sfântul Chiril al Ierusalimului, *Catehezele*, trad. Pr. Prof. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003, p. 358.

Părintele apostolic Ignatie al Antiohiei le vorbește creștinilor din Roma despre dobândirea vieții veșnice prin împărțirea cu Trupul și cu Sângele lui Hristos: „Nu mă bucur de hrana cea stricăcioasă, nici de plăcerile vieții acesteia. Vreau pâinea lui Dumnezeu, care este trupul lui Iisus Hristos, Cel din sămânța lui David, iar băutura vreau sângele Lui, care este dragoste nesticăcioasă”²⁷.

Referindu-se la pâine și vin, Alexandre Schmemmann, afirmă că ele sunt „hrana pe care Dumnezeu a creat-o dintru început ca viață iar sensul, esența, bucuria acestei vieți nu constă în hrană, ci în Dumnezeu, în comuniunea cu El”²⁸.

Părintele Dumitru Stăniloae consideră că cei ce mănâncă Trupul lui Hristos se hrănesc din Persoana Sa dumnezeiască, producându-se o unire fără confundare între cei ce se împărțesc și Cuvântul întrupat²⁹. Deși Trupul nu S-a pogorât din cer, ci numai Cuvântul, Fiul Tatălui, datorită faptului că există o singură Persoană, Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul, iar cele două firi sunt unite fără a se confunda, Mântuitorul a putut afirma că Trupul Său este pâinea vieții care S-a coborât din cer.³⁰

Despre Cuvântul întrupat pentru noi și jerfit, cu care ne împărțăm, Clement Alexandrinul spune: „Cuvântul pentru copil este totul, și tată, și mamă, și educator, și hrănitor. Mâncați, spune El, Trupul Meu și beți Sângele Meu. Această hrană proprie ne-o dă Domnul, împărțind Trupul Său și vărsând Sângele Său, în urma cărora nimic nu mai lipsește copiilor pentru creșterea lor. O, ce taină minunată! El ne poruncește să ne lepădăm de vechea putreziciune trupească, precum și de hrana veche și luând o nouă normă de viață, după Hristos, luându-L, de e posibil, pe El Însuși și punându-L în noi înșine să-L închidem în inimile noastre ca prin aceasta să ne omorâm patimile trupului nostru”³¹.

27. Sfântul Ignatie Teoforul, *Epistola către Romani*, VII, 3, în col. „PSB”, „Scrierile Părinților Apostolici”, vol. 1, trad. Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 177.

28. Pr. Prof. Alexandre Schmemmann, *Euharistia – Taina Împărăției*, trad. Pr. Boris Răduleanu, Editura Anastasia, București, 1992, p. 229.

29. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos...*, p. 101.

30. *Ibidem*, p. 102.

31. Clement Alexandrinul, *Pedagoul, Cartea II, Cum trebuie să ne purtăm față de*

În Euharistie Dumnezeu devine aliment și băutură și astfel se deschide un spațiu pentru o performanță colectivă - reîncorporarea umanității în Trupul lui Hristos.³²

Dialogul dintre femeie și șarpe pe tema fructului interzis, sugerează una dintre formele cele mai primare ale gândirii teologice despre alimente. Mâncarea din fructul interzis identifică păcatul neascultării, un refuz, o negare și încetarea foamei pentru Dumnezeu. Dar Dumnezeu nu lasă omenirea să moară de foame. Înțelepciunea dumnezeiască pregătește și invită pe toți la un banchet, și, ceea ce este mai mult, ea este aliment de sine stătător. În Euharistie, Dumnezeu devine hrană și băutură, care nu promit numai viața veșnică, ci oferă și o avanpremieră a îndumnezeirii. Aici, Trupul lui Hristos devine intersecția de participare, trupul lui Dumnezeu în umanitate, pe de o parte, iar pe de alta, trupul omenirii în Dumnezeu.³³

Sfânta Euharistie, nici nu închipuie, nici nu simbolizează, cum cred protestanții și toate sectele, ci este cu adevărat, real, Trupul și Sângele Domnului, cu care ne împărtășim.³⁴ La vremea sa, Sfântul Irineu al Lyonului adresa următoarele cuvinte împotriva unora care nu credeau în prezența reală a Mântuitorului în pâine și vin: „Întrucât noi suntem membrele lui Hristos și ne hrănim cu creatura Lui, apoi paharul de la creație El l-a recunoscut Sângele Său, din care El înmulțește sângele nostru, și pâinea de la creație a întărit-o pentru ca să fie Trupul Lui, cu care ne întărește trupurile. Dacă potirul și pâinea pregătite primesc Cuvântul lui Dumnezeu, și Euharistia se face Trupul lui Hristos cu care se întărește și se susține compoziția trupului nostru, atunci cum spun ereticii, că trupul nu-i pătaș darului lui Dumnezeu, care este viața veșnică, trup ce se hrănește din Trupul și Sângele Domnului și care compune membrele Lui; când și fericitul Pavel, în Epistola către Efeseni spune: Pentru că suntem membrele Trupului Lui, din Trupul Lui și din oasele Lui (Efeseni 5, 30), și nu spune aceasta ca despre un om oarecare spiritual, nevăzut, căci Duhul n-are nici oase, nici carne, ci după

mâncări, partea I, în PSB, vol. 4, trad. Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1982, p.190

32. Angel F. Méndez Montoya, *op. cit.*, p. 113.

33. *Ibidem*, p. 112.

34. Pr. Dr. Ioan Mircea, *op.cit.*, p. 401.

compoziția omului adevărat, compus din trup, nervi și oase, care se adaugă din paharul Lui, care este Sângele Lui și crește din pâinea, care este Trupul Lui”.³⁵

Sfânta Euharistie este „leacul nemuririi (spirituale) și doctorie pentru a nu muri, ci a trăi veșnic în Iisus”, după cum spunea Sfântul Ignatie Teoforul³⁶.

Trupul și Sângele real al lui Hristos e reprezentat prin vinul și pâinea euharistică, care devin ca atare după ce primesc în sine Cuvântul, „acel cuvânt” care, după cum observa Sfântul Irineu „a putut să facă din ele, deși supuse stricăciunii, trupul și Sângele Său și care va putea să dea și trupurilor noastre stricăcioase, nesticăciune”³⁷.

Despre acest fapt, Sfântul Ioan Damaschin scrie în Dogmatica sa: „Pâinea și vinul sunt în chip real trupul unit cu Dumnezeu; ele sunt trupul luat din Sfânta Fecioară. Asta nu înseamnă că se pogoară din cer trupul care a fost înălțat, ci că însăși pâinea și vinul se prefac în Trupul și Sângele Domnului. Dar dacă vei cauta să afli chipul în care se face aceasta, îți este de ajuns să auzi că se face prin Duhul Sfânt, după cum Domnul și-a făcut prin Duhul Sfânt, luiși în El însuși, trup din Sfânta Născătoare de Dumnezeu. Mai mult nu cunoaștem decât că Cuvântul lui Dumnezeu este real, activ, atotputernic, dar modul în care se prefac nu se poate cerceta. Nu este rău să spunem și aceasta, că după cum în chip natural, prin mâncare, pâinea, iar prin băutură, vinul și apa se prefac în trupul și sângele celui care mănâncă și bea, și nu devine alt corp decât corpul lui cel mai dinainte, tot astfel și pâinea punerii înainte, vinul și apa, prin invocarea și pogorârea Sfântului Duh se prefac în chip supranatural în Trupul și Sângele lui Hristos și nu sunt doi, ci unul și același”³⁸.

Prezența reală a lui Hristos în Euharistie, o mărturisește și Origen când discută cu Cels care zicea că, creștinii nici nu ar fi trebuit să trăiască

35. Sfântul Irineu, *Contra ereziilor*, V, 2, *apud* Arhim. Silvestru, Episcop de Canev, op. cit., p. 333.

36. Sfântul Ignatie Teoforul, *Epistola către Efeseni*, XX, 2, loc. cit., p. 164.

37. Sfântul Irineu, *Contra ereziilor*, V, 2, *apud* Arhim. Silvestru, Episcop de Canev, op. cit., p. 335.

38. Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. Pr. Dumitru Fecioru, Editura Scripta, București, 1993, p. 145.

și nici să nu se nască pentru pământ, iar dacă s-au născut să dea mulțumire demonilor, care guvernează lucrurile pământești. Origen îi scrie din partea creștinilor: „Cels, ca cel ce nu știe pe Dumnezeu, aduce daruri demonilor, iar noi creștinii mulțumind creatorului tuturor, să mâncăm pâinile: cu mulțumire și rugăciune asupra darurilor, pâinilor, care prin rugăciune, se fac Trup Sfânt și sfințesc pe cei ce le întrebuințează cu bună dispoziție”.³⁹

Pâinea este unul dintre simbolurile biblice care oferă o imagine a istoriei și doctrinei mântuirii. Pe această diagramă este inclusă pâinea ca o continuitate de viață care vine la toți oamenii datorită providenței lui Dumnezeu, susține în mod miraculos viața poporului ales al lui Dumnezeu în peregrinările prin pustie, susține viața spirituală fiind Trupul Domnului și va fi oferită și la masa banchetului eshatologic.⁴⁰ Toată creația din iconomia divină, este hrănită de Dumnezeu și în același timp El este și aliment.⁴¹

Pâinea euharistică este, de asemenea, concepută ca un dar divin. Aici actul de a da pâine înseamnă că Iisus însuși renunță la Sine în numele altora, El fiind în darul de pâine, Fiul lui Dumnezeu descoperit ca o jertfă sacrificială.⁴²

Sfântul Irineu al Lyonului este pe deplin convins de acțiunea mântuitoare a împărtășirii din Trupul și Sângele Domnului asupra celor vrednici: „Dacă trupul nu se mântuiește, atunci nici Domnul nu ne-a răscumpărat cu Sângele Său și paharul Euharistiei nu este împărtășirea Sângelui Său și pâinea pe care o frângem nu este împărtășirea Trupului Său, pentru că sângele nu-i decât din vine, trup și celelalte care compun firea omenească, în care s-a îmbrăcat real Cuvântul lui Dumnezeu și ne-a răscumpărat cu scump Sângele Său, cum spune Apostolul Lui: în El avem răscumpărare prin Sângele lui și iertarea păcatelor (Col. 1, 14)”.⁴³

Dacă pâinea este un cadou divin în prezent, va fi, de asemenea, un

39. Origen, *Contra lui Cels*, VII, 33; *apud* Arhim. Silvestru, Episcop de Canev, *op. cit.*, p. 342.

40. *Dictionary of Biblical Imagery*, Leland Ryken, James C. Wilhoit, Tremper Longman III (eds.), InterVarsity Press, Leicester, 1998, p. 438.

41. Angel F. Méndez Montoya, *op. cit.*, p. 78.

42. *Dictionary of Biblical Imagery...*, p. 434.

43. Sfântul Irineu, *Contra ereziilor*, V, 2, *apud* Arhim. Silvestru, Episcop de Canev, *op. cit.*, p. 334.

cadou divin atunci când Împărăția lui Dumnezeu va veni în a ei plenitudine, prilej pentru care, Iisus povestind pilda despe cina cea mare (Lc 14, 16-24), „unul dintre cei ce ședeau cu El la masă I-a zis: Fericit este cel ce va prânzi în împărăția lui Dumnezeu!” (Lc. 14, 15). Aceasta este o referință la banchetul escatologic (Is 25, 6-8), la fel cum sunt cuvintele lui Iisus la sfârșitul Cinei celei de Taină: „Adevărat grăiesc vouă că de acum nu voi mai bea din rodul viței până în ziua aceea când îl voi bea nou în împărăția lui Dumnezeu” (Mc. 14, 25).

Stephens 1550 Textus Receptus

„αμην λεγω υμιν οτι ουκετι ου μη πιω εκ του γεννηματος της αμπελου εως της ημερας εκεινης οταν αυτο πινω καινον εν τη βασιλεια του θεου”.

Scrivener 1894 Textus Receptus

„αμην λεγω υμιν οτι ουκετι ου μη πιω εκ του γεννηματος της αμπελου εως της ημερας εκεινης οταν αυτο πινω καινον εν τη βασιλεια του θεου”.

Byzantine Majority

„αμην λεγω υμιν οτι ουκετι ου μη πιω εκ του γεννηματος της αμπελου εως της ημερας εκεινης οταν αυτο πινω καινον εν τη βασιλεια του θεου”.

Alexandrian

„αμην λεγω υμιν οτι ουκετι ου μη πιω εκ του γεννηματος της αμπελου εως της ημερας εκεινης οταν αυτο πινω καινον εν τη βασιλεια του θεου”.

Latin Vulgate

„Amen dico vobis quod iam non bibam de genimine vitis usque in diem illum cum illud bibam novum in regno Dei”.

King James Version

„Verily I say unto you, I will drink no more of the fruit of the vine, until that day that I drink it new in the kingdom of God”.

Darby's English Translation

„Verily I say to you, I will no more drink at all of the fruit of the vine, until that day when I drink it new in the kingdom of God”.

Noah Webster Bible

„Verily I say to you, I will drink no more of the fruit of the vine, until that day that I drink it new in the kingdom of God”.

Young's Literal Translation

„Verily I say to you, that no more may I drink of the produce of the vine till that day when I may drink it new in the reign of God”.

Legat de aceasta este promisiunea din Apocalipsă: „Cine are urechi să audă ceea ce Duhul zice Bisericilor: Biruitorului îi voi da din mana cea ascunsă și-i voi da lui o pietricică albă și pe pietricică scris un nume nou, pe care nimeni nu-l știe, decât primatorul” (Apoc. 2, 17).

Stephens 1550 Textus Receptus

„ο εχων ους ακουσατω τι το πνευμα λεγει ταις εκκλησιαις τω νικωντι δωσω αυτω φαγειν απο του μαννα του κεκρυμμενου και δωσω αυτω ψηφον λευκην και επι την ψηφον ονομα καινον γεγραμμενον ο ουδεις εγνω ει μη ο λαμβανων”.

Scrivener 1894 Textus Receptus

„ο εχων ους ακουσατω τι το πνευμα λεγει ταις εκκλησιαις τω νικωντι δωσω αυτω φαγειν απο του μαννα του κεκρυμμενου και δωσω αυτω ψηφον λευκην και επι την ψηφον ονομα καινον γεγραμμενον ο ουδεις εγνω ει μη ο λαμβανων”.

Byzantine Majority

„ο εχων ους ακουσατω τι το πνευμα λεγει ταις εκκλησιαις τω νικωντι δωσω αυτω φαγειν [απο] του μαννα του κεκρυμμενου και δωσω αυτω ψηφον λευκην και επι την ψηφον ονομα καινον γεγραμμενον ο ουδεις οιδεν ει μη ο λαμβανων”.

Alexandrian

„ο εχων ους ακουσατω τι το πνευμα λεγει ταις εκκλησιαις τω νικωντι δωσω αυτω του μαννα του κεκρυμμενου και δωσω αυτω ψηφον λευκην και επι την ψηφον ονομα καινον γεγραμμενον ο ουδεις οιδεν ει μη ο λαμβανων”.

Promisiunea este că sfinții vor da „pâinea din cer” (Neem. 9, 15) și Dumnezeu va satisface nevoile poporului Său.

Pâinea cea cerească sau „pâinea euharistică”, cea care s-a coborât din cer - prefigurată de „mana cea cerească” - este Pâinea-Hristos, dătătoare de

viață veșnică (In. 6, 31-51)⁴⁴.

Pâinea euharistică este cea care ne îndumnezeiește, ne face concorporali cu Hristos-Domnul, Care „rămâne în noi și noi în El”⁴⁵.

Fără îndoială, pentru întreținerea vieții sale spirituale, creștinul, are nevoie să primească pe cât se poate de des „pâinea vieții veșnice”. Biserica recomandă să se facă împărtășirea mai cu seamă în perioada posturilor, deoarece acestea fiind epoci de exerciții spirituale speciale, credincioșii găsesc mai cu ușurință condiții proprii pentru pregătirea dispoziției sufletești trebuitoare în vederea participării la dumnezeiasca Cină de Taină. Sfântul Pavel spunea: „Cel ce va mânca pâinea aceasta și va bea din potirul Domnului cu nevrednicie, va fi vinovat față de Trupul și Sângele Domnului... Căci cel ce mănâncă și bea din ele cu nevrednicie, acele mănâncă și bea sieși osândă, nesocotind Trupul Domnului” (I Cor. 11, 28-29).

Nicolae Cabasila sublinia necesitatea sudorii frunții pentru dobândirea „pâinii” ce pentru noi s-a frânt, căci Domnul a zis să ne sârguim pentru hrana care rămâne (In. 6, 27). Sârguința aceasta constă în sfortșarea noastră de a ajunge la idealul de spiritualitate. Aceasta sârguință însă să nu fie înțeleasă ca și cum am fi împinși și târați cu sila ci printr-o râvnă și un avânt spontan întocmai ca cei pricepuți la întrecerile de la curse⁴⁶.

În Biserica creștină a existat încă din primele veacuri credința neîndoielnică și vie că prin Euharistie se dă creștinilor adevăratul Trup și Sânge al lui Hristos. Din Faptele Apostolilor aflăm că toți creștinii frângeau pâinea în casă (F.A. 2, 42) primind hrana cu bucurie și simplitatea inimii (F.A. 2, 46), adică se împărtășeau cu pâinea și vinul euharistic. Prin pâine nu trebuie să înțelegem numai pâinea euharistică ci și vinul euharistic. Prin urmare, toți credincioșii în Biserica primară se împărtășeau deodată cu Trupul și Sângele lui Hristos.

În Biserica primară creștinii se împărtășeau duminica, în prima zi a săptămânii (F.A. 20, 7). Cu timpul, începând chiar din secolul al III-lea, pe lângă duminică mai apar ca zile liturgice miercurea și vinerea (la Ierusalim,

44. Pr. Dr. Ioan Mircea, *op. cit.*, p. 400.

45. *Ibidem*, p. 401.

46. Pr. Prof. Petre Vintilescu, „Sfânta Împărtășanie în spiritualitatea creștină”, în *ST*, V (1953) nr. 5-6, p. 384.

în Biserica Antiohiei și Africa de nord) sau sâmbăta (la Roma, Asia Mica și Siria), rămânând actuală concepția bisericească cum că toți credincioșii prezenți la slujbă trebuie să se și împărtășească. Însuși Tertulian recomanda celor care ajunau miercuria și vinerea, pentru a nu întrerupe postul, să ia la casele lor Sf. Împartașanie (lucru permis pe atunci) și să se împărtășească când vor fi sfârșit ajunarea. Ca urmare a acestei, să-i zicem, „fortări” venite din partea Bisericii, s-a produs firesc o rezistență prin abținerea de la împărtășania practică cu regularitate. Disciplina împărtășirii la fiecare slujba a fost înfrântă, în practică ajungându-se ca cei prezenți să se împărtășească de patru ori pe an și anume la Crăciun, la Epifanie, la Paști și la Cincizecime. Restabilirea obiceiului primordial a împărtășirii în fiecare duminică și sărbătoare a întâmpinat opoziția tacită a credincioșilor. Astfel a apărut anafura pe care Biserica o consideră un pogorământ pe care îl face cu cei care nu se împărtășesc. Astfel anafura semnaleză încheierea unui proces pe care, dacă l-am privi cu ochi critic, l-am putea considera, așa cum o fac unii istorici, ca un început al secularizării creștinului.

Sfântul Ioan Gură de Aur consemnează faptul că deși la Constantinopol Sfânta Liturghie se săvârșea în fiecare zi, credincioșii, totuși, nu se prezentau la împărtășit decât în Postul Mare, la Paște și la Epifanie, mergându-se până acolo încât unii nu se împărtășeau decât o singura dată pe an. La fel stăteau lucrurile și la Milan unde-l aflăm pe Sfântul Ambrozie dojenindu-și credincioșii că vin la împărtășit doar o dată sau de două ori pe an precum procedeză „grecii”⁴⁷.

Sfântul Vasile cel Mare scria către patricia Caesaria: „Este bun și folositor lucru a te împărtăși în fiecare zi, primind Sf. Trup și Sânge ale lui Hristos, deoarece El însuși spune lămurit: „Cel ce mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu are viață veșnică” (Ioan VI, 55). Căci cine se îndoiește că a te împărtăși neîntrerupt de viață nu este altceva decât a trăi în multe feluri? Noi însă ne împărtășim de patru ori în fiecare săptămână: Duminica, Miercuria, Vinerea și Sâmbăta, precum și în alte zile, dacă este pomenirea (sărbătoarea) unui sfânt”⁴⁸.

47. Sfântul Ambrozie, *De sacramentis* V, 4, 25 apud *Ibidem*, p. 388.

48. Sfântul Vasile cel Mare, *Epistole XCIII către patricia Caesaria*. P.G., T.XXXII col. 484.B, apud *Ibidem*, p. 388.

Testamentul Domnului nostru Iisus Hristos, lucrare datată din secolul V, prezintă modul în care se săvârșește Euharistia și arată importanța acesteia prin faptul că cei ce se împărtășeau trebuiau să fie de o curăție sufletească exemplară: astfel, înainte de primirea euharistiei, inimile noastre trebuie să fie în ceruri: „dacă cineva are ură împotriva aproapelui să se împace; dacă are aplecat sufletul spre necredință să se mărturisească, dacă are mintea străină (în necunoștință) de învățătura să plece; dacă este căzut în păcat, să nu se ascundă, nu-i este îngăduit să se ascundă, dacă e împovărat de vreun gând bolnav să nu se apropie; dacă este spurcat, nestatornic să dea locul, dacă este străin de învățăturile lui Iisus să plece, dacă disprețuiește pe preot să se despartă de turmă, să se păzească de mânia Unuia – Născut, să nu disprețuim crucea; să ne ferim de amenințările Domnului nostru, suntem văzuți de Părintele luminilor împreună cu Fiul și de îngerii care vin să ne cerceteze; luați aminte la voi înșivă, să nu țineți ură împotriva semenilor voștri; luați aminte să nu cadă nimeni în mânie, Dumnezeu vede, înălțați inimile voastre, ca să aducem jertfa spre mântuirea și sfințirea vieții, prin înțelepciunea lui Dumnezeu și prin harul ce ne-a fost dat nouă”⁴⁹.

Așadar, urmând exemplul primilor creștini, noi cei de astăzi trebuie să avem în vedere că prezența lui Hristos în noi prin trupul Său, are efecte atât pentru sufletul nostru, cât și pentru trup, după cum ne spunea Sfântul Chiril : „cei care se împărtășesc cu credință își sfințesc și trupul și sufletul, pentru că voința Tatălui amestecă în chip tainic, cu Duhul și cu Cuvântul, acest amestec dumnezeiesc, care este omul”⁵⁰.

49. *Testamentul Domnului nostru Iisus Hristos*, trad. Pr. Nicolae Achimescu, Ed. Polirom, Iași, 1996, p. 175.

50. Clement Alexandrinul, *Pedagoul, Cartea II, Cum trebuie să ne purtăm față de mâncări...*, p. 241.

FELIA DE BRÂNZĂ

Elena TUDOR

– Tu mă întrebi de ce nu vă aud? De ce nu răspund la întrebările voastre?! Înțelegi! Sunt plecată departe cu gândurile mele, îi răspund ficei mele, cea care își pune întrebări despre existența lumii, a universului, o fire visătoare și deopotrivă preocupată de cei dragi.

– Dar te-am întrebat ceva și tu nu mi-ai răspuns deși te uitai la mine și știai că aștept să-mi răspunzi, îmi zice Alexia.

– Iartă-mă draga mea, dar întrebarea ta necesită o gândire mai profundă; tu mă întrebi pe mine: „Ce a fost mai întâi mintea sau cartea?!” Alexia, tu ce crezi?

– Mă gândesc că mintea trebuie să fi fost, altfel cine poate scrie o carte dacă nu are minte.

Dialogul nostru filosofic fu brusc întrerupt de gălăgia și bucuria celorlalți copii ai mei.

– Mam`, uite ce am găsit?

Întorc capul și nu-mi vine a crede ochilor, fiecare ținea în mâini câte un cățeluș negru, care încă nu făcuse ochi și care au fost aruncați la marginea satului de oameni ce nu înțeleg rostul animalelor pe pământ. Erau mici, fără apărare, tremurau de frică și de frig.

Fiecare copil era fericit în felul său și convins că nu poate fi refuzat să-i aducă acasă și să-i îngrijească.

– Eu o să-l numesc Dixi pe al meu, zice Andrei cel mai mic dintre ei, și o să mă joc cu el prin zăpadă.

– Vai, ce mult visezi la iarnă! Mai este mult până atunci, îl apostrofă Melisa, sora cea mai mare.

– Dar ce crezi tu Andrei, cățelușii noștri nu vor avea câte un nume? Uite! Alexandru l-a numit deja Suki, Ioana îi va zice Axinel, în amintirea celui ce nu s-a mai întors acasă, iar eu sigur o să-i spun Felix, adăugă Melisa.

Mă uit la ei și schițez un zâmbet în colțul gurii, amintindu-mi cât de frumoasă este copilăria, cât de lipsită de griji este, dar cât de scurtă este ea în viața unui om.

Și gândurile mele continuă cu viteza vântului să-mi cutreiere mintea ca să pot rezolva cea mai importantă grijă a mea – masa de prânz pentru copii.

Până la biserică drumul este lung și bătătorit de noi în fiecare duminică, dar este frumos, trecem pe lângă o pădure tânără la intrarea în sat, apoi sunt multe case frumoase cu multe flori, cu pomi fructiferi și viță de vie.

Timpul trece repede, copiii discută aprins despre concursul de șah – etapa pe școală, la care au participat Ioana și Melisa, apoi nu uită de seara trecută, când împreună cu vecinii și copiii din zonă s-au jucat în spatele blocului, pe locul viran.

Dar gândul că ce le voi pune pe masă la prânz copiilor, la întoarcerea de la Sfânta Liturghie, nu-mi dă pace. Mă tot frământ și mă simt îngrozitor că de data aceasta nu știu ce le pot oferi copiilor, acum când trecem printr-un moment greu.

Dar nădejdea că Cel de Sus nu ne v-a lăsa nici de data aceasta, îmi dă curaj și speranță; și precum fulgerul se arată într-o secundă, așa apare și gândul salvator: „Ce bine ar fi dacă aş avea o felie de brânză! Aș face o mămăliguță cu brânză și smântână. Ar fi și gustoasă și sățioasă și s-ar sătura copiii.”

Însă gândul salvator este imediat alungat de lipsa banilor. Atunci felia de brânză devine un vis frumos la care nu te mai poți gândi. Și iarăși sunt „trezită” de vocile copiilor.

– Mam`, am ajuns la biserică, zise Alexia. Ce facem, cățelușii unde îi ducem?

– Îi ducem în spatele bisericii, în magazia de lemne, le găsim acolo un culcuș; se vor încălzi între ei și vor dormi până se termină slujba, își liniști mama copiii, ascultători de altfel.

– Copii, nu uitați! Intrăm în biserică pentru a participa la Sfânta Liturghie. Fiți cu luare aminte, comportați-vă așa cum v-am învățat acasă, fiți cuminți și rugați-vă și pentru frații și surorile voastre, pentru părinții voștri, pentru colegii și prietenii voștri.

De altfel copiii cunosc bine rânduiala în sfânta biserică și încearcă fiecare să se comporte creștinește, mai ales astăzi, pentru a nu-și supăra mama, care trebuia să accepte ca „musafiri” în apartamentul lor pe cățelușii aruncați la marginea satului.

Participarea la Sfânta Liturghie a fost de folos, fiecare se întoarce acasă mai liniștit, mai „ușor” decât a venit, cu speranța că săptămâna viitoare va avea ajutor de Sus.

La ieșirea din biserică copiii pleacă bucuroși, ținând în brațele lor micuțe alte vieți mici, plâpânde, care așteaptă să cunoscă lumea în care au intrat și tot cei înconjoară.

Drumul spre casă parcă este mai scurt; este veselie mare. Unii fredonează un cântec, alții deja își fac proiecte de joacă pentru după-amiază, însă mama își tot frământă mintea pentru a găsi o rezolvare.

Dar speranța că Maica Domnului nu o va lăsa, crește. Simte o bucurie în suflet, devine liniștită, când deodată este strigată brusc de pe partea cealaltă a drumului de către o credincioasă ce venea de la mănăstirea apropiată și primise în dar două felii de brânză.

– Soră Elena, te rog nu te supăra, m-am gândit, că dacă maica stareță mi-a dăruit aceste două felii de brânză să-și dau și ție una pentru copii, spuse Maria.

– Bogdaproste! Chiar aveam nevoie de ea. Dumnezeu să-ți răsplătească înzecit.

Și Elena plecă înainte de a i se prelinge lacrimi pe obraz.

Nu m-a depărtat prea mult de Maria, că iată Melisa m-a atenționat:

– Mam`, mai avem puțin până acasă și ne este foame. Noi ce mâncăm astăzi?

– O felie de brânză, cu mămăligă și smântână. E bine? Ce zici?

– O.K. Mam`! Copii, grăbiți-vă să ajungem acasă! Mama ne face mâncarea mea preferată. Ce ziceți?! Ați văzut, tocmai de aceea o iubesc eu și mai mult pe mama. Ea ne face poftele tuturor, chiar dacă noi o mai supărăm

câteodată.

Iată, Maica Domnului nu ne-a lăsat. Mi-a trimis la timp exact ce aveam nevoie și cât aveam nevoie.

(Și mai zic unii că nu se mai fac minuni!) Dimpotrivă, sunt multe minuni, dar pentru asta trebuie să crezi și să te rogi. Și chiar dacă nu te rogi, dar te lași în voia Lui, Bunul Dumnezeu îți trimite la timp ce ai nevoie și cât ai nevoie. Cu atât mai mult dacă ne rugăm și cerem cele de folos sufletului și trupului nostru, Dumnezeu, Maica Domnului și prietenii Săi – sfinții – nu întârzie a ne sări în ajutor.

PAGINI DE ISTORIE TELEORMĂNEANĂ

CLERUL INFERIOR DIN PROVINCIA ISTORICĂ A VALAHIEI ÎN SECOLUL AL XIX-LEA. STUDIU DE CAZ: PREOTUL ALEXANDRU POPESCU DIN SCRIOAȘTEA*

Nicolae DRĂGUȘIN

O tendință istoriografică (evidentă cel puțin pentru veacul al XIX) este aceea de a „angaja” clerul inferior în evoluția politică a statului. Cu alte cuvinte, evenimente politice de tipul revoluțiilor (1821, 1848), răscoalelor (1907) sau unirea (1859) sunt privite drept forțe de atracție față de preoțimea de pe întinsul țării. La prima vedere, această obișnuință pare mai degrabă o judecată a posteriori, insensibilă la nuanțe. În realitate, este inevitabilă atunci când o istorie este scrisă pentru a fi reținută și spusă mai departe (aportul identitar al narațiunii istorice) și absolut necesar când modelul este cel de sus în jos (versiunea strict politică a istoriei). Păstrând ca validă premisa simplificării din rațiuni didactice, rămâne întrebarea: cât de potrivit este modelul politic pentru a înțelege condiția clerului inferior într-un anumit timp istoric? Răspunsul pe care îl propun este acela că modelul istoric este nepotrivit și că trebuie înlocuit -fără însă a fi cu totul pierdut din vedere- cu cel social. Modelul social este cel mai adecvat pentru a arăta bogăția nuanțelor și pentru a ajuta la înțelegerea altor întrebări fără de care nu putem avea un tablou complex al societății românești din secolul al XIX-lea. Mai concret spus, cu ajutorul modelului social va putea

* O variantă inițială a acestei lucrări a stat la baza comunicării susținute în cadrul celei de-a XVI-a ediții a Congresului Național de Genealogie și Heraldica, Iași, 10-12 mai 2012

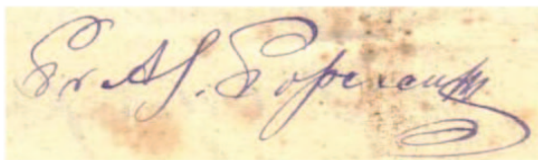
fi observat că nu întotdeauna micile comunități s-au aflat în asentimentul evenimentelor politice majore. Mai mult decât atât, contextul ajută la afirmarea ipotezei îndrăznețe potrivit căreia micile comunități au existat cu adevărat, iar profilul lor nu poate fi înțeles decât prin studiul vieților de preoți. Firește că nu sunt lipsite de semnificație nici concluziile teologice care se pot desprinde de aici. Cu alte cuvinte, abia dimensiunea parohială a comunității va putea arăta reușita comuniunii. Căci adevărata comuniune nu este realizată în cadrul comunei, ci al parohiei întrucât, dacă oamenii în fața legii sunt egali, în fața lui Hristos sunt mădulare ale aceluiași trup conform învățăturii Sf. Ap. Pavel. Iar figura preotului este aleasă atât în sine, dar mai ales pentru legătura cu comunitatea, în acest din urmă sens fiind persoana cea mai reprezentativă („*preotul este centrul unității parohiale*”¹ după cum spune Pr. Dumitru Stăniloae).

Acest mod de abordare, în ciuda mizei semnificative pe care o comportă, nu este unul foarte popular, iar explicațiile sunt multe. Una dintre acestea este echilibrul fragil dintre maniera științifică și cea panegirică în care aceste prosografii pot fi înfăptuite. O altă explicație ține de caracterul auster al relatărilor arhivistice, în ciuda numărului foarte mare de dosare. Ceea ce am constatat cel puțin în ceea ce privește fondul arhivistic al Protoieriei Teleorman este discrepanța dintre numărul mare de metri liniari (câteva sute de metri liniari de arhive) și relativa sărăcie de conținut. Este adevărat că cele mai voluminoase dosare și totodată cele mai picante lecturi a fost cele asupra „reclamațiilor contra preoților”. Dar poate fi realizată o prosopografie numai în baza acestui tip de dosare? Probabil că nu.

1. Alegere și instituire. O distincție necesară

Lucrarea de față explorează o astfel de viață de preot sau, pentru a reformula într-un mod specific ascezei metodologiei științifice, face studiul de caz al preotului iconom stavrofor Alexandru Popescu (1862-1947) din comuna Scrioaștea, județul Teleorman.

1. Preotul Profesor Dumitru STĂNILOAE, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. III, ed. IV, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010, p. 159.

În vederea asumării acestei misiuni, lucrarea se bazează în principal pe cercetările de arhivă întreprinse la Fondul Protoieriei Teleorman, pentru perioada cuprinsă între 1872-1903. Această perioadă este incompletă, urmând a-i fi adăugate investigările ulterioare cu precizarea că viitoarele consultări de arhive vor nuanța cel mult ipoteza, dar nu o vor modifica.

Validarea ipotezei depinde de distincția care trebuie făcută între *instituirea preoției și alegerea preoților*. Instituirea preoției se face în mod ierarhic-sacramental, de către episcop prin intermediul succesiunii apostolice. Alegerea preoților, în schimb, se face democratic, de către comunitate. Acest lucru nu face altceva decât să arate că oamenii își aleg pe cel mai vrednic seamăn din punct de vedere moral, gospodăresc și familial care să le vegheze întreaga viață. Trebuie remarcat aici faptul că de acest tip de alegere depinde coeziunea întregii comunități și însăși definiția preotului, așa cum a fost spusă mai sus. Totodată, instituirea și alegerea ca moduri de investire a preotului sunt cele două surse ale autorității sale pe care nicio altă persoană nu le mai are, mai ales atunci când acestea trebuie îndeplinite în mod cumulativ. În condițiile în care de cele mai multe ori în secolul al XIX-lea (și cu atât mai mult în perioadele premergătoare) preotul era investit de către episcop la sediul mitropoliei, iar sfințirea de Biserici se făcea prin delegație (adică de către un alt preot, cel mai adeseori protopopul sau sub-protopopii), rezultă că episcopul era o figură cvasi-absentă cel puțin în ce privește comunitățile rurale, preotul reprezentând

pe cale de consecință centrul întregii comunități: „*Au fost vremuri când au lipsit vlădici din scaunele lor, când de sinoade, de consistorii și de protopopi nu era vorba, când școli de preoție nu se pomeneau. Dar n-au fost niciodată vremuri, în care, de când se ține minte, satul să nu-și aibă preotul lui [...]*”²

Faptul că cel care urma să candideze la preoție este ales de către comunitate reprezintă trăsătura distinctă a clerului creștin întrucât, în iudaismul tradițional singura regulă era cea levitică conform căreia nimeni nu putea fi preot decât dacă și strămoșii lui erau tot preoți. Dovadă a acestui fapt este că la hirotonie, înainte ca Episcopul să așeze pe candidatul la preoție câte o piesă de veștmânt întreabă credincioșii: „Vrednic este?”. În trecut, dacă vreun membru al Bisericii spunea „Nu este vrednic”, atunci ceremonialul hirotoniei se întrerupea și se dezbătea chestiunea vredniciei preoției. Faptul alegerii candidaților la preoție de către comunitate nu este numai un exercițiu democratic *avant la lettre*, ci și o încredințare fermă despre importanța acestora în viața comunității locale. În acest sens, n-ar fi lipsit de relevanță detaliul că reverenda a fost introdusă ca piesă vestimentară abia de la începutul secolului al XIX-lea (în jurul anului 1850)³ încât preotul nu se distinge de consăteni decât în momentul serviciului divin. Așadar, în creștinismul (cel puțin românesc) regula este alegerea și nu moștenirea genealogică. Uneori faptul alegerii este atât de puternic încât comunitățile au preferat să aleagă candidați care nu aveau nici studii, nici condiție materială, dar în schimb aveau un statut moral și familial fără pată (cum se întâmplă astăzi în special în Biserica Greciei): „*Când [...] se răriseră șirurile preoților și sate întregi urcau dealul Mitropoliei să ceară preot și să amenințe că ele, la urma urmei, or îmbrăca pe unul cu haine preotești și i-or zice: tu să ne fii preot, aceasta nu era una din cererile pretențioase, obișnuite după mari tulburări sociale, ci înfățișa tradiția puternică, făurită de veacuri, că ,sat fără popă' nu se poate închipui*”⁴. Așa cum voi arăta, au existat numeroase cazuri în care voința comunității sau, mai bine spus, preferința comunității față de

2. Pr. Prof. Acad. Nicolae M. POPESCU, *Preoți de mir adormiți în Domnul* (ed. nouă îngrijită de Alexandru Dimancea), Ed. Christiana, București, 2002, p. 7. Lucrarea citată reprezintă probabil cel mai bun studiu din acest tip de abordare.

3. Mulțumesc Arhim. Mihail Daniliuc pentru această informație.

4. *Ibidem*.

un anumit preot s-a opus cu succes voinței eparhiei. Dacă regula preoției ar fi fost moștenirea din tată în fiu și nu alegerea din sânul comunității, atunci probabil că nici n-am fi avut un belșug al numelor „Popescu” în familiile românești de astăzi.

2. Preotul Alexandru Popescu (1862-1947)

2. a. Familie și studii

Dar este posibil ca alegerea democratică să nu excludă moștenirea filială a preoției. Acesta este cazul familiei Preotului Alexandru Popescu. Acesta s-a născut în anul 1862 (certificatul de naștere nr. 14⁵), în Scrioaștea. Pe părinții săi i-a chemat preotul Constantin și Ștefana. Cei doi bunici, atât pe linie paternă, cât și pe linie maternă au fost preoți: Ilie (hirotonit în 1834⁶) și respectiv Voicu (din comuna învecinată, Măldăieni). Străbunicul pe linie paternă a fost preotul Stan, decedat la sfârșitul secolului XVIII. La rândul său, preotul Alexandru Popescu a avut doi băieți preoți: Iulian și Nicolae. Până aici, vorbim despre o moștenire a preoției în filiație directă. În linie colaterală, fratele bunicului său a fost și el preot: Radu, hirotonit la 22 mai 1805⁷. Fiul lui Radu, Dimitrie, adică vărul primar al tatălui lui Alexandru Popescu a fost și el tot preot, fiind instituit la 14 septembrie 1847⁸. Preotul Alexandru a avut un nepot de frate (Petre I. Popescu) care a fost preot în București.

Despre tatăl lui Alexandru Popescu știm că s-a născut în 1832⁹, primind hirotonia la vârsta de 30 de ani. Bănuim că s-a căsătorit în deceniul al șaselea cu Ștefana (1834/1838¹⁰-1920), născută din Preotul Voicu și Voica, ambii cu domiciliul în comuna învecinată Măldăieni. În 1864, Constantin numit și „Costache cel Mic” figurează slujind alături de alți doi preoți

5. Mitrice și Registre de Stare Civilă, comuna Scrioaștea, județul Teleorman (abreviat MRSCS).

6. Conform „Catagrafia județului Teleorman” apud Ioan SPIRU, *File de istorie teleormăneană*, Ed. Teleormanul liber, Alexandria, 1996, p. 207.

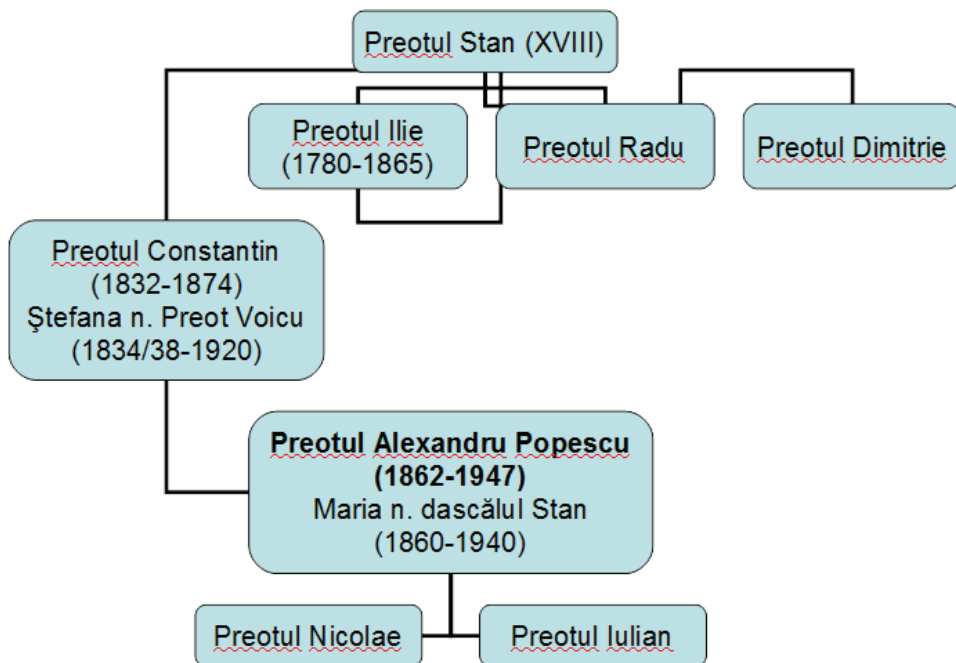
7. *Ibidem*, p. 198.

8. *Ibidem*

9. Conform act de moarte nr. 12 / 1874, MRSCS.

10. an de naștere conform actului de deces al soțului său (nr. 12)

(Costache și Stoica). Următoarea informație este cea a morții din 1874, într-o însemnare a protoieriei către Mitropolia Ungro-Vlahiei: „Constandin Popescu dela Biserica cu patronagiul Adormirea Maicii Domnului din comuna Scrioaștea, plasa Târgului, acest județ la 18 iulie acest an a încetat din viață de moarte curată rămânând încă doi preoți în serviciul zisei Biserici”¹¹. Se poate observa că această „moarte curată” despre care vorbește documentul protoieriei s-a produs la o vârstă relativ mică (42 ani). Cu nici un an înainte să moară i se naște Stana, ultimul copil. Oricum, este ceva neobișnuit dacă se ia în calcul vârsta tatălui său: preotul Ilie a murit la 12 februarie 1865, în vârstă de 80 de ani¹². Nici fiul acestuia nu a fost mai puțin „îndelungat în zile”, murind în 1947, la vârsta de 85 de ani. În sfârșit, dintr-o altă însemnare rezultă că în anul morții sale, comuna Scrioaștea avea 275 de familii, iar fiecare din cei trei preoți primea un salariu de 150 lei¹³.

11. Dosar 468/1874, Fondul Arhivistic Protoieria Teleorman (FAPT), f. 14.

12. Dosar 51/1865, MRSCS.

13. Dosar 469/1874, FAPT, f. 29.

În 1862 se naște în Mahalaua Câlcești din comuna Scrioaștea, Alexandru Popescu. După școala în comuna natală, pleacă să urmeze cursurile de gradul I ale Seminarului „Nifon Mitropolitul” din București pe care îl absolvă în anul școlar 1878-1879, fiind a treia generație de la inaugurarea acestui seminar (1872). Ca un argument la afirmația că nu moștenirea filială constituia regula instituirii în treapta sacramentală de preot, din cei 22 de absolvenți ai generației sale, mai puțin de jumătate erau fii de preoți, cum era tânărul Alexandru¹⁴. Trebuie spus că așa cum rezultă din contabilizarea numelor, absolvenții erau mai puțini decât înscrișii. Nu este specificat dacă asimetria se datorează examinărilor, abandonului ori excluderii disciplinare. În orice caz, unii dintre colegii săi au avut un destin strălucit cum a fost Constantin Miculescu din Crevenicu (jud. Vlașca), devenit decan al Facultății de Științe din București sau Nicolae Ionescu, devenit medic. Dintre materiile pe care Alexandru le-a studiat la seminarul „Nifon Mitropolitul” în decursul celor patru ani se numără: limba română, istorie, geografie, matematici, latină, franceză, greacă, științe naturale, medicină, filozofie, muzică bisericească, muzică vocală¹⁵. Dacă în București funcționa din 2 februarie 1836 Seminarul Central, specificul seminarului „Nifon Mitropolitul” era acela că prin testamentul fondatorului său interzicea orice ajutor de la autoritățile politice (stat, județ, comună), întreținându-se numai din moșii. O explicație în acest sens este aceea că Nifon a fost mitropolit al Țării Românești într-o perioadă în care Alexandru Ioan Cuza a luat măsurile anticlericale¹⁶, între acestea cea mai importantă fiind secularizarea averilor mănăstirești.

După absolvirea din 1879 (conform atestat nr. 18), Alexandru se întoarce în Scrioaștea, comuna sa natală. Pe data de 28 noiembrie 1882, la orele 9 dimineața, se căsătorește cu Maria (mai în vârstă cu doi ani), născută din Stan Ciobotă, câănăreț și epitrop al Bisericii din Săceni, și Iona¹⁷. Cununia a fost oficiată de Preotul Stoica în Biserica Sf. Mucenic Gheorghe din Papa,

14. Pr. Grigorie N. POPESCU, *Din trecutul seminarului „Nifon Mitropolitul din București”*, Tipografia ziarului „Universul”, București, 1943, p. 176.

15. *Ibidem*, p. 97.

16. *Ibidem*, p. 30.

17. Registrul Starei Civile nr. 9/1882, MRSCS.

sat învecinat Scrioaștei. Pe 9 februarie 1883, Primăria comunei Scrioaștea înaintează către Protoieria Teleorman cererea ca Alexandru să fie hirotonit preot. La această cerere, anexează atestatul de absolvire al seminarului, certificatul de căsătorie la primărie, dovada cununiei religioase, actul de consimțământ al singurului preot rămas în funcție, certificatul de la Percepția comunei Scrioaștea și actul de moralitate. Acesta era în general conținutul unui dosar de hirotonie. Piesa principală era actul de moralitate prin care majoritatea locuitorilor își dădeau consimțământul că cel propus era vrednic de primirea tainei hirotoniei. Aceasta este o măsură introdusă în timpul Mitropolitului Dositei pentru a evita posibilitățile de abuz la hirotonii. Astfel, restricțiile aveau două planuri în care erau implicați sătenii: să dovedească că au nevoie de preot și să mărturisească că cel pe care îl propun are o moralitate adecvată (atât el, cât și soția)¹⁸. Supravegherea se făcea, în general, pe perioada cuprinsă între revenirea de la studii și propunerea de instituire. În cazul lui Alexandru, 110 locuitori au semnat că în perioada 1879-1883 „a avut o conduită exemplară în societate”. Dar problema lui Alexandru era dublă și ținea de dreptul bisericesc: nu trecuseră șase luni de la căsătorie și nu îndeplinea vârsta necesară hirotoniei (avea 21 ani, or minimul era de 25 de ani). Ca atare, au cerut o dispensă de la Mitropolie pe care au primit-o, astfel că Alexandru a fost hirotonit de către Episcopul Vicar Innocent Ploșteanu (act de hirotonie nr. 1072/1883) și confirmat prin scrisoarea nr. 1073/28 aprilie 1883¹⁹. Dacă socotim 1883 anul instalării și 1930 anul pensionării, rezultă că Alexandru a fost în serviciul Bisericii „Adormirea Maicii Domnului” din Scrioaștea 47 de ani, însă el a continuat să slujească ca pensionar până aproape de anul decesului. Așadar, vorbim de 60 de ani de slujire neîntreruptă, probabil una dintre cele mai îndelungate perioade din protoieria teleormăneană.

2. b. Provocările slujirii

Începutul preoției tânărului de 21 de ani, cel puțin în primul deceniu, așa cum vom vedea, nu a fost sub semnul ușurinței. Colegul său,

18. Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 2, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1992, p. 414.

19. Dosar 544/1883, FAPT.

preotul Costache era vârstnic, nemafiind în măsură să îndeplinească toate îndatoririle pe care le are o comună mare²⁰.

- cu un an înainte de hirotonia sa (mai exact la 23 iunie 1882) primăria Scrioaștea primește din partea Protoieriei Teleorman următoarea scrisoarea cu nr. 310: „cu ocazia inspecțiunii ce am făcut Bisericii de acolo, între altele am constatat cu destulă părere de rău că ea nu mai este în stare a funcționa din cauza ruinei în care a ajunsu. Pentru care vă investesc cu onore D-le Primaru ca în termenul cel mai scurtu posibil să puneți la cale repararea ei când ne veți și anunța spre a cere dezlegare Sf. Mitropolii, căci în casu contrariu voi fi nevoitu a cere închiderea ei”²¹. Biserica pe care scrisoarea protoiereului o descrie în acest fel era una de zid, fiind ridicată în 1821, pe locul alteia din lemn. Acest „în cel mai scurt timp” pe care protoiereul îl cerea imperativ, în realitate a însemnat o așteptare de alte două decenii. Lucrările de reconstrucție ale Bisericii au început în 1903, adică la 20 de ani de la scrisoarea protopopului ce constata „ruina în care a ajunsu”.

- într-o adresă a Protoieriei Teleorman către Mitropolia Ungrovlahiei, tânărul preot Alexandru Popescu figurează ca învățător la școala din Papa (numit în octombrie 1884)²². Tot din acea însemnare rezultă că 24 de preoți din tot județul îndeplineau și funcția de învățător (din totalul de 273 cât avea protoieria în 1882²³). Începând cu 1890, pe Alexandru Popescu îl vom regăsi învățător în comuna natală, la Școala Micstă Rurală „General George Manu”. Predarea o desfășura alternativ cu învățătorul Alexandru Stănescu. De obicei, învățătorul Alexandru Stănescu predă în prima parte a anului școlar, iar preotul Alexandru Popescu predă în a doua. De pildă, în anul școlar 1895-1896, Alexandru Popescu a ținut „lecțiuni” de scris-citit, cetire, intuiție, religie, exerciții de memorizare și liberă cugetare, istorie, matematică, caligrafie, cânt, gramatica. În general acestea durau câte o jumătate de oră și de desfășurau între 9 dimineața și 2 după-amiaza²⁴.

- de asemenea, mai aflăm că preotul Alexandru a fost trimis în

20. Dosar 559/1885, FAPT.

21. Dosar 532/1882, FAPT, f. 2.

22. Dosar 559/1885, FAPT, f. 55.

23. Vezi Dosar 523/1881.

24. Dosar 8/1895-1896, Școala Micstă din Comuna Scrioaștea.

octombrie 1889 de la protoierie să arbitreze conflictul izbucnit între Preoții Marin și Radu din comuna Drăcșani²⁵. Nu cunoaștem răspunsul lui Alexandru și felul în care s-a soluționat cazul.

- tot acum i se nasc și primii copii din totalul de 12 pe care i-a avut pe durata a 20 de ani (1883-1903). Contrar situației din acele timpuri, din consultarea registrelor de stare civilă rezultă că familia Alexandru și Maria Popescu nu au avut niciun copil decedat (cel mai tânăr decedând în jurul vârstei de 60 de ani, iar cel mai vârstnic – Preotul Nicolae- la 91 de ani). Așa cum a fost spus, doi au urmat drumul preoției: Iulian a absolvit seminarul „Nifon” (promoția 1924-1925) și cursuri la conservatorul de muzică din București (era un pasionat cântăreț la vioară); Nicolae a absolvit seminarul „Veniamin Costachi” din Iași, fiind preot în comuna natală (1946-1982). Alți doi băieți au obținut în 1914 licența în inginerie electro-mecanică la Technische Universitaet din Dresda.

- în 1886 este menționat ca preot paroh²⁶, după retragerea preotului bătrân Costache. Acest lucru nu trebuie scăpat din vedere întrucât rezultă că la 24 de ani Alexandru avea în grijă una dintre cele mai numeroase parohii rurale ale județului: dacă în 1874 număra 275 familii (a 25-a așezare din cele 169 ale județului), doisprezece ani mai târziu, când el era paroh, acestea crescuseră la 325 de familii, adică 1625 de suflete²⁷. Din comparațiile cu celelalte numere, rezultă că alte parohii la acest număr de enoriași aveau între doi și chiar patru preoți slujitori. Desigur că motivele pot fi multe și în afara unor evidențe mai clare și documente suplimentare, orice afirmație care încearcă să explice acest fapt nu poate avea decât titlu de speculație.

- așa cum rezultă dintr-un act de creanță, în 1891 își împrumută un vecin de profesie agricultor cu suma de 1490 lei, fără obligații privind dobânda.

- cu privire la răscoala din 1907, profesorul de istorie Neacșu (93 de ani, în 2009 – anul interviewării) susține că primarul, preotul Alexandru Popescu și învățătorul Alexandru Stănescu au ieșit în fața răsculaților din

25. Dosar 599/1889, FAPT, ff. 206-207.

26. Dosarul 566/1886, FAPT, f. 178 doar îl menționează ca paroh, fiind foarte probabil să fi fost numit chiar mai înainte.

27. *Ibidem*, f. 184.

comunele vecine, împiedicându-i să intre în Scrioaștea pe motiv că sătenii își respectă moșierul, așa încât ceea ce ar trebui să fie solidaritate țărănească s-ar putea transforma într-o luptă internă. Iată motivele acestei situații atipice: „În Scrioaștea aici erau niște oameni muncitori, harnici ca să exprim mai corect. Lucrau pe moșia lui Manu, dar acest Manu avea grijă de soția lui de verifica în fiecare primăvara, în luna martie, învoielile, contractele de învoieli cu arendașii. Că era arendată moșia grecilor. Și Manu trimețea pe nevastă-sa să verifice angajamentele. Dacă erau mari, venea altul. Se concureau arendașii care să arendeze. Și arendașul care oferea cel mai mic preț, ca obligațiile să fie mici. Din cauza asta scrioștenii nu s-au răsculat în 1907. Nici un picior de țăran din Scrioaștea nu s-a răsculat. Au venit de la Măldăieni și de la Măgurele. [...] Porniseră aia să dea foc conacului de aici, un conac mare, îl știu. A fost demolat de comuniști. Și au ieșit acolo primarul din Scrioaștea care fusese primar 20 de ani, Tache Drăgoi, Popa Dunică și cu Alexandru Stănescu și alți oameni, cu Minică Georgescu și le-au spus să se înapoieze înapoi că dacă nu se înapoiază înapoi tot satul se ridică împotriva lor.”²⁸ Această informație se verifică indirect, prin absența referințelor date de autoritățile locale către instituțiile statului în documentele publicate (parțial) de către Mihail Roller²⁹.

28. Din arhiva personală de istorie orală.

29. Vezi pentru Teleorman, vol. I (pp. 417-457) și vol. II (pp. 335-348 și 133-140) din „Răscoala țăranilor din 1907”, documente publicate de Mihail Roller, Ed. de Stat, 1948. O excepție se întâlnește în vol. II (pp. 343-344) unde revizorul școlar Victor Protopopescu remarcă, cu titlu general, că „nu se poate admite în mod exclusiv, că învățătorii au fost promotorii sau inițiatorii mișcărilor țărănești”. În aceeași adresă autorul enumeră, cu titlu particular, „învățători[i] și preoți[i] cari au lucrat pentru potolirea răscoalelor”. Fără a nominaliza, este amintită și comuna Scrioaștea, singura prezență nominală în seria de trei volume cu documentele răscoalei care a fost verificată.

RELAȚIILE DOMNITORULUI ALEXANDRU IOAN CUZA CU TELEORMĂNENII ȘI ROȘIORENII

Prof. Gheorghe VLAD

Sunt persoane în istoria unui popor, care prin faptele săvârșite au rămas în conștiința contemporanilor și au o însemnătate excepțională în istoria țării.

Un asemenea personaj cu totul deosebit pentru români este domnitorul Alexandru Ioan Cuza, care a reușit – nu singur – acționând cu o inteligență deosebită, să pună Europa timpului în fața unui „fapt împlinit”.

Cuza a fost acel personaj providențial, dorit și așteptat cu sufletul la gură de români, de mai bine de două secole și jumătate, de la fapta unică a altui mare român – Mihai Viteazul – care în mai 1600 – reușise și el să pună Europa în fața „faptului împlinit”.

Realizarea actului Unirii de la 24 ianuarie 1859 a produs un puternic și profund ecou în rândul locuitorilor județului Teleorman și imediat după alegerea sa ca domn și al Munteniei, pe adresa sa au sosit zeci de mesaje și telegrame prin care locuitorii din această veche vatră românească își exprimau marea bucurie, satisfacție și solidaritate, cu omul ales în fruntea țării sale.

La 9 februarie 1859, când Alexandru Ioan Cuza a intrat în București, locuitorii din *Alexandria*, i-au adresat o telegramă în care spuneau; „*Ziua de 24 ianuarie este una din cele mai solemne pe care le-a avut România, în ultimele două secole, căci Măria Voastră ne dete Unirea care era dorința universală a multor români, generațiile viitoare vor mărturisi aceasta și va*

vibra în secole mărirea ei.

Astăzi, o nouă eră schimbă soarta României și inimile fiecăruia pline de bucurie și entuziasm, țintesc până la viitoarea fericire al cărui simbol sunteți – Măria Voastră.”

Ziarul „Buciumul” din 8 februarie 1864 ne informează despre festivitățile ce au avut loc în capitală la 24 ianuarie 1864 – când zeci de delegații din toată țara au venit în București să-l felicite pe Alexandru Ioan Cuza și pe Elena Doamna.

În lista „onorabililor persoane” care au venit – aleși de concetățenii lor să-i reprezinte la marea sărbătoare, să-i felicite pe Cuza și pe Doamna sa – a fost și o delegație de teleormăneni formată din:

Iorgu Grigoriu, Ghiță Stănescu, Panait Marinescu – din Turnu Măgurele;

Iordache Ciupagea și Alecu Procopie – din Roșiori;

Ion Lazăr și Macavei Dumitru din Alexandria;

2 persoane din Zimnicea.

Despre delegația din Teleorman venită atunci în capitală – Cezar Bolliac – directorul ziarului Buciumul, scria: *„Sunt câteva zile de când prefectul județului Teleorman – domnul maior Bărănescu a venit în capitală cu o delegație de cetățeni din județul său pentru a cumpăra 3 tunuri și cu încă 10.400 lei pentru a cumpăra puști”*.

Cu aceeași ocazie locuitorii din Roșiorii de Vede trimiteau domnului o emoționantă scrisoare în care spuneau: *„Suntem reprezentării orașului Roșiorii de Vede din districtul Teleorman, ca să depunem la picioarele Măriei Voastre suma de 1000 galbeni, pentru a se cumpăra un tun.*

Măria Ta, cel mai puternic act ce ați săvârșit; - secularizarea moșiilor zise închinat - a umplut de o sfântă bucurie inimile concetățenilor noștri și i-a făcut astăzi a depune la picioarele tronului Măriei Voastre această umilă ofrandă.

Dorim ca statul Român să devină mare, puternic și această dorință a noastră este, cu atât mai legitimă pe cât Măria Voastră cunoașteți că noi – suntem descendenții glorioșilor călărași români din Rușii de Vede.

Suntem mândri de această origine și ardem de dorința de a putea să fim demni de asemenea înaintași.

Noi vedem în Măria Voastră trimisul Cerului, care să ne ducă la mărire și să ne redea gloria străbună.

Până va veni timpul când Măria Ta să ceri de la noi a ne da sângele pentru asemenea fapte mari, binevoiește a primi acest modest dar.

Am dori ca să se scrie pe tunul ce se va cumpăra, cu acești bani, - stema orașului Roșiorii de Vede.

Suntem ai Măriei Voastre prea plecați și iubitori supuși.

I. Ignătescu – primar

C. Protopopescu

Tache Mihăescu

C. Mănciulescu

Mincu Nicolae .

Tot cu acel prilej locuitorii din Alexandria au donat suma de 31.509 lei, pentru a se cumpăra un tun, iar locuitorii capitalei de atunci a județului Teleorman, Turnu Măgurele – au oferit marelui și iubitului domnitor Alexandru Ioan Cuza – *o sabie prețioasă, gravată* – care astăzi se află expusă în sălile Muzeului Național.

Iubirea și respectul pe care teleormănenii și-le purtau marelui domn – reies și din procesul verbal întocmit în ședințele forurilor conducătoare din Teleorman, din septembrie 1865, unde după ce sunt enumerate reformele îndeplinite de acesta, se scria: „*Vom adora pe fondatorul instituțiilor noastre alături de marele Traian, Negru Vodă, Mircea Vodă, Mihai Viteazul*”.

S-a propus cu această ocazie construirea la Turnu Măgurele – a unei fântâni cu bustul lui Alexandru Ioan Cuza și o placă de marmură pe care să fie scris: „*Pentru Unirea definitivă a Principatelor, pentru secularizarea averilor bisericești, pentru plebiscitul din 2 mai 1864, pentru eradicarea sclaviei sătenilor prin promulgarea legii agrare, pentru înflorirea armatei române – județul Teleorman în semn de recunoștință*”.

Legea agrară promulgată de Alexandru Cuza în august 1864 a dus la împrăștierea în județul Teleorman a:

5727 – țărani frunțași

12094 – țărani mijlocași

4287 - țărani pâlmași, care au primit în total – 173.147 – *pogoane pământ.*

Aceasta explică în bună parte dragostea și iubirea pe care i-o purtau țăranii și populația teleormăneană.

Teleormănenii au trimis domnitorului Alexandru Ioan Cuza sute de mesaje și telegrame de mulțumire și recunoștință.

Cu ocazia înfăptuirii reformei agrare, Alexandru Ioan Cuza pentru locuitorii din *Turnu Măgurele* – oraș înființat în 1836 – care se confrunta cu mari greutăți – a dat un Opis domnesc – special prin care a atribuit din moșiile statului o suprafață de 500 ha – teren de cultură, grădini și vii – al cărui venit să se folosească pentru cheltuielile edilitare ale tânărului oraș.

Drept mulțumire – locuitorii turneni i-au oferit o sabie gravată.

La acest gest de atenție specială, Alexandru Ioan Cuza, nu a rămas dator și a trimis turnenilor o scrisoare de mulțumire:

Domnule primar,

Primind sabia ce în numele comunei Turnu Măgurele și dânsa îmi trimiteți, eu vă invit să arătați mulțumirile mele cetățenilor acestei comune pentru devotamentul lor către persoana mea și care îmi este prețios.

Îi veți încredința totodată că îngrijirile mele ce port către Țara întreagă, comuna Turnu Măgurele nu va avea partea cea mai mică din solidaritatea mea particulară.

*Asupra acestora primiți domnule primar expresiunea afecțiunii mele.
27 martie 1865*

A.I.Cuza

Numele lui Alexandru Ioan Cuza și al soției sale Elena, în semn de stimă și prețuire, a fost dat actualei comune teleormănene – Lunca.

În Alexandria – în centrul orașului a fost ridicată o statuie a domnitorului, la inaugurarea căreia au participat peste 15.000 persoane.

În Roșiorii de Vede, două străzi centrale poartă numele de Alexandru Ioan Cuza și Elena Doamna.

Și în Alexandria și Turnu Măgurele, numele marelui domn este scris pe tablele unor străzi importante.

Cunoscutul istoric C. C. Giurescu afirma despre personalitatea lui Alexandru Ioan Cuza: „A fost un mare revoluționar al poporului român, care

a urmărit statornic îndeplinirea programului de la 1848 și a contribuit în chip esențial la îndeplinirea unor puncte principale ale acestui program.

A binemeritat astfel de la patrie; numele lui va rămâne înscris cu litere de aur în cartea poporului român...”.

BUNA VESTIRE A ÎMPĂRĂȚIEI

PILDA SAMARINEANULUI MILOSTIV - PREDICĂ LA DUMINICA A 25-A DUPĂ RUSALII -

† GALACTION
Episcopul Alexandriei și Teleormanului

În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin

Iubiți credincioși,

Cândva, demult trăia un bătrân sfânt care se ruga mult și se mâhnea mult din pricina păcatelor oamenilor. Acestuia i se părea ciudat că oamenii merg la Biserică, se roagă lui Dumnezeu, dar viețuiesc la fel de rău, iar păcatul nu se împuținează. Doamne, se gândea el, nu cumva Tu nu iei aminte la rugăciunile noastre? Iată oamenii se tot roagă să trăiască în pace și în pocăință, însă nu pot deloc. Nu cumva este deșartă rugăciunea lor? Odată, s-a cufundat în somn cu aceste gânduri și i s-a părut în vis că un înger luminos, cuprinzându-l cu aripa, l-a ridicat sus deasupra pământului. Pe măsură ce se înălțau deveneau tot mai slabe suntele venite de pe față pământului. Nu se mai auzeau glasurile omenești, amuțiseră cântecele, țipetele, întreaga zarvă a deșartei vieți lumești. Numai câteodată ajungeau, de undeva, în zbor sunete armonioase, delicate ca sunetele unei lăute îndepărtate. Ce este aceasta a întrebat bătrânul? Acestea sunt sfintele rugăciuni, numai ele se aud aici. Dar

de ce răsună atât de slab? De ce sunt așa de puține? Doar se roagă acum în biserică tot poporul! Îngerul l-a privit și chipului lui era mâhnit. Vrei să știi? Uită-te! Departe, jos s-a ivit o biserică mare. O putere minută i-a desfăcut bolțile, încât bătrânul a putut vedea tot ce se petrecea înăuntru. Biserica era plină ochi de popor. În strană se vedea un cor mare. Preotul stătea în altar îmbrăcat cu toate odăjdiile. Se făcea slujbă. Care anume slujbă era cu neputință de înțeles, fiindcă nu se auzea niciun sunet. Se vedea cum citețul care stătea în strana stângă dând din gură, repede, repede, dar cuvintele nu ajungeau sus. În amvon, s-a suit fără grabă un diacon de statură uriașă și-a întrepat cu un gest curgător pletele bogate, după care a ridicat orarul, a deschis gura și niciun sunet. În strană dirijorul a împărțit partiturile, corul a început să cânte. Ei, pe semne că măcar corul o să-l aud, s-a gândit bătrânul. Dirijorul a lovit diapazonul de genuchi, l-a dus la ureche, și-a întins mâinele și a dat semnul de începere. Însă, la fel că înainte, domnea o tăcere desăvârșită. Priveliștea era cu adevărat ciudată. Dirijorul dădea din mâini, bătea din picior, bașii se înroșiseră de încordare, tenorii se întindeau pe vârfurile picioarelor ridicându-și capul, gurile tuturor erau deschise. Dar nu se auzea nicio cântare. Ce să fie asta? s-a gândit bătrânul. Și-a mutat privirea asupra rugătorilor. Aceștia erau foarte numeroși, de toate vârstele și tagmele. Bărbați, femei, bătrâni, copii, negustori și simplii țărani. Toți își făceau cruce, făceau metanii, mulți șopteau ceva, dar nu se auzea nimic. Întreaga biserică era mută. Cum așa a întrebat bătrânul. Să coboram și o să pricepi, i-a zis îngerul. Încet, nevăzuți de nimeni, s-au coborât în biserică. O femeie îmbrăcată elegant, stătea în față mulțimii, părând că se roagă cu osârdie. Îngerul s-a apropiat de ea și a atins-o ușor cu aripa, iar bătrânul i-a văzut deodată inima și i-a înțeles gândurile. Ah, nesuferita de nevastă a directorului poștei se gândea ea. Iar a venit cu o pălărie nouă. Bărbatul ei un bețiv, copii niște golani, iar ea își dă aere. Ia uite ce se mai holbează. Alături era un negustor într-un surtuc dintr-un postav de calitate, care privea gânditor la iconostos. Îngerul s-a atins de pieptul lui și în față bătrânului s-au descoperit îndată gândurile lui ascunse. Ce enervant, am vândut prea iefin ! Asemenea marfă nu se găsește acum, oricât ai plății! Am pierdut cel puțin o mie de ruble. Poate chiar o mie cinci sute. Mai departe se vădea un

flăcău tânăr de la țară. Acesta aproape că nu se ruga și se uită mereu în stânga unde stăteau femeile, se înroșea și se muta de pe un picior pe altul. Îngerul s-a atins de el și bătrânul a citit în inima lui. Ehe ! Ce faină e domnișoara ! E grozavă și la față și la purtare. Așa nevastă mi-ar trebui. S-o mărita cu mine, nu s-o mărita? De mulți s-a atins îngerul și toți aveau gânduri de același soi. Deșarte, vane, lumești. Înaintea lui Dumnezeu stăteau, însă la Dumnezeu nu se gândeau, ci numai se făceau că se roagă. Înțelegi acum ? A întrebat îngerul. Asemenea rugăciuni nu ajung la noi. De asta și pare că sunt toți muți. În clipă aceea un glăscior sfios de copil a rostit deodată limpede: Tu ești bun și milostiv, mântuiește-o, vindecă-o pe săracă mea mama! Într-un ungher, în genuchi lipit de perete, stătea un băiețel. Ochii lui erau înnecați în lacrimi și el se ruga pentru mama sa bolnavă. Îngerul, s-a atins și de pieptul lui și bătrânul a văzut inima de copil. Acolo era durere și dragoste. Iată rugăciunile care se aud la noi a zis îngerul.

Iubiți credincioși

Am citit această relatare din cartea aceasta apărută nu demult: „**Ghimpele din trup**”. Este vorba de o învățătură despre boală și suferință din punct de vedere creștin ortodox, dar care cuprinde iată și astfel de întâmplări, de istorioare, care să ne facă să înțelegem care ar trebui să fie purtarea noastră. Ca și acel bătrân despre care se spune în această istorioară, mulți dintre noi ne întrebăm de ce atâtea rugăciuni și atâtea rugăciuni câte facem și nu este niciun rezultat, nicio împlinire a dorințelor noastre. Și răspunsul este limpede. Pentru că nu ne rugăm așa cum ar trebui. Nu avea această stare pe care o așteaptă, pe care o dorește Dumnezeu de la noi. Pentru că stăm la rugăciune în așa fel încât rugăciunile noastre nu se înalță, nu ajung la ceruri, nu ajung la Dumnezeu. De aceea Dumnezeu nici nu ni le împlinește, dacă nu le aude, nici nu le împlinește. Este foarte important pentru noi să înțelegem acest lucru.

De astfel și în Sfintele Evanghelii, Mântuitorul Hristos, atât atunci când ucenicii Săi au cerut să-i învețe cum să se roage cât și în alte împrejurări,

ne învață cum să ne rugăm, cum să stăm la rugăciune. Pilda vameșului și a fariseului ne arată cum să stăm la rugăciune cu inima zdrobită și smerită și să cerem lui Dumnezeu, rugându-L și nu poruncindu-I, așa cum făcea fariseul. De aceea este important pentru noi să cunoaștem învățătura de credință, să știm cum să ne ducem viața de creștin, pentru că să dobândim de la Dumnezeu binecuvântare și ajutor și folos spre mântuirea sufletelor noastre.

Ne aflăm de două zile în Postul Crăciunului. Astăzi este a treia zi. Vreme de patruzeci de zile suntem chemați să postim, să ne pregătim sufletește și trupește pentru a întâmpina sărbătoarea Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos.

Sărbătoarea Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos este sărbătoarea dragostei lui Dumnezeu față de oameni. „Că așa de mult a iubit Dumnezeu lumea încât pe Fiul Său cel Unul născut, l-a dat pentru că tot cel ce crede în El să se mântuiască” (Ioan 3, 16). Iar la această dragoste a lui Dumnezeu, Dumnezeu așteaptă să răspundem cu aceeași măsură. Adică cu multă credință, cu multă dragoste față de Dumnezeu, ducând și noi o viață după învățătura Mântuitorului Hristos, respectând poruncile Mântuitorului în viața noastră, împlinind faptele credinței în fiecare clipă.

Iar în această duminică, întâia din postul Crăciunului, iată se citește din Sfânta Evanghelie de la Luca, pericopa în care Mântuitorul Iisus Hristos ne cheamă să împlinim dragostea față de semeni, învățându-ne că în dragostea față de semeni se cuprinde și dragostea față de Dumnezeu. Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan spune că „cel ce spune că îl iubește pe Dumnezeu, dar îl urăște pe fratele său, mincinos este. Că nu poate să-l iubească pe Dumnezeu pe care nu l-a văzut, dacă pe fratele său pe care îl vede îl urește” (I Ioan 4, 20).

Din această pericopă numită și a Samarineanului milostiv învățăm că nu trebuie să rămânem nepăsători la ceea ce se întâmplă în jurul nostru, la trebuințele celui de lângă noi. Nu trebuie să trăim în chip egoist numai pentru noi, știind prea bine după învățătura credinței noastre că nimeni nu poate să mântuiască singur, ci numai în comuniune cu ceilalți. Ne mântuim

prin cel de lângă noi. **Nu ne mântuim singuri, izolați, rupti de lume, rupti de cei de lângă noi.** În această pericopă a samarineanului milostiv spune Mântuitorul Hristos că: Un om oarecare călătorind de la Ierusalim la Ierihon, a căzut între tâlhari care l-au jefuit și l-au lăsat abia viu. A trecut un preot pe lângă el, a trecut un levit pe lângă el, dar nu l-au băgat în seama. A trecut și un samarinean și acestuia i s-a făcut milă de el și apropiindu-se i-a legat rănilor și l-a luat și l-a dus la o casă de oaspeți și a purtat grijă de el. Iar a două zi când a plecat, i-a dat bani gazdei spunându-i să poarte grijă de el, iar dacă va cheltui mai mult decât a primit, când se va întoarce îi va da înapoi.

Prin aceasta Mântuitorul Hristos arată că nu trebuie să rămânem nepăsători la cel de lângă noi ce pătimește, aproapele nostru, și să ne fie milă și să-i venim în ajutor cu ceea ce putem. Nu se cere ceva anume, ca cineva să se scuze, să zică că el nu poate. Măcar o vorba bună, o mângâiere. Prezența noastră la căpătâiul celui aflat în suferință, poate să-i aducă multă mângâiere, poate să conteze mai mult decât dacă i-am da aur și argint. De aceea, ceea ce este important și este subliniat în această pericopa evanghelică este faptul că celui de-al treilea care a trecut după preot și după levit, samarineanului i s-a făcut milă de cel ce căzuse între tâlhari și zăcea căzut la pământ. Și Mântuitorul spune într-un loc în Sfintele Evanghelii, zicând: „Milă voiesc, iar nu jertfă” (Matei 9,13). Arătând că ceea ce noi dăm, nu trebuie să dăm întorcându-ne ochii: primește și tu, ca și cum i-ai arunca unui câine o bucată de pâine. **NU ! Ci să-i dai cu milă ! Să-i arăți și să vadă în ochii tăi și-n purtarea ta milă celui sărac, celui aflat în încercare, căruia tu îi vii în ajutor. Să vadă mila ta mai întâi și după aceea ajutorul tău, jertfa pe care o faci pentru el.** Cuvântul Mântuitorului este plin de înțelesuri: milă voiesc, iar nu jertfă. Jertfa fără milă, nu valorează înaintea lui Dumnezeu. Așa cum milostenia făcută din prea plinul nostru nu valorează înaintea lui Dumnezeu, cum ne spune Mântuitorul că o femeie săracă care pusese și ea doi bănuți în cutia milei din biserică, a pus mai mult decât ceilalți, pentru că a pus tot ce avea. Atâta avea, doi bănuți. Și pe aceea i-a pus în cutia milei în biserică (Marcu 12,41-44). Alții dădeau din prea plinul lor. Le rămânea punga plină, dar mai rămânea și acolo în cutia milei. Aceia numai contau

înaintea lui Dumnezeu, a contat jertfa acelei văduve care a dat tot ce a avut ea. Așa și în purtarea noastră față de semenii noștrii, nu contează **cât** de mult le dăm, **contează cum le dăm**. Dacă avem milă față de ei, dacă avem compasiune, dacă arătăm dragostea adevărată față de ei.

Aceasta ne învață Mântuitorul Hristos, rostind această pildă a samarineanului milostiv și nu întâmplător această pericopă se citește acum la începutul postului Crăciunului pentru că vremea **postului este vremea în care noi suntem chemați să împlinim și această faptă a milosteniei, a iubirii față de semenii**. După învățătura credinței noastre, postul are patru fapte care împreună formează postul cel plăcut lui Dumnezeu și aducător de folos, celui care îl ține. Și anume cele patru fapte ale postului: postul propriu-zis, adică reținerea de la mâncărurile de dulce, înfrânarea de la mâncărurile de dulce; al doilea: rugăciune sporită. Trebuie să ne rugăm mai mult în vremea postului. Adică grija pentru trup, de a nu mai mânca mult, de a pregăti mâncăruri sofisticate și așa mai departe să se compenseze cu rugăciunea pe care o facem mai mult în vremea postului. Al treilea aspect: pocăința, sau împăcarea noastră cu semenii noștrii cărora le-am greșit, cu Dumnezeu căruia i-am greșit, prin Taina Sfintei Spovedanii. Și al patrulea: fapta cea bună, fapta milosteniei, fapta iubirii față de semenii. Toate acestea patru laolaltă formează postul. Și Sfinții Părinți și unii teologi arată că aceste patru fapte sunt ca patru roate la căruță. Păi dacă merge căruța în trei roate, ori nu merge ori se răstoarnă. Deci fără toate patru, postul nu este desăvârșit, nu este folositor, nu este nici plăcut lui Dumnezeu și nici folositor ție celui care îl ție. Și noi trebuie să ne străduim ca toate acestea să le împlinim și astfel postul nostru să fie desăvârșit, plăcut lui Dumnezeu și aducător de folos, folos pe care fiecare desigur că îl așteaptă. Despre folosul postului, tot Mântuitorul Hristos ne spune ne altfel. Noi nu trebuie să ne luăm după ce spune unul sau altul, ci adevărul trebuie să-l căutăm în gura Mântuitorului Hristos, în cuvintele Sale. Și Mântuitorul ne spune despre post și despre rugăciune că sunt armele duhovnicești, armele noastre, în lupta cu vrăjmașul: „Că acest neam de diavoli, nu iese decât numai cu rugăciune și cu post” (Matei 17, 19-20), spune Mântuitorul Hristos, răspunzând la întrebarea ucenicilor Săi:

„Doamne, noi de ce nu am putut să izgonim pe diavolul care stăpâna un copil nevinovat?” Și a spus: „ Pentru necredința voastră.” (Matei 17, 20). „Că acest neam de diavoli, nu iese decât numai cu rugăciune și cu post”. Iată ce este rugăciunea, iată ce este postul. Sunt arme puternice care prin credință pot să depărteze de la noi pe cel rău. Așadar, **postul și rugăciunea nu trebuie să lipsească din viața noastră nicio clipă**. Dar mai ales acum că este vreme special rânduită pentru post, pentru pregătire duhovnicească pentru că și noi, întâmpinând pe Domnul Hristos care vine în lume pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire la praznicul Nașterii Sale, să-I oferim în schimbul dragostei Sale celei nemărginite darurile noastre, faptele noastre, faptele credinței: postul, rugăciunea, milostenia pe care le-am împlinit și noi în vremea postului, pe care le-am adunat ca pe o comoară de mărgăritare cu care venim înaintea Mântuitorului Iisus Hristos.

De aceea, îndemnul Bisericii și al nostru acesta este: **Să ne luptăm și să postim!** Să ne luptăm să împlinim faptele credinței, știind că numai credința dovedită prin fapte este folositoare, este plăcută lui Dumnezeu, este recunoscută de Dumnezeu. Iar credință care nu are fapte este o credință moartă și care nu folosește cu nimic celui care o are. „Și diavolii cred și se cutremură”, spune Sfânta Scriptură. Dar n-au niciun folos, pentru că nu fac faptele credinței, faptele pocăinței. Credință trebuie să ne ducă la pocăință și la împlinirea faptelor cu care să venim înaintea Mântuitorului Iisus Hristos. De aceea să ne ajute Dumnezeu ca în vreme postului să sporim lucrând „cu timp și fără timp” la mântuirea noastră, împlinind faptele credinței, fapta milosteniei, a iubirii față de semenii noștrii, astfel încât să nu venim cu mâinile goale la sărbătoarea cea mare a Nașterii Mântuitorului Iisus Hristos și să avem fiecare darurile duhovnicești pregătite să i le aducem Pruncului Iisus. Precum magii care I-au adus daruri: aur, tămâie și smirnă și noi să-i aducem Mântuitorului Iisus Hristos faptele noastre, faptele credinței, credința noastră dovedită prin fapte.

Iubiți credincioși,

Mulțumim lui Dumnezeu pentru această minunată zi, pentru această minunată întâlnire.

Rugăm însă acum pe Dumnezeu să vă răsplătească osteneala, jertfa, răbdarea pe care a-ți arătat-o la Sfânta slujbă. Vă mulțumim că ați fost alături de noi astăzi la Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie și vă dorim să treceți cu pace, cu liniște, cu sănătate și mai ales cu cât mai mult folos duhovnicesc vremea Sfântului Post și să ajungem cu toții sănătoși, să ne bucurăm și la Nașterea Mântuitorului Iisus Hristos.

VIAȚA BISERICESCĂ

AGENDA DE LUCRU A PREASFINȚITULUI PĂRINTE EPISCOP GALACTION

01 IULIE - 31 DECEMBRIE 2014

Secretar Eparhial, Pr. Vasile NEACȘU

Miercuri, 02 iulie 2014 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle.

Vineri, 04 iulie 2014 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede.

Duminică, 06 iulie 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Marelui Mucenic Dimitrie Izvorătorul de Mir din parohia Mârzănești și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 08 iulie – joi, 10 iulie 2014 – participă la ședința de lucru a Comisiei Sfântului Sinod pentru Statut și Regulamente pentru analizarea și definitivarea textului Regulamentului instanțelor disciplinare și de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române, la Mănăstirea Înălțarea Sfintei Cruci – Caraiman din Bușteni.

Vineri, 11 iulie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca și hirotonește diacon pe tânărul Bucătaru Ionescu Marius Eugen.

Sâmbătă, 12 iulie 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Cuvioși Galaction și Epistimi din Mănăstirea Crângu și hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Bucătaru Ionescu Marius Eugen.

Săvârșește cununia tinerilor Paul Albeșteanu și Ramona Georgeta Nosea în biserica Sfintei Mironosițe și întocmai cu apostolii Maria Magdalena din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 13 iulie 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Treimi din parohia Bujoru – Turnu Măgurele și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură. Săvârșește cununia tinerilor Cristian Nedelea și Ramona Birjaru în biserica Sfântului Teodor Tiron din Roșiorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 16 iulie 2014 – săvârșește Sfântul Maslu în Catedrala Sfântului Alexandru din Alexandria.

Vineri, 18 iulie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca și hirotonește diacon pe monahul Macarie Gherghe. Participă la slujba Vecerniei și a Litiei în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Sâmbătă, 19 iulie 2014 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova. Săvârșește Sfântul Maslu și slujba privegherii în același sfânt locaș.

Duminică, 20 iulie 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul din Mănăstirea Crasna – Prahova și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 21 iulie 2014 – săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfintei Mironosițe și întocmai cu apostolii Maria Magdalena din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Marti, 22 iulie 2014 – slujește Sfânta Liturghie împreună cu Preasfințitul Părinte Episcop Ambrozie al Giurgiului în biserica Schimbării la Față din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca, hirotonește preot pe Ierodiaconul Macarie Gherghe și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 25 iulie 2014 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Schimbării la Față din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 27 iulie 2014 – săvârșește tundera în monahism a fratelui Vasile Sburlan – Vladimir monahul și Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ierarh Ioan Gură de Aur din Mănăstirea Sfântului Pantelimon – Siliștea

Gumești. Hirotonește diacon pe monahul Iustin Tița, hirotonește preot pe Ierodiaconul Dimitrie Cercel și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură. Săvârșește cununia tinerilor Andrei Dan Radu și Melisa Elena Negoită în biserica Sfinților Trei Ierarhi din Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 30 iulie 2014 – asistă la Sfânta Liturghie în catedrala Patriarhală din București și slujește, în sobor cu alți ierarhi alături de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, la parastasul de 7 ani întru pomenirea patriarhului Teoctist. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle.

Vineri, 01 august 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca și hirotonește diacon pe teologul Vasilică Voinescu. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 02 august 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca, hirotonește diacon pe tânărul Cristian-George Plătică, hirotonește preot și hiroteseste duhovnic pe diaconul Vasilică Voinescu.

Duminică, 03 august 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca, hirotonește preot și hiroteseste duhovnic pe diaconul Cristian-George Plătică și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 05 august 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Miercuri, 06 august 2014 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Schimbării la față din Mănăstirea Sfintei Marei Mucenițe Ecaterina – Tătăraștii de Sus și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 07 august 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Duminică, 10 august 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica

Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 11 august 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Joi, 14 august 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova. Săvârșește Sfântul Maslu, Vecernia mică și scoaterea Sfântului Epitaf și priveghere, cu Prohodul Maicii Domnului, în biserica Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Vineri, 15 august 2014 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul din Mănăstirea Crasna – Prahova și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 16 august 2014 – slujește, în sobor cu alți ierarhi, alături de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, la sfințirea bisericii și la Sfânta Liturghie în biserica Sfântul Gheorghe Nou din București. Săvârșește cununia tinerilor Andrei Dediu și Elena-Raluca Vasile în biserica Sfintei Treimi – Popa Rusu din București și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 17 august 2014 – slujește, în sobor cu alți ierarhi, alături de Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop Varsanufie al Râmnicului, Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mare Mucenic Gheorghe din Mogoșoaia, județul Ilfov și alături de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel la resfințirea picturii acestei biserici.

Luni, 18 august 2014 – participă la lucrările Sfântului Sinod și la lucrările Comisiei speciale pentru Statut și Regulamente, la Palatul Patriarhal din București.

Vineri, 22 august 2014 – săvârșește sfințirea icoanei Maicii Domnului (copie de pe Icoana Maicii Domnului de la Mănăstirea Neamț) și Sfântul Maslu în biserica Schimbării la față din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 24 august 2014 – săvârșește, alături de Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop Teodosie al Tomisului, târnosirea bisericii Sfântul Ioan Botezătorul (Tăierea capului Sfântului Ioan) din Mănăstirea Sfântului de la Lipnița, județul Constanța și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 27 august 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica

Sfântului Mucenic Fanurie din Mănăstirea Sfântului de la Siliștea Gumești și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle.

Vineri, 29 august 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul din Mănăstirea Sfântului de la Brânceni și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește Vecernia și Litia în Catedrala Sfântului Ierarh Alexandru din Alexandria și procesiunea cu Icoana Sfântului și cu Moaștele Sfântului Ioan cel Milostiv, Patriarhul Alexandriei, aduse la acest praznic de la biserica Postelnicul Fir din Craiova și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 30 august 2014 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în Catedrala Sfântului Ierarh Alexandru din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură. Participă la vernisajul Expoziției „Femeile de la câmp” a artistului italian Giovanni Russo la Galeriile de Artă Pavel Temov din Alexandria.

Duminică, 31 august 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Adormirii Maicii Domnului din parohia Merenii de Sus și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 01 septembrie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca, aducând mulțumire la aniversarea a 18 ani de la hirotonia întru arhieru și instalarea ca Episcop al Alexandriei și Teleormanului.

Miercuri, 03 septembrie 2014 – săvârșește Sfântul Maslu în catedrala Sfântului Alexandru din Alexandria.

Vineri, 05 septembrie 2014 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede.

Sâmbătă, 06 septembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Mare Mucenic Mina din Mănăstirea Sfânta Treime din Drăgănești Vlașca.

Duminică, 07 septembrie 2014 – săvârșește Sfințirea unei troițe din curtea bisericii și Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ioan Botezătorul din parohia Crângu și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește Vecernia și Litia în biserica Nașterii Maicii Domnului din Mănăstirea Adămești și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 08 septembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Nașterii Maicii Domnului din Mănăstirea Adămești, hirotesește duhovnic pe Ieromonahul Macarie Gherghe și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 10 septembrie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mare Mucenic Mina din Mănăstirea Sfintei Treimi – Drăgănești Vlașca.

Duminică, 14 septembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Schimbării la Față din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 15 septembrie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Joi, 18 septembrie 2014 – sâmbătă, 20 septembrie 2014 – participă la lucrările celui de al doilea Congres Internațional de Numismatică, la Centrul Cultural Reduta din Brașov.

Duminică, 21 septembrie 2014 – slujește, în sobor, cu alți ierarhi, alături de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, la sfințirea picturii și Sfânta Liturghie în Catedrala Înălțării Domnului din Slobozia – Ialomița.

Miercuri, 24 septembrie 2014 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle.

Joi, 25 septembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca și hirotonește diacon pe tânărul Mihai Roman. Săvârșește slujba de sfințire a locului și de punere a pietrei de temelie a bisericii Sfântului Ierarh Grigorie Teologul din campusul universitar din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Vineri 26 septembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Mironosițe și întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca, hirotonește diacon pe tânărul Costică Nichitean, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Mihai Roman și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Schimbării la Față din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Sâmbătă, 27 septembrie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Schimbării la Față din Mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Costică Nichitean și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 28 septembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din parohia Ciolănești Vale și rostește un cuvânt de învățătură. Participă la ședința de lucru a Sinodului Mitropolitan al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei, la Palatul Patriarhal din București, în vederea desemnării candidaților pentru alegerea de Episcop vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Luni, 29 septembrie 2014 – participă la ședința de constituire a Adunării Naționale Bisericești la Centrul Național pentru formare continuă Dumitru Stăniloae din București. Participă la ședința de lucru a Sfântului Sinod, la Palatul Patriarhal din București.

Marti, 30 septembrie 2014 – slujește, în sobor, împreună cu alți ierarhi, alături de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel Sfânta Liturghie în Catedrala Patriarhală din București. Săvârșește privegherea (Vecernia, Litia și Utrenia) în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Mănăstirea Crasna – Prahova.

Miercuri, 01 octombrie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul din mănăstirea Crasna – Prahova și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Joi, 02 octombrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Marelui Mucenic Mina din mănăstirea Sfintei Treimi – Drăgănești Vlașca, hirotesește iconom-stavrofor pe preotul Virgil Daniel Ciocârlan și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 03 octombrie 2014 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede.

Duminică, 05 octombrie 2014 – săvârșește sfințirea catapetesmei și Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Parascheva din parohia Moșteni - Videle și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 06 octombrie 2014 – la Muzeul Național al Satului din București, participă la deschiderea expoziției „Mărturii de artă și cultură ortodoxă din Episcopia Alexandriei și Teleormanului, sec. XVII-XX”, expoziție organizată de Sfânta Episcopia a Alexandriei și Teleormanului în colaborare cu Muzeul

Național al Satului din București și rostește un cuvânt ocazional.

Miercuri, 08 octombrie 2014 – participă la manifestările organizate la Alexandria pentru comemorarea regelui Carol I al României cu prilejul centenarului trecerii acestuia la cele veșnice, săvârșind slujba de parastas în catedrala episcopală din Alexandria în prezența Alteței Sale Regale Principele Radu al României și prezentând placheta și setul de cărți poștale ilustrate realizate cu acest prilej de Secția Alexandria a Societății Numismatice Române și Asociația Filateliștilor din județul Teleorman. La Biblioteca Județeană Marin Preda din Alexandria, participă la lansarea a două volume privind familia regală.

Joi, 09 octombrie 2014 - face o vizită pe șantierul de construcție a bisericii Sfântului Grigore Teologul din campusul universitar din Alexandria și o vizită la Muzeul Județean din Alexandria.

Duminică, 12 octombrie 2014 – slujește în sobor cu alți ierarhi, alături de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, săvârșind slujba de sfințire a picturii din biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din mănăstirea Hurezi și Sfânta Liturghie în acest sfânt lăcaș.

Luni, 13 octombrie 2014 – săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Ierarh Nicolae și a Sfântului Mucenic Iulian din mănăstirea Năsturelu și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 14 octombrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Sfintei Parascheva din parohia Gresia, hirotonește diacon pe tânărul Ilie Iulian Vasile și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri 15 octombrie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Izvorului Tămăduirii din mănăstirea Sfântului Mucenic Trifon – Cernetu, hirotonește diacon pe tânărul Călcâi Mihai Bucur, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Ilie Iulian Vasile și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 16 octombrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie și Te-Deum în biserica Sfintei Parascheva din Alexandria și hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Călcâi Mihai Bucur. Prezidează lucrările Conferinței pastoral misionare semestriale la Protoieria Alexandria cu tema „*Sfinții Martiri Brâncoveni, semnificația, importanța și actualitatea martiriului în viața Bisericii.*”

Vineri, 17 octombrie 2014 – săvârșește Vecernia și Litia în biserica

Sfântului Apostol și Evanghelist Luca din parohia Brânceni și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 18 octombrie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Sfântului Apostol și Evanghelist Luca din parohia Brânceni și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 19 octombrie 2014 – săvârșește slujba de resfințire a bisericii Sfinților Arhangheli din parohia Siliștea-Grosu și Sfânta Liturghie în acest sfânt lăcaș, rostind un cuvânt de învățătură.

Luni, 20 octombrie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie și Te-Deum în biserica Sfântului Sfințit Mucenic Haralambie din Turnu Măgurele și prezidează lucrările Conferinței pastoral misionare semestriale la Protoieria Turnu Măgurele cu tema „*Sfinții Martiri Brâncoveni, semnificația, importanța și actualitatea martiriului în viața Bisericii.*”

Marti 21 octombrie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie și Te-Deum în biserica Sfinților Trei Ierarhi din Videle și prezidează lucrările Conferinței pastoral misionare semestriale la Protoieria Videle cu tema „*Sfinții Martiri Brâncoveni, semnificația, importanța și actualitatea martiriului în viața Bisericii.*” Face o vizită pe șantierul de construcție de la sediul protoieriei Videle.

Miercuri, 22 octombrie 2014 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești – Videle.

Joi, 23 octombrie 2014 - săvârșește Sfânta Liturghie și Te-Deum în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede și prezidează lucrările Conferinței pastoral misionare semestriale la Protoieria Roșiorii de Vede cu tema „*Sfinții Martiri Brâncoveni, semnificația, importanța și actualitatea martiriului în viața Bisericii.*”

Sâmbătă, 25 octombrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din parohia Constantin Brâncoveanu – Călărași.

Duminică, 26 octombrie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Dimitrie Izvorătorul de Mir din parohia Bratcov și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 27 octombrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie în Biserica Sfântului Ierarh Nicolae din parohia Peri, hirotesește iconom-stavrofor pe preotul Voicu Virgil, săvârșește sfințirea troiței înălțate în curtea bisericii și

adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Marti 28 – Miercuri 29 octombrie 2014 – participă la ședința solemnă a Sfântului Sinod la încheierea *Anului omagial euharistic (al Sfintei Spovedanii și al Sfintei Împărtășanii)* și a *Anului comemorativ al Sfinților Martiri Brâncoveni* și la ședința de lucru a Sfântului Sinod la Palatul Patriarhal din București.

Joi, 30 octombrie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie și Parastas (pomenirea de 7 ani a arhimandritului Teofil Belea – starețul mănăstirii) în biserica Adormirii Maicii Domnului din Mănăstirea Balaciu – Ialomița și rostește un cuvânt de învățătură.

Vineri, 31 octombrie 2014 – participă la manifestările omagiale „100 de ani de la nașterea Preotului Ioan Spiru” organizate de Muzeul Județean din Alexandria și prezintă medalia realizată pentru acest moment comemorativ de secția Alexandria a Societății Numismatice Române. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Schimbării la Față din mănăstirea Pantocrator – Drăgănești-Vlașca și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 01 noiembrie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Schimbării la Față din mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 02 noiembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din parohia Vârtoape de Sus și rostește un cuvânt de învățătură.

Marti, 04 noiembrie 2014 – săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Prooroc Ilie Tesviteanul și a Sfântului Mucenic Galaction din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 05 noiembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Sfinților Cuvioși Mucenici Galaction și Epistimi din mănăstirea Crângu și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește Sfântul Maslu în Catedrala Sfântului Ierarh Alexandru din Alexandria.

Sâmbătă, 08 noiembrie 2014 – slujește în sobor cu alți arhieri, alături de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, săvârșind târnosirea bisericii Nașterii Maicii Domnului și a Sfinților Martiri Brâncoveni din Deva și Sfânta Liturghie în acest sfânt locaș. Participă la slujba de sfințire a Centrului Social-Medical al Episcopiei Devei și Hunedoarei și a noului Centru Administrativ Eparhial.

Duminică, 09 noiembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie, în sobor cu alți arhieri, alături de Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Laurențiu, în catedrala episcopală Sfântul Ierarh Nicolae din Deva.

Marti, 11 noiembrie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Mucenici Ciprian și Iustina din mănăstirea Sfintei Treimi – Drăgănești Vlașca și rostește un cuvânt de învățătură.

Joi, 13 noiembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ierarh Ioan Gură de Aur din mănăstirea Sfântului Pantelimon – Siliștea Gumești și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Vineri, 14 noiembrie 2014 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Roșiorii de Vede, adresând credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Duminică, 16 noiembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Schimbării la Față din mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Vineri, 21 noiembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie și Parastas în biserica Acoperământului Maicii Domnului din mănăstirea Crasna Prahova și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 23 noiembrie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mare Mucenic Gheorghe din mănăstirea Sfântului de la Țigănești, hirotonește diacon pe tânărul Răzvan Costin Georgescu și rostește un cuvânt de învățătură.

Luni, 24 noiembrie 2014 – la Muzeul Municipal din Roșiorii de Vede, participă la deschiderea expoziției „150 de ani de la înființarea CEC”, realizată de Secția Alexandria a Societății Numismatice Române în colaborare cu acest muzeu și rostește un cuvânt ocazional.

Marti, 25 noiembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Schimbării la Față din mănăstirea Sfintei Mare Mucenițe Ecaterina – Tătăraștii de Sus, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Răzvan Costin Georgescu și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 26 noiembrie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mucenic Teodor Tiron din Roșiorii de Vede, hirotonește diacon pe tânărul Cristian Nedelea și rostește un cuvânt de învățătură. Săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Arhangheli din parohia Fotăchești –

Videle.

Vineri, 28 noiembrie 2014 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfintei Mironosițe și Întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Sâmbătă, 29 noiembrie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Mironosițe și Întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură. Săvârșește slujba Parastasului în biserica Sfântul Mare Mucenic Dimitrie Izvorătorul de Mir din parohia Cetate.

Duminică, 30 noiembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil din parohia Fotăchești – Videle și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Marti, 02 decembrie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Mironosițe și Întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca și hirotonește diacon pe tânărul Alexandru Valeriu Luchian.

Miercuri, 03 decembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Mironosițe și Întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Alexandru Valeriu Luchian. Săvârșește Sfântul Maslu în Catedrala Episcopală Sfântul Alexandru din Alexandria.

Vineri, 05 decembrie 2014 – săvârșește Vecernia și Litia în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din Alexandria și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 06 decembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfântului Ierarh Nicolae din parohia Crângeni și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 07 decembrie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Andrei din parohia Rădoiești Vale și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 10 decembrie 2014 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfinților Trei Ierarhi din Videle, rostește un cuvânt de învățătură și participă la Concertul de colinde organizat de această parohie.

Vineri, 12 decembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie, alături de Înaltpreasfințitul Arhiepiscop Teodosie al Tomisului, în Catedrala Arhiepiscopală din Constanța și rostește un cuvânt de felicitare cu prilejul

sărbătoririi zilei de naștere a Înaltpreasfinției Sale. Participă la susținerea tezei de doctorat în teologie de către Protos. Sebastian Serdaru, la sediul administrativ al Arhiepiscopiei Tomisului.

Sâmbătă, 13 decembrie 2014 – săvârșește slujba parastasului în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Alexandria, la pomenirea de șapte ani a credinciosului Marcel Scarlat.

Duminică, 14 decembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din parohia Clănița și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Luni, 15 decembrie 2014 – prezidează ședința de lucru cu părinții protoierei la sediul administrativ eparhial din Alexandria.

Marti, 16 decembrie – miercuri, 17 decembrie 2014 – participă la ședința de lucru a Sfântului Sinod la Palatul Patriarhal din București și la ceremoniile prilejuite de prăznuirea zilei onomastice a Preafericitului Părinte Patriarh Daniel.

Joi, 18 decembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Mironosițe și Întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca, hirotonește diacon pe tânărul Iordan Pațira și rostește un cuvânt de învățătură.. Participă la Concertul de colinde susținut de corul Seminarului Teologic Sfântul Calinic Cernicanul din Turnu Măgurele în Catedrala Sfântului Sfințit Mucenic Haralambie din Turnu Măgurele și adresează participanților un cuvânt de învățătură.

Vineri, 19 decembrie 2014 – săvârșește Sfântul Maslu în biserica Sfintei Mironosițe și Întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 20 decembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie și parastas în biserica Sfintei Mironosițe și Întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca, hirotonește preot și hirotesește duhovnic pe diaconul Iordan Pațira și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură. Participă la ședința Societății Numismatice Române, la sediul acestei Societăți din București.

Duminică, 21 decembrie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfinților Împărați Constantin și Elena din Zimnicea și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 24 decembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica

Sfintei Mironosițe și Întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca.

Joi, 25 decembrie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în Catedrala Episcopală Sfântul Alexandru din Alexandria, hirotonește diacon pe tânărul Cojocaru Daniel Ionuț și adresează credincioșilor un cuvânt de învățătură.

Vineri, 26 decembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Ioan Botezătorul din Roșorii de Vede și rostește un cuvânt de învățătură.

Sâmbătă, 27 decembrie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie în biserica Sfintei Mironosițe și Întocmai cu Apostolii Maria Magdalena din mănăstirea Pantocrator – Drăgănești Vlașca și rostește un cuvânt de învățătură.

Duminică, 28 decembrie 2014 – slujește Sfânta Liturghie în biserica Sfântului Mare Mucenic Dimitrie Izvorătorul de Mir din parohia Dobrotești II și rostește un cuvânt de învățătură.

Miercuri, 31 decembrie 2014 – săvârșește Sfânta Liturghie și Te-Deum de mulțumire pentru binefacerile primite de la Dumnezeu în anul 2014 în biserica Sfinților Mucenici Ciprian și Iustina din Mănăstirea Sfintei Treimi – Drăgănești Vlașca.

BISERICA ȘI SOCIETATEA

LUCRAREA SOCIAL-FILANTROPICĂ ȘI MEDICALĂ A BISERICII ȘI SLUJITORILOR EI

Preot dr. Viorel OLARU

În societatea contemporană se resimte din ce în ce mai mult nevoia acută de lucrare pastorală și socială a Bisericii. Efectele crizei economice actuale se manifestă negativ atât la nivel comunitar, prin șomaj, lipsa serviciilor de calitate, pauperitate, dar și la nivel de individ, de ins, acesta fiind constant sub presiunea exercitată de grijile cotidiene de la locul de muncă, problemele familiale sau medicale.

În acest context economico-social, Biserica este chemată mai mult ca oricând să-și exercite lucrarea social-filantropică și medicală urmând întocmai poruncile Mântuitorului, „*Iar El, răspunzând, le zicea: cel ce are două haine să dea celui ce nu are, și cel ce are bucate să facă la fel*” (Luca 3,11), „*Că am flămânzit și Mi-ați dat să mănânc, am însetat și mi-ați dat să beau; străin am fost și M-ați primit, gol și M-ați îmbrăcat; bolnav și M-ați cercetat; în temniță am fost și ați venit la Mine*” (Matei 25,35-36). Desigur această lucrare filantropică trebuie însoțită de lucrarea pastorală a Bisericii Ortodoxe, cea care se adresează sufletului credinciosului, deoarece, de cele mai multe ori, din cauza nevoilor și greutăților omul își neglijează partea interioară căci, spunea Sfântul Ioan Gură de Aur, „Biserica este spital al sufletelor. Când plecăm din ea, trebuie să fim încărcăți de leacuri potrivite patimilor noastre”¹. În aceste condiții vitrege prin care trece lumea întreagă,

1. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri*, partea I, col. Părinți și Scriitori Bisericești 21, trad.,

dar mai ales țara noastră, era nevoie de o aducere aminte a valorilor creștine date de îngrijirea bolnavilor, a celor necăjiți și săraci, lucrarea social filantropică a Bisericii fiind „*vocație spirituală și necesitate practică*”², potrivit cuvintelor Părintelui Patriarh Daniel, iar în acest scop în ședința Permanenței Consiliului Național Bisericesc din 23 decembrie 2010 s-a aprobat ca anul 2012 să fie declarat „*Anul omagial al Sfântului Maslu și al îngrijirii bolnavilor*”, inițiativă aparținând Preafericitului Părinte Patriarh Daniel și supusă aprobării Sfântului Sinod, care a luat-o în examinare în ședința sa de lucru din 17 februarie 2011. Această inițiativă este o accentuare, într-o lume a tehnologiei și consumismului, a iubirii frățești din cadrul viețuirii în duhul lui Hristos, precum spunea și Sfântul Vasile cel Mare „*trebuie să arătăm milă și iubire de frați, față de cei ce sunt învățați să suferă necazul cu răbdare*”³.

Deci într-o lume a organizării ierarhice sociale și legislative, și chiar birocratice, Biserica Ortodoxă Română și-a fixat prin documente și regulamente normele lucrării social-filantropice astfel încât să asigure o cât mai bună desfășurare a acestei activități, o mai bună colaborare cu organismele statului (Guvern, Asociații, Direcții sanitare), și o relație strânsă cu diferitele organizații neguvernamentale. Astfel, în cadrul Statutului Bisericii Ortodoxe Române, asistența socială este reglementată în mod expres în Secțiunea a doua, prin articolele 137-139. Primul articol conține principiul normativ de bază pentru buna desfășurare a activității sociale și anume că „*beneficiarii serviciilor sociale oferite în cadrul Bisericii Ortodoxe Române sunt persoane, grupuri și comunități aflate în dificultate, fără discriminare*”⁴.

introd., indici și note de pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, pag. 408.

2. Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire – Lucrarea Bisericii în societate*, Editura BASILICA a Patriarhiei Române, București, 2009, pag. 381.

3. Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri*, partea I, col. Părinți și Scriitori Bisericești 17, trad., introd., indici și note de pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1986, pag. 213.

4. ****Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române*, Secțiunea a II-a, Art. 134 (4), Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008, pag. 89.

Acest articol punctează elementul primar care ghidează activitatea socială bisericească, îndreptată către toți oamenii, toți fiind fiii lui Dumnezeu, cum ne îndemna și Sfântul Ioan Hrisostom „să ajutăm săracul flămând, chiar dacă nu a făcut nimic bun, pentru că e om, locuiește același pământ, vede același soare, are același suflet, are același stăpân, este chemat la același cer”⁵. Pentru realizarea acestui tip de lucrare, Patriarhia Română a creat Sectorul social-filantropic care își desfășoară activitatea în cadrul Administrației Patriarhale și își conduce misiunea după un regulament care are la bază principii foarte clare, subliniindu-se faptul că „sistemul de asistență socială în Biserica Ortodoxă Română este determinat de slujirea misionară și pastorală a Bisericii și are un profil social și filantropic”⁶. Conform acestui Regulament, la nivelul Patriarhiei Române, în cadrul Sectorului „Biserica și Societatea”, este organizat Biroul de Asistență Socială al Patriarhiei Române. Dintre prevederile regulamentare pe temeiul cărora acest Birou își desfășoară activitatea reamintim cele care stipulează că el „(1)elaborează strategia și planurile de acțiune în domeniul social al Bisericii Ortodoxe Române, potrivit îndrumărilor Sfântului Sinod; (...) (4) elaborează și coordonează punerea în practică a diferite programe naționale în domeniul social vizând găsirea de soluții unor probleme actuale care conduc la degradarea morală, marginalizarea și excluderea socială a unora dintre credincioși; (...) (8) organizează activități de informare a opiniei publice în scopul educării și sensibilizării membrilor comunităților cu privire la diferite aspecte ale problematicii sociale (organizare de seminarii, conferințe dezbateri, campanii publice, editarea de publicații); (9) reprezintă Biserica Ortodoxă Română în relațiile de colaborare, asociere și parteneriat cu organele competente de stat și particulare, cu fundații și asociații, precum

5. Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri*, Partea a 3-a, col. Părinți și Scriitori Bisericești 23, trad., introd., indici și note de pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, pag. 436.

6. ***Regulament de organizare și funcționare a sistemului de asistență socială în Biserica Ortodoxă Română, Cap.I,Art.1,<http://www.socialfilantropic.ro/testnou/regulament-de-organizare-si-functiune-a-sistemului-de-asistenta-sociala-in-biserica-ortodoxa-romana.htm>, 22.09.2012.

și cu organisme internaționale specializate în activități de asistență socială”⁷. În conformitate cu acest regulament, și organismelor eparhiale le revin o serie de îndatoriri, precum înființarea unui „Birou de asistență socială” parte integrantă a Sectorului Social – Misionar al eparhiei. Conducătorul Biroului este un inspector eparhial cu probleme de asistență socială, care coordonează și monitorizează activitatea de asistență socială din eparhie, sub îndrumarea consilierului social și cu binecuvântarea ierarhului Sectorul Social – Filantropic și Misionar al Arhiepiscopiei Bucureștilor a fost recunoscut de către statul român prin Hotărârea Guvernului nr. 53/16 ianuarie 2008)⁸.

Patriarhia Română, prin intermediul sectorului Social-filantropic, a pus bazele în 2010 unui program pastoral și social pentru vremuri de criză economică. Prin cererea 4727/2010 se fixează și obiectivele principale ale acestui program și anume: „ajutorarea familiilor de vârstnici cu pensii mici; ajutorarea familiilor sărace cu mulți copii, dar cu venituri mici; ajutorarea bolnavilor săraci”⁹, iar printre principiile de implementare ale programului putem aminti creșterea numărului beneficiarilor centrelor medico-sociale și farmaciilor sociale bisericești, intensificarea cooperării cu preoții slujitori în spitale. Acest program este în strânsă relație cu alte programe sociale ale Patriarhiei Române și Arhiepiscopiei Bucureștilor precum Programul „Masa Bucuriei” (în parteneriat cu magazinul Selgros Cash&Carry) sau programul de ajutor alimentar „Sf. Mina” (în colaborare cu Asociația coptă „Sf. Mina”).

Pentru a da un curs cât mai eficient și unitar lucrării filantropice, religioase și medicale de pe cuprinsul Patriarhiei Române, în anul 2007, opt organizații social-religioase au convenit și solicitat acordul pentru unirea lor într-o fundație de tip federativ. Această formă de organizare

7. ***Regulament de organizare și funcționare a sistemului de asistență socială..., Cap. III, Art. 4.

8. ***Regulament de organizare și funcționare a sistemului de asistență socială..., Cap. III, Art. 9, alin. 3

9. ***Programul pastoral și social în vremuri de criză economică, cererea Nr. 4727/2010, http://www.patriarhia.ro/ro/opera_social_filantropica/biroul_pentru_asistenta_social_filantropica.html, 22.09.2012.

permitea coordonarea eforturilor și inițiativelor lor mult mai eficace și în același timp, permitea păstrarea acelor forme de organizare și acțiune care corespundeau specificităților locale. Această nouă asociație se va numi Federația Filantropia, funcționează cu binecuvântarea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe, Române (Hotărârile Sfântului Sinod 905/2006, 3806/2006 și 292/2007) având ca președinte de onoare pe Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române¹⁰. Potrivit statutului Federației înregistrat la Tribunalul București în data de 28 mai 2008, „misiunea Federației este să sprijine Biserica Ortodoxă Română în lucrarea ei social-filantropică săvârșită pentru oameni și comunitățile lor, în spiritul învățăturii creștine. Scopul Federației este să crească impactul și eficiența acțiunilor sociale ale organizațiilor membre sau parteneri și a structurilor sociale ale Bisericii Ortodoxe Române, prin integrarea lor într-un răspuns unitar, coordonat, coerent și eficient la provocările sociale actuale (...) Federația va servi toți beneficiarii, fără nici o formă de discriminare”¹¹.

Aceste prevederi statutare sau hotărâri ale Sfântului Sinod reprezintă răspunsul Bisericii la situația economică și socială din mediul în care își desfășoară misiunea. Dar lucrarea Bisericii, pentru a se desfășura în condiții cât mai prielnice și cu rezultate satisfăcătoare are nevoie și de colaborarea în cadrul legal, cu organele legislative reprezentate de organismul statal (Guvern, Parlament). Acest palier al colaborării a fost acoperit de o serie de acte de parteneriat. Printre primele acte de acest gen semnate între Biserica Ortodoxă Română și Statul român, privind colaborarea la nivel național dintre cele două entități, este „Protocolul de cooperare în domeniul incluziunii sociale între Guvernul României și Patriarhia Română”. Acest protocol a fost semnat la Palatul Victoria de către domnul Călin Popescu Tăriceanu, Prim Ministru al Guvernului României și Prea Fericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Obiectul acestui protocol este „promovarea dialogului social pentru îmbunătățirea cadrului normativ și instituțional din domeniul incluziunii

10. ***Statutul Federației Filantropia, Cap. I, Art. 3, <http://federatia-filantropia.ro/despre-noi/statut/22.09.2012>.

11. ***Statutul Federației Filantropia, Cap. II, Art. 6.

*sociale; definirea priorităților cheie care vor sta la baza elaborării de programe și proiecte comune în domeniul incluziunii sociale ale persoanelor aflate în dificultate; stabilirea premiselor de colaborare, de schimb de informații și asistență*¹². Cheia acestui protocol o reprezintă întărirea relației dintre Stat și Biserică, cele două organisme având același scop, ușurarea situației nefericite a celor care au nevoie de ajutor, atât material, cât și duhovnicesc, colaborarea pe plan medical. Pe data de 24 iulie 2008, la Reședința Patriarhală s-a parafat un „Protocol de cooperare privind Parteneriatul Asistență medicală și spirituală”. Acest protocol a fost semnat pentru a reglementa acțiunile de cooperare dintre Patriarhia Română și Ministerul Sănătății Publice, fiind semnat de către Prea Fericitul Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, respectiv Eugen Nicolăescu, Ministrul Sănătății Publice. Scopul declarat al protocolului este *„reglementarea acțiunilor de cooperare între cele două instituții în domeniul asistenței medicale integrate cu domeniul asistenței sociale și spirituale (...) O comunitate sănătoasă din punct de vedere fizic, psihic, social și spiritual prin creșterea gradului de conștientizare și implicare în acțiuni de prevenire și combatere a practicilor care dăunează sănătății*¹³.

Relația dintre Biserică și Stat se desfășoară și prin asistența religioasă în armată. Această colaborare a căpătat formă juridică prin adoptarea „Regulamentului de organizare și funcționare a asistenței religioase în armată” aprobat prin ordinul nr. M 149 din 14.11.2000 al Ministrului Apărării Naționale Sorin Frunzăverde, în baza prevederilor art. 27 din Ordonanța Guvernului nr. 106/2000 privind constituirea și organizarea clerului militar și art. 19 alin (1) din Ordonanța de urgență a Guvernului 74/2000 privind organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale¹⁴. Prin acest regulament se aprobă înființarea Secției

12. ***Protocol de cooperare în domeniul incluziunii sociale între Guvernul României și Patriarhia Română, http://www.patriarhia.ro/ro/opera_social_filantropica/biroul_pentru_asistenta_social_filantropica_2.html, 22.09.2012.

13. ***Protocol de cooperare privind Parteneriatul „Asistență medicală și spirituală”, http://www.patriarhia.ro/_layouts/images/File/1216886201076490400.pdf, 22.09.2012, pag. 1.

14. ***Regulamentul de organizare și funcționare a asistenței religioase în armată,

Asistență Religioasă. Printre atribuțiile acestei Secții se numără faptul că ea „coordonează asistența religioasă din armată și efectuează activități de control și îndrumare pe această linie; (e) propune și pregătește din timp de pace măsurile necesare continuării procesului de educație moral-religioasă în vreme de război, elaborează metode de conservare și ocrotire a patrimoniului național și spiritual al armatei ce aparține serviciului religios”¹⁵.

De curând, pe data de 16 octombrie 2012, s-a semnat la Palatul Patriarhiei „Protocolul de colaborare între Patriarhia Română și Departamentul pentru Românii de Pretutindenți”, fiind semnat din partea Administrației Patriarhale de către Preasfințitul Părinte Ciprian Cămpineanu, și de doamna Natalia Intontero, Secretar de Stat la Departamentul pentru Românii de Pretutindenți. Obiectul acestui protocol este „consolidarea rolului educațional al parohiilor ortodoxe române din afara granițelor țării și susținerea proiectelor promovate de Departamentul pentru Românii de Pretutindenți”¹⁶. Aceste acte, și nu numai, apropie Biserica și Statul în conlucrarea și purtarea de grijă față de cetățean, cetățean al României, dar în același timp cetățean al lui Hristos, prin calitatea sa de creștin. Toate aceste eforturi au scopul de a înlesni acordarea asistenței sociale și religioase cât mai multor persoane în mod eficace în perfectă consonanță între Stat și Biserică.

În aceste condiții, potrivit raportului „Darea de seamă a Sectorului Social Filantropic al Administrației Patriarhale” pe anul 2011 în lucrarea social filantropică a Bisericii Ortodoxe au fost implicate 12. 281 de persoane. S-au derulat programe având ca obiective „acordarea de ajutoare financiare și material pentru persoane aflate în situații de risc major și așezăminte”¹⁷.

București, 2000, http://www.patriarhia.ro/_layouts/images/File/2010/BISSOC271110/REGULAMENTUL%20asist%20religioase%20armata.pdf, 22.09. 2012, pag.3.

15. ***Regulamentul de organizare și funcționare a asistenței religioase în armată..., pag. 9.

16. ***Protocol de colaborare între Patriarhia Română și Departamentul pentru Românii de Pretutindenți, http://www.basilica.ro/ro/stiripatriarhie/bprotocol_de_colaborare_intre_patriarhia_romana_si_departamentul_pentru_romanii_de_pretutindenib_5060.html, 17.10.2012.

17. ***Darea de Seamă a Sectorului Social-Filantropic al Administrației Patriarhale cu privire la Activitatea Social-Filantropică desfășurată în cuprinsul Eparhiilor Patriarhiei

Alături de acest sector și Federația Filantropia s-a implicat în promovarea întreprinderilor sociale, în asigurarea incluziunii sociale, promovarea modelelor de bună practică. Asociația „Diaconia” a oferit sprijin pentru 132 de persoane prin activitatea sa la Așezământul social „Patriarhul Justinian Marina”. În cuprinsul eparhiilor, în 2011 s-au derulat 767 de programe și proiecte sociale, dintre care 22 cu finanțare externă și 160 cu finanțare mixtă¹⁸. La nivel de organizații neguvernamentale bisericești se află în desfășurare un număr de 127 de proiecte și programe sociale.

Astăzi, Arhiepiscopia Bucureștilor are 4 centre socio-culturale, Centrul Cultural-Social „Justin Patriarhul”, Centrul Socio-Cultural „Sf. Ierarh Calinic” de la Cernica, Centrul educațional și Social-Cultural - Așezămintele Nifon Mitropolitul, Centrul Social-Pastoral „Sfânta Treime” de la Bușteni¹⁹. Prin aceste centre se desfășoară activități de incluziune socială, asistență educațională. Programele sociale derulate în cadrul Arhiepiscopiei Bucureștilor sunt „Grădinița – o lume mai bună” (sunt susținute 9 familii cu venituri reduse pentru integrarea copiilor în instituțiile de învățământ preșcolar; este derulat cu sprijinul Fundației „O lume mai bună” din cadrul băncii ING)²⁰, Programul de ajutor alimentar „Sf. Mina”, programul „Masa Bucuriei” și „Hrana la domiciliu”, programul farmaceutic în colaborare cu Farmacia Sf. Ecaterina și Fundația Sensiblu, sau programul „Vasiliada” din cadrul mănăstirii Plumbuita unde funcționează un cabinet medical și o farmacie. Administrația Patriarhală împreună cu Federația Filantropia a derulat pe parcursul anului 2012 o serie de proiecte care privesc diferite aspecte ale asistenței sociale, religioase sau medicale. Din 2009 până la data de 30 iunie 2012 s-a desfășurat proiectul Animanova, având parteneri externi precum Associazione PARSEC, Fondazione Brodolini, Expert Italia, Esprit, AGEFORM (Italia). Acest proiect avea drept scop integrarea pe piața

Române în anul 2011, [http://www.patriarhia.ro/_layouts/images/File/CNB%20SocFil%202012\(1\).pdf](http://www.patriarhia.ro/_layouts/images/File/CNB%20SocFil%202012(1).pdf), 22.09.2012, pag.1.

18. ****Darea de Seama a Sectorului...*, pag. 2.

19. ****Centre social-culturale*, <http://arhiepiscopiabucurestilor.ro/Organizare/centre-social-culturale.html>, 22.09.2012.

20. ****Grădinița - o lume mai bună*, <http://arhiepiscopiabucurestilor.ro/Organizare/grdina-o-lume-mai-bun.html>, 22.09.2012.

muncii a persoanelor traficate. Obiectivul programului a fost dezvoltarea colaborării la nivel național și transnațional pentru prevenirea și combaterea traficului de persoane²¹. Acest proiect vine în continuarea acțiunilor social-filantropice adresate fenomenului migrației de către Preafericitul Părinte Patriarh Daniel care îndemna „*ca pe lângă rugăciunea pentru unitatea creștină să cultivăm și solidaritatea umană cu cei afectați de fenomenul migrației astăzi, astfel încât să arătăm că Evanghelia iubirii lui Hristos este lumina vieții noastre în Biserică și societate*”²².

Pentru a-și îmbunătăți serviciile sociale, Biserica Ortodoxă Română a adăugat experienței pastorale și ecclesiale în domeniul filantropiei și proiecte de pregătire a persoanelor implicate în acest fenomen. Putem aminti în acest caz proiectul „Rețea teritorială de furnizori creștini de servicii sociale – Partener strategic în domeniul incluziunii sociale”, care a fost cofinanțat din Fondul Social European și implementat cu ajutorul Organizației Internaționale pentru Caritate Creștin-Ortodoxă (IOCC România), desfășurat în colaborare și cu Federația Filantropia. Rezultatele proiectului au fost prezentate într-o conferință pe data de 24 februarie 2012. Prin acest proiect s-a dorit „*eficientizarea capacității Bisericii de a acționa în parteneriat cu alte instituții pentru incluziunea socială la nivel național*”²³. Acest proiect a cuprins trei arhiepiscopii a Bucureștilor, a Craiovei și a Iașilor. Un alt proiect de acest gen care se derulează este FORTE – Formare trainică pentru parteneriat social, iar acesta cuprinde Administrația Patriarhală și alte 9 eparhii. Partenerii implicați alături de Federația Filantropia sunt Patriarhia Română, Instituto de Formacion Integral (Spania) și Global Commercium Development (România). Scopul acestui proiect a fost acela de a dezvolta capacitatea organizatorică și de a consolida poziția Bisericii

21. ****Animanova – integrare pe piața muncii pentru persoanele traficate*, <http://federatia-filantropia.ro/proiecte/proiecte-incheiate/integrare-pe-piata-muncii-pentru-persoanele-traficate/>, 23.09.2012.

22. Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Credință pentru fapte bune – Lucrarea Bisericii în societate* în anul 2010, Editura BASILICA a Patriarhiei Române, București, 2011, pag. 27.

23. ****Strategii sociale pentru trei arhiepiscopii*, http://www.basilica.ro/ro/stiri/strategii_sociale_pentru_trei_arhiepiscopii_8960.html, 24.09.2012.

pentru a deveni un partener mai puternic pentru incluziunea social la nivel național²⁴. Proiectul a început în luna septembrie 2010 și a durat 36 de luni, până în august 2012. Cele două programe relevă faptul că Biserica Ortodoxă Română este într-o continuă perfecționare a serviciilor sale, dovedindu-se și din acest punct de vedere un partener de nădejde atât pentru partenerii naționali, dar și cei internaționali cu care desfășoară activități și proiecte social-filantropice. Pe lângă activitatea socială, Biserica se implică și în asistența religioasă medicală, deoarece vindecarea este „*un act-divino-uman și ecclesial, este reușita unei conlucrări între voința omului de a se vindeca, credința în Dumnezeu și încrederea în vindecare, puterea tămăduitoare a Creatorului și Biserica*”²⁵. Potrivit raportului pe 2011, în spitale, așezăminte sociale au existat 361 de preoți²⁶, rolul acestora fiind acela de a conlucra cu medicii din spitale și de a oferi sprijin bolnavilor pe perioada spitalizării, dar și medicilor pentru a evidenția adevăratele coordonate ale medicinei creștine. Biserica Ortodoxă Română are o strânsă colaborare cu instituțiile medicale în combaterea dependenței de droguri și alcool sau diferite proiecte de terapie psihică. Prezența preotului capelan sau de caritate în spital este imperativă datorită abordării creștine a bolii și a suferinței. De cele mai multe ori bolnavul măcinat de durerea produsă de afecțiunile medicale poate aluneca în deznădejde sau în ideea că starea sa este o pedeapsă direct de la Dumnezeu.

Misiunea preotului în aceste cazuri o dublează pe cea a medicului. Doctorul încearcă să vindece trupul prin tratament medicamentos, iar clericul are datoria de a întări sufletul bolnavului, conștientizându-l de faptul că Dumnezeu nu este autorul suferinței sale și că aceasta are un rol pedagogic. Complementar cu medicamentele prescrise de doctor, preotul trebuie să aducă înaintea suferindului „medicamentele” care întăresc sufletul, adică Taina Sfintei Spovedanii și Sfânta Euharistie și chiar taina Sfântului

24. ***FORTE – Formare trainică pentru parteneriat social, <http://federatia-filantropia.ro/proiecte/forte-formare-trainica-pentru-parteneriat-social/>, 23.09.2012.

25. Dr. Pavel Chirilă, *Conceptul de medicină creștină*, vol. 1, Editura Christiana, București, 2001, pag.13

26. ***Darea de seamă..., Cap. 22, pag. 3.

Maslu. Această conlucrare este dată de faptul că „*actul medical se sprijină pe axioma conștiinței ecclesiale: în bolnav suferă Hristos, în doctor lucrează Hristos, prin preot dezleagă Hristos*”²⁷. Colaborarea preotului cu medicul în cadrul spitalului vine tocmai pentru a aduce actului vindecării o dimensiune personală, a unui dialog al bolnavului, de multe ori izolat între aparate, de cei din jurul său. Suferința multor dintre bolnavi vine și din pricina faptului că nu sunt ascultați. Dacă medicul trebuie să se ocupe de mulți pacienți în întreg spitalul și trebuie să se aplece mai mult asupra metodei de tratament, preotul trebuie să continue vizita acestuia prin discuții cu bolnavii, acesta dând dovadă de empatizare cu suferindul, dându-i alinare; întărirea celui bolnav prin sfaturi, mângâiere, ajutor spiritual, oferindu-i pacientului nădejdea în Hristos, a faptului că preotul capelan se va ruga pentru el. Această conlucrare izvorăște din viziunea ortodoxă a pacientului, a bolii și a suferinței. Pastorația în spitale este o dovadă a iubirii creștine, căci „în omul bolnav, sărac, flămând, gol și umilit sau privat de libertate este prezent tainic Hristos”²⁸. De asemenea, este important să evidențiem faptul că Hristos S-a numit pe Sine „*doctor al sufletelor și al trupurilor*” (Marcu 2,17), iar El lucrează prin mâna doctorului, dar și al preotului, primul lucrând pentru sănătatea trupească, iar cel de-al doilea pentru cea sufletească, într-o simfonie perfectă pentru că „*medicina umană fără Hristos se transformă ușor în medicină veterinară*”²⁹.

În zilele noastre acest lucru este tot mai greu de evitat prin prisma evoluțiilor medicale în diferite domenii precum transplantul, clonarea sau fertilizarea umană. Pentru a evita deviațiile și de a oferi un punct de vedere lucid și concis, în cadrul Bisericii Ortodoxe Române s-au format diferite organisme care analizează aceste evoluții și oferă punctul de vedere al Bisericii, precum Comisia Națională de Bioetică a Bisericii Ortodoxe Române.

27. ****Teologie socială*, ed. Pr. Dr. Mihai Valică, prof. univ. Dr. Pavel Chirilă, asist. Soc. drd. Andreea Băndoiu ș.a., Editura Christiana, București, 2007, pag. 194.

28. Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Misiune pentru mântuire – Lucrarea Bisericii în Societate*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009, pag. 382.

29. ****Teologie socială...*, op. cit. pag. 195.

Pentru a analiza urmările acestor progrese științifice în domeniul medicinei și al biologiei, bioetica are un rol foarte important, ea încercând să aducă în prim-planul discuției nu atât scopul în sine al rezultatului științific, ci și în egală măsură criteriile și normele morale care trebuie respectate în cadrul demersului științific. Astfel, bioetica atrage atenția asupra anumitor practici sau experimente făcute în „slujba” unui bine superior, cum ar fi de exemplu clonarea umană. Rolul Bisericii în acest mediu este acela de a accentua riscurile aduse de un progres accelerat care neglijează omul ca structură dihotomică, trup și suflet. Biserica nu se opune acestor descoperiri sau demersuri pentru îmbunătățirea vieții materiale, însă ea luptă pentru respectarea valorilor creștine autentice³⁰.

Printre cele mai arzătoare probleme de bioetică din ziua de astăzi se numără clonarea, transplantul sau planificarea familială. În abordarea acestor fenomene din mediul eccleziastic s-au enunțat anumite norme care ar trebui luate în considerare atunci când privim progresul tehnologic și medical. Ideea principală evocată este aceea de respectarea a sacralității vieții umane, *„fința umană de la concepere până la moarte este o existență irepetabilă și de neînlocuit; ea are drepturi și obligații specifice. De aceea, orice rezoluție politică sau legislativă care se referă la problematica biomedicinei, tehnologiei medicale, biotehnologiei și ingineriei genetice trebuie să respecte demnitatea finței umane în orice stadiu s-ar găsi aceasta și la orice vârstă biologică”*³¹. Așadar, precum menționează și părintele profesor Vasile Răducă, este nevoie de evitarea reducerii a vieții umane la nivelul unor numere sau componente genetice neglijabile, niște unelte în cadrul progresului medical, iar rolul Bisericii este acela de a trasa anumite idei morale și spirituale care să însoțească actul tehnologic și medical și să-l ferească de abuzuri sau deviații care contravin moralei creștine și rațiunii umane. Întreaga problematică a bioeticii și a relației dintre știință și teologie rezidă în încercarea de stabilire a unui dialog între cele două părți în procesul de întărire a persoanei

30. Dr. George STAN, *Teologie și Bioetică*, Editura Biserica Ortodoxă, Alexandria, 2001, pag. 10.

31. Pr. Prof. Dr. Vasile Răducă, „Clonarea reproductivă și terapeutică. Performanțe și riscuri”, în *Ortodoxia*, nr. 1-2 (2008), pag. 251.

umane, însănătoșire trupească, prin actul medical săvârșit de medici „în care lucrează Hristos”, și întărire duhovnicească pentru mântuire.

Într-o perioadă dificilă din punct de vedere economic și social, dominată de criza economică, dublată de cea morală și religioasă, Biserica Ortodoxă Română se implică din ce în ce mai mult în eforturile de ajutorare a persoanelor aflate în dificultate, oferind sprijin material prin numeroasele servicii social-filantropice și de asistență medicală religioasă, dar mai ales acordă coordonatele religios-morale care trebuie să ghideze societatea actuală în cadrul relațiilor inter-umane. Toate serviciile Bisericii reprezintă o continuare a tradițiilor creștine propovăduite de către Mântuitorul Hristos și de Apostoli, iar diferitele proiecte și programe sunt o adaptare în contextul tradiției dinamice a acțiunilor de milostenie și ajutor frățesc.

DIMENSIUNEA CALITATIV-APRECIATIVĂ A DEMERSULUI EVALUATIV ÎN EDUCAȚIA RELIGIOASĂ

- PARTEA A II-A -

Pr. dr. Emil M. LAZĂR

Capitolul al III-lea

Disciplina de învățământ „Religie” sau „Educație religioasă”?

1.3.1. Procesul de învățământ, considerații generale

1.3.1.1. Structură și valențe

1.3.1.1.1. Structură

Procesul de învățământ apare ca un ansamblu de activități organizate și dirijate, care se desfășoară etapizat, în cadrul unor instituții specializate, sub îndrumarea unor persoane pregătite în acest scop, în vederea îndeplinirii unor obiective instructiv-educative (apud I. Cerghit și L. Vlăsceanu, 1988). Este vorba de un proces progresiv (planificat, sistematic, metodic și intensiv) „orientat pe valori, creativitate, capacități cognitive, capacități volitive și capacități acționale, cunoștințe fundamentale și cunoștințe, competențe și abilități de utilitate directă” (Legea Educației Naționale, art. 2), de acces la cunoaștere și acțiune, pus sub controlul personalului didactic, bazat pe selecționarea și structurarea strictă a conținuturilor reactivate și pe efortul personal al elevului.

În optica analizei sistemice, însuși *conceptul de proces de învățământ* dobândește o definiție mai completă și mai precisă. Astfel, el este considerat „ca un sistem complex și dinamic, un ansamblu acțional deliberat proiectat și structurat, ale cărui componente și interacțiuni funcționează în mod

integrat în raport cu anumite obiective instructiv-educative de atins” (S. Cristea, 1998).

Structura procesului de învățământ poate fi analizată la niveluri de referință diferite:

a) la nivelul de *organizare (proiectare)* al procesului de învățământ;
b) la nivelul *acțiunilor (proces)* principale realizate în cadrul procesului de învățământ;

c) la nivelul *componentelor (structură)* de bază ale procesului de învățământ implicate în proiectarea, realizarea și dezvoltarea oricărei activități de instruire.

Viziunea modernă a procesului de învățământ (a curriculum-ului) promovează „o întreită dimensiune: dimensiunea structurală, dimensiunea procesuală și dimensiunea produsului” (apud M. Manolescu, 2013, Prezentare la Congresul Educației).

a) Nivelul de organizare al procesului de învățământ poate fi analizat:

- în sens macrostructural (ca organizare a sistemului de învățământ (pe trepte și cicluri de școlarizare, pe discipline școlare concepute mono sau interdisciplinar) sau structura cantitativă (numărul de zile alocate pentru școală sau pentru vacanțe și numărul de ore stabilit pe discipline/anual, semestrial, săptămânal; pe module de studiu, pe capitole, pe subcapitole, pe grupuri de lecții) și calitativă a anului școlar (logica organizării disciplinelor pe semestre școlare, raporturile dintre timpul școlar și vacanțele școlare, dintre activitățile școlare și activitățile extrașcolare - Săptămâna „Școala altfel”, „Să știi mai multe, să fii mai bun!” - , dintre etapele de sistematizare a învățării și cele de evaluare finală; deschiderile spre interdisciplinaritate, educația permanentă și autoeducație)
- în sens microstructural (formele de activitate adoptate: forme de organizare și forme de realizare a activității).

Formele de organizare a procesului de învățământ pot fi clasificate după două criterii:

• *raportarea la formele generale ale educației*: instruire formală - instruire nonformală - instruire informală,

• *raportarea la numărul convențional al celor instruiți* într-un cadru instituțional existent sau inițiat de profesor, care impune un anumit mod de

realizare a corelației pedagogice profesor-elev: învățământ frontal (cu clasa de elevi), învățământ pe grupe (cu microgrupe de elevi, cu grupe de elevi), învățământ individual.

b) Nivelul acțiunilor principale desfășurate în cadrul procesului de învățământ vizează *activitatea de instruire, proiectată de profesor, și cea de învățare, realizată de elev*, ca efect direct și indirect al instruirii. Relația complexă existentă între profesor și elev, realizabilă pe diferite planuri la nivelul procesului de învățământ, implică prezența următoarelor acțiuni principale: *predarea, învățarea, evaluarea*.

În sens larg, *predarea* este interpretată ca acțiunea de instruire pe care o realizează profesorul, adresată elevului, pentru stimularea acțiunilor specifice oricărei activități de învățare (receptarea cunoștințelor, prelucrarea, asimilarea, interiorizarea și aplicarea lor, în diferite situații).

Învățarea este acțiunea elevului, realizată inițial în mod dirijat, ca efect direct al instruirii proiectată de profesor la diferite niveluri de competență pedagogică și care presupune dobândirea unor cunoștințe, deprinderi și strategii conform obiectivelor incluse în cadrul programelor școlare, „interpretate” de profesor la nivelul fiecărei activități didactice.

Ulterior, învățarea devine metaînvățare, metaconstrucție, un proces la realizarea căruia participă, cu prioritate, elevul, cadrul didactic având rolul de „facilitator” al învățării.

Evaluarea urmărește din partea profesorului verificarea gradului de îndeplinire a sarcinilor de predare-învățare, proiectate și realizate conform obiectivelor programelor școlare. Această acțiune, *realizabilă sub diferite forme* (funcție de diferiți „parametri, criterii: obiect, timp, gradul de extensie, natura deciziilor consecutive”, apud M. Manolescu, 2010, pp. 53-54), *la diferite intervale de timp* (evaluare inițială, evaluare continuă, evaluare finală), *prin tehnici specifice* (orale, scrise, lucrări practice, teste de cunoștințe, examene etc.) vizează *reglarea-autoreglarea* permanentă a activităților didactice. În perspectiva perfecționării acestora, în sensul proiectării curriculare, elevul însuși trebuie să îndeplinească anumite *sarcini de autoevaluare*.

c) Nivelul structurii de bază a procesului de învățământ vizează obiectivele (normativitatea), conținutul, metodologia, evaluarea -

componente fundamentale, implicate în proiectarea, realizarea și dezvoltarea oricărei activități de instruire/educație.

1.3.1.1.2. Valențele instructiv-educative ale procesului de învățământ

Procesul de învățământ constă în organizarea achizițiilor elevilor sub forma cunoștințelor, deprinderilor (abilități), obișnuințelor (atitudini, valori). Cea care se ocupă de aceasta este instrucția școlară. Ea organizează achiziția (acumularea, asimilarea) de către elevi a experiențelor obiectivate din diverse domenii de cunoaștere (știință, artă, morală, literatură, tehnică, ș. a.).

Mecanismul *cunoașterii* realizată de elev în procesul de învățământ presupune cunoașterea adevărurilor care lui îi sunt (încă) necunoscute, dar pe care știința le-a descoperit anterior. În drumul pe care-l parcurge până la cunoștințe elevul își însușește și mijloacele necesare pentru a ajunge la aceste cunoștințe. Astfel, el se pregătește pentru noile achiziții prin efort propriu.

Cunoștințele sunt *empirice* și *științifice*. Elevul primește informații în legătură cu realitatea și în afara școlii (sub formă neintenționată). Acestea sunt cunoștințe *empirice*, nesistemizate, întâmplătoare (curriculum informal, subliminal). Pe baza lor își îmbogățește experiența de viață, fiindu-i de folos și în procesul de învățământ, în efortul de însușire a cunoștințelor științifice.

Cunoștințele științifice, ca *reprezentări, noțiuni, definiții, legi, teorii, concepții* ce reflectă realitatea obiectivă, se obțin de către elevi pe baza unor procese mentale de analiză, sinteză, comparație, abstractizare, generalizare, clasificare (modelul taxonomic al lui B. Bloom), în mod organizat, sistematic, în strânsă legătură unele cu altele. Organizarea însușirii cunoștințelor constă și în eliminarea din șirul acestora a ceea ce nu este important.

Deprinderile sunt definite drept capacități de a efectua acțiuni practice și operații intelectuale în mod rapid, precis și conștient, pe baza cunoștințelor însușite și a experienței personale. Ele își sporesc eficiența în raport cu volumul și calitatea *experienței personale*.

Particular, în educația religioasă, fundamentele învățării pornesc de la experiențele personale, cele care definesc și fixează, explică și ajută la înțelegere, noile achiziții.

Prin deprinderi pot fi înțelese acțiuni care au devenit, după multe exerciții, componente automatizate ale activității. Automatizarea nu exclude aportul conștiinței, ca factor de control al deprinderii.

1.3.1.1.3. Procesul de învățământ, proces informativ-formativ

În procesul de învățământ are loc o interacțiune între informațiile și influențele exercitate de către profesor, pe de o parte și consecințele pe planul dezvoltării psihice a elevului, pe de altă parte. În acest proces elevul nu recepționează pasiv informațiile, ci le prelucrează, le reorganizează și le integrează în fondul său de cunoștințe și abilități. Ca urmare a prelucrării personale a informațiilor și influențelor primite, elevul își dezvoltă procesele psihice: memoria, imaginația, atenția, gândirea. Se accentuează caracterul formativ al procesului de învățământ pentru că învățământul este eficient dacă este cu prioritate formativ (apud P. Lisievici).

Atitudinile. Valorile. Deprinderea exprimă modul de execuție a activității. Când deprinderile se resimt ca o necesitate interioară, ele devin *obișnuințe*. De exemplu: obișnuința de a studia, obișnuința și dorința rugăciunii, cea de a face sport.

Obișnuințele determină atitudini, valori în care elevul poate crede, „dreptare” după care el se manifestă, poate trăi.

Procesul de învățământ cu prioritate informativ urmărește mai ales creșterea volumului de informații, de cunoștințe. Problema raportului dintre informativ și formativ trebuie înțeleasă astfel: nici informație de dragul informațiilor, nici formație fără informații, pentru că, dacă acceptăm afirmația lui M. de Montaigne - „decât un cap plin, mai bine unul bine făcut” -, trebuie să fim de acord și cu proverbul - „niciun sac gol nu stă singur în picioare”.

Învățământul este eficient dacă prin modul în care asigură asimilarea informațiilor contribuie maximal la dezvoltarea capacităților mentale, adică dacă, nerenunțând la informații (fără ca aceasta să implice supraaglomerare), se asigură, în primul rând, dezvoltarea, formarea intelectuală. De aceea, se și formulează corect „învățământ cu prioritate formativ” și nu doar „învățământ formativ”, ca și cum acesta s-ar putea realiza fără informații (apud C. Cucuș, 1996).

Procesul cognitiv presupune „procesarea informațiilor - deprinderi,

priceperi, abilități, capacități, competențe - în diferite etape și niveluri, prin integrarea/corelarea mecanismelor, operațiilor, acțiunilor și procedurilor. Altfel spus, „operațiile mentale sunt, deopotrivă, obiective educaționale, dar și sarcini de învățare și evaluare pentru elevi”, M. Manolescu, 2013, Prezentare la Congresul Educației.

1.3.1.2. Componente, conținut și variabile

Termenul de curriculum (plural, curricula mentis, din latinescul *curro, ere, cucurri, cursum* care înseamnă *a alerga în ajutorul cuiva*, referindu-se la *(par)cursul de fapte și experiențe de învățare* prin care elevii se dezvoltă) desemnează conținuturile instructiv-educative (experiențe de învățare directe și indirecte) în strânsă interdependență cu obiectivele educaționale, metodele didactice, formele de organizare a activității pedagogice, materiale-suport pentru instruire (curriculum suport), formele de evaluare și feedback semnificativ.

El poate fi înțeles și ca set de documente care planifică conținuturile instruirii, program de învățare oficial, organizat instituțional (este elaborat în conformitate cu nevoile specifice dezvoltării personale și cu nevoile pieței forței de muncă și ale fiecărei comunități, în baza principiului subsidiarității și reprezintă ansamblul coerent al planurilor-cadru de învățământ și al programelor școlare, conform Art. 64 (1) și (2) din Legea Educației Naționale).

Caracteristicile esențiale ale curriculum-ului sunt „coerența, cunoașterea interconexiunilor dintre elementele componente și posibilitatea obținerii unui feed-back semnificativ în raport cu obiectivele urmărite”.

În abordarea curriculum-ului, în realitatea școlară trebuie să se țină cont de toate *variabilele dependente* de sistemul de învățământ, dar și exclusiv de cadrul didactic.

Cantitatea și calitatea acestora condiționează gradul de reușită al activităților proiectate și realizate la nivelul procesului de învățământ:

- conținuturile nu pot fi dissociate de obiective,
- formele de organizare determină metodele utilizate,
- evaluarea se sprijină pe materialele-suport pentru instruire (dimensiunea structurală și dimensiunea operațională a procesului de învățământ, apud P. Lisievici),

- modelul triunghiular (variabilele curriculare fiind considerate: finalitățile educaționale, conținuturile instruirii și timpul de instruire/învățare),

- modelul pentagonal (variabile curriculare: obiectivele, conținut, timp, strategii de instruire, strategii de evaluare, apud D. Potolea).

Evaluarea eficienței activităților organizate în cadrul procesului de învățământ presupune o *judecată valorică* orientată asupra *raportului existent între variabile dependente de sistem și cele dependente de cadrul didactic*.

Prin conținuturi pot fi desemnate toate cunoștințele, informațiile care sunt transmise, vehiculate, toate deprinderile care se formează ca urmare a exersării cunoștințelor, totalitatea convingerilor, sentimentelor care se definesc, urmând a fi făcute manifeste, și care vor avea un impact hotărâtor asupra dezvoltării ulterioare a personalității elevului („ansamblul valorilor științifice și umaniste, competențe transpuse didactic în funcție de logica științei contemporane, idealul și obiectivele educaționale, particularitățile psihologice ale elevilor”, forum.portal.edu.ro/index.php?act=Attach&type=post&id).

Uneori, în mod eronat, s-a încercat să se stabilească o relație de egalitate între termenii curriculum și conținut, deși între ei există o diferență privind extensia pe care o are fiecare.

Conținuturile provin din diverse domenii și surse (izvoare de cunoaștere): (cultură-artă, știință-tehnologie, problematica lumii contemporane, evoluții social-politice, idealuri, expectanțe, apud. G. Văideanu).

Ele trebuie să aibă relevanță, să nu aglomereze programele școlare, să fie structurate după anumite criterii:

- să onoreze solicitări ce provin din domeniul social, economic,
- să transpună riguros și concordant știința și tehnologia în obiecte de învățământ (respectând structura conceptuală și (după) metodele specifice),

- să țină cont de structura psihică de ansamblu a elevilor (particularități de vârstă, nivelul dezvoltării psihice, capacitatea de asimilare a informațiilor),

- să asigure echilibru între cunoștințe, să faciliteze continuitatea învățării, trecerea la alte niveluri, să nu piardă din vedere mono-, pluri-, inter- și transdisciplinaritatea, *organizarea modulară sau pe niveluri, integrată sau transversală*, valențele formative și formatoare, valoarea instrumentală (să fie orientate din punct de vedere pedagogic).

În privința conținuturilor, domeniul didacticii stă sub semnul a două mari orientări complexe și, deseori, convergente: reflecțiile de natură epistemologică și cele de natură psihologică care încearcă să împace caracterul dual al interacțiunii educaționale pe care se întemeiază:

- abordările epistemologice iau ca reper rezultatele cercetărilor în domeniul achiziționării cunoștințelor cu caracter științific, considerând ca prioritar *caracterul didactic* al interacțiunii profesor-elev (conținut, cadru didactic-relație didactică-elev);

- abordările psihologice și psihosociale care se concentrează asupra *caracterului (psih)pedagogic* al interacțiunii profesor-elev existând o preocupare deosebită, atât pentru modul în care individul asimilează cunoștințele care îi sunt oferite de către profesor, dar și pentru modul în care contextul psihosocial influențează calitatea proceselor de învățare (cadru didactic, conținut, relație pedagogică-elev) (apud P. Lisievici).

În primul caz putem vorbi de „perspectiva integrării interdisciplinare”, iar în al doilea de „perspective nondisciplinare”, D’Hainaut, Programe de învățământ și educație permanentă, 1981, la M. Manolescu, 2013.

Conținuturile transmise, conjugate cu obiectivele pedagogice, reprezintă componenta principală a procesului de învățământ. Prin calitatea informațiilor, prin modul de vehiculare a lor se formează și se dezvoltă structurile cognitive, un anumit mod de a gândi, aptitudini, atitudini, trăsături de personalitate.

Conținuturile reprezintă principalul operator al actului didactic. Ele pot fi: teoretice, experimentale și practic-aplicative.

Învățarea trebuie centrată pe conținuturi esențiale, cele care dau structura cognitivă a disciplinei; celelalte informații (exemplificări, descrieri, fapte evocate, evenimente) ajută la înțelegerea informației esențiale. De aceea toate acțiunile de întărire, de recapitulare, de evaluare se întreprind asupra conținutului esențial (apud P. Lisievici).

În acest context, „sunt importante strategiile de integrare a conținuturilor”. În pedagogia modernă, „ele sunt ghidate după principii polare (axe): diferențiere sau integrare, corespondențe (ale conținuturilor), (raportul optim dintre) discipline obligatorii sau opționale, (articularea între influențe educaționale formale-nonformale-informale) instrucție sau educație, cultură generală sau specializare (de specialitate)”, M. Manolescu, 2013.

1.3.1.3. Normativitatea și sistemul principiilor didactice

Pornind de la legitățile specifice predării-învățării-evaluării, procesul de învățământ conține norme generale (principii) care guvernează activitatea didactică în vederea atingerii obiectivelor propuse, recunoscute și consfințite și prin Legea Educației Naționale (art. 3).

- Principiul accesibilității (cunoștințelor, sarcinilor de învățare) și respectării particularităților de vârstă și individuale ale elevilor (un raport corect între aspirațiile și posibilitățile intelectuale ale elevului, pe de o parte, și dozarea sarcinii didactice în care este cuprins elevul, „întâlnirea atributelor emergent, dinamică și schimbare (...) cu atributele intensive, progresiv și calitativ”, I. Neacșu, 2010, p. 61).

Desfășurarea procesului de învățământ are loc în concordanță cu dezvoltarea psihosomatică a copilului. Creșterea cerințelor trebuie să devanseze nivelul real al dezvoltării pentru a crea o contradicție între acest nivel și cel potențial, pentru a-l obliga astfel pe copil să depună eforturi în vederea rezolvării contradicției și transformării acestui nivel potențial într-unul real (apud C. Cucuș). Educația religioasă promovează, cu predilecție, „nivelul potențial”, afirmând importanța experienței personale, „obiectivată” în trăirea valorilor în care elevul crede („confruntarea” experienței proprii de cunoaștere a elevului cu a celorlalți, teoria psihologie sociale-genetice a conflictului socio-cognitiv în procesul cunoașterii, apud M. Manolescu, 2013).

- Principiul intuiției, al unității dintre senzorial și rațional, al unității dintre concret și abstract (D. Hume, „mărturia simțurilor”).

Exprimă faptul că în procesul de învățământ cunoașterea se realizează prin treceri succesive de la concret la abstract și invers (inductiv și deductiv).

La baza procesului de predare-învățare se află corelarea a două sisteme de cunoaștere: senzorială - prin intermediul senzațiilor, percepțiilor, reprezentărilor etc. și logică - prin limbaj și gândire, prin intelect și inteligență, „asimilare, acomodare, echilibru” (J. Piaget, 1967).

În procesul de învățământ, intuiția îndeplinește două funcții didactice esențiale: sursă a cunoașterii, conducând la abstractizări prin trecerea de la concret la abstract și concretizarea unor abstracții, prin exemplificări, ilustrări, mai ales în ceea ce privește afectivul. Realizarea practică a principiului intuiției presupune utilizarea adecvată a unei game variate de materiale.

Cercetările întreprinse pe această temă au demonstrat că retenția unui material după trei zile, prezentat numai oral este de 10% prezentat vizual de 20% și prezentat audio-video de 65%. Iar specialiștii spun că îți propui să transmiți 100%, reușești 80%, se recepționează 60%, se înțelege 40%, se reține 20%. În aceeași manieră, învățăm 10% din ceea ce citim, 20% din ceea ce auzim, 30% din ceea ce vedem, 50% din ceea ce vedem și auzim în același timp, 70% din ceea ce discutăm cu ceilalți, 80% din ceea ce experimentăm personal și 95% din ceea ce îi învățăm pe ceilalți.

Eficientizarea activității de predare-învățare-evaluare la nivelul acestui principiu se realizează prin: declanșarea operațiilor de analiză-sinteză, generalizare, abstractizare, comparație logică (din domeniul cognitiv, cf. B. Bloom) a fenomenelor studiate cu ajutorul unor materiale didactice intuitive, care nu reprezintă scopuri în sine, ci mijloace de stimulare a cunoașterii raționale și prin concretizarea rezultatelor operațiilor logice în definirea conceptului științific.

Reprezentarea este importantă în educația religioasă, însemnând „acomodarea” cunoștințelor asimilate la ora de religie cu valorile, convingerile și credințele dobândite „altfel” decât prin procesul educației formale.

- Principiul legării teoriei de practică.

Scopul învățării este cunoașterea pentru înțelegere, pentru aplicare, pentru adaptare și transformare, pentru dezvoltare, pentru progres și evoluție (teoria cognitiv-structuralistă a lui J. Bruner - metoda activă, practică, prin care se pot înțelege reguli, principii ale lumii la vârste timpurii

(legea pârghiilor, a raportului invers proporțional dintre forță și lungimea pârghiei, se poate învăța prin jocul pe balansoar) (I. Neacșu, 1999).

Raportul teoriei cu practica relevă mai multe ipostaze în procesul de învățare:

- aplicarea unor cunoștințe teoretice (reguli, legi) pentru rezolvarea experimentală a unor probleme în atelier, laborator - ca un exercițiu pregătitor pentru rezolvarea situațiilor reale, practice;

- practica-valorificată ca punct de plecare în învățarea prin descoperire, învățarea prin cercetare (acțională);

- activitatea de creație, invenție și inovație, prin valorificarea gândirii divergente, a flexibilității și originalității, a factorilor asociativ-combinatorii, parcurând etapele documentării, proiectării, cercetării, experimentării, inovării, creației și validării practice, a gândi diferit, lateral, a propune idei noi (E. de Bono, Gândirea laterală, Editura Curtea Veche, 2011), adică prelungirea lui „a ști” în „a ști să faci”, „a ști să fii”, „a ști să fii și să devii” (apud C. Cucos, 1996, 59-66);

- axiologia, convingerea, credința, comportamentul religios manifest (valori și atitudini).

- Principiul însușirii conștiente și active a cunoștințelor.

Procesul de învățământ este un proces dinamic-interactiv, în care elevul este partener, coautor, subiect al propriei sale deveniri (în educația religioasă, al propriei „interiorizări”).

Atitudinea conștientă se regăsește în procesul de învățământ în trei activități fundamentale pentru mecanismul învățării:

- motivarea pentru învățare prin declanșarea acelor resorturi activatoare interne care să determine și să susțină procesul și efortul pentru învățare (în domeniul afectiv, conștientizare ca „receptare/receptivitate și reacție/dorința de a răspunde”, apud Krathwohl, 1970);

- asimilarea conștientă, pe baza căreia se achiziționează informații ce sunt asociate într-o manieră rațională unui sistem de idei anterior constituit (din perspectiva predării, materialul prezentat trebuie să fie susceptibil de asociere-construcții logice, trebuie promovată învățarea prin descoperire, iar din perspectiva învățării, cel ce învață trebuie să posede idei-ancoră (ancore cognitive), să încerce efectiv să asocieze logic noile idei cu cele

anterior învățate) (în domeniul afectiv, implicat în cel al educației religioase, asimilarea ar corespunde valorizării și organizării);

- autoevaluarea conștientă (autocontrolul, autoreglarea) (corespondența cu viziunea personală asupra unui sistem de valori, caracterizarea).

- Principiul sistematizării și structurării cunoștințelor.

Presupune adoptarea unui ritm optim de muncă, promptitudine și rigurozitate în realizarea sarcinilor învățării, în conformitate cu priorități/criterii stabilite.

- Principiul autoreglării (autocorecției) activității didactice.

Corectarea, ameliorarea, optimizarea acțiunilor de predare-învățare-evaluare, proiectate consecvent scopurilor pedagogice ce orientează valoric întreg sistemul de învățământ, fac elevul să treacă de la instruire la autoinstruire, de la educație la autoeducație. Principiul este evident în segmentul evaluativ al procesului educațional, când „asigură o reglare a proceselor de formare (a elevului), cu scopul de a-i permite o adaptare a activităților de învățare (...), dar și o confirmare a învățării în mod operativ și frecvent” (M. Manolescu, 2010, p. 62).

• Principiul libertății de gândire și al independenței față de ideologii, dogme religioase și doctrine politice (conform art. 3 (n) din LEN), (coroborat cu principiul garantării identității culturale și dialogului intercultural și principiul fundamentării deciziilor pe dialog și consultare (ibidem). După acest principiu, în educația religioasă din școlile publice se studiază, comparat și echidistant, „religiile”, nu „religia” (http://www.closer2oxford.ro/page/vezi_meciuri/108/), se urmăresc asemănările, se înțeleg obstacolele, se evidențiază diversitatea.

La acestea se adaugă principiile didactice specifice educației religioase:

• principii ale educației creștine: principiul ecleziologic/eclésiocentric (comunitatea celor care formează „trupul tainic - Biserica”), principiul concepției creștine despre copil (principiul hristic asupra copilului, viața ca dar al lui Dumnezeu), principiul hristologic/hristocentric (Iisus Hristos, Adevăratul Învățător).

- principii în directă legătură cu învățământul religios și predarea

religie la clasă: „principiul caracterului predominant formativ (formarea personalității creștine), principiul caracterului specific al scopului și mijloacelor religiei: religia se adresează primordial afectivității; este un învățământ care nu se predă, ci „se împărtășește”, profesorul având calitatea de îndrumător spiritual, iar clasa devenind o mică biserică (biserica cea mică, n.n.), principiul moral-creștin al educației: religia creștină - spunea G. G. Antonescu - preia de la educația morală metoda de formare a convingerilor și deprinderilor morale și, la rândul ei, îi dă educației morale «conținutul ideologic al eticii pe care trebuie să o cultivăm și în școală», respectiv morala creștină” (M. Dumitrana, *Didactica creștină*, București, 2007, apud M. Cuciureanu, S. Velea et al., 2008, p. 20).

1.3.1.4. Finalitățile microstructurale (scop, obiective pedagogice, operaționalizare)

Analiza procesului de învățământ presupune explicarea și înțelegerea elementelor componente ale acestuia prezente la nivelul tuturor dimensiunilor sale (dimensiunea structural-funcțională-operațională), dar poate reprezenta și o formă de inovație în învățământ - dimensiunea pedagogică (alături de alte două dimensiuni: dimensiunea curriculară - inovația la nivel de programe școlare și dimensiunea organizațională - inovația la nivel de structură, roluri și funcții îndeplinite de persoanele implicate în învățământ (Huberman, 1973:7, apud Rapport annuel..., 2005, apud G. Neagu, 2009).

În acest sens, se poate propune o „ameliorare măsurabilă, durabilă, o acțiune deliberată, care să contribuie la reușita școlară a cât mai multor indivizi”.

Obiectivele procesului de învățământ reprezintă „finalitățile microstructurale care asigură orientarea activității de instruire în plan general, intermediar și concret, în concordanță cu politicile educaționale stabilite la nivel de sistem” și „enunțuri cu caracter intențional care anticipează o modificare (schimbare) în personalitatea educatului ca urmare a implicării acestuia într-o activitate instructiv-educativă” (I. Cerghit).

În sens larg, obiectivele pedagogice presupun intenționalitatea activității de formare-dezvoltare a personalității umane.

În sens restrâns, obiectivele pedagogice presupun acțiunile concrete

realizate de elev sub îndrumarea cadrului didactic în cadrul unor secvențe de instruire, raportabile la diferite stadii de performanță și de competență și astfel le putem numi obiective educaționale.

Comunicate eficient elevilor, obiectivele educaționale vor contura direcția efortului pe care ei trebuie să-l facă, iar obiectivele clar formulate vor ajuta cadrele didactice să faciliteze transmiterea cunoștințelor către elevi în vederea eficientizării procesului instructiv-educativ.

Obiectivele educaționale se clasifică în funcție de gradul de generalitate al obiectivelor pedagogice și de rezultatele așteptate la diferite intervale de timp în:

1. Obiective generale sau foarte abstracte (finalitățile și scopurile educației),

2. Obiective intermediare (cognitive, afective, psihomotorii),

3. Obiective concrete sau specifice (obiective operaționale).

1. Obiectivele generale cuprind finalitățile și scopurile educației.

Scopurile (teleologia didactică) desemnează „obiectivele generale care decurg direct din finalități”. Ele introduc în proiectul pedagogic „noțiunea de rezultat, fără să se poată spune dacă el va fi atins”.

2. Obiectivele intermediare constituie o punte între obiectivele generale și cele concrete (operaționale), între primele și acțiunea cotidiană. Obiectivele intermediare se diferențiază după nivelurile și tipurile de învățământ și după importanța lor. Obiectivele intermediare sunt specifice fiecărei discipline de învățământ și, în cadrul ei, fiecărui capitol.

Obiectivele intermediare constituie „blocurile din care se construiește învățământul”, ele traduc într-o „formă concretă, detaliată, ideile cu privire la scopuri pe care le avea în minte un profesor bun, idei având configurația pe care el o planificase la primul nivel, mai abstract.”

3. Obiectivele concrete sau specifice (operaționale) au un caracter concret și sunt realizate în diferite situații de învățare.

După rezultatele așteptate la diferite intervale de timp, obiectivele pot fi:

- obiective de performanță, realizabile pe termen scurt, la sfârșitul unei activități sau set de activități,

- obiective de competență, realizabile pe termen mediu și lung, pe

parcursul sau/și la sfârșitul unor programe de instruire (cognitive/domeniul cognitiv: cunoaștere, înțelegere, aplicare, analiză-sinteză, evaluare critică, cf. taxonomiei lui B. S. Bloom/Guilford), (afective/domeniul afectiv-itudinal: receptare, reacție, valorizare, organizare, caracterizare, cf. taxonomiei lui D. R. Krathwohl), (psihomotorii/domeniul psihometric: percepere, dispoziții, reacție dirijată, reacție automatizată, reacție complexă, cf. taxonomiei lui Simpson-Harow).

Operaționalizarea obiectivelor instruirii reprezintă o activitate complexă de proiectare socială și pedagogică bazată pe următoarele acțiuni:

- acțiunea de deducere a obiectivelor din obiective cu grad mai mare de generalitate;
- acțiunea de adaptare a obiectivelor deduse la condițiile concrete de realizare ale procesului de învățământ;
- acțiunea de prezentare a obiectivelor în termeni de: comportament observabil al elevului, resurse necesare, modalități de evaluare;
- acțiunea de punere în evidență a indicatorilor (criteriilor) pe baza cărora un obiectiv dobândește caracteristica de a fi operațional.

Sefolosc, de regulă, două criterii complementare: cel al performanței și cel al competenței (atunci când obiectivele nu pot fi operaționalizate), aplicabil obiectivelor de transfer și obiectivelor de exprimare.

Criteriul performanței (comportamental) este expresia nivelului de realizare a unei sarcini de învățare. Indicatorul concret al performanței este comportamentul, actul sau manifestarea vizibilă, observabilă, măsurabilă (în plan verbal, psihomotor și atitudinal).

În proiectul didactic formularea obiectivelor operaționale cuprinde: comportamentul observabil (exprimat prin verbe adecvate), condițiile de manifestare a comportamentului, criteriile de evaluare, elementele de conținut legate de verbele operaționale și produsul acțiunii elevului (definirea behavioristă la B. Bloom, R. Gagne și R. Mager). În viziunea acestora, „un obiectiv este totdeauna relativ la comportamentul observabil, măsurabil, cuantificabil pe care trebuie să-l dobândească elevul la finalul unei unități de învățare”, I. Albulescu, 1999, p. 44.

Există conținuturi care nu pot fi traduse în comportamente și, totodată, există comportamente care nu sunt direct observabile și

măsurabile de către cadrul didactic. Robert L. Ebel (Practical problems in educational measurement, 1980, Heath) afirmă că „nu toate obiectivele urmărite pot sau trebuie să fie definite în termeni comportamentali, pentru că performanțele implicate pot fi stări interioare sau procese neobservabile (de exemplu înțelegerea), căci acest lucru ar duce la conformism și îngrădirea creativității” (I. Albușescu, 1999, p. 45). De aceea P. D. Mitchell este de părere că bagajul de cunoștințe al unui elev trebuie să caracterizeze mai mult felul lui de a privi realitatea și să cuprindă modul de participare care se înrădăcinează într-o formă de gândire, caracteristică conștiinței sale (coord. Eugen P. Noveanu, Probleme de tehnologie didactică, 1977, în I. Albușescu, op. cit. p. 44)

Aplicat la domeniul educației religioase, așa cum sublinia Elliot Eisner (The Arts and the Creation of Mind, 2002), „în predarea disciplinelor socio-umane (iar disciplina religie e cuprinsă în aria curriculară Om și societate) se urmăresc comportamentele complexe care nu pot fi prevăzute” (ibidem).

1.3.1.5. Documentele (curriculare) oficiale care asigură proiectarea conținutului procesului de învățământ - perspectiva produsului în conceptualizarea modernă a curriculum-ului

„Produsele curriculare” reprezentate de: planul-cadru de învățământ, programele școlare, manuale școlare (principale), alte materiale de învățare destinate elevului și profesorului (ghiduri metodice pentru cadrele didactice, caiete de muncă individuală pentru elevi, pachete de învățare, numite și materiale curriculare auxiliare), planificările calendaristice, proiectările pe unități de învățare, proiectele pedagogice ale ale lecțiilor (rezultate ale activității realizare de cadrul didactic), M. Manolescu, 2013, Prezentare la Congresul Educației.

Acestea sunt ierarhizate pe criteriul gradului de generalitate care impune obligativitatea raportării permanente a manualelor școlare la structura de funcționare a programelor școlare și a programelor școlare la structura de funcționare a planului de învățământ, determinantă, la rândul său, pedagogic și social.

Planul-cadru de învățământ reprezintă un document oficial de politică a educației (elaborat de Ministerul de resort) care stabilește:

- obiectele de învățământ (disciplinele, domeniile de studiu, respectiv modulele de pregătire obligatorii și opționale, conform LEN, art. 65), proiectate disciplinar, intradisciplinar, interdisciplinar, transdisciplinar;

- curriculumul la decizia scolii se constituie din disciplinele/domeniile de studiu/modulele de pregătire opționale (LEN, art. 65, alin. 2);

- succesiunea obiectelor de învățământ, proiectată liniar, concentric, modular;

- repartizarea resurselor de timp disponibile în cadrul calendarului școlar (anual - semestrial) și al orarului școlar (zilnic, săptămânal, lunar), calendar dependent de structura anului școlar.

Criteriile de proiectare și dezvoltare a planului de învățământ evidențiază trei tipuri de abordări confirmate la nivel internațional:

a) abordarea sistemică (plan unitar, cu deschidere spre interdisciplinaritate și spre educația permanentă);

b) abordarea curriculară (plan centrat asupra obiectivelor generale - raportabile la ideal și la scopurile pedagogice - și asupra obiectivelor specifice, definite pe niveluri, trepte, ani de învățământ, dar și pe dimensiuni și forme ale educației);

c) abordarea psihologică (plan centrat asupra formării-dezvoltării la maximum a fondului atitudinal-aptitudinal al personalității elevului).

Conform LEN, „trunchiul comun se constituie din disciplinele/domeniile de studiu/modulele de pregătire obligatorii” (...). Art. 66:

(1) „Numărul de ore - atât pentru predare, cât și pentru evaluare - alocat disciplinelor din planurile-cadru de învățământ este de maximum 20 de ore pe săptămână la învățământul primar, 25 de ore pe săptămână la învățământul gimnazial și 30 de ore pe săptămână la învățământul liceal.

(3) În cadrul Curriculumului național, disciplinele obligatorii au o pondere de 80% în planurile-cadru de la nivelul învățământului obligatoriu (...), iar disciplinele opționale au o pondere de 20% în planurile-cadru pentru învățământul obligatoriu.(...)

(5) Pentru fiecare disciplină și domeniu de studiu, programa școlară acoperă 75% din orele de predare și evaluare, lăsând la dispoziția cadrului didactic 25% din timpul alocat disciplinei/domeniului de studiu respective”.

Programele școlare reprezintă documentele de politică școlară

proiectate conform obiectivelor generale stabilite la nivelul planului-cadru de învățământ (stabilesc, pentru fiecare disciplină, domeniul de studiu/modulul de pregătire din planul de învățământ, finalitățile urmărite și evidențiază conținuturile fundamentale de ordin teoretic, experimental și aplicativ, oferind orientări metodologice generale pentru realizarea și evaluarea acestora, loc. cit, al. 3).

Așadar, aceste documente oficiale angajează realizarea unor obiective specifice care vizează valorile esențiale selecționate pentru formarea-dezvoltarea personalității și tehnologiile didactice adecvate pentru stimularea succesului școlar.

Cuprind obiectivele cadru, obiectivele de referință, tipuri de activități de învățare (specificate pentru fiecare obiectiv de referință). Sunt construite astfel încât să pornească de la experiența concretă a elevului și să se integreze unor strategii didactice adecvate contextelor variate de învățare.

Conținuturile reprezintă mijloacele prin care se urmărește atingerea obiectivelor cadru și a obiectivelor de referință propuse.

Standardele curriculare de performanță sunt criteriile de evaluare a calității procesului de învățare. Asigură conexiunea între curriculum și evaluare, pe baza lor elaborându-se nivelurile de performanță și itemii necesari probelor de evaluare (apud P. Lisievici).

Manualele școlare (și celelalte materiale-suport (auxiliare) de învățare: ghiduri, culegeri de probleme, texte, caiete, crestomații) reprezintă documentele de politică școlară care asigură concretizarea programelor școlare prin acțiunea de operaționalizare a obiectivelor generale și specifice, realizabilă, îndeosebi, din perspectiva elevului.

Structura manualului școlar permite concretizarea programei școlare prin realizarea următoarelor operații pedagogice:

- a) identificarea unităților de conținut;
- b) specificarea experiențelor de învățare necesare pentru realizarea obiectivelor specifice programei;
- c) programarea unităților de instruire în secvențe evaluabile în termeni de rezultate-performanțe-competențe;
- d) angajarea acțiunilor posibile de predare-învățare-evaluare;
- e) îndrumarea proiectelor de învățare în clasă și de învățare acasă.

Abordarea curriculară a manualelor și a altor materiale de învățare presupune respectarea unui imperativ de ordin metodologic: asigurarea corespondenței pedagogice depline între planul de învățământ-programa școlară-manuale.

1.3.2. Educația religioasă ca disciplină de învățământ

1.3.2.1. Obiectul de studiu al disciplinei educație religioasă

Religia, ca disciplină științifică, fiind chemată să cerceteze „un anumit sector al realului dintr-un punct propriu de vedere”, are ca obiect de studiu „lumea divinului, așa cum de exemplu știința biologică are ca obiect studiul vieții” (Șt. Bârsănescu, *Pedagogia practică*, Craiova, 1946, apud Pr. E. Drăgoi, 2012). Scopul acestei cercetări este „de a fixa omului un crez religios, din care să derive atitudini în fața lumii și vieții”.

Urmând firul logic al demonstrației sale, fostul seminarist gălățean scrie: „Din acest caracter al învățământului religios decurg pentru predarea lui o serie de obligațiuni: de a fi tratat ca obiect autonom, de a nu mai fi subordonat metafizicii și considerat o metafizică populară „eine Ersatzphilosophie”; de a fi o *instrucție*, (...) preocuparea de a ridica mintea școlărilor la Dumnezeu” (loc. cit.).

În viziunea profesorului Bârsănescu elementele principale pe care trebuie să se axeze activitatea profesorului de religie sunt: doctrina, cultul și istoricul dezvoltării religiei, iar finalitatea religiei ca obiect de studiu (scopul acestei discipline de învățământ) este: „să deștepte și să întărească năzuința și dorul după tot ce-i divin”, pentru că, prin aceasta „individul va încerca atunci o valorificare a existenței în spiritul doctrinei religioase”.

Scopul esențial al educației religioase îl reprezintă „credința într-un principiu suprem, creator și conducător al universului”, căruia i se adaugă, în planul individului, alte finalități importante: „subordonarea vieții noastre acestui principiu” care duce la formarea la copil a deprinderilor de trăi religios, într-un cuvânt, „formarea omului din punct de vedere al credinței în spirit creștin”.

Ceea ce se cuvine să reținem din concepția celui considerat „cel mai de seamă istoric al tradițiilor pedagogice de la noi” despre religie ca obiect de studiu în Școală sunt: obiectul -, „lumea divinului” -, scopul - „de

a fixa omului un crez, din care să derive atitudini în fața lumii și a vieții”, dar și abordarea complexă și aparte a religiei ca disciplină științifică, cu un domeniu de cercetare, legitați și metode proprii de înțelegere.

Aceste aprecieri coroborate cu viziunea potrivit căreia educația este un act complex de cultură în care „dezvoltarea capacității de receptare este așezată pe deșteptarea spiritului (năzuința spre idealuri) și concretizată prin dezvoltarea capacității de creare a valorilor culturale” (Edouard Spranger, apud Șt. Bârsănescu, *Pedagogia practică*, 1946), ne ajută să înțelegem disciplina de învățământ Religie mai degrabă ca Educație religioasă.

Iar, în contextul abordării din perspectiva „elevilor, vieții școlii, a modului de inserție curriculară a secvențelor educaționale specifice” (M. Cerkez, Cuvânt înainte la S. Șebu, M. Opriș, D. Opriș, 2000, p. 9) și a cuprinderii disciplinei Religie în aria curriculară Om și societate în care educația axiologică este reprezentată și de alte discipline de învățământ cu valențe similare, putem să acceptăm Religia ca obiect de studiu al Educației religioase.

În Protocolul încheiat la 11.09.1990 între Ministerul Educației și Științei și Secretariatul de Stat pentru Culte, privind *introducerea educației moral-religioase* în învățământul de stat, la pct. 3, se prevede că „educația moral-religioasă accentuează asupra elementelor de etică și istorie culturală.”

În România, ca în majoritatea statelor Uniunii Europene, cu excepția Franței, religia este disciplină școlară, sub diferite denumiri: Educație religioasă (Austria, Danemarca, Germania, Grecia și Irlanda), Educație moral-religioasă (Anglia), Morală și educație religioasă (Portugalia), Educație religioasă și morală (Luxemburg), Creștinism, Religie și Etică (Norvegia), Religie sau Etică (Belgia), Mișcări ideologice religioase (Olanda), Religie (Finlanda, Italia și Spania) (apud Stelian Gomboș, articol, 2011).

În același context, Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei recomandă „studierea neconfesională a religiei în școlile publice”.

În școlile publice din România, educația religioasă se realizează în temeiul Articolului 18 din Legea Educației Naționale:

„Articolul 15

Culte recunoscute oficial de stat pot solicita organizarea unui

învățământ teologic specific în cadrul învățământului de stat în universitățile de stat existente, ca facultăți cu dublă subordonare, destinat pregătirii personalului de cult și activității social-misionare a cultelor, numai pentru absolvenții învățământului liceal, (...).

Culte recunoscute de stat au dreptul de a organiza învățământ confesional prin înființarea și administrarea propriilor unități și instituții de învățământ particular.

Articolul 18

(1) Planurile-cadru ale învățământului primar, gimnazial, liceal și profesional includ religia ca disciplină școlară, parte a trunchiului comun. Elevilor aparținând cultelor recunoscute de stat, indiferent de numărul lor, li se asigură dreptul constituțional de a participa la ora de religie, conform confesiunii proprii.

(2) La solicitarea scrisă a elevului major, respectiv a părinților sau a tutorelui legal instituit pentru elevul minor, elevul poate să nu frecventeze orele de religie. În acest caz, situația școlară se încheie fără disciplina Religie. În mod similar se procedează și pentru elevul căruia, din motive obiective, nu i s-au asigurat condițiile pentru frecventarea orelor la această disciplină.

(3) Disciplina Religie poate fi predată numai de personalul didactic calificat și abilitat în baza protocoalelor încheiate între Ministerul Educației și cultele religioase recunoscute oficial de stat.

Articolul 60

(1) Învățământul particular și confesional se organizează conform principiului nonprofit în unități de învățământ preuniversitar, la toate nivelurile și formele.

(2) Criteriile, standardele și indicatorii de performanță pe care trebuie să le îndeplinească unitățile de învățământ preuniversitar particular și confesional sunt identice cu cele pe care trebuie să le îndeplinească unitățile de învățământ de stat.”

„Planurile-cadru de învățământ și programele școlare pentru învățământul teologic și confesional se elaborează de către Ministerul Educației, în colaborare cu fiecare cult în parte, și sunt aprobate prin ordin al ministrului educației (conform LEN, art. 65 (alin. 9))”. Situația este similară și pentru învățământul militar și particular.

Constituției României, prevede în art. 32. (7) că: „Statul asigură libertatea învățământului religios, potrivit cerințelor specifice fiecărui cult. În școlile de stat, învățământul religios este organizat și garantat prin lege.”

De asemenea, prevederea Legii Educației Naționale este conformă Legii nr. 489/2006 privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor, care prevede în art. 32 (alin. 1):

„În învățământul de stat și particular, predarea religiei este asigurată prin lege cultelor recunoscute.”

1.3.2.2. Conținutul educației religioase, criteriile de împărțire

Conținutul educației religioase este concentrat spre „dezvoltarea religiozității copilului, știut fiind că omul se naște cu predispoziție spre religiozitate” (S. Șebu, M. Opriș, D. Opriș, 2000, p. 21), realizarea caracterului religios-moral susținută de iubire, încredere și libertate, iar cuprinsul procesului de învățământ al acestei discipline este dat de preceptele biblice și evanghelice (adevărul revelat) concretizate prin activitățile pe care cadrele didactice ale acestei specialități didactice le desfășoară pentru atingerea scopului și obiectivelor prevăzute în programa școlară.

„În predarea religiei deosebim latura subiectivă (trăirea religioasă, ca fapt sufletesc) și latura obiectivă (conținutul educației religioase)” afirmă o Metodică a predării Religiei (S. Șebu, M. Opriș, D. Opriș, 2000, p. 29).

Conținuturile disciplinei de învățământ Religie sunt structurate în funcție de ramurile (domeniile tematice) teologiei ca domeniu de cercetare: ramura sistematică (cu referiri la noțiuni de doctrină și morală), ramura istorică (cu referiri la istoria biblică și cea bisericească - ortodoxă națională sau universală), ramura practică (cu referiri la realități cultice și de manifestare religioasă).

Așa cum sunt concepute Programele școlare în uz pentru disciplina Religie, ele cuprind conținuturi aparținând mai multor domenii tematice (două sau trei, pentru clasele învățământului primar și gimnazial, cinci sau șase pentru clasele de liceu - trunchi comun): dogmatică, morală creștină, liturgică, spiritualitate și misiune) sau propun teme de sinteză și pentru valorificarea cunoștințelor asimilate în anii anteriori.

Unitățile de conținut sunt sugestiv intitulate, deși uneori prea general, conducând la o înțelegere intuitivă și facilă a noțiunilor predate:

Programe școlare, religie cultul ortodox, clasele I-IV, aprobate prin Ordinul ministrului nr. 5229/01.09.2008:

- Despre credința creștină
- Modele de credință în Vechiul Testament
- Iisus Hristos, Dumnezeu și om
- Iubirea lui Dumnezeu prin Poruncile Sale
- Sfinții, prietenii copiilor

Programă școlară revizuită, religie cultul ortodox clasele V-VIII, aprobată prin Ordinul ministrului nr. 4698/07.07.2008:

- Credința creștină
- Iisus Hristos - Mântuitorul lumii
- Sfințirea timpului
- Biserica în primele veacuri creștine
- Spiritualitate și viață creștină

Pentru învățământul liceal sunt domenii nou introduse, cu conținuturi având un caracter mai complex (religiile în istorie, ortodoxia și creștinismul în contextul culturii naționale și universale, creștinismul și problemele lumii contemporane):

Programe școlare, religie cultul ortodox, clasele IX-XII și pentru școlile de arte și meserii, aprobate prin Ordinul ministrului nr. 5230/01.09.2008:

- Învățătura de credință
- Trăirea învățăturii creștine
- Exprimarea învățăturii creștine
- Spiritualitate și viață creștină
- Religiile lumii
- Ortodoxie și cultură națională
- Creștinismul și provocările lumii contemporane

Introducerea disciplinei Religie în planurile de învățământ încă de la debutul școlarității (clasa pregătitoare) asigură o abordare continuă a domeniului pe tot parcursul învățământului preuniversitar - specifică majorității sistemelor educaționale care includ religia în curriculumul școlilor publice.

Lista elementelor de conținut pentru disciplina Religie - Cultul

ortodox pentru Clasa pregătitoare (clasa pregătitoare, programa școlară pentru disciplina religie, aprobată prin Ordin al ministrului nr. 3656/29.03.2012) este organizată pe teme principale care reprezintă mesaje-cheie relevante (trei teme principale și două teme dedicate marilor sărbători creștine - Nașterea și Învierea lui Iisus Hristos) și care vor constitui ocazii de analiză a sărbătorilor creștine și a altor evenimente corelate cu acestea, abordate din multiple perspective (religioase, sociale, culturale, istorice etc.):

- Dumnezeu ne-a creat din iubire
- Dumnezeu ne învață să ne ajutăm unii pe alții
- Dumnezeu este întotdeauna cu noi
- Nașterea Domnului, darul lui Dumnezeu pentru oameni
- Învierea Domnului, împlinirea darului lui Dumnezeu

Vorbind despre principiile fundamentale ale învățământului religios, preotul Dumitru Călugăr, cel căruia teologia catehetică românească îi datorează primul manual al catehetului pentru școala primară (Hristos în școală, manualul catehetului ortodox pentru școala primară, reed., Roman, 1990), avansa ideea selectării conținuturilor educației religioase după anumite criterii (încercări de normativitate didactică a specialității):

- criteriul pedagogic, conform căruia conținutul învățământului religios trebuie să se potrivească cu capacitatea de înțelegere a elevilor, învățătura creștină să nu fie receptată doar ca volum de cunoștințe generale;

- criteriul psihologic, prin care înțelegerea învățăturii și trăirea acesteia sunt posibile doar respectând particularitățile de vârstă ale elevilor, deoarece pot fi abordate adevăruri de credință mai greu de înțeles, propunând abordări graduale în predare și corelații cu noțiunile pe care elevii le întâlnesc la alte discipline școlare;

- criteriul teologic, care impune alegerea conținuturilor reprezentative pentru doctrina Bisericii și cu impact pentru întărirea credinței elevilor;

- criteriul actualității, conform căruia consemnările din istoria Bisericii ajută la înțelegerea mai clară a menirii omului în lume;

- criteriul iubirii de patrie, după care conținuturile selectate ajută la dezvoltarea conștiinței civice (conștiința apartenenței la un popor) și la formarea identității naționale (etnogeneza creștină a poporului român) (Pr.

D. Călugăr, 1984, p. 139, apud. S. Şebu, M. Opriş, D. Opriş, 2000, pp. 30-31).

Părerile enunţate anterior vădesc preocupare pentru o abordare logică şi sistematică a conţinuturilor educaţiei religioase, realitate ce completează imaginea unei istoricităţi a curriculum-ului acestei discipline de învăţământ.

1.3.2.3. *Intenţionalităţi axiologice (valenţe)*

Analizând componentele fundamentale, implicate în proiectarea, realizarea şi dezvoltarea activităţilor de educare şi instruire ale Educaţiei religioase, desprindem ca principale direcţii, intenţionalităţi: transmiterea şi înţelegerea („interiorizarea”) adevărurilor de credinţă, exersarea virtuţilor, comuniunea cu semenii după modelul comuniunii cu Divinitatea (informativ, formator, formativ).

Aspectul informativ se realizează pornind de la adevărurile revelate cuprinse în Sfânta Scriptură şi Sfânta Tradiţie selectate şi „traduse/diortosite” prin programa şcolară pentru înţelegerea şi în beneficiul dezvoltării („creşterii, devenirii”) spirituale şi moral-acţionale a elevilor.

Aspectul formativ are ponderea cea mai importantă între finalităţile educaţiei religioase cât timp se are în vedere asemănarea cu Divinitatea, în sensul ajungerii la înălţimea spirituală a comuniunii cu Aceasta prin folosirea puterilor sufleteşti lăsate omului prin actul creaţiei. Începutul acestei desăvârşiri este în relaţia cu semenii şi se întâmplă în imanentul vieţii de zi cu zi (omul moral, omul religios). Aici contribuie hotărâtor partea informală a educaţiei religioase: familia (Biserica mică), cultul (Biserica).

Aspectul educativ/formator are în centru aportul pe care educaţia religioasă îl poate avea în sprijinirea formării pe principii moral-religioase creştine a convingerilor, valorilor, axiologiei elevilor. Dincolo de aportul principiilor religioase în conturarea sistemului de valori şi a personalităţii elevilor, toate celelalte valenţe formatoare conexe educaţiei religioase sunt la fel de importante:

- Educaţia religioasă are valenţe morale: modelul comuniunii cu divinitatea poate influenţa, prin raportare, axiologia elevilor (educaţia religioasă nu trebuie redusă în plan educaţional doar la morală, „morală nu se poate nici suprapune, nici substitui religiei, iar a face din religie numai un obiect de educaţie morală sau chiar a sentimentelor înseamnă a-i eluda

specificitatea”, apud Șt. Bârsănescu).

- Educația religioasă are un rol cultural: prin cultură, spiritualul transcende natura (abordată ontologic) umană („implicând viața afectivă - trăirea, vibrarea -, educația religioasă dezvoltă procesele fundamentale-cognitive, volitive ale elevilor care își formează capacități de lucru, de creare a valorilor culturale”, apud Șt. Bârsănescu, *Tehnologia didactică*, 1939 și S. Șebu, M. Opriș, D. Opriș, 2000, p. 22).

- Educația religioasă posedă valențe civice: comuniunea creștină, „a faptelor lucrătoare prin iubire”, în sensul de conviețuire bazată pe respect, ajutor, acceptare și toleranță, civism și implicare, este un model de societate și civilizație. Vorbim, așadar, de un sistem de învățământ care valorifică potențialul educativ al religiei pentru modelarea conduitelor sociale și individuale.

Formele de organizare a procesului de învățământ în cadrul educației religioase sunt multiple: instruire formală - instruire nonformală - instruire informală pentru că și „actorii” implicați sunt diverși: școala, confesia religioasă constituită ca instituție (forme de manifestare a cultului, familia, tradițiile și obiceiurile religioase, mediul, simțul comun, modelul oferit de profesorul de religie, vocația acestuia).

Sunt premise pentru a vorbi, într-un context al reconsiderării obiective a demersului educațional religios, despre educația religioasă cu accentuate valențe formative și formatoare, care să lase deoparte excesul de instrucție, tradus ca îndoctrinare sau ca afectare a laicității școlii.

1.3.2.4. Finalitățile microstructurale ale educației religioase (obiective cadru, obiective generale competențe generale, competențe specifice, valori și atitudini)

Conform planurilor-cadru de învățământ, Religia, ca disciplină de studiu, parte a trunchiului comun, face parte din aria curriculară Om și societate, alături de discipline înrudite ca factualitate (istoria, geografia), dar și ca educație pentru valori (educație/cultură civică, discipline socio-umane).

Disciplina de învățământ Religie se studiază în perioada de școlarizare obligatorie (clasa pregătitoare - clasa a X a), dar și (opțional) în ciclul liceal superior (ciclul de specializare), toate profilele și specializările,

cu o oră săptămânal pentru fiecare an de studiu.

Structura programei școlare pentru Religie - clasa pregătitoare, ca de altfel pentru toate ciclurile, include următoarele elemente: Notă de prezentare, Competențe generale, Competențe specifice și exemple de activități de învățare, sugestii metodologice.

Disciplina religie este văzută la debutul școlarității (Clasa pregătitoare) ca un context de învățare, cu importanță majoră pentru dezvoltarea morală și implicarea socială a elevilor. Finalitățile propuse nu urmăresc o educație de tip confesional, așa cum se aud unele voci critice, ci urmăresc conturarea profilului moral al elevilor în acord cu valorile religioase.

La clasa pregătitoare, religia se concentrează asupra aspectelor legate de familiarizarea elevilor cu domeniul religios (explorarea activă a unor elemente din viața de zi cu zi) și cu cele mai importante elemente de credință (neînsemnând singurele!), pe modalități de aplicare în viața de zi cu zi, în medii sociale cunoscute (colaborarea cu copiii și cu adulții din mediul familiar), a valorilor religioase.

Ca modalități de realizare, în documentele școlare, sunt recomandate abordarea disciplinei în contextul celorlalte discipline/arii curriculare predate, precum și alegerea metodelor de învățământ utilizate prin corelație cu obiectivele operaționale, ca un criteriu al reușitei lecției.

Așa cum vor fi prezentate în continuare, competențele generale urmărite a fi formate prin parcursul școlar la Clasa pregătitoare la disciplina religie, acestea contribuie la formarea a patru dintre competențele-cheie recomandate de Comisia Europeană: comunicarea în limba maternă, a învăța să înveți, competențele interpersonale și civice, sensibilitatea la cultură.

Sugestiile metodologice și exemplele de activități de învățare vizează *creativitatea și reflecția abordate într-o manieră flexibilă.*

Mențiunile anterioare reprezintă ceea ce curriculum-ului educației religioase i-a lipsit, este un semn al regândirii demersului didactic în educația religioasă, este o provocare pentru cei care vor trebui să aprecieze progresul școlar al elevilor de clasă pregătitoare, prin implicare personală sau implicarea elevilor în identificarea obiectului evaluării pentru activitățile

desfășurate.

Tabelul 1.3.1

Clasa pregătitoare. *Competențe generale*

Competențe generale	<i>Competențe specifice</i>
1. Aplicarea unor norme de comportament specific moralei religioase, în contexte de viață uzuale	Recunoașterea unor elemente de bază ale credinței religioase Observarea caracteristicilor comportamentale ale unui creștin, pe baza valorificării unor situații din viața cotidiană Aplicarea unor reguli de comportament moral-creștin în contexte de viață familiare
2. Colaborarea cu copiii și cu adulții din mediul familiar, în acord cu valorile religioase	Asumarea unor responsabilități în cadrul grupurilor din care face parte, la propunerea adultului Identificarea unor elemente comune și de diferențiere între oameni

Celelalte clase ale învățământului primar:

Vizând formarea unor caractere moral-creștine de unde să pornească o nouă concepție asupra relației Dumnezeu-om, om-semeni și, nu în ultimul rând, o atitudine morală și obiectivă față de propria persoană, „forma *curriculum-ului de Religie pentru clasele I-IV* urmărește ridicarea nivelului de educație religioasă și morală al societății, începând cu tânăra generație. Influențele educative de la disciplina religie completează misiunea Bisericii și, astfel, vin în ajutorul societății în ansamblu, deoarece promovează valorile fundamentale: dragostea, prietenia, pacea, înțelegerea și întrajutorarea între semeni. Toate acestea sunt și virtuțile de bază ale credinței creștine.”

Se urmărește, de asemenea, „abordarea religiei dintr-o perspectivă ecumenică și (inter)confesională, asigurarea coerenței la nivelul ariei curriculare Om și societate, prin corelarea cu schimbările intervenite la nivelul celorlalte programe școlare”.

Noutatea în structura programei de învățământ la disciplina religie pentru ciclul primar constă în prezentarea unor „standarde de performanță,

în vreme ce obiectivele cadru au un grad ridicat de generalitate și complexitate și se referă la formarea unor capacități și atitudini specifice, de-a lungul ciclului primar și secundar inferior. Acest set de obiective cadru este comun pentru programele școlare de Religie ale tuturor celorlalte culte”. Așadar, o viziune unitară la nivelul tuturor confesiilor.

Există grijă pentru a asigura o mai bună corelare a obiectivelor de referință cu toate conținuturile. Obiectivele de referință specifică rezultatele așteptate ale învățării la nivelul fiecărei clase, urmăresc formarea progresivă de capacități și acumularea unui sistem de cunoștințe.

Exemplele de activități de învățare au scopul de a accentua *valorificarea experienței concrete a elevilor în activitățile didactice* și integrarea unor strategii de predare-învățare diverse. Pe baza exemplelor propuse de programa școlară, cadrul didactic poate elabora exemple de învățare variate, adecvate specificului fiecărei situații de învățare.

Titlurile domeniilor au fost accesibilizate pentru a orienta și explicita structura manualelor și a materialelor auxiliare.

„Volumul cunoștințelor a fost mult diminuat pentru a lăsa timp suficient de a parcurge fiecare temă, de a sistematiza, repeta și evalua fiecare unitate de învățare și de a realiza, pe deplin, cât mai eficient, partea educativă a fiecărui demers didactic, obiectiv major al disciplinei”. (Programe școlare, religie cultul ortodox, clasele I-IV, aprobate prin Ordinul ministrului nr. 5229/01.09.2008, Nota de prezentare)

Privind obiectivele cadru ale *programei școlare la disciplina religie pentru ciclul primar*, cultul ortodox, ca de altfel și prin conținuturile prezentate, putem să înțelegem grija didactică pentru *corelarea obiectivelor, accesibilizarea conținuturilor, valorificarea experiențelor concrete (formale și informale) ale elevilor*.

Din cele cinci obiective-cadru prezentate, două vizează competențe interpersonale și civice, ceea ce îngăduie posibilitatea cadrului didactic al disciplinei să conceapă activități centrate pe elev și care, pornind de la conținuturile religioase, să îl pună pe acesta din urmă în contexte de reflecție, de cercetare lăuntrică, prin care să își construiască învățarea.

Jean Piaget afirma despre sensul vieții că e o „întrebare străveche și problematica lui e deseori denumită problema finalității existenței” (J.

Piaget, 1970, p. 74).

Marin Călin, vede acest sens ca un „dialog al omului cu lumea, inclusiv al copilului cu alții și cu sine în mediul școlar; o relație dialectică între om ca subiectivitate și lumea existenței sale ca obiectivitate” (M. Călin, 1978, p. 22).

E un temei pentru abordarea prezentată de programa școlară pentru clasa pregătitoare referitoare la comportamentul elevului în contexte de viață uzuale, dar și la colaborarea cu ceilalți (copii, adulți), în acord cu valorile religioase.

„Dialogul, întrebarea străveche” văzute de Călin și Piaget încep din clasele ciclului primar, iar contextul acestei acțiuni este educația religioasă.

Tabelul 1.3.2

Clasele I-IV. *Obiective-cadru*

1. Cunoașterea și iubirea lui Dumnezeu ca fundament al mântuirii și desăvârșirii omului
2. Cunoașterea și folosirea adecvată a limbajului din sfera valorilor religioase
3. Cunoașterea învățăturilor Sfintei Scripturi, a tradițiilor religioase și a istoriei Bisericii
4. Formarea virtuților creștine și consolidarea deprinderilor de comportament moral-religios
5. Educarea atitudinilor de acceptare, înțelegere și respect față de cei de alte credințe și convingeri

Înainte de prezentarea Programei școlare de Religie-Cultul Ortodox, este interesantă o paralelă, model interacțional al dezvoltării gândirii morale cu stadiul de dezvoltare, între punctele de vedere ale mai multor pedagogi preocupați de problema judecării morale la copil (Tabelul 1.3.3: *Stadii* ale dezvoltării gândirii morale).

Cercetătorul	Vârsta	Vârsta: naștere - 3 ani	Vârsta: 3 - 6, 7 ani	Vârsta: peste 6 - 7 ani	Adolescența
<p>Marin C. Călin (<i>Datoria morală și procesul educației, studiu eticopedagogic</i>, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978)</p>	<p>Vârsta</p>	<p>Vârsta: naștere - 3 ani</p> <p>Începutul înțelegerii de datorie morală: - copilul disociază între trebuie și va trebui, între trebuie și nu trebuie, se poate și nu se poate, este permis, este interzis - plânsul ca modalitate de comunicare - diferitele fapte de conduită sunt însoțite de elementul întăririi directe din partea părinților (laudă, zămbet sau gest aprobativ, mimică mustrătoare, îmbrățișare sau respingere, distanță, indiferență) - prin întăririle bazate pe cuvânt, copilul ajunge să însușească diverse reguli de conduită situațională - i se dezvoltă sensul pozitiv sau negativ al actelor sale de comportare</p>	<p>Vârsta: 3 - 6, 7 ani</p> <p>Structurarea operațională a conștiinței de sine (autoafirmare): - înfrăpărea conștiinței eului - descoperirea contactului cu exigențele lumii externe - conformare la anumite norme sau reguli - observare - identificare - imitare - comportamente sub semnul independenței (care compensează excesiva docilitate din perioada anterioară) - înțelesul datoriei ca obligație cu sens de interes tînde spre dobândirea unei semnificații de permis (adică va trebui să faci ce ți se cere, ce ți se spune) - modele de rol: se disting 3 momente: a) Momentul autoraportării (un act prin care copilul devine conștient că poate să determine o schimbare în starea sau comportamentul celorlalți față de sine, el devenind conștient că este un subiect) b) Momentul autocriticii (act prin care copilul își aplică sieși punctul de vedere al altuia, premise ale autoperfecționării de mai târziu) c) Momentul de estimare și interpretare valorică a relației dintre fapta sa de conduită și sensul (pozitiv sau negativ) al întăririi primite: - identificarea și imitarea (stimuli pozitivi) pot fi mecanisme importante în procesul de învățare.</p>	<p>Vârsta: peste 6 - 7 ani</p> <p>Perioada școlărității: - perioada ascultării unei reguli (copilul nu încetează să asculte de adult, cunoaște norme, dar nu supune întotdeauna comportamentul său acestora - trecerea de la o formă dominantă (jocul), la alta (învățătura), inclusiv statutul de elev - conștientizarea treptată a poziției sociale în comunitate fixată în necesitatea de a ști și a cunoaște (are bază de comparație critică și de autoevaluare, trăiește intens contradicțiile din planul subiectiv - morala autonomă (proces de cooperare și respect reciproc cu cei de aceeași vârstă și cu persoanele adulte) - transferul autorității morale de la familie la Școală - conștiința de sine implică o descoperire a semnificațiilor printr-o abordare diferențiată - autoelaborarea personalității (simțul realității și al dezvoltării) - autoîntărire</p>	<p>Adolescența</p> <p>Cea mai complexă etapă a dezvoltării morale: - profunde implicații etico-antropologice (conștiința de sine, raporturile cu lumea) - intenționalitate activă (scopuri, planuri, dorințe, idealuri, convingeri)</p>

<p>Mihai Golu (<i>Dimensiunea psihologică a faptului moral, în vol. Probleme ale eticii contemporane</i>, Forum, 1973)</p>	<p>Stadiul condiționării concordante sau convergente</p>	<p>Stadiul preoperațional (2-7 ani):</p> <ul style="list-style-type: none"> - se dezvoltă limbajul, iar utilizarea acestuia de către copil demonstrează o reducere treptată a egocentrismului - se dezvoltă capacitatea de descendență, de adoptare a punctului de vedere al altei persoane - incapacitatea copilului a de a înțelege principiile de conservare - tendința de a generaliza excesiv regulile pe care le-a învățat - prin procesele de asimilare și acomodare copilul își extinde schemele, aplicându-le la mediu, până când își formează un set operațional de structuri 	<p>Stadiul operațiilor concrete (7-11 ani):</p> <ul style="list-style-type: none"> - copilul nu mai este atât de egocentric, fiind capabil să vadă obiectele și evenimentele (și) din punctul de vedere al celorlalți - gândirea copilului are dificultăți în manipularea noțiunilor pur abstracte, pentru că trebuie să le lege de lumea reală, pentru a le înțelege - dorință extraordinară de a culege informații despre lume 	<p>Stadiul operațiilor formale (de la 11 ani până la maturitate):</p> <ul style="list-style-type: none"> - apariția abilității de a gândi abstract fără a se bizui pe obiecte sau evenimente concrete (manevrează logica abstractă, elaborează ipoteze (teorii) despre lume) - capacitate de a rezolva o problemă la nivel mental - prin evaluarea sistemică a mai multor propoziții și, în același timp, să analizeze intercondiționarea lor. - aceasta este cea mai înaltă formă de gândire și, din acest moment, copilul își poate extinde cunoștințele
<p>Jean Piaget (<i>Le jugement moral chez l'enfant</i>, Librairie Felix Alcan, 1932)</p>	<p>Perioada preșcolară/Stadiul senzorio-motor (0-2 ani):</p> <ul style="list-style-type: none"> - realismul moral naiv - copilul este îndrumat prin interzicere, ordine, indicații cu valoare absolută pentru el - persoanele adulte sunt văzute ca atotștutori, atotputernici - început de autocontrol al conduitei - prima sursă de conștiință a datoriei este constrângerea 	<p>Stadiul preoperațional (2-7 ani):</p> <ul style="list-style-type: none"> - se dezvoltă limbajul, iar utilizarea acestuia de către copil demonstrează o reducere treptată a egocentrismului - se dezvoltă capacitatea de descendență, de adoptare a punctului de vedere al altei persoane - incapacitatea copilului a de a înțelege principiile de conservare - tendința de a generaliza excesiv regulile pe care le-a învățat - prin procesele de asimilare și acomodare copilul își extinde schemele, aplicându-le la mediu, până când își formează un set operațional de structuri 	<p>Stadiul operațiilor concrete (7-11 ani):</p> <ul style="list-style-type: none"> - copilul nu mai este atât de egocentric, fiind capabil să vadă obiectele și evenimentele (și) din punctul de vedere al celorlalți - gândirea copilului are dificultăți în manipularea noțiunilor pur abstracte, pentru că trebuie să le lege de lumea reală, pentru a le înțelege - dorință extraordinară de a culege informații despre lume 	<p>Stadiul operațiilor formale (de la 11 ani până la maturitate):</p> <ul style="list-style-type: none"> - apariția abilității de a gândi abstract fără a se bizui pe obiecte sau evenimente concrete (manevrează logica abstractă, elaborează ipoteze (teorii) despre lume) - capacitate de a rezolva o problemă la nivel mental - prin evaluarea sistemică a mai multor propoziții și, în același timp, să analizeze intercondiționarea lor. - aceasta este cea mai înaltă formă de gândire și, din acest moment, copilul își poate extinde cunoștințele
<p>Fred Mahler (<i>Contribuții la studiul Rolul opțiunii la ontogeneza personalității morale</i>, Teză de doctorat, București, 1972)</p>	<p>între 3 - 6 ani:</p> <ul style="list-style-type: none"> - conflictul dintre încredere/neîncredere - conflictul dintre autonomie/îndoială - conflictul dintre inițiativă/vinovăție 	<p>Stadiul preoperațional (2-7 ani):</p> <ul style="list-style-type: none"> - se dezvoltă limbajul, iar utilizarea acestuia de către copil demonstrează o reducere treptată a egocentrismului - se dezvoltă capacitatea de descendență, de adoptare a punctului de vedere al altei persoane - incapacitatea copilului a de a înțelege principiile de conservare - tendința de a generaliza excesiv regulile pe care le-a învățat - prin procesele de asimilare și acomodare copilul își extinde schemele, aplicându-le la mediu, până când își formează un set operațional de structuri 	<p>Stadiul operațiilor concrete (7-11 ani):</p> <ul style="list-style-type: none"> - copilul nu mai este atât de egocentric, fiind capabil să vadă obiectele și evenimentele (și) din punctul de vedere al celorlalți - gândirea copilului are dificultăți în manipularea noțiunilor pur abstracte, pentru că trebuie să le lege de lumea reală, pentru a le înțelege - dorință extraordinară de a culege informații despre lume 	<p>Stadiul operațiilor formale (de la 11 ani până la maturitate):</p> <ul style="list-style-type: none"> - apariția abilității de a gândi abstract fără a se bizui pe obiecte sau evenimente concrete (manevrează logica abstractă, elaborează ipoteze (teorii) despre lume) - capacitate de a rezolva o problemă la nivel mental - prin evaluarea sistemică a mai multor propoziții și, în același timp, să analizeze intercondiționarea lor. - aceasta este cea mai înaltă formă de gândire și, din acest moment, copilul își poate extinde cunoștințele
<p>R. Ungurel Semin (<i>Moral behavior and moral judgements of children</i>, I. Abnorum, Psychologia, 1952)</p> <p>A. N. Vedenov (<i>Primele etape ale dezvoltării morale a personalității</i>, Moscova, 1959)</p>	<p>Opinia anturajului în care trăiește aprobă comportarea sa</p> <p>Stadiu de scurtă durată:</p> <ul style="list-style-type: none"> - adaptarea copilului la condițiile conviețuirii prin regula este permis/nu este permis 	<p>Stadiul preoperațional (2-7 ani):</p> <ul style="list-style-type: none"> - se dezvoltă limbajul, iar utilizarea acestuia de către copil demonstrează o reducere treptată a egocentrismului - se dezvoltă capacitatea de descendență, de adoptare a punctului de vedere al altei persoane - incapacitatea copilului a de a înțelege principiile de conservare - tendința de a generaliza excesiv regulile pe care le-a învățat - prin procesele de asimilare și acomodare copilul își extinde schemele, aplicându-le la mediu, până când își formează un set operațional de structuri 	<p>Stadiul operațiilor concrete (7-11 ani):</p> <ul style="list-style-type: none"> - copilul nu mai este atât de egocentric, fiind capabil să vadă obiectele și evenimentele (și) din punctul de vedere al celorlalți - gândirea copilului are dificultăți în manipularea noțiunilor pur abstracte, pentru că trebuie să le lege de lumea reală, pentru a le înțelege - dorință extraordinară de a culege informații despre lume 	<p>Stadiul operațiilor formale (de la 11 ani până la maturitate):</p> <ul style="list-style-type: none"> - apariția abilității de a gândi abstract fără a se bizui pe obiecte sau evenimente concrete (manevrează logica abstractă, elaborează ipoteze (teorii) despre lume) - capacitate de a rezolva o problemă la nivel mental - prin evaluarea sistemică a mai multor propoziții și, în același timp, să analizeze intercondiționarea lor. - aceasta este cea mai înaltă formă de gândire și, din acest moment, copilul își poate extinde cunoștințele

<p>Sigmund Freud (<i>Ego și Id, 1923</i>)</p> <p>-punerea în evidență a existenței și acțiunii inconștientului în viața psihică și în explicarea pe această bază a personalității umane"</p>	<p>Sinele (Id)</p> <p>- irațional, impulsiv</p> <p>- nu este afectat de restricțiile sociale</p>	<p>Eul (Ego)</p> <p>- se dezvoltă odată cu creșterea copilului în încercarea acestuia de a se adapta cerințelor lumii exterioare.</p> <p>Supraeul (Superego)</p> <p>-este echivalentul aproximativ al conștiinței de sine și apare în perioada 4-6 ani</p> <p>- reprezintă cadrul intern al individului, a ceea ce este „drept” și „nedrept”</p> <p>- apar și se consolidează sentimente esențiale pentru om ca ființă culturală și morală: puzdoarea și dezgustul</p>	<p>Între 4 - 10 ani:</p> <p>- raționamente orientate spre evitarea pedepsei: Ce pășesc?</p> <p>- stadiul 3, al conformității reciproc interpersonal (moralitatea bunelor relații): binele și răul sunt apreciate după cum acțiunile produc plăcere și după cum sunt apreciate de alții (a fi bun/rău)</p> <p>- stadiul 4, al sistemului social și al conștiinței (moralitatea ordinii și datoriei): orientare spre lege și ordine</p> <p>- autoritatea trebuie respectată și ordinea socială menținută</p>	<p>Între 10 - 12 ani</p> <p>- raționamente orientate spre ideea de recompensă/răsplată: Ce primesc?</p>	<p><i>N i v e l u l</i></p> <p><i>convențional al judecății morale (13 -16 ani):</i></p> <p>- judecata bazată pe aprobările celorlalți, pe așteptările familiei, valorile și legile comunității</p> <p>- raționamente orientate spre evitarea posibilității dezaprobării din partea semenilor (13 ani): Ce vor spune?</p> <p>- raționamente dominate de sentimentul dezonoarei personale (adolescența): Ce spune legea?</p> <p>- binele este o valoare în sine pe care legea o consfințește</p> <p>- legea este necesară ordinii sociale, conviețuirii</p> <p>- chiar dacă nu convine întotdeauna, legea este obligatorie și eficientă</p>
<p>Laurence Kohlberg</p> <p>(„Moral and religious education and the public schools: A developmental view”, pp. 164-84 in T. Sizer (Ed.). Religion and Public Education. Boston: Houghton-Mifflin, 1967)</p> <p>M. Necula, <i>Religia și dezvoltarea morală</i>, blog, 12. 02. 2009: „dezvoltarea morală ca și cea cognitivă este progresivă în natura ei”</p>	<p>Nivelul preconvențional al judecății morale (copilăria mică și mijlocie):</p> <p>- judecata bazată pe nevoi personale și pe regulile altora</p> <p>- stadiul 1, al pedepsei și supunerii: regulile sunt respectate pentru a evita sancțiunea (binele și răul sunt evaluate după consecințele fizice ale acțiunii: este bine ceea ce este recompensat/ răul, ceea ce este pedepsit)</p> <p>- stadiul 2, al scopului și schimbului instrumental individual (hedonismului instrumental naiv): binele și răul sunt evaluate după nevoile personale: este bine ceea ce aduce avantaje/rău este ceea ce nu aduce beneficii; orientarea se face în direcția obținerii recompensei</p>	<p>Între 4 - 10 ani:</p> <p>- raționamente orientate spre evitarea pedepsei: Ce pășesc?</p> <p>- stadiul 3, al conformității reciproc interpersonal (moralitatea bunelor relații): binele și răul sunt apreciate după cum acțiunile produc plăcere și după cum sunt apreciate de alții (a fi bun/rău)</p> <p>- stadiul 4, al sistemului social și al conștiinței (moralitatea ordinii și datoriei): orientare spre lege și ordine</p> <p>- autoritatea trebuie respectată și ordinea socială menținută</p>	<p>Între 10 - 12 ani</p> <p>- raționamente orientate spre ideea de recompensă/răsplată: Ce primesc?</p>	<p><i>N i v e l u l</i></p> <p><i>convențional al judecății morale (13 -16 ani):</i></p> <p>- judecata bazată pe aprobările celorlalți, pe așteptările familiei, valorile și legile comunității</p> <p>- raționamente orientate spre evitarea posibilității dezaprobării din partea semenilor (13 ani): Ce vor spune?</p> <p>- raționamente dominate de sentimentul dezonoarei personale (adolescența): Ce spune legea?</p> <p>- binele este o valoare în sine pe care legea o consfințește</p> <p>- legea este necesară ordinii sociale, conviețuirii</p> <p>- chiar dacă nu convine întotdeauna, legea este obligatorie și eficientă</p>	

<p>- raționamente bazate pe respectarea semenilor, egalității și democrației: Ce trebuie?</p> <p>- binele are o dimensiune relativă, relațională</p> <p>-morală socială, legea sunt simple convenții, angajamente pe care oamenii decid să le respecte, ele trebuind să apere valorile absolute</p> <p>- orientarea către un set personal de valori: Ce cred?</p> <p>- <i>nivelul postconvențional al judecății morale (16-20 ani):</i></p> <p>- judecata bazată pe concepte abstracte</p> <p>- stadiul 5, al drepturilor prioritare și al contactului social: binele este apreciat după ceea ce socialul stabilește ca standarde ale drepturilor individuale</p> <p>- stadiul 6, al principiilor etice universale: binele și răul sunt probleme ale conștiinței individuale și implică o serie de concepte abstracte ca justiția, demnitatea umană și egalitatea</p>				
---	--	--	--	--

Programa școlară de Religie - Cultul Ortodox pentru ciclul gimnazial vizează „formarea elevilor în spiritul valorilor moral-creștine care să stea la baza concepției asupra relației Dumnezeu-om, om semenii și, nu în ultimul rând, la baza atitudinilor față de propria persoană”.

Are în vedere aspecte referitoare la „abordarea religiei dintr-o perspectivă ecumenică”, utilizarea modelului de proiectare curriculară centrată pe obiective, *dezvoltarea unei strategii didactice pornind de la obiective*.

„Obiectivele-cadru, urmărite pe întreg parcursul învățământului gimnazial, au un grad ridicat de generalitate și complexitate și se referă la formarea unor capacități și atitudini generate de specificul disciplinei. Acest set de obiective-cadru este comun pentru programele școlare de Religie ale tuturor celorlalte culte”.

Între prioritățile *programei școlare pentru clasele V-VIII* enumerăm: „*centrarea pe elev*, ca subiect al activității instructiv-educative, utilizarea unor metode active care pot contribui la dezvoltarea capacității de comunicare, de *manifestare a spiritului ecumenic, deschis, critic, tolerant și creativ*, exersarea lucrului în echipă, a cooperării și/sau a competiției, realizarea unor activități de tip proiect (de exemplu, proiect citizen, proiecte în beneficiul comunității), prin care elevii sunt implicați în exerciții de luare a deciziei, de propunere a unei strategii de *rezolvare a unei probleme din colectivul din care fac parte*, din școală sau din comunitate”.

Deși păstrează aceleași obiective-cadru ca programa școlară la disciplina religie pentru ciclul primar, abordarea curriculară pentru ciclul gimnazial aduce *elemente noi* în abordarea actorilor implicați în demersul didactic religios: proiectarea centrată pe obiective, dezvoltarea competențelor personale ale elevilor, privirea/abordarea interconfesională, ecumenică, implicarea civică, *valoarea morală a conținuturilor religioase, datoria etică desprinsă din diversele contexte de învățare* (Nota de prezentare, Programe școlare, religie cultul ortodox, clasele IX-XII și pentru școlile de arte și meserii aprobate prin Ordinul ministrului nr. 5230/01.09.2008).

„Datoria etică se prezintă cu o latură obiectivă și una subiectivă și se integrează în problemele umane valoric-normative și acționale. Baza pe care se dezvoltă datoria, ca fenomen de conștiință morală și educativă, sunt

relațiile sociale” (M. Călin, 1978, p. 45), iar operaționalizarea conținuturilor pentru ciclul gimnazial în educația religioasă arată că sunt vizate competențe intra și interpersonale și civice.

Dacă punctul de plecare în explicarea datoriei morale îl reprezintă relația om-societate, în coordonatele practicii sociale (aspectul obiectiv al datoriei morale), aspectul subiectiv privește conștiința individuală în acțiune: (el comportă mai multe niveluri și se prezintă în principal ca o necesitate de realizare și afirmare a omului prin acțiune) distingem „*componenta intelectuală și componenta emoțională a conștiinței (cu elementele sale definitorii-motiv, înclinație, sentiment, imbold, libertate, opțiune, atitudine, angajare, participare)*” (M. Călin, op. cit., p. 46).

Astfel, poate fi observată programa școlară pentru disciplina religie la gimnaziu în ceea ce privește tratarea datoriei morale, a spiritului civic, ca o condiție internă a personalității. De aceea este de menționat caracterul formativ și formator al conținuturilor educației religioase în strânsă legătură cu aspectele informale în care achizițiile acestora se realizează de către elevi (Non scholae, sed vitae discimus!).

Educația moral-civică se referă atât la *morala constituită* (generală, exprimată prin valori comportamentale, de conviețuire socială), cât și la *morala constituentă* (flexibilă, adaptată, mai dinamică, exprimată prin valori individuale) (I. T. Radu și L. Ezechil, 2002, p. 122).

Tabelul 1.3.4

Clasele V-VIII. *Obiective-cadru*

1. Cunoașterea și iubirea lui Dumnezeu ca fundament al mântuirii și desăvârșirii omului
2. Cunoașterea și folosirea adecvată a limbajului din sfera valorilor religioase
3. Cunoașterea învățăturilor Sfintei Scripturi, a tradițiilor religioase (și bisericești) și a istoriei Bisericii
4. Formarea virtuților creștine și consolidarea deprinderilor de comportament moral-religios
5. Educarea atitudinilor de acceptare, înțelegere și respect față de cei de alte credințe și convingeri

„Personalitatea sugerează un complex de trăsături, calități sau valori” (P. Golu, A. Dicu, 1972, p. 241). Despre personalitatea și achizițiile finale de învățare ale elevilor la sfârșitul învățământului obligatoriu se preocupă *programa școlară pentru ciclul liceal* (clasele IX-XII) la disciplina religie.

„Competențele generale au un nivel accentuat de complexitate, pentru a orienta pregătirea de specialitate a elevilor, *formarea personalității în concordanță cu valorile creștine*, prin integrarea cunoștințelor religioase în structurarea de atitudini moral-creștine și prin aplicarea învățaturii de credință în viața proprie și a comunității.

Valorile și atitudinile, finalitățile de natură axiologică, urmărite prin studiul disciplinei, sunt definite pentru învățământul liceal astfel: conștientizarea rolului învățăturilor Bisericii în viața personală și a comunității, dezvoltarea respectului față de cele sfinte, *asumarea propriei identități religioase, responsabilitate* în exercitarea drepturilor și obligațiilor ce decurg din *apartenența* la diferite identități (confesiune, națiune, comunitate, profesie, cultură etc.), *respect și înțelegere* față de semenii de alte credințe și convingeri, grija față de aproapele”. (Nota de fundamentare, Nota de prezentare, Programe școlare, religie cultul ortodox, clasele IX-XII și pentru școlile de arte și meserii aprobate prin Ordinul ministrului nr. 5230/01.09.2008)

Programa de învățământ la religie pentru ciclul liceal este orientată psihologic și educațional spre formarea personalității elevilor și definitivarea sistemului de valori pornind, întâi de toate, de la valorile religioase. Transpunerea conținuturilor are în vedere toate achizițiile de până acum ale elevilor. Abordarea conținuturilor, așa cum sugerează metodologic programa școlară, se face interdisciplinar. *Plusul ar fi ca noțiunile să se facă în manieră transdisciplinară!*

Finalitățile urmăresc acțiuni precum asumare, responsabilizare, conștientizarea apartenenței, toleranța, toate în formarea personalității. Este o continuare a obiectivelor pentru ciclul gimnazial, o reluare, respectând nivelul achizițiilor.

Evaluarea urmărește atitudini, valori, dar și acțiuni prin prisma acestora în sensul în care „sunt imperative acelea peste care nu se poate trece: îndeplinirea îndatoririlor noastre de oameni, respectarea necondiționată

a valorilor (ale noastre și ale altora), credința într-o ordine superioară a lucrurilor” (D. Gusti, 1969). Iar M. Călin, vorbind despre aplicațiile educative ale datoriei morale, atrăgea atenția asupra „interpretării valorificatoare a funcționalității datoriei la nivelul vieții preadolescentului” (M. Călin, 1978, p. 93).

Programa de învățământ urmărește trecerea cunoștințelor „în convingere, în conștiință, în înțelegere, în aprobare și adeziune profundă” (ibidem).

Tabelul 1.3.5

Clasele IX-XII. *Competențe generale*

1. Definirea specificului propriei credințe, în raport cu alte credințe și convingeri
2. Utilizarea adecvată a conceptelor specifice religiei, în diferite contexte de comunicare
3. Integrarea valorilor și a cunoștințelor religioase în structura propriilor atitudini și comportamente
4. Aplicarea învățaturii de credință în viața personală și a comunității
5. Corelarea cunoștințelor religioase cu cele dobândite la alte discipline de învățământ

Observăm centrarea demersului educațional religios din școlile publice românești pe obiective și pe competențe, orientări diferite la nivelul ciclurilor de învățământ (competențe generale pentru clasa pregătitoare și ciclul liceal, obiective cadru pentru clasele primare și gimnaziale), orientare spre proces, transfer, organizare pluri și transdisciplinară la nivelul începutului ciclului achizițiilor fundamentale (acomodarea la cerințele sistemului școlar și alfabetizarea inițială) și la cel al aprofundării și specializării, precum și orientare spre rezultate, cunoștințe și aplicarea lor în situații tipice la nivelul ciclului de dezvoltare, observare și orientare (formarea capacităților de bază și descoperirea propriilor afinități, aspirații și valori).

Se constată o limită a proiectării în educația religioasă:

Neajunsul proiectării curriculare pentru educația religioasă vine

din faptul că aceasta are ca finalitate transformarea, devenirea, lăuntricul, realități pedagogice (și psihopedagogice) care nu pot fi observabile, cuantificabile, măsurabile imediat (educația religioasă fiind prin excelență o disciplină de învățământ cu puternice valențe formativ-educative).

Cu toate că programele școlare și metodologia didactică sunt aprobate de Ministerul de resort sau sunt lăsate la inițiativa profesorilor, este cât se poate de limpede că nu putem trage nici o concluzie întemeiată asupra randamentului lor efectiv sau asupra multiplelor efecte neprevăzute pe care ele le pot avea asupra formării generale a elevilor.

Așadar, prezentările anterioare vin să întărească ideea de educație religioasă, demers curricular, proces didactic cu obiective și finalități educaționale, cu didactică a disciplinei bine structurată, corelată cu celelalte discipline de învățământ, cu perspective de regândire și schimbare de paradigmă.

1.3.2.5. Sugestii de corelare a obiectivelor de referință/competențelor specifice cu domeniile tematice/unitățile de conținut prin obiectivele operaționale

Pentru a putea fi observată maniera în care sunt alcătuite obiectivele de referință ale programei școlare la disciplina religie, cum sunt structurate domeniile tematice sau alocate unitățile de conținut, dar și pentru o dovadă a accesibilizării conținuturilor, vom prezenta *exemple de obiective cadru-obiective de referință* pentru segmentul clasa I - clasa a XII a de școlarizare operaționalizate după modelul lui R. Mager:

Clasele I-VIII

Obiectivul cadru:

Formarea virtuților creștine și consolidarea deprinderilor de comportament moral-religios

Clasa I: *Obiective de referință:*

La sfârșitul clasei I elevul va fi capabil:

4.1 să identifice faptele bune și principalele calități ale unui bun creștin

4.2 să recunoască în faptele sfinților, modele de comportament creștin

4.3 să respecte regulile de comportament moral-religios în familie

și societate

4.4 să-și însușească moduri de manifestare a credinței prin gesturi liturgice

Clasa I

Domeniul tematic

VI. Sfinții, prietenii copiilor

1. Sfântul Stelian-ocrotitorul copiilor

2. Sfântul Nicolae-prietenul copiilor

Clasa a II a

Obiective de referință:

La sfârșitul clasei a II-a elevul va fi capabil:

4.1 să descrie principalele calități ale unui bun creștin

4.2 să-și formeze deprinderea de a se ruga

4.3 să desprindă din faptele sfinților și ale personajelor biblice reguli de comportament moral-religios

4.4 să identifice, pe baza analizei relației părinți-copii, modalități de manifestare a iubirii față de părinți și datoriile unora față de ceilalți

Clasa a II a

Domeniul tematic

VI. Sfinții, prietenii copiilor

1. Maica Domnului-ocrotitoarea copiilor

2. Sfânta Filofteia-model de milostenie

Clasa a III a

Obiective de referință:

La sfârșitul clasei a III a elevul va fi capabil:

4.1 să prezinte argumente care să sublinieze importanța participării creștinilor la sfintele slujbe

4.2 să formuleze aprecieri asupra comportamentului unor personaje biblice din Vechiul Testament

4.3 să precizeze căi personale de urmat pentru a-și însuși unele virtuți ale sfinților

Clasa a III a

Domeniul tematic

V. Sfinții, prietenii copiilor

1. Sfântul Andrei-ocrotitorul românilor

2. Sfântul Dimitrie cel Nou

3. Sfânta Parascheva

Clasa a IV a

Obiective de referință:

La sfârșitul clasei a IV a elevul va fi capabil:

4.1 să argumenteze rolul respectării poruncilor divine pentru mântuire

4.2 să cunoască binele și răul și să promoveze binele conform poruncilor divine date de Dumnezeu

4.3 să prezinte necesitatea urmării modelului pozitiv oferit de sfinți

Clasa a IV a

Domeniul tematic

V. Sfinții, prietenii copiilor

1. Sfinții Apostoli Petru și Pavel

2. Sfântul Ioan Iacob Românul

Clasa a V a

Obiective de referință:

La sfârșitul clasei a V a elevul va fi capabil:

4.1 să integreze în comportamentul propriu învățăturile desprinse din pildele studiate

4.2 să evidențieze care sunt datoriile unui creștin față de semenii de acasă și față de semenii din biserică, școală, societate, față de natură

Clasa a V a

Domeniul tematic

II. Mântuitorul Hristos-Învățătorul desăvârșit

1. Dragostea față de aproapele-Pilda Samarineanului milostiv

2. Faptă și răsplată-Pilda bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr

3. Rugăciunea curată-Pilda vameșului și fariseului

4. Să fim prevăzători-Pilda celor zece fecioare

Clasa a VI a

Obiective de referință:

La sfârșitul clasei a VI a elevul va fi capabil:

4.1 să înțeleagă valoarea martiriului pentru întărirea Bisericii

creștine

4.2 să recunoască importanța modelelor spirituale din Istoria Bisericii în formarea caracterului moral-religios

Clasa a VI a

Domeniul tematic

V. Spiritualitate și viață creștină

1. Curajul mărturisirii: Sfântul Ioan Botezătorul
2. Credință și jertfă: Sfântul Mare Mucenic Gheorghe
3. Sfântul Mare Mucenic Dimitrie, Izvorătorul de Mir

Clasa a VII a

Obiective de referință:

La sfârșitul clasei a VII a elevul va fi capabil:

4.1 să explice mesajele desprinse din Fericiri și modalitățile de aplicare a lor în viața personală

4.2 să argumenteze importanța participării active la viața comunității creștine

Clasa a VII a

Domeniul tematic

IV. Trăirea învățăturii creștine

1. Legea cea nouă-Fericirile
2. Faptele bune-roade ale virtuților
3. Faptele rele-încălcări ale voinței lui Dumnezeu

Clasa a VIII a

Obiective de referință:

La sfârșitul clasei a VIII-a elevul va fi capabil:

4.1 să demonstreze importanța conlucrării omului cu Dumnezeu în vederea mântuirii

4.2 să analizeze implicațiile libertății în sens creștin asupra vieții individuale și sociale

Clasa a VIII a

Domeniul tematic

IV. Sfânta Scriptură-izvor de înțelepciune și iubire

1. Răbdare și încredere în Dumnezeu-Dreptul Iov
2. Iubirea față de Dumnezeu și de aproapele-legea desăvârșită a

Noului Testament (Marcu 12, 30-31; Ioan 13, 34; Matei 7,12)

Imnul dragostei creștine (I Corinteni, 13)

Clasele a IX a - a XII a

Competența generală:

Integrarea valorilor și a cunoștințelor religioase în structura propriilor atitudini și comportamente

Clasa a IX a

Competențe specifice:

3.1 Identificarea și folosirea unor modele de comportament creștin în exemplele din Biblie și din istoria Bisericii

3.2 Analiza datoriei creștinului și a specificului acestora în contextul societății actuale

3.3 Aplicarea învățăturilor creștine referitoare la modul de participare personală la viața liturgică a Bisericii

Clasa a IX a

Domeniul tematic (unitatea de conținut)

I. Învățătura de credință

1. Relația omului cu Dumnezeu

- Adorarea lui Dumnezeu
- Preacinstirea Maicii Domnului
- Cinstirea sfinților

II. Trăirea învățaturii creștine

1. Responsabilitatea creștină

- Datorii față de Dumnezeu
- Datorii față de sine
- Datorii față de aproapele

Clasa a X a

Competențe specifice:

3.1 Identificarea și prezentarea unor modele de comportament creștin în exemplele personalităților biblice și în cele din istoria bisericească românească

3.2 Argumentarea importanței aplicării învățăturilor moralei creștine în contextul social complex, complicat și paradoxal a lumii contemporane

a) Explicarea consecințelor pe care le poate avea asupra oamenilor

crediința în superstiție, magie, astrologie, numerologie

Clasa a X a

Domenii tematice (unități de conținut)

IV. Spiritualitate și viață creștină

1. Iubire și dreptate

2. Rugăciune și reconciliere

VI. Ortodoxie și cultură națională

1. Contribuția mitropoliților români la dezvoltarea culturii naționale
(Varlaam, Dosoftei, Antim Ivireanul)

Clasa a XI a

Competențe specifice:

3.1 Evidențierea promovării convingerilor și atitudinilor moral-creștine, însușite din învățătura Mântuitorului și din exemplele oferite de marile personalități din istoria națională, prin promovarea unui comportament social-moral elevat

3.2 Analizarea responsabilităților și a modului de implicare a tânărului creștin, în familie și în societatea contemporană

3.3 Explicarea caracteristicilor relației om-Dumnezeu și a relației dintre semeni fundamentate pe valorile moralei creștine

Clasa a XI a

Unități de conținut

II. Trăirea învățaturii creștine

1. Familia creștină-azi

2. Rolul creștinilor în promovarea valorilor religioase

3. Forme de denaturare a persoanei (corupția, minciuna, înșelătoria)

IV. Spiritualitate și viață creștină

1. Jertfa euharistică și iubirea jertfelnică

2. Respectul față de lumea creată (ecologie creștină)

V. Religiile lumii

Uniația. Școala Ardeleană

VI. Ortodoxie și cultură națională

1. Contribuția voievozilor români la formarea și dezvoltarea culturii naționale (Mircea cel Bătrân, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Constantin Brâncoveanu, Neagoe Basarab)

Clasa a XII a

Competențe specifice:

3.1. Identificarea unor modele de comportament moral-creștin în exemplele oferite de mari personalități religioase din Istoria Bisericii noastre și a oamenilor de cultură români, promotori ai creștinismului

3.2 Asumarea unui comportament responsabil și altruist în relațiile cu aproapele

3.3 Integrarea și manifestarea în propriul comportament a valorilor morale creștine promovate de marii oameni de cultură români

Clasa a XII a

Unități de conținut

I. Trăirea învățaturii creștine

1. Rolul tinerilor în apărarea vieții (combaterea violenței, a suicidului, a eutanasiei și a degradării demnității umane)

IV. Spiritualitate și viață creștină

1. Asceza creștină (post, rugăciune, milostenie)

2. Rolul dialogului ecumenic și interreligios

VI. Ortodoxie și cultură națională

1. Oameni de cultură români - promotori ai credinței creștine (Nicolae Iorga, Nichifor Crainic, Vasile Voiculescu, Nicolae Steinhardt, Petre Țuțea, Dumitru Stăniloae, Mircea Eliade, Constantin Brâncuși etc.)

Tabelul 1.3.6

Proceduri de *operaționalizare* - Modelul lui Robert F. Mager:

Obiectivul-cadru/Competența generală:

Formarea virtuților creștine și consolidarea deprinderilor de comportament moral-religios

Obiectivul de referință/Competența specifică:

Integrarea valorilor și a cunoștințelor religioase în structura propriilor atitudini și comportamente

Clasa	Obiectivul cadru/ Competența generală	Comportamentul final exprimat prin verb la modul conjunctiv	Condițiile de realizare: -materiale (ce fel de materi- ale didactice sunt necesare pentru a exprima comporta- mental cerut) -psihologice (ce cunoștințe, capacități anterioare sunt necesare)	Performanța cantita- tivă	Performanța calitativă
I	Obiectivul de referință/ Competența specifică 4.2 să recunoască în faptele sfinților, modele de comportament creștin	Elevii trebuie să identifice,	să din povestirea vieții Sfântului Ierarh Nicolae,	două fapte bune săvârșite de acesta	de ce îl iubesc copiii pe Sfântul Nicolae
II	4.2 să-și formeze deprinderea de a se ruga	Elevii trebuie să urmeze	exemplul (pilda) Maicii Domnului, care se ruga tot timpul lui Dumnezeu,		și de aceea Acesta a ajutat-o
III	4.3 să precizeze căi personale de urmat pentru a-și însuși unele virtuți ale sfinților	Elevii trebuie să explice	de ce postul ținut de Sfântul Dumitru și faptele bune ale Sfintei Filofeia		au fost plăcute lui Dumnezeu
IV	4.2 să cunoască binele și răul și să promoveze binele conform poruncilor divine date de Dumnezeu	Elevii trebuie să exprime în cuvinte proprii,	atunci când Sfinții Apostoli Petru și Pavel au fost întrebați despre Iisus Hristos,		ce le-au răspuns celor care îi judecau
V	4.2 să evidențieze care sunt datoriile unui creștin față semenii de acasă și față de semenii din biserică, școală, societate, față de natură	Elevii trebuie să interpreteze,	pornind de la exemplul Samarineanului milostiv,		cum să aibă grijă de cei din familia lor, de colegii de școală, de natura înconjurătoare
VI	4.2 să recunoască importanța modelelor spirituale din Istoria Bisericii în formarea caracterului moral-religios	Elevii trebuie să numească,	cunoscând istorisirea vieții Sfântului Ioan Botezătorul,	O Persoană contemporană lui, Căreia acesta îi datora un respect deosebit	

VII	4.2 să argumenteze importanța participării active la viața comunității creștine	Elevii trebuie să decidă,	cunoscând virtuțile prezentate în cele nouă Fericiți,	trei calități pe care să le aibă un cetățean care își ajută semenii	felul în care putem să reacționăm atunci când oamenii ne greșesc
VIII	1.2 să analizeze implicațiile libertății în sens creștin asupra vieții individuale și sociale	Elevii trebuie să identifice,	pornind de la comportamentul lui Iov,		comportamente care să le dea posibilitatea unei conviețuiri sociale corecte
IX	3.2 analiza datorilor creștinului și a specificului acestora în contextul societății actuale	Elevii trebuie să definească,	referitor la datoriiile creștinului față de sine, semenii și Dumnezeu,		profilul moral al unui cetățean al lumii contemporane
X	3.2. argumentarea importanței aplicării învățăturilor moralei creștine în contextual social complex, complicat și paradoxal a lumii contemporane	Elevii trebuie să arate,	luând în considerare diversitatea de convingeri religioase,		
XI	3.2. analiza responsabilităților și a modului de implicare a tânărului creștin în familie și în societatea contemporană	Elevii trebuie să definească,	având în vedere principiile morale creștine,		modalități de acțiune pentru ca oamenii să interrelaționeze mai corect în societate
XII	3.2. asumarea unui comportament responsabil și altruist în relațiile cu apropiații	Elevii trebuie să caracterizeze,	în spirit interconfesional,		cum trebuie gestionată relația cu cei de altă credință

1.3.2.6. Manualele școlare, curriculum suport

Concretizarea programelor școlare prin acțiunea de operaționalizare a obiectivelor generale și specifice s-a făcut la disciplina religie prin manuale adresate ciclului primar (unde se întâlnesc și auxiliare curriculare) și liceal (pentru care au fost alcătuite cele mai multe variante alternative).

Ele au fost realizate mai degrabă nu din perspectiva elevului, atât timp cât sunt voci critice în spațiul public ce vorbesc despre manuale confesionale, calchiate după cele din învățământul teologic preuniversitar.

Pentru congruență, în continuare sunt de prezentate două studii care adună opinii publice referitoare la predarea disciplinei religie în școlile învățământului public din România:

Monitorizarea și evaluarea situației actuale a educației religioase în școlile de stat din România s-a realizat de către Liga Pro Europa în cadrul proiectului „Promovarea interesului superior al copilului în educația religioasă. Monitorizarea educației religioase în școlile publice din România” (coordonator Smaranda Enache) prin evaluarea opiniei elevilor și cadrelor didactice referitoare la statutul disciplinei religie-ambiguități și confuzii, statutul cadrelor didactice care predau religia, afectat de predarea după model confesional, programa școlară, care nu se concentrează pe probleme de etică și istorie culturală, așa cum prevede Protocolul încheiat între Ministerul Educației și Științei și Secretariatul de Stat pentru Culte, conținutul manualelor, confesional, de învățătură bisericească, cu mesaje între pozitiv, intolerant și violent, cu inserarea unui ritualism religios excesiv, cu prezentarea creaționismului fără menționarea evoluționismului, ritualuri, evenimente și simboluri religioase în școli care nu respectă diversitatea religioasă a elevilor, analiza raportului dintre legislația din domeniul educației și prevederile legislative ale Constituției, legi subsecvente (drepturile copilului-intresul superior al copilului, egalitate de șanse, principiul nondiscriminării, legea cultelor, laicitatea învățământului public) (L. Andreescu, L. Ardelean, R. Cernea, S. Enache (coord.), 2007).

O mențiune interesantă pentru prezentul studiu este cea făcută în urma cercetării amintite asupra evaluării cunoștințelor de religie (idem, p. 71): modelele de evaluare a cunoștințelor de religie sunt redactate de CNCEIP (www.edu.ro) și „relevă că evaluarea elevilor, chiar și în clasele

mici, se face pe bază de teste criteriale scrise, de o dificultate surprinzător de avansată, cu recomandări de memorare în detaliu a cunoștințelor din manualele de religie”(ibidem).

Cercetarea „Religie și comportament religios” a fost realizată de o echipă de sociologi compusă din Raluca Popescu, Mirel Paladă și Claudiu Tufiș, sub coordonarea lui Ovidiu Voicu, manager de programe, în cadrul programului Studii Electorale Românești al Fundației Soros și a urmărit *felul în care românii înțeleg cum să se predea religia în școlile publice.*

Respondenții pot fi împărțiți în trei grupuri: „conservatorii” - care preferă predarea religiei ca materie obligatorie, de către preoți (personal clerical, deservent de cult), iar fiecărui elev să i se predea dogma propriei confesiuni; „progresiștii” - care preferă religia ca istorie a religiilor, o materie opțională, predată de către persoane specializate; iar „indecși” care tind să răspundă „nu știu” sau au refuzat să răspundă.

Doar 9% dintre respondenți sunt „puternic progresiști”, în timp ce 16% sunt „puternic conservatori”.

Pentru trei sferturi din populația României discuția cu privire la ce, cum și de către cine să fie predate disciplina religie rămâne încă deschisă, incluzând aici 27% dintre respondenți ca fiind „mai degrabă conservatori”, 22% „indecși” și 27% „mai degrabă progresiști”.

Din ce în ce mai puțini români sunt de acord cu obligativitatea predării religiei în școlile publice. Aceleași date relevă că 50% dintre români sunt de părere că religia trebuie să fie o materie obligatorie, față de 40% care cred că ar trebui să fie opțională; 52% dintre respondenți spun că elevii să participe la cursuri care prezintă doar religia lor și doar 32% preferă cursurile la care sunt prezentate mai multe religii.

În fine, cei mai mulți dintre români ar prefera ca religia să fie predată de profesori specializați în istoria religiilor, 46%, față de 38% care cred că religia ar trebui să fie predată de preoți.

La nivel național, în ultimii cinci ani numărul celor ce sunt de acord cu religia obligatorie în învățământul public a scăzut de la 71% în anul 2006 la 50% în anul 2011. În același timp, ponderea celor ce nu sunt de acord cu obligativitatea religiei s-a dublat, de la 22% la 40% în același interval de timp. (Fundația Soros România, www.soros.ro, ecoman@soros.ro)

Sunt păreri argumentate de realități educaționale și sociale.

Tot pentru onestitate vom cita părerea unui debater care, la dezbateră cu argumente pro și contra „sunt manualele actuale de religie și obligativitatea acestei materii un instrument de îndoctrinare care amenință laicitatea statului sau o urmare firească a unor statistici referitoare la apartenența religioasă a românilor?” a argumentat că: „predarea religiei în școli nu are de ce să pună în pericol laicitatea statului, deoarece ea nu reprezintă altceva decât expresia voinței majorității la nivel instituțional, iar nu o violare a dreptului minorității de a alege o convingere proprie. Să nu facem greșeala ca, de frica repetării unui trecut al opresiunii minorităților, să construim un viitor al terorizării majorității!” (Georgiana Constantin, Religia în școli înseamnă voința majorității).

Iar, așa cum scria Zig Ziglar, „o mare spaimă va pierde întotdeauna în fața unei mari credințe.”

Lipsa manualelor de religie pentru ciclul gimnazial poate să fie o dovadă a inconsistenței de rol a factorilor interesați și responsabili de educația religioasă în școlile publice.

În fine, cei mai mulți dintre români ar prefera ca religia să fie predată de profesori specializați în istoria religiilor, 46%, față de 38% care cred că religia ar trebui să fie predată de preoți.

La nivel național, în ultimii cinci ani numărul celor ce sunt de acord cu religia obligatorie în învățământul public a scăzut de la 71% în anul 2006 la 50% în anul 2011. În același timp, ponderea celor ce nu sunt de acord cu obligativitatea religiei s-a dublat, de la 22% la 40% în același interval de timp. (Fundăția Soros România, www.soros.ro, ecoman@soros.ro)

Sunt păreri argumentate de realități educaționale și sociale.

Tot pentru onestitate vom cita părerea unui debater care, la dezbateră cu argumente pro și contra „sunt manualele actuale de religie și obligativitatea acestei materii un instrument de îndoctrinare care amenință laicitatea statului sau o urmare firească a unor statistici referitoare la apartenența religioasă a românilor?” a argumentat că: „predarea religiei în școli nu are de ce să pună în pericol laicitatea statului, deoarece ea nu reprezintă altceva decât expresia voinței majorității la nivel instituțional, iar nu o violare a dreptului minorității de a alege o convingere proprie. Să nu

facem greșeala ca, de frica repetării unui trecut al opresiunii minorităților, să construim un viitor al terorizării majorității!” (Georgiana Constantin, *Religia în școli înseamnă voința majorității*).

Iar, așa cum scria Zig Ziglar, „o mare spaimă va pierde întotdeauna în fața unei mari credințe.”

Lipsa manualelor de religie pentru ciclul gimnazial poate să fie o dovadă a inconsistenței de rol a factorilor interesați și responsabili de educația religioasă în școlile publice.

În fine, cei mai mulți dintre români ar prefera ca religia să fie predată de profesori specializați în istoria religiilor, 46%, față de 38% care cred că religia ar trebui să fie predată de preoți.

La nivel național, în ultimii cinci ani numărul celor ce sunt de acord cu religia obligatorie în învățământul public a scăzut de la 71% în anul 2006 la 50% în anul 2011. În același timp, ponderea celor ce nu sunt de acord cu obligativitatea religiei s-a dublat, de la 22% la 40% în același interval de timp. (Fundăția Soros România, www.soros.ro, ecoman@soros.ro)

Sunt păreri argumentate de realități educaționale și sociale.

Tot pentru onestitate vom cita părerea unui debater care, la dezbateră cu argumente pro și contra „sunt manualele actuale de religie și obligativitatea acestei materii un instrument de îndoctrinare care amenință laicătatea statului sau o urmare firească a unor statistici referitoare la apartenența religioasă a românilor?” a argumentat că: „predarea religiei în școli nu are de ce să pună în pericol laicătatea statului, deoarece ea nu reprezintă altceva decât expresia voinței majorității la nivel instituțional, iar nu o violare a dreptului minorității de a alege o convingere proprie. Să nu facem greșeala ca, de frica repetării unui trecut al opresiunii minorităților, să construim un viitor al terorizării majorității!” (Georgiana Constantin, *Religia în școli înseamnă voința majorității*).

Iar, așa cum scria Zig Ziglar, „o mare spaimă va pierde întotdeauna în fața unei mari credințe.”

Lipsa manualelor de religie pentru ciclul gimnazial poate să fie o dovadă a inconsistenței de rol a factorilor interesați și responsabili de educația religioasă în școlile publice.

Se manifestă și exigențe pedagogice în alcătuirea manualelor

existente, ca de altfel pentru folosirea și integrarea mijloacelor de învățământ în activitatea didactică. Acestea, dincolo de volumul informațional (structurat psihopedagogic, interdisciplinar, interconfesional, de bună calitate, accesibil, relevant, convingător, estetic prezentat), comunică atitudini și convingeri, ajută la crearea unui context formativ, educativ.

În manualele de educație religioasă se utilizează materiale iconice, care explică, prin intermediul cărora se demonstrează, mijloace ideative-concepte, raționamente, învățături de credință, care, prin transferuri cognitive fac posibile colaborările interdisciplinare, modele experimentale, de organizare a experiențelor (situații de viață, trăiri asociate diverselor momente din viața elevilor).

Vectorul formal al educației religioase este profesorul de la catedră. Absolvent al studiilor teologice, cu pregătire psihopedagogică, acesta este cel de care depinde în mare parte structurarea, abordarea, traducerea conținuturilor teologice, a finalităților de natură axiologică, urmărite prin studiul disciplinei religie, definite pentru toate ciclurile de învățământ.

Stilul educațional al profesorului de religie trebuie să fie nondirectiv (să încurajeze elevii în diverse contexte afective, atitudinale sau acționale: să interpreteze, să explice, să discute, să se implice, să comunice, să fie reflexiv, să își imagineze, să împărtășească - gânduri, stări, convingeri).

Profesorul de religie trebuie să fie „determinant al relațiilor interpersonale” din clasa de elevi (V. Mih, 2004), să construiască relații interpersonale pozitive cu aceștia.

Între atitudinile esențiale ale profesorului de religie considerate importante în facilitarea educației religioase, Carl Rogers vede înțelegerea empatică - înțelegerea punctului de vedere al elevului, a modului în care percepe, simte și gândește acesta realitatea, congruența - să fie el însuși, onest în privința propriilor convingeri și să acționeze conform lor, acceptarea - să respecte puncte de vedere ale elevilor, să le întărească.

O competență importantă a profesorului de educație religioasă trebuie să fie comunicarea, așa cum trebuie să fie evitată eroarea de atribuire: atunci când profesorul de religie face critici, el descrie comportamentul, nu personalitatea sau tipul de caracter al elevului, ceea ce este recomandat să facă elevul, fără a pedepsi (evitarea criticii și etichetării, focalizarea

conversației asupra comportamentului și nu asupra persoanei - B. Ginott: „Nu atribuiți judecăți de valoare caracterului și personalității elevului deoarece acest lucru poate fi umilitor!”, apud V. Mih).

William Arthur Ward spunea: „Un profesor mediocru este cel care doar predă. Un profesor bun este cel care explică. Un profesor remarcabil demonstrează. Însă profesorul cu adevărat excepțional este cel care te inspiră” (Fountains of Faith).

1.3.2.7. Curriculum și evaluare în educația religioasă

Prin cadrul formal, structurat al curriculum-ului disciplinei religie se transmit conținuturi a căror finalitate este cunoașterea, înțelegerea, aplicarea, conștientizarea mesajelor, organizarea unui sistem de valori, deprinderi eficiente, atitudini.

Considerăm că ceea ce inițiază și menține procesul educației religioase se găsește în afara curriculum-ului formal, oficial, structurat intenționat. Dincolo de curriculum-ul predat, operaționalizat, susținut de cel suport, realizat și evaluat (testat) (apud A. Stoica, 2001), se întâlnește curriculum-ul neintenționat, care se referă la ceea ce elevii învață prin implicarea în alte activități cu specific religios, în manieră implicită și neprogramată (familia, Cultul, Școala de duminică).

Acest tip de curriculum religios este oferit de un mediu curricular exterior școlii, un ansamblu-sistem de „coordonate socio-temporale, materiale și ideologice” din care, alături de sistemul religios mai fac parte „sistemul moral, sistemul tehnologic, sistemul cunoașterii științifice, sistemul de comunicare, sistemul economic, sistemul social”.

În educația religioasă, poate mai mult decât în orice alt tip de educație pentru valori, curriculum-ul neintenționat, implicit, are o pondere însemnată pentru că, dată fiind predispoziția omului spre religiozitate (nu neapărat în sens teologic), sentimentul religios însoțește elevul de acasă. Semnul crucii, rugăciunea de seară, orice atitudine sau obicei cu caracter religios vin învățate neintenționat, în sens pedagogic, din familie. Se ajunge, în timpul orelor de religie, ca anumite cunoștințe sau comportamente religioase ale elevilor să se valideze, iar altele să capete forma conștientă a achizițiilor, deoarece erau cunoscute din contexte de învățare altele decât cele din orele de religie. Putem spune că educația religioasă se continuă

structurat în școală!

Această realitate educațională face cu atât mai interesantă evaluarea cunoștințelor dobândite în educația religioasă, cu cât abordările convenționale ale evaluării la religie urmăresc doar verificarea, măsurarea, cuantificarea (notarea). Așa încât vorbim nu numai despre cum evaluăm, ci și despre ce evaluăm în educația religioasă.

La fel de interesantă este și asocierea curriculum - evaluare în educația religioasă: pornind de la realitatea că elevul vine la începutul școlarității cu un bagaj de cunoștințe și cu atitudini religioase (aproape formate) din mediul extern școlii și că evaluarea presupune verificarea a ceea ce se predă, se impune o schimbare atât a proiectării curriculare, cât și a evaluării în educația religioasă.

Sugestia noastră se îndreaptă spre urmărirea nivelurilor (stadiilor) de dezvoltare și înțelegere ale copiilor în parcursul școlar și corelarea acestora cu niveluri de competențe care să fie atinse pentru evaluare. Este o abordare psihopedagogică ce va analiza procesul prin care se realizează învățarea în educația religioasă.

Prezentarea anterioară se dorește o expunere de argumente în favoarea denumirii și conținutului disciplinei Educație religioasă.

Curricular, disciplina de învățământ religie este afectată de critici legate de inconsistențe de conținut, operaționalizare, transmitere.

Abordată ca disciplină de învățământ, parte a trunchiului comun, religia are nevoie de o regândire a demersului didactic.

Privirea generală și analiza pe componente a ceea ce urmărește religia ca disciplină școlară, cel puțin sub aspectul denumirii - s-a văzut că și sub aspectul componentelor fundamentale ca proces de învățământ, o face vulnerabilă prin aceea că „recursul sistematic la considerații generale este cel mai frecvent alibi al pasivității” (M. Roco, 2001, p. 162). Iar disciplina de învățământ religie are dezavantajul responsabilității sistemului.

De aceea, regândirea demersului didactic prin întoarcerea la esențial, la responsabilitatea individuală a unei educații autentic religioase îi pot permite individului (oriunde ar fi el) să-și exercite pe deplin liberul arbitru (ibidem).

Inerentele imperfecțiuni și inconsistențe sunt firești în societatea

educațională românească a momentului. Celor care critică neconstructiv, care neagă și uită toate strădaniile pedagogice ale multora timp de peste două decenii, am putea să le propunem o nouă abordare curriculară a disciplinei de învățământ educație religioasă, cu o denumire reprezentativă pentru obiectul său specific de studiu, concordantă cu preocupările legate de noul cadru de referință alcătuit din perspectiva beneficiarilor, și care să reușească atingerea finalităților educaționale ale demersului didactic ce are în centru „legătura omului cu Dumnezeu”.

Capitolul al IV-lea

Calificative, note, niveluri de performanță la disciplina educație religioasă

1.4.1. Evaluarea în educația religioasă din perspectiva idealului educațional, a finalităților educației și a dezvoltării psiho-comportamentale (antropologic, acțional, stadial)

1.4.1.1. *Perspectiva finalităților*

Din perspectiva idealului declarat, educația urmărește formarea unei „personalități integral-vocaționale și creatoare, capabilă să exercite și să inițieze roluri sociale în concordanță cu propriile aspirații” (I. Nicola, 1996, p.17), implicând două laturi complementare, una *antropologică (ca persoană)* și cealaltă *acțională (manifestă)*.

Prima se referă la desăvârșirea (interioară a) personalității, la dezvoltarea sa prin asimilarea valorilor culturale fundamentale și stimularea pe această bază a calităților general-umane (competențe, aptitudini, atitudini, interese, motivații etc.). Este latura care facilitează conturarea individualității umane și contribuie la accentuarea „personalizării” sale. Evaluarea urmărește transformarea, devenirea, creșterea.

Cealaltă latură vizează implicarea și exercitarea unei profesii în mod creator și cu un randament sporit (autonomie și responsabilitate, interacțiune socială, dezvoltare personală și profesională). Evaluarea asigură certificarea, confirmarea, atingerea standardelor.

Dacă referențialul este dat de obiectivarea orientărilor valorice ale educației (finalitățile educației), evaluarea capătă valențele necesare

finalităților de tip proiect (scopurile pedagogice, obiectivele generale ale sistemului de învățământ) sau ale finalităților de tip produs (obiectivele specifice procesului de învățământ, obiectivele operaționale).

Supraordonând cele menționate anterior, putem afirma că latura antropologică a educației are o finalitate de tip proiect, iar evaluarea din această perspectivă trebuie să țină cont de realitatea ființei umane, de procesul în care se află în dezvoltarea sa psiho-somatică și comportamentală.

1.4.1.2. *Perspectiva stadială*

Procesul de dezvoltare, în general, este un proces complex, de trecere de la inferior la superior, de la simplu la complex, de la vechi la nou, printr-o succesiune de etape, de *stadii*, fiecare etapă având, dincolo de acumulări cantitative, un specific calitativ propriu. „Dezvoltarea are caracter ascendent, asemănător unei spirale, cu stagnări și reveniri aparente, cu reînnoiri continue” (V. B. Mih, Curs de psihologie educațională, psihologie generală și psihologia personalității).

Dezvoltarea psihică, considerată paradigmă a celei psihopedagogice, este rezultatul interacțiunii factorilor de influență externi și interni („modelele interacționale, fie de tip diadic - ereditate/mediu, fie triadic - ereditate/mediu/educație, fie de tip paralelogram - ereditate/mediu/educație/Eu”, I. Neacșu, 2010, p.66).

Influențele externe se referă la totalitatea interacțiunilor ce se exercită din exterior asupra formării și dezvoltării personalității umane (mediul-tipuri de mediu și educația).

Factorii interni sunt constituiți din totalitatea condițiilor care mijlocesc și favorizează dezvoltarea lăuntrică, condiții care pot fi de natură biologică, ereditară și psihosocială. Toate aceste influențe exercitate asupra personalității umane pot fi grupate prin raportare la trei noțiuni de bază: *ereditatea, mediul, educația*. (V. B. Mih)

Zestrea ereditară constituie o premisă necesară pentru dezvoltarea psihică. Ea produce aptitudinile și atitudinile, capacitățile și interesele, caracterul și concepția despre lume a individului prin *mijlocirea* mediului și a modalităților de organizare a activității celui care se dezvoltă (educabilitate).

Predispozițiile native au un *caracter polivalent*, ceea ce înseamnă că pe același fond ereditar se pot realiza, *sub influența* factorilor de mediu și

educație, profiluri și însușiri psihice diferite.

Sunt două premise alăturate de psihopedagogul menționat care pot ajuta la înțelegerea realității *predispozițiilor și potențialităților religioase*: omul se naște cu înclinația spre spiritual, transcendent și, prin cercetarea lăuntrică oferită de educație, prin disciplinarea realizată de contextul pedagogic, ajunge să își lămurească relația cu divinitatea și locul Acesteia în axiologia sa, să își definească această relație.

Ca o concluzie, în ceea ce privește ereditatea ca factor al dezvoltării psihice umane, principalele rezultate ale cercetărilor genetice, cu relevanță pentru sfera fenomenului educațional, ar putea fi sintetizate astfel: pe cale genetică sunt transmise un complex de predispoziții sau potențialități și nu trăsăturile antecesorilor; educația religioasă este constituită din împrumuturi, în sensul de transfer, și însușiri ale valorilor și atitudinilor părinților, familiei; determinațiile ereditare se pot exprima la diferite momente de vârstă sau pot rămâne în stare latentă pe tot parcursul vieții individului, în absența unor factori declanșatori, activizatori; unele aspecte ale vieții psihice sunt puternic determinate ereditar (temperament, aptitudini, emotivitate), iar altele mai puțin (caracter, voință, atitudini); valorile și atitudinile religioase sunt constante, manifestările lor pot deveni mai puternice (manifeste).

Mediul, ca factor al dezvoltării psihice, este și mai profund implicat în devenirea psihică umană, oferind materialul de construcție.

În sens larg, mediul cuprinde ansamblul elementelor naturale, sociale, culturale ce ne înconjoară și cu care omul este în interacțiune permanentă, pe tot parcursul vieții sale. Factorii de mediu acționează în anumite contexte sau cadre sociale - grupurile familiale, de joc, de învățatură - care constituie și ele tot atâtea medii.

Dintre aceștia și după măsura și modul de interacțiune, planul factorilor de ordin social (proximal sau distal) este, alături de educație, foarte important în dezvoltarea psihică a omului (familia, grupul de prieteni, contextul cultural al existenței persoanei și sistemul relațiilor sociale în general).

În ceea ce privește educația religioasă, accentul se pune nu pe simpla prezență sau absență a factorilor de mediu („etosul” familiei, tradițiile și

obiceiurile religioase, „credințele” transmise), ci pe măsura și modul de interacțiune al elevului cu aceștia.

Din perspectiva contextului cultural și social în care există persoana, devenirea umană este privită din două direcții: una aparține behaviorismului, care susține ideea că dezvoltarea omului este în cea mai mare măsură un rezultat al influenței mediului („comportamentul, singurul care poate fi perceput și supus măsurării, (...) să se formuleze legi ale comportamentului pentru a putea întemeia acțiunea omului”, John B. Watson, *Psychology as the Behaviorist Views It*, 1913), cea de-a doua este nativismul, ai cărui susținători considerau că dezvoltarea urmează, în principal, acțiunii genelor și cromozomilor („mai multe aspecte ale comportamentului uman, cum ar fi generozitate și temperament, erau ereditare (...) un model de comportament este pur și simplu un răspuns definit al sistemelor neuro-motorii la o anumită situație (...) modelele de comportament nu sunt capricios sau accidental produse. Ele sunt autentice produse finale ale unui proces de dezvoltare totală care funcționează cu o succesiune ordonată”, A. Gessel, *Infant and Child in the Culture of Today*, 1943).

Deși Schopenhauer susținea că educația este neputincioasă în fața calităților moștenite ale omului, care apasă asupra lui ca un destin implacabil în decursul întregii vieți (scepticismul pedagogic al lui Kant sau caracterul fatal al educației susținut de Schopenhauer), ereditatea și mediul, într-o interacțiune și unitate perfectă, promovează neconținut dezvoltarea omului, dar nu la modul spontan, ci într-o structură cu funcție nouă, conștientă, un factor nou în formarea omului, *educația*.

Fără a nega importanța factorilor ereditari și de mediu, se poate afirma că „*educația*, care include un sistem complex de acțiuni și influențe de natură formativă și informativă, adaptate la particularitățile de vârstă și individuale ale celui care învață, *are un rol major în dezvoltarea psihică și în formarea personalității umane*”.

Abordând educația din perspectiva sa antropologică, cea care dezvoltă persoana până la capacitatea de a „exercita și iniția roluri sociale în concordanță cu propriile aspirații”, considerăm că trebuie introdusă în analiză o altă variabilă: libertatea (ca stare de a gândi, a spune, a face) (independența) față de condiționare - liberul arbitru.

Prin liberul arbitru se înțelege că avem libertatea de a face ceva conform propriei noastre voințe. În mintea noastră comportamentele sunt determinate de intențiile noastre, de scopurile noastre. Aceasta este teza clasică.

Daniel David (TEDx Talks Cluj, www.youtube.com) încearcă o antiteză conform căreia liberul arbitru e o iluzie construită de mintea umană. Și argumentează că mintea umană e ca un magician care construiește realitatea în baza interacțiunii dintre analizatorii din minte și realitate (dă exemplul răsăritului și apusului soarelui care sunt percepute ca acțiuni provenind din alte realități decât mișcarea pământului). Altfel spus, mintea generează senzuri și semnificații.

Tot mintea este cea care creează iluzia cauzalității: legătura dintre emoții și evenimentele de viață. În opinia sa, nu evenimentele de viață crează emoțiile, ci felul în care interpretăm evenimentele.

În acest context, sunt amintite modelele mintale învățate și care funcționează inconștient (nu în sens freudian, ci inconștient științific cognitiv). Din exemplul copilului de trei-patru ani care vorbește limba comunității în care s-a născut, fiind conștient de producțiile sale lingvistice, dar care nu conștientizează regulile (pe acestea, fonologice, semantice, sintactice ori pragmatice, le va studia și învăța structurat în perioada școlarității), putem să înțelegem cum elevul parcurge nivelurile de cunoștințe în educația religioasă: de la simboluri la reguli, norme, cutume, ritualuri, valori.

Putem înțelege și că, pentru a produce comportamente, omul are nevoie de modele mintale („elevului arată-i-le pe cele pe care vrei să le evite, oferă-i-le pe cele pe care dorești să le învețe” - de unde ideile de pedeapsă și recompensă).

Trebuie să facem distincție, în planul cunoașterii, între cunoaștere științifică (care presupune inteligență, creativitate, toleranță la frustrare și dedicație, conform lui D. David, TEDx Talks Cluj) și pseudo-știință, non-știință, cunoaștere de simț comun.

Sunt riscuri la care, informal, în contextul educației religioase, elevii sunt expuși cel mai devreme și mai repede (temporal discutând) în raport cu curriculum-ul formal din școală.

Simțul comun este bun când vorbim despre morală: interiorizată, morală, ca reflecție asupra comportamentelor prin prisma unor valori, generează caracterul uman, iar prin comportamente interrelaționăm cu ceilalți.

De aceea este important ca omul să aibă o grilă de valori (pe care să o conștientizeze), aceste valori să corespundă unui model cultural și să fie manifeste într-un comportament.

Cunoașterea, morală, valorile, comportamentele țin de potențialul uman, iar idealul uman, în planul imanent al creatului, este să trăiești la nivelul maxim al potențialului pe care îl ai.

Este dovedit că nu avem toți oamenii același potențial, mai degrabă, că nu-l trăim la aceeași intensitate (darurile sunt împărțite!). De aceea, competențele native ale fiecăruia sunt diferit repartizate ca pondere în zestrea genetică, așa cum menționa în cartea sa Daniel Goleman (Inteligența emoțională, ediția a III-a, 2008). Și astfel putem să înțelegem diferența dintre inteligențele personale (individuale) și cele prosoziale care definesc diferențele de manifestare, abilitățile, abordările și incidențele oamenilor.

1.4.2. Evaluarea în educația religioasă din perspectivă taxonomică (cognitiv, afectiv)

1.4.2.1. Morfologia Cognitivă

Latura acțională, manifestă a educației conduce spre o evaluare dată de finalitatea de tip produs (obiectivare, operaționalizare, atomizare).

Vorbind despre taxonomii/taxologii (clasificări, sistematizări și descrieri), structura arborescentă a obiectivelor educaționale (reprezentate *morfologic*, ca un inventar-Guilford sau *ierarhic*, după criteriul conținutului și al proceselor psihice), sunt remarcabile „încercările de integrare a diferitelor taxonomii, mai întâi în lăuntrul fiecărui domeniu, iar apoi în ansamblu” (De Landsheere, 1979, p. 198) și de dorit realizarea idealului de „taxonomie unică, polivalentă” (apud Mihai Stanciu, Curs de Pedagogie).

Benjamin Bloom a identificat trei domenii de învățare: Cognitiv: aptitudini mentale (cunoaștințe): să știi; Afectiv: „creștere” emoțională (atitudini): să vrei; Psihomotor: abilități manuale, fizice: să poți.

Pentru fiecare domeniu sunt identificate competențe care

marchează creșterea (incrementele), ordonată după un criteriu structural, al complexității crescânde (C. Cucuș, 2009, p. 240), pe nivelul respectiv.

Cea mai cunoscută detaliere este pentru *domeniul cognitiv*. B. S. Bloom (sub forma unor substantive) a identificat stadiile învățării, urmărind firul logic al gândirii. Astfel, înainte de orice trebuie să cunoști conceptul (să îl poți numi), apoi să îl înțelegi, să îl poți aplica, să poți analiza, să fii capabil să sintetizezi și în final să evaluezi.

Ulterior, în 2001, aceste competențe au fost revizuite de Lorin Anderson și David R. Krathwohl sub forma a cinci niveluri de învățare, formulate sub forma unor verbe (Amintire - Înțelegere - Aplicare - Analiză - Evaluare - Creare): Remembering (a ține minte) - a recunoaște, a lista, a descrie, a identifica, a numi, a localiza, a găsi; Understanding (a înțelege) - a interpreta, a sumariza, a parafraza, a clasifica, a compara, a explica, a exemplifica; Applying (a aplica) - a implementa, a folosi, a executa; Analysing (a analiza) - a compara, a organiza, a (de)construi, a atribui, a sublinia, a structura, a integra; Evaluating (a evalua) - a verifica, a emite ipoteze, a critica, a experimenta, a judeca, a detecta, a testa, a monitoriza; Creating (a crea) - a construi, a planifica, a produce, a inventa, a face.

Sunt discuții despre faptul că cele șase niveluri nu se pot aplica pe orice obiectiv de învățare, însă sunt un bun punct de plecare.

Astfel că, în setarea obiectivelor, pot fi folosite verbele de mai sus, mai ales că ajută în formularea de obiective parțiale (exemplu: până la sfârșitul clasei a IV a, pentru Obiectivul-cadru *Cunoașterea și iubirea lui Dumnezeu ca fundament al mântuirii și desăvârșirii omului*, elevii trebuie să: recunoască prezența lui Dumnezeu în împrejurările concrete ale vieții, să enumere și să descrie situații din care se poate deduce iubirea lui Dumnezeu față de lume, să descrie Sfânta Scriptură ca pe cea mai importantă carte a creștinilor și a lumii, să prezinte Sfânta Taină a Botezului ca poartă de intrare în creștinism - *Religie, cultul ortodox, clasele I-a IV a, aprobat prin Ordinul ministrului, Nr. 5229/01.09.2008*).

Domeniul psihomotor are importanța sa în procesul de modelare a personalității individului: condiție necesară de supraviețuire și de independență, permite o explorare a mediului înconjurător (proximal sau distal), menține sănătatea fizică și mintală, are un rol important în activitățile

sportive și artistice, iar comunicarea nonverbală constituie un instrument de socializare cu pondere.

Cea mai dezvoltată și mai riguroasă este cea a lui A. J. Harrow care se referă la mișcările reflexe, mișcările fundamentale de bază, aptitudinile perceptivă, calitățile fizice, mișcările de dexteritate (adaptative), comunicarea nonverbală.

1.4.2.2. Morfologia afectiv - emoțională

B. S. Bloom și colegii săi (David R. Krathwohl și Bertrand B. Masia) au identificat o *învățare de tip afectiv, care constă în dezvoltarea caracterului și a conștiinței*.

Dificultatea vine din faptul că aceste achiziții „nu permit detalieri în unități decompozabile, observabile direct și exprimabile, (...) neputând fi surprinse ușor dinamica și fenomenologia formării credinței religioase la o persoană” (C. Cucuș, 2009, p. 233), știut fiind faptul că obiectivele comportamentale constituie adevărate simboluri care ar trebui să pună în evidență anumite capacități dinamice (manifestate).

Taxonomia lui D. R. Krathwohl (pentru domeniul afectiv) adoptă drept criteriu de clasificare *interiorizarea*. În cadrul ei se disting cinci clase de obiective care marchează etape posibile în asimilarea și practicarea unei valori (De Landsheere, 1979): receptarea, reacția (elevul o caută, simte satisfacție în raport cu ea), valorizarea (elevul o prețuiește, o preferă), organizarea (elevul o conceptualizează, o sedimentează), caracterizarea (îl definește pe elev, îi exprimă personalitatea).

Cele cinci clase/niveluri ale domeniului afectiv după taxonomia lui D. R. Krathwohl (1964, pp. 159-160) sunt următoarele:

1. Receptivitatea

Obiectivele incluse în această clasă vizează simpla conștientizare a existenței unei valori de către elevi. O primă treaptă (conștientizarea) presupune acceptarea de către elev a faptului că o anumită atitudine, convingere, un sentiment prezintă valoare pentru alte persoane, deși pentru propria persoană, este posibil să nu aibă vreun ecou afectiv. O altă treaptă (dispoziția de receptare) este aceea care presupune tolerarea de către un elev a situațiilor în care întâlnește valoarea respectivă, fără ca să le evite în vreun fel, deși nu-i fac plăcere. O treaptă superioară (atenția selectivă) presupune

acceptarea contactului cu diferitele forme de manifestare ale unui anumit domeniu valoric.

2. Reacția

Cuprinde obiective educative care își propun să inducă elevilor „dorința de a răspunde”, de a-și exprima din proprie inițiativă acordul pentru o anumită valoare.

O primă treaptă este aceea în care individul ia hotărârea de a se iniția în vreun fel în domeniul valoric pus în discuție, deși deocamdată, personal, nu-i oferă satisfacție în întregime. Dorește însă să-l cunoască.

Ulterior, subiectul ajunge să trăiască sentimente de satisfacție de pe urma anumitor aspecte ale unui domeniu valoric, deși majoritatea celorlalte aspecte continuă să-i rămână indiferente.

O treaptă superioară este atunci când un anumit domeniu valoric produce satisfacție.

3. Valorizarea

Include acele obiective care își propun să-l ajute pe individ să devină participant activ la o activitate de atragere a altor persoane în practicarea unor valori.

O primă treaptă este aceea când el se limitează la a-și exprima față de alții preferința pentru o anumită valoare. Dorește ca alte persoane să știe că el preferă un anumit domeniu valoric. Ulterior el poate să încerce să-i convingă după standardele personale de apreciere. Acest proces de transformare a valorilor altor persoane în propriile valori este un proces de interiorizare. Ulterior el poate să încerce să-i convingă pe alții de satisfacțiile pe care le oferă acel domeniu valoric și să-i atragă la o activitate (activități) în acord cu valorile care-l caracterizează.

4. Organizarea

La acest nivel se urmărește inducerea trebuinței de a-și ordona într-un sistem valorile la care aderă, de a le ierarhiza, de a stabili dominantele în raport cu altele. Aceasta înseamnă studiu sistematic, încercare de aprofundare teoretică.

5. Caracterizarea

Include acele obiective care urmăresc să-l ajute pe individ să ajungă în stare să-și contureze și să exprime o viziune personală asupra unui anumit

univers valoric. În acest univers valoric, el poate să-și exprime aprecieri personale și pertinente, bazate pe o cunoaștere profundă.

În plus, se produce o restructurare a tuturor valorilor în care crede, astfel încât respectivul domeniu de valori dobândește o poziție dominantă și exprimă aspectele esențiale ale orientării individului ca personalitate. Este nivelul la care omul dorește, și este capabil, să se manifeste creator în interiorul unui anumit univers valoric.

O încercare de sinteză a taxonomiei lui Krathwohl (1970), cu domenii așezate ierarhic, unele complexe (nivelurile înalte), dar influențate de înțelegerea și stăpânirea celor inferioare:

1. Receptarea (prezența)
 - 1.1. Conștiința
 - 1.2. Voința de a recepta
 - 1.3. Atenția dirijată sau preferențială
2. Răspunsul
 - 2.1. Asentimentul
 - 2.2. Voința de a răspunde
 - 2.3. Satisfacția de a răspunde
3. Valorizarea
 - 3.1. Acceptarea unei valori
 - 3.2. Preferința pentru o valoare
 - 3.3. Angajarea
4. Organizarea
 - 4.1. Conceptualizarea unei valori
 - 4.2. Organizarea unui sistem de valori
5. Caracterizarea printr-o valoare sau un sistem de valori
 - 5.1. Dispoziție generalizată
 - 5.2. Caracterizarea (concepția despre lume)

(<http://www.scrigroup.com/didactica-pedagogie/Finalitățile-educăției-clasifi62486.php>)

Dificultățile de elaborare a taxonomiilor acestui domeniu sunt legate de imprecizii conceptuale (caracterul său abstract, general), de distincțiile dintre domeniile cognitiv și afectiv, de anumite frâne de ordin cultural (zona sentimentelor este considerată drept cea mai tainică a personalității),

de ignorarea achizițiilor în domeniul procesului de învățare afectivă, de insuficiența instrumentelor de măsură (conceptul de interiorizare nu este deloc operaționalizat, se recurge, de obicei, la probe indirecte).

Aprecierile pot fi făcute din perspectiva criteriului/principiului de clasificare: principiul interiorizării este folosit pentru a explica clasificarea legată de acest domeniu; s-a propus un paralelism între domeniile cognitive și afectiv; se cunosc și încercări de operaționalizare (N. Metfessel ș.a.).

Atitudinile și valorile religioase sunt cuprinse în *domeniul afectiv*, acela al „obiectivelor care pun în relief un sentiment, o emoție, o idee de acceptare sau refuz. Obiectivele afective variază de la simpla luare în considerație a fenomenelor de alegere, până la calitățile complexe, dar coerente, ale caracterului sau conștiinței. Trecerea în revistă a intereselor, a atitudinilor, a aprecierilor, a valorilor, a emoțiilor și a prejudecăților ne furnizează numeroase *obiective* de acest ordin” (B. Bloom, D. R. Krathwohl, 1970, p. 7).

În articolul său despre conceptul de obiectiv pedagogic în domeniul afectiv și utilitatea acestuia în învățarea limbii franceze la liceu (La notion d'objectif pédagogique dans le domaine affectif et son utilité dans l'enseignement du français au collégial, *Revue des sciences de l'éducation*, vol. 1, nr. 2-3, 1975, pp. 113-127), Jeanne-Marie Gingras, coroborând perspectiva lui B. Bloom cu cea a lui Gérald Weinstein și Mario D. Fantini (Toward Humanistic Education. A Curriculum of Affect, Praeger Publishers, New York, 1970, p. 10), afirma că, în realitatea concretă, *nu este vorba de o separare artificială a obiectivelor cognitive de cele afectiv-emoționale ale învățării, ele împletindu-se mereu unele cu altele.*

Cu toate acestea, formularea obiectivelor educaționale din domeniul afectiv permite unui profesor să se întrebe conștient și precis cu privire la reacțiile pe care vrea să le provoace elevilor cu privire la contextul de învățare pe care îl oferă. În același timp, îl ajută să găsească modalități de a încuraja urmărirea acestor obiective.

În opinia lui J. M. Gingras, fiecare dintre cele cinci niveluri ale taxonomiei obiectivelor pedagogice din domeniul afectiv-emoțional identificate de B. Bloom și colaboratorii săi comportă nuanțe.

C. Cucuș, despre schema lui Bloom, face mențiunea că fiecare etapă

presupune subcategorii (C. Cucuș, op. cit., p. 233):

Primul nivel presupune *receptarea sau concentrarea* asupra valorii oferită de diverse fenomene sau stimuli (conștiința experienței poetice sau a substratului religios dintr-o icoană, fragment muzical ori alt stimul religios).

Al doilea nivel este cel al *răspunsului afectiv conștient*, activ și deliberat la un fenomen (asentimentul); în acest stadiu, elevul depășește simpla percepție, se angajează în activitatea propusă și simte (treptat) satisfacție în a face (dorința de răspuns și satisfacția răspunsului în plan emoțional-vibrarea).

Nivelul al treilea aduce *evaluarea, valorizarea* prilejuită de un fenomen sau comportament. Este momentul în care, interiorizând, elevul dă valoare personală la ceea ce a primit (acceptă valoarea, se angajează, își asumă să apere și să promoveze ceea ce devine pentru el o valoare integrată).

La al patrulea nivel, cel al *organizării, aranjării* valorilor interiorizate, pe măsură ce, de-a lungul învățării, valorile sunt acceptate și asumate, ele contribuie, prevalând asupra altora, la construirea sistemului de valori personal. La acest punct de discuție, se remarcă faptul că, pe măsură ce se ajunge la nivelurile superioare ale taxonomiei obiectivelor pedagogice din domeniul afectiv, elevul are conștiința clară a faptelor și un sistem de valori coerent, făcându-se din ce în ce mai mult apel la procese cognitive complexe de analiză, sinteză și evaluare. Domeniile cognitive și afective sunt astfel legate, încât acestea devin greu de separat (D. R. Krathwohl).

Cel din urmă nivel, cel al *caracterizării printr-o valoare sau un sistem (ansamblu) de valori*, este etapa în care elevul, integrând un număr de valori, acestea ajung să-l caracterizeze. Elevul ajunge la atitudini, comportamente și viziuni de viață atât de stabile, încât îi definesc viața (mod de a fi și filosofie de viață - dispoziție generalizată și filosofie existențială religioasă, apud J. M. Gingras, *Revue des sciences de l'éducation*, vol. 1, nr. 2-3, 1975, pp. 115-116 și C. Cucuș, 2009, pp. 233-234).

După taxonomia lui Louis D'Hainaut, considerată de pedagogia contemporană ca fiind mult mai completă, (L. D'Hainaut, 1981, pp.154 - 156), obiectivele afective sunt:

- a forma o convingere prin capacitatea de: a percepe socio-afectiv, a fi conștient de o situație socio-afectivă, a da o explicație propriului

comportament socio-afectiv, a generaliza o experiență socio-afectivă;

- a aplica o valoare/convingere socio-afectivă prin capacitatea de: a aplica pasiv valori și convingeri, a aplica potențial valori și convingeri, a aplica efectiv valori și convingeri;

- a combina și ierarhiza valori/convingeri socio-afective prin capacitatea de: a combina și a ierarhiza valori compatibile, a rezolva conflicte între valori incompatibile.

Pentru domeniul afectiv se au în vedere etapele implicate de *interiorizarea unei receptări* (recunoașterea spontană și însușirea unei reguli, norme sau atitudini de comportare, de raportare la frumos sau adevăr), *promovarea unei reacții adecvate* (comportarea, conformă cu o regulă, conștientizare și raționalizare, dispoziție afectivă), a unei aprecieri sau valorizări pozitive (să distingă în mod concret faptele bune de cele rele, frumosul de urât), *organizarea sistematică a diferitelor norme, atitudini și valori* într-un sistem mai cuprinzător pentru a ajunge în stadiul de expresie și caracterizare a propriei persoane în lumina normelor asimilate.

„Fenomenele (trăirile) afective se prezintă sub forma unui continuu, de o intensitate variabilă (vibrare, empatizare, transpunere și trăire în plan intern) din care cauză măsurarea și evaluarea lor este mai greu de înfăptuit. Nu întâmplător se apreciază că este domeniul cel mai puțin elucidat, că cercetările viitoare urmează să „limpezească” încetul cu încetul ceea ce pare încă un ghem încâlcit de probleme” (I. Nicola, 1996, la A. Guțu, Teză de doctorat, 2013, p. 50).

Aceste direcții de analiză nu sunt la fel de accesibile profesorului (privit ca practician): *gruparea sarcinilor pe categorii de competențe și asocierea acestora în conținutul instruirii* sunt relativ mai simplu de realizat, în vreme ce *in(ter)ferențele (derivarea, trecerea, deducerea, combinarea, suprapunerea) privind capacitățile psihice „latente”, mecanismele și procesele psihice implicate în generarea performanțelor* sunt, însă, mai dificil de obținut.

În acest punct al discuției poate aduce educația religioasă, ca disciplină de învățământ, prin promovarea unui demers de devenire și transformare lăuntrică specific, clarificări și poate oferi posibile exemple de bună practică:

În Tabelul 1.4.1 sunt prezentate nivelurile taxonomice după D. R. Krathwol, cu clasele (subcategorii, apud C. Cucuș) cuprinse și exemple de verbe de acțiune care să ajute la descrierea nivelurilor.

Tabelul 1.4.1

Taxonomia lui Krathwohl, niveluri inferioare/niveluri înalte
(după D. R. Krathwohl)

(Programele școlare au fost aprobate prin Ordinul Ministrului

Definirea nivelurilor	Clasele	Descriere	Exemple de verbe de acțiune care să descrie rezultatele învățării
Receptarea (prezența): - manifestarea unei atitudini tolerante; - acceptarea ideii că pot exista puncte de vedere diferite față de cel personal; - disponibilitatea de a asculta cu atenție ce spun alții;			a diferenția, a separa, a izola, a asculta (sunete, evenimente, intenții, exemple, răspunsuri, ritmuri, nuanțe), a participa la, a discerne
- simpla conștientizare a existenței unei valori; - individul este relativ pasiv în raport cu valoarea care urmează să fie interiorizată, în sensul că el o tolerează, o acceptă, dar nu manifestă inițiative de căutare a acelor situații în care ea se manifestă;	<i>Conștiința</i>	conștientizare	
	<i>Voința de a recepta</i>	tolerare	
	<i>Atenția dirijată sau preferențială</i>	atenție selectivă la stimuli concurenți	
Răspunsul (reacția): - exprimarea asentimentului cu privire la respectarea unor reguli, chiar dacă nu a fost de acord; - alt gen decât cel preferat; - acceptarea de responsabilități într-un domeniu nou;			a se conforma, a urma, a încredința, a aproba, a discuta, a practica, a aplauda (conduite, instrumente, opere dramatice, lucrări literare, cuvântări, piese), a participa, a se conforma, a juca, a discuta, a practica

Definirea nivelurilor	Clasele	Descriere	Exemple de verbe de acțiune care să descrie rezultatele învățării
<ul style="list-style-type: none"> - dorința de a răspunde; - inițiere în domeniu; - satisfacția oferită de un nou domeniu de activitate/cunoaștere/ creație; - aprofundarea unui fenomen din proprie inițiativă; 	<i>Asentimentul</i>	acordul, cel puțin parțial, cu acele comportamente care au la bază preferința pentru o anumită valoare	
	<i>Voința de a răspunde</i>	încercarea sentiment de satisfacție	
	<i>Satisfacția de a răspunde</i>	satisfacție, gust pentru o valoare	
<p>Valorizarea:</p> <ul style="list-style-type: none"> - exprimarea sentimentelor generate de o problemă controversată; - comunicarea preferinței personale; - încercarea de a-i convinge pe alții de satisfacțiile trăite; 			<ul style="list-style-type: none"> a-și spori competențe prin a renunța, a sista a subvenționa, a încuraja, a nega, a protesta, a dezbate, a argumenta (pretenții personale, inconsecvența, abdicări, manifestări neraționale), a susține, a ajuta, a convinge, a organiza, a dezbate, a prefera
<ul style="list-style-type: none"> - a demonstra un interes constant pentru o anumită activitate prin aprobarea unei atitudini de implicare și angajare; 	<i>Acceptarea unei valori</i>	participant activ și practicant, preferința pentru o anumită valoare sau un domeniu valoric, exprimată față de alții	
	<i>Preferința pentru o valoare</i>	interiorizare	
	<i>Angajarea</i>	activitate în acord cu valorile în care crede, persuasiune pentru acestea în fața altora	

Definirea nivelurilor	Clasele	Descriere	Exemple de verbe de acțiune care să descrie rezultatele învățării
Organizarea: - definirea caracteristicilor, direcțiilor de dezvoltare; - ordonarea propriului sistem de valori;			a discuta, a teoretiza, a abstrage, a armoniza, a organiza, a defini, a revizui, a schimba (parametri, standarde, scopuri, sinteze, criterii, comportamente, materiale eforturi), a rezuma, a formula, a selecta, a compara, a sistematiza, a decide, a defini
- studiul sistematic al domeniului valoric, conceptualizarea valorilor, ierarhizarea lor, structurarea propriului sistem de valori;	<i>Conceptualizarea unei valori</i>	dominante, stabile	
Caracterizarea printr-o valoare sau un sistem de valori: - aprecieri personale și pertinente, bazate pe o cunoaștere profundă;			a fi bine apreciat de cei egali cu tine pentru o acțiune sau o calitate oarecare
- viziune personală asupra unui sistem valoric;	<i>Dispoziție generalizată</i>	restructurarea tuturor valorilor în care crede, astfel încât respectivul domeniu de valori dobândește o poziție dominantă și exprimă aspectele esențiale ale orientării individului ca personalitate	
	<i>Caracterizarea (concepția despre lume)</i>	nivelul la care omul dorește și este capabil să se manifeste creator în interiorul unui anumit univers valoric	a necesita, a rezista, a rezolva, a revizui

Normativ, în temeiul documentelor curriculare existente pentru disciplina Religie, după taxonomia lui B. S. Bloom, domeniile cognitiv, afectiv, volitiv pot fi exprimate (operaționalizate) în obiective așa cum sunt prezentate Tabelul 1.4.2:

Tabelul 1.4.2

Taxonomia lui B. S. Bloom *din perspectiva Educației religioase* (exemple de obiective operaționale)

Verbe la infinitiv/obiective cognitive	Verbe la infinitiv/obiective afectiv-attitudinale	Verbe la infinitiv/obiective volitive
Cunoștințe a reactualiza, a recunoaște informații a completa (cunoștințele religioase cu cele dobândite la alte discipline de învățământ)	a aplica (reguli de comportament moral-creștin în contexte de viață familiare) a fi de acord cu (reguli de comportament moral-creștin în contexte de viață familiare) a compara (opinii și argumente diferite în discuții și dezbateri pe teme religioase)	a intenționa (Interesul pentru aprofundarea cunoștințelor religioase în vederea permanentei deveniri spirituale)
a aminti a defini (specificul propriei credințe, în raport cu alte credințe și convingeri) a distinge a dobândi (un comportament responsabil și altruist în relațiile cu aproapele) a identifica (sărbători și evenimente cu semnificații religioase, cu incidență asupra vieții familiei) a recunoaște (elemente de bază ale credinței religioase)		
Memorie a decodifica informații învățate, a interpreta informații		

<p>a alege (corect termenii religioși învățați în enunțuri simple orale și scrise)</p> <p>a argumenta (faptul că Dumnezeu este Creator și Proniator al lumii)</p> <p>a citi (evenimente biblice referitoare la creație, Iisus Hristos și Maica Domnului)</p> <p>a clasifica (formele de artă religioasă existente în Biserica Ortodoxă)</p> <p>a corela (informațiile despre religiile lumii antice cu datele referitoare la cultura și viața socială a lumii antice însușite la alte discipline)</p> <p>a deduce (o informație relevantă pentru o temă dată, pe paginile web recomandate de profesorul de religie)</p> <p>a demonstra (importanța întemeierii mitropoliilor și a Patriarhiei Române pentru păstrarea ființei și unității naționale)</p> <p>a detalia (comparația marilor religii ale lumii, pornind de la un set de criterii-caracteristici definitorii, arie de răspândire, doctrină, adepți, importanță în istoria omenirii, etc.)</p> <p>a determina</p> <p>a diferenția (elemente de diferențiere și comune între oameni)</p> <p>a enumera (evenimente biblice referitoare la creație, Iisus Hristos și Maica Domnului)</p> <p>a estima, a expune, a extinde</p> <p>a găsi, a ilustra</p> <p>a interpreta (rugăciunea ca o formă de manifestare a iubirii de Dumnezeu)</p> <p>a localiza, a nota, a preciza</p> <p>a pregăti, a prevedea</p> <p>a raporta, a reprezenta</p> <p>a schimba, a selecta</p> <p>a stabili, a traduce</p> <p>a transforma</p>		
--	--	--

Educației, Cercetării și Tineretului cu nr. 5229/01.09.2008 - clasele I-IV și Ordinul Ministrului Educației, Cercetării și Tineretului cu nr. 4698/07.07.2008 - clasele V-VIII)

Prezentarea anterioară a reliefat o altă limită a Curriculum-ului disciplinei religie: conținuturi cu proiecție spre cogniție (a se vedea celulele completate!) în detrimentul afectiv-atiudinalului și, în special, volitivului. Este, în același timp, o premisă pentru regândirea Curriculum-ului disciplinei religie și un temei pentru ceea ce cercetarea de față își propune: evaluarea apreciativă prin niveluri date de rezultatele învățării (cunoștințe, abilități, competențe).

1.4.2.3. Instrumente pentru evaluarea obiectivelor afective

Așadar, interesele, atitudinile, aprecierile, valorile și receptarea lor (conștientizare, dorința de a le accepta) stările emoționale, prejudecățile, predispozițiile, respectarea regulilor, gradul de acceptare sau respingere sunt *obiectivele din domeniul afectiv evaluate în educația religioasă*. Este interesant de găsit *instrumente pentru evaluarea acestor obiective*.

Au fost încercări de explicitare a „legii judecății comparative” (apud S. Moscovici). Sunt păreri care pun în corelație aceste obiective din domeniul afectiv cu ceea ce ar avea în comun predispozițiile, motivele, convingerile:

- atitudinile sunt predispoziții mentale de a face ceva care poate fi evaluat cu grad de acceptare mai mare sau mai mic,
- motivația este o rațiune sau un set de motive pentru a fi implicat, angajat într-un comportament,
- auto-controlul, a fi eficient, este convingerea că ești capabil să realizezi sau să obții ceva („ordonarea stimulilor conform unui continuum psihologic care are toate felurile de valori și de experiențe subiective” idem, 2007, p. 391).

Astfel, au fost propuse ca instrumente de evaluare în domeniul afectiv:

- pentru evidențierea diferitelor niveluri ale taxonomiei, de la receptare până la caracterizare, este folosită *reflecția scrisă* (de ce îmi place sau nu ceva),
- *scalarea* ajută la aprecierea calității printr-un număr atribuit,
- *diferențialele semantice* încearcă să evalueze reacția unui individ

la anumite cuvinte, idei sau concepte în termeni de rating pe scale bipolare definite cu adjective contrastante la fiecare capăt (bun/bine, puternic, repede _____ rău, slab, încet).

Adjectivele bipolare sunt un mijloc simplu, economic pentru obținerea de date cu privire la reacțiile oamenilor.

- *Scala Thurstone* măsoară cât de favorabil sau puțin favorabil (defavorabil) este cineva față de un subiect sau o problemă.

- *Scala Likert* corelează răspunsuri și însumează valori acordate cu privire la obiecte, atitudini sau stimuli („puternic de acord”, „sunt de acord”, „indecis”, „nu sunt de acord” sau „dezacord total”).

- *Listele de verificare (checklisting-ul)* sunt cele mai comune și, probabil, cel mai simplu instrument în domeniul afectiv. Acesta constă din elemente simple consemnate ca „absent” sau „prezent”. Se marchează acele atribute care sunt prezente și se lasă gol pentru cele care nu sunt.

- *Întrebările cumulative și analiza lor* pot da „o analiză ierarhică”:

1. Aveți un master în psihologie?

2. Aveți bacalaureatul?

3. Ați absolvit școala primară? Subiectul ce răspunde „Da” la prima întrebare trebuie să răspundă la fel la a doua și la a treia; cel care răspunde „Nu” la a doua, nu poate răspunde „Da” la prima și așa mai departe” (S. Laurens, S. Moscovici, 2007, p. 406).

1.4.3. Componenta vocațională în educația religioasă

Conturarea individualității umane, accentuarea „personalizării” sale, perspective antropologice pe care le urmărește educația ca ideal, nu pot reuși transformarea, creșterea, devenirea umană fără *integrarea unor elemente de orientare și consiliere vocațională*. Acestea au valoare intrinsecă pentru demersul didactic al educației religioase pornind de la cel puțin două realități umane: predispoziția către comuniunea cu divinitatea și conștiința că în această relație omul are calitatea de chemat (în limba latină *voco*, are înseamnă a chema).

Este cunoscută și dovedită utilitatea imediată și de perspectivă a consilierii și orientării școlare pentru carieră (Studiul lui Franklin Jefferson Keller și Morris Simon Viteles (Vocational guidance throughout the world: a comparative survey, 1937) despre stabilitatea în timp a opțiunilor

profesionale, Studiul lui Edmund G. Williamson și Edward S. Bordin (Occupational rehabilitation counseling, 1940, în Annals of the American Academy of Political and Social Science, vol. 239, mai 1945) în care au fost comparate performanțele școlare și de integrare profesională ale elevilor, susținând eficiența pe termen lung a activităților de consiliere vocațională, apud G. Lemeni, Ghid metodologic pentru orele de dirigiență și consiliere).

Rezultatul constatat după fiecare studiu a fost acela că *elevii aveau sentimentul că învățarea este relevantă și importantă pentru viitor*. Aceasta este prima dintre ideile specifice orientării vocaționale pe care o dorim a fi premisă (punct de plecare) probabilă cu relevanță pentru ideea de educație religioasă.

Un program de educație pentru carieră cuprinde mai multe componente care vizează dezvoltarea personală a tinerilor (pentru un management propriu al carierei). Componentele esențiale ale unui program de educație pentru carieră identificate sunt: autocunoașterea, explorarea educațională și ocupațională și planificarea carierei (apud G. Lemeni, op. cit).

Nilsson și Akerblom (1997) specifică următoarele componente:

- Imaginea de sine (Cine sunt eu? Ce interese am? Care sunt valorile mele, punctele forte, slăbiciunile?)
- Valorile de viață (Ce este important pentru mine? În ce cred și ce vreau să fac cu viața mea?)
- Orientarea spre viitor (Ce vreau să fac? Care îmi sunt scopurile în viață?)
- Motivația (Care sunt nevoile, aspirațiile, dorințele și convingerile mele?)
- Rețelele de contact (Care sunt relațiile semnificative? Ce alte relații stabilesc?)

La o analiză atentă, *componentele unui program de educație pentru carieră (consiliere și orientare vocațională) sunt printre nivelurile și subcategoriile domeniului afectiv*, conform taxonomiilor prezentate anterior. Aceasta este a doua premisă (necesară) a unei concluzii care, pertinent, arată importanța *componentei vocaționale din cadrul educației religioase*.

Această componentă trebuie subliniată și pusă în valoare în

cadrul demersului educațional la disciplina religie dovedindu-se, astfel, complexitatea actului didactic al educației religioase, în care *identitatea vocațională a elevilor se împletește cu predispoziția pentru definirea relației cu divinitatea*.

În fapt, dezvoltarea identității vocaționale și sprijinul elevilor pentru a-și defini convingerile religioase reprezintă obiective principale ale demersului didactic în educația religioasă.

Nu doar perspectiva informativă a demersului didactic din educația religioasă trebuie privită, ci și cea formativă, în care se „furnizează o grilă de interpretare a cunoștințelor transmise și de integrare a acestor cunoștințe cu cele despre sine” (G. Lemeni)

Se pierde din vedere faptul că latura vocațională se realizează în paralel cu procesul de învățământ, este o realitate educațională ce nu trebuie ignorată, ci dimpotrivă, pentru că numai astfel elevul are posibilitatea onestă de a-și defini, construi și afirma convingerile.

Este ceea ce lipsește religiei (în orice confesie ar fi predată ca disciplină de învățământ) pentru a nu mai fi acuzată, pe nedrept, de îndoctrinare, prozelitism, afectare a libertății de conștiință sau a laicității învățământului ca (sub)sistem social.

Instrumentul propus din această perspectivă este unul ce vine din sfera atitudinală (afectiv- atitudinală), a taxonomiei afective (nivelul valorizării și chiar al organizării) în care, pentru dezvoltarea calităților personale este necesar un *parcurs* de la utilizarea calităților existente (valorificare), la utilizarea calităților care oferă satisfacții, împliniri (dezvoltare), la exersarea celei mai puțin predilecte orientări (ceea ce nu cunosc)/(extindere), la utilizarea unui comportament adecvat celorlalți (semenii)/(adaptare).

Acest parcurs, de la valorificare, la dezvoltare, la extindere, la adaptare este *dublat de valori personale* ca încrederea (stima de sine), viziunea (axiologia), conștientizarea locului și a relațiilor (de includere, de control, de deschidere) pe care un elev le posedă. Omul este ființă socială pentru că este mai întâi una comunitară, adică este importantă poziția din societate, raportarea la valorile comune, pentru că omul, conform abordării creaționiste, prin actul creației, nu a fost singur.

De aceea, *latura vocațională a educației religioase trebuie promovată ca o posibilitate de validare și nuanțare a ceea ce, latent și nelămurit încă, un elev are.*

Perspectiva formativă și apreciativ-calitativă a educației religioase este cel puțin la fel de importantă, dacă nu cumva - în opinie personală - are întâietate, ca și cea informativă. Iar dovada e dată de componenta vocațională care are valențe reflexive, axiologice, pentru tot parcursul vieții elevului.

Considerăm că acest punct de vedere ar putea fi explicat în paradigma implicării și participării oricui la orice proces care are înrâurire imediată asupra sa:

Dacă ne imaginăm mai multe niveluri ale participării (care înseamnă conștientizare, determinare, punere în comun, loc și rol în demers) putem înțelege un nivel incipient, de neparticipare, deloc integrativ, stare în care nu oferi, doar primești și accepți; este un moment în care reglementezi singur (autoreglementare).

Următorul nivel este cel al participării simbolice (derivate), în care, ca stare, ești informat, dar te și informezi, ești consultat, dar îți se fac doar concesii.

Nivelul de exprimare vine odată cu starea de control, cea de după includere și care precede deschiderea către alții (ceilalți); este un moment al facilitării.

Nivelurile de exprimare (ele pot fi mai multe, din mai multe perspective) sunt cele ale participării reale, ale recunoașterii, în care nu mai este necesară reglementarea pentru că omul are dobândită autonomia; este momentul simplificării, al parteneriatului, când primești și oferi, când te implici pentru că știi și poți.

Această paradigmă credem că ilustrează importanța conștientizării laturii vocaționale, calitativ-apreciativă a educației religioase atât timp cât ea este promovată corect și fără echivoc: elevul are posibilitatea să aleagă să participe la, să se exprime despre sau să reproducă, mimând, să nu devină „partener al contractului pedagogic”, ci un „necesar” al demersului didactic.

Rămâne doar ca, din proiectare, demersul didactic să promoveze onest și imparțial participarea conștientă a elevului la devenirea sa umană,

propunătorul demersului să urmărească resorturile devenirii umane ale elevului, însoțindu-i parcursul, facilitându-l, iar elevul să găsească, prin cercetare lăuntrică, resursele necesare dezvoltării sale personale („pământul cel bun în care sămânța face rod însuțit” Lc. 8,10, „aluatul care dospește toată frământătura” I Cor., 5,6).

Latură acțională (manifestă) a educației vizează implicarea și exercitarea unei profesii în mod creator și cu un randament sporit (autonomie și responsabilitate, interacțiune socială, dezvoltare personală și profesională), capacitatea de „a exercita și a iniția roluri sociale în concordanță cu propriile aspirații”, iar din această perspectivă, evaluarea asigură recunoașterea, certificarea, conformarea, atingerea standardelor. Este vorba de o stratificare a raportării la referențial, pornită dinspre contextul în care elevul, cel care învață, se află:

- administrativ, când se absolvă un ciclu, vorbim de certificare cu diplomă, atestat, certificat,
- ca profesie, din partea breslei, pentru ceea ce știm să facem, primim validare,
- ca experiență socială, interpersonalul concurențial promovează recunoașterea.

Încercând să analizăm ideea de transformare a evaluării în contextul experienței sociale, trebuie să punem în relație evaluarea ca recunoaștere cu învățarea ca experiență socială („influența pe care observarea consecințelor comportamentelor celor din jur o are asupra comportamentului persoanei”, definită din această perspectivă ca o modificare în comportamentul observabil datorată exercițiului, apud V. B. Mih), în cadrul căreia predarea reprezintă o activitate de modelare a răspunsului elevului prin procedee cum ar fi: demonstrația, întărirea răspunsului care aproximează cel mai bine răspunsul dorit (idem).

Aceasta este perspectiva oferită de demersul didactic al disciplinei religie.

Educația religioasă trece dincolo de existența unui răspuns așteptat și urmărește construcția acestui răspuns din partea elevului, „procesul de asimilare a experienței religioase manifestat prin schimbare de conduită, a experienței concentrată în norme și valori manifestat în atitudini și

modele de comportament realizate sau practicate în interacțiuni și relații interpersonale”.

Educația religioasă promovează interiorizarea modelelor (imitarea conduitei, fixarea și întărirea conduitei, operarea cu conduita formată) până la crearea convingerilor în model.

De aceea, ca disciplină școlară, educația religioasă este manifestă, acțională, trăire, „mod de viață”.

Acest lucru nu înseamnă că nu se adresează și rațiunii, dar cunoașterea în această paradigmă este mai întâi „afectivă” („deosebirea dintre inteligența emoțională EQ, al cărui nivel de structurare se apreciază prin cotientul emoțional EQ și inteligența academică, care se raportează la gândirea logică și se dobândește în școli, evaluată prin cotientul QI, se poate face și în termeni accesibili tuturor: glasul inimii și vocea rațiunii”, M. Roco, 2001, p. 148).

E. Thorndike considera că „inteligența intrapersonală constă în abilitatea de a se întoarce spre sine, în interiorul propriei persoane; reprezintă abilitatea de a forma cu acuratețe un model volitiv riguros al sinelui și de a folosi acest model pentru a acționa adecvat în viață (...), un ghid de comportare bazat pe o aprofundată cunoaștere personală”, (eadem, ibidem), iar interiorizarea cu care „operează” domeniul afectiv nu este altceva decât cercetarea lăuntrică și reflecția din cadrul educației religioase, promovarea riguroasă a sinelui din inteligența intrapersonală (conștientizarea propriilor emoții): „conștiința de sentiment nu este numai un act de cunoaștere a unei forme afective, ci și o atitudine, un sentiment față de sentiment, o reacție afectivă la un fenomen afectiv (V. Pavelcu, Din viața sentimentelor, 1969, p. 55). Dacă metacogniția se referă la capacitatea de a ști, de a fi conștient de procesele gândirii, metadispoziția (metacunoașterea) se referă la conștiința propriilor dispoziții (D. Goleman, 1995)” (M. Roco, 2001, p. 150).

Pentru dezvoltarea unei personalități complexe, profunde și echilibrate, ca ideal al educației, este necesară o atenție sporită în cultivarea numeroaselor fațete ale inteligenței de care dispunem (apud D. Goleman).

O caracteristică a vieții religioase, poate produs al ei, dată sigur subiect al educației religioase, este inteligența spirituală. Ea poate fi definită ca „intenție rațională de a descoperi sensuri și de a rezolva probleme ce

privesc cunoașterea existenței”.

1.4.4. Sisteme și criterii de apreciere a rezultatelor școlare la disciplina religie

Prezentarea anterioară se constituie într-o încercare de a evidenția realitatea complexă a finalităților educației religioase: scopul acesteia se încadrează în abordarea plenară a elevului, pornind de la devenirea sa umană, antropologic privită, și continuând cu manifestarea acestuia ca persoană socială, intrerelaționând, construindu-și și promovând un sistem de valori, între care cele religioase sunt principale.

Educația religioasă oferă posibilitatea unei dezvoltări reale a axiologiei elevului. De aceea, dincolo de demersul de predare-învățare, evaluarea este în egală măsură importantă.

Prima întrebare care se pune referitor la momentul evaluării în educația religioasă este ce se evaluează, iar următoarea este cum?

Tratarea anterioară a avut menirea să arate că educația religioasă ca demers didactic promovează valori, credințe, atitudini, o complexitate de transformări și procese, specific umane, dar puțin declanșate de alte discipline.

În același timp, procesul educativ religios din școlile publice are constrângerile sale date de sistemul de învățământ românesc și nu poate fi abordat ca în școlile confesionale. Discuțiile din spațiul public legate de catehizare, îndoctrinare, afectarea caracterului laic al politicilor educaționale ale statului sunt ușor exagerate, purtate partizan sau neduse până la final.

Ceea ce este reținut din ceea ce se discută este că este nevoie de o regândire a întregului demers educațional pentru disciplina Religie, iar pertinenta celor sesizate de cei care contestă felul în care acesta se desfășoară acum în școlile publice trebuie recunoscută.

Dincolo de ceea ce se propune, se dorește, se ignoră sau se contestă, educația religioasă are valoarea sa perenă și practică pentru societatea românească, iar motivația prezentei tratări este încercarea de a oferi o altă abordare a educației religioase în școlile învățământului public, în conformitate cu prevederile Ministerului Educației, abordare a demersului didactic în general, dar o propunere pentru ceea ce credem că ar trebui să însemne evaluarea la Religie, în special.

Predată la toate nivelele de învățământ în școlile publice, în conformitate cu sistemul de notare/evaluare național, disciplina Religie este evaluată prin calificative, la nivelul învățământului primar și prin note la nivele de învățământ gimnazial și liceal.

Dacă la nivelul de învățământ primar aprecierea se face verbal sau propozițional, ori prin simboluri literale sau prin culori (clasa pregătitoare) și prin calificative (clasele I - IV), la celelalte două cicluri de învățământ aprecierea se face prin simboluri numerice-note, („aprecierea sintetică ce traduce evaluarea unei performanțe în domeniul învățământului”, apud G. de Landsheere, C. Cucuș, 2008, p. 160), zece trepte, de la 1 la 10, cifre ordonate pe scală metrică).

La clasa pregătitoare se promovează un sistem de recompense prin culori: bile negre - nesatisfăcător, bile roșii - nivel mediu, bile albe - performanță foarte bună. Acestea sunt „modalități de comunicare a rezultatelor evaluării care vor valorifica funcția formativă și cea motivațională a acesteia, prin valorizarea aspectelor pozitive, a progresului înregistrat de elevi în plan cognitiv, afectiv și atitudinal-comportamental” (Clasa pregătitoare, Programa școlară pentru disciplina Religie Cultul ortodox, aprobată prin ordin al ministrului Nr. 3656/29.03.2012).

Ca *forme de evaluare*, alături de „evaluarea orală și evaluarea unor acțiuni religioase practice, se recomandă utilizarea unui set de metode moderne de evaluare *aplicate* la domeniul religiei, *adaptate* la particularitățile elevilor de clasă pregătitoare: observarea sistematică a activității și a comportamentului elevilor din perspectiva aplicării valorilor moral-religioase, elaborarea unor micro-proiecte de grup bazate pe desen sau colaje pe teme de religie etc.” (ibidem).

Aprecierea cunoștințelor de religie se face la celelalte clase ale învățământului primar prin calificative, alternative la notarea numerică și literală, modalitate auxiliară a sistemului oficial de notare *prin convertirea* notelor în calificative: 4 trepte, de la insuficient, la suficient, bine, și foarte bine (CNCEIP, 2008, pp.19-21).

Performanțele sunt marcate pe o curbă de distribuție care pune în evidență grupul cu performanțe înalte, medii, scăzute (reprezentării grafice a (probabilității) repartizării unor valori în funcție de o medie standard i se

spune „clopotul, curba lui Gauss”).

În învățământul gimnazial și liceal, în evaluarea disciplinei religie, sistemul de notare este numeric, de la 1 la 10, cu o stare de reușită, caracteristică sistemului românesc, de două trepte (starea de reușită, cu șase valori și starea de eșec, cu patru valori.)

„Realizarea unei aprecieri riguroase și obiective presupune acordarea notelor pe baza unor criterii și indicatori de evaluare. La nivelul învățământului primar evaluarea se realizează pe baza descriptorilor de performanță, iar la nivelul învățământului gimnazial se are în vedere elaborarea unui sistem unitar de criterii pentru acordarea notelor, în vederea creșterii obiectivității evaluării rezultatelor școlare”(Curs DeCeE, p. 133).

În continuare sunt prezentate exemple de criterii de notare în funcție de obiectivul de referință la clasa a V-a (corespunzătoare notelor 5, 7, 9 și 10), precum și exemple de standarde de evaluare pentru clasele a IV-a, a VIII a Religie, cultul ortodox și a XII-a discipline teologice (corespunzătoare aceluiași standard):

Criterii de notare la Religie, cultul ortodox, clasa a V-a

Obiectiv de referință: *să explice faptul că Dumnezeu Se face cunoscut oamenilor din dragoste față de ei și poate fi cunoscut și din împrejurările concrete ale vieții, precizând atributele lui Dumnezeu*

Nota 5

- să enumere căile prin care Dumnezeu se face cunoscut oamenilor: Revelația divină și împrejurările concrete ale vieții

- să discute imagini cu conținut religios

Nota 7

- să enumere căile de transmitere a Revelației divine

- să precizeze care sunt atributele lui Dumnezeu

Nota 9

- să realizeze comparații între atributele umane și cele divine
- să exemplifice momente prin care Dumnezeu Se face cunoscut oamenilor prin împrejurările concrete ale vieții

Nota 10

- să interpreteze unele texte biblice referitoare la Revelația divină
- să argumenteze scripturistic atributele divine studiate

Standarde de evaluare la Religie, cultul ortodox, clasa a IV-a

Standardul 1: *Să descrie propria credință*

Minim: să explice necesitatea rugăciunii

Maxim: să enumere sfintele slujbe

Standardul 2: *Să descrie evenimentele prezentate în Biblie*

Minim: să identifice un text în Biblie să povestească despre viața și activitatea Domnului Iisus Hristos

Maxim: să descrie evenimentele prezentate în Biblie să-L descrie pe Domnul Iisus Hristos ca Mântuitor al lumii

Standardul 3: *Să descrie principalele calități ale unui bun creștin*

Standardul 4: *Să utilizeze limbajul religios*

Standarde de evaluare la Religie, cultul ortodox, clasa a VIII-a

Standardul 1: *Să descrie propria credință*

Minim: să prezinte caracteristicile Bisericii ca lăcaș de închinare pentru creștini să enumere caracteristicile propriei credințe

Maxim: să descrie principalele evenimente legate de Biserica creștină pe plan universal și în țara noastră să explice consecințele marilor evenimente din istoria Bisericii în istoria universală să caracterizeze propria credință

Standarde de evaluare la Religie, cultul ortodox, clasa a XII-a

Standardul 1: *Să descrie propria credință, precum și raportul cu celelalte credințe și convingeri*

Minim: să descrie propria credință raportându-se și la alte credințe sau convingeri și la situațiile actuale

Maxim: să descrie, cu argumente biblice sau patristice, în funcție de confesiune, propria credință raportându-se și la alte credințe, convingeri și la situațiile actuale

(Serviciul Național de Evaluare și Examinare, Standarde de evaluare pentru clasa a IV-a, a VIII-a și a XII-a)

Exemplele prezentate, normative pentru evaluarea și notarea, aprecierea achizițiilor făcute de elevi la disciplina Religie, ne îndeamnă la câteva reflecții:

- exemplele par a proveni din Programele de învățământ confesional,
- solicită interiorizări pentru care elevii nu sunt pregătiți, nici nu au

avut când să o facă,

- nu includ aspecte de creativitate, elevii trebuind doar să reproducă ceea ce au memorat,

- lasă loc de discrepanțe în apreciere, operaționalizarea este trunchiată, deloc caracteristică domeniului afectiv.

De aceea credem că cele două întrebări ridicate în legătură cu evaluarea la disciplina Religie sau în educația religioasă (ce se evaluează și cum se poate realiza mai acurat, mai fidel?) rămân.

Ele pot determina alte dileme:

- cât reflectă nota obținută de un elev la Religie referitor la transformarea, devenirea sa lăuntrică?

- surprinde evaluatorul „interiorizarea” realizată de elev?

- cât poate fi manifest (ca și conduită), ce schimbare determină în comportamentul elevului însușirea unor precepte biblice ori învățături de credință?

- la ce nivel de înțelegere, trăire și manifestare a ajuns elevul în raport cu obiectivele propuse de demersul educațional?

1.4.5. Elemente reglatoare pentru procesul de evaluare în educația religioasă

La această fază a tratării subiectului legat de modalitatea optimă de apreciere a elevilor în educația religioasă considerăm că este *mai oportună o abordare în funcție de criterii, standarde, niveluri, decât una scalară.*

Motivăm această propunere în temeiul mai multor realități educaționale și specifice educației religioase:

- elementele reglatoare pentru procesul de evaluare sunt multiple,

- paradigmele ajută, dar educația religioasă are specificitatea sa: este greu să identifici acurat un „criteriu de luare a deciziilor și de elaborare a judecăților de valoare” (Diane Ravitch, utilizări punitive de autoritate),

- este dificil să găsești o măsură, o unitate de valori unanim recunoscute,

- este aproximativ să promovezi un anumit nivel de calitate, o formă de prezentare, un model, să stabilești o normă care să asigure linii directe cu scopul de a se obține gradul optim de fidelitate în contextul religios.

Mai degrabă, ceea ce nu este conform cu specificitatea educației

religioase este tocmai abordarea de „standardizată” a evaluării elevilor:

- fiecare elev „interiorizează” altfel,
- sunt trăiri diferite ale acelorași cunoștințe religioase transmise,
- comportamentele sunt variate în funcție de ceea ce elevul are ca zestre genetică sau mediu proximal.

Aceste afirmații pornesc din ceea ce criteriile de notare sau standardele de performanță stabilite în baza programelor școlare la Religie le cer. Nu se pot realiza rezonabil corelații între acestea și notele corespondente atât timp cât, din rațiuni de standardizare, se pierd creativitatea, individualitatea persoanei, intrapersonalul, interpersonalul.

Altfel spus, afectivul, atitudinalul, spiritualul, preponderente în educația religioasă vor da valori diferite oricăror încercări de standardizare.

Dacă analizăm noțiunea de *calitate*, concept care se utilizează în domeniul social, dar care are caracter subiectiv și semnificații particulare, vom înțelege că un nivel ridicat de calitate va determina o satisfacție mai mare, dar și *acuratețe ridicată*.

Exemplul ne arată că putem să vorbim despre *calitate* ca despre „o proprietate care se aplică obiectelor considerate separat, în contrast cu *relația* care se aplică obiectelor luate în perechi, câte trei etc.” (Enciclopedia Britanică), Webster`s Online Dictionary prezintă ca definiții pentru termenul „calitate”: „un atribut esențial și distinctiv a ceva sau al cuiva; o proprietate caracteristică ce definește natura aparent individuală a ceva; un grad de excelență sau valoare”.

Aceasta este diferența pe care o propunem a fi înțeleasă atunci când promovăm regândirea evaluării la disciplina Religie: *considerarea separată a aprecierii, nu în relație* (standardizat), punerea în evidență a naturii individuale a fiecărui elev, evidențierea valorilor personale ale elevilor.

Și cum există măsuri ale calității (niveluri curente ale performanței stabilite pe diferite dimensiuni ale calității), la fel și *educația religioasă ar putea avea valori observate în funcție de îndeplinirea condițiilor specifice* (niveluri de exprimare *apreciativ-calitativă*).

Din cele prezentate anterior în privința modalităților de evaluare în educația religioasă la cele trei cicluri de învățământ putem concluziona că, sub aspectele *fidelității* (consistența peste timp a măsurării), *obiectivității*

(concordanței) și *aplicabilității* (administrare și interpretare), acestea au numeroase limite: măsurarea intereselor elevilor, abilitățile acestora, latura lor afectiv-atitudinală a personalității lor, existența unor elemente de interferență (limbaj, terminologie, experiențe personale „interpretate” diferit).

Avantajele oferite de aprecierea pe niveluri date de rezultatele învățării sunt: răspunsul independent oferit într-un ritm propriu, acoperirea unitară la nivelul conținutului evaluat, posibilitatea de a clarifica și corecta imediat eventualele erori ale elevului în raport cu conținutul specific, interacțiunea directă dintre evaluator și evaluat) (apud M. Panoschi, N. Lordăchescu, 2001, pp. 9-10).

Acestora li se adăugă dezvoltările și beneficiile aduse de reflexivitatea asupra procesului de evaluare și asupra produselor realizate de elevi, atât în domeniu cognitiv, cât și afectiv (obiectivări comportamentale).

1.4.6. Aprecierea în funcție de nivelurile date de rezultatele învățării în educația religioasă

1.4.6.1. Două paradigme:

Premisele unei asemenea propuneri legate de evaluarea formativă, apreciativ-calitativă, dată de aprecierea multinivelară a rezultatelor învățării la disciplina Religie există și reprezintă un trend în practica și metodologia evaluării din pedagogia contemporană: conținuturile educației religioase (susceptibile de calchiere confesională), finalitățile propuse prin demersul educațional al acestei discipline de învățământ (devenire, transformare prin interiorizare), practica europeană a definirii nivelurilor de stăpânire a diferitelor domenii de competență („ce știi să faci”), o scară de evaluare transpozabilă, general aplicabilă cu o grilă de conversie (Învățare, Predare, Evaluare (CECRL)).

În paradigma acestui document care definește șase niveluri de referință: A1, A2, B1, B2, C1, C2 (introdutiv, intermediar, de bază, avansat sau independent, autonom, pentru contexte de dificultate rezonabilă, de stăpânire), fiecare nivel are achiziții corespunzătoare și cuvinte cheie care să definească acțiunea corespunzătoare nivelului.

Dintr-o altă perspectivă, putem vorbi de trei niveluri, subîmpărțite în alte 2 niveluri fiecare: nivel elementar (A1, A2), nivel independent (B1,

B2), nivel competent (C1, C2).

În ceea ce privește categoriile „începător”, „mediu”, „avansat”, există următoarea corespondență cu nivelurile Cadrului European de Referință: A2, B1-începător, B2, C1-mediu, C2-avansat.

Lângă paradigma Cadrului European Comun de Referință pentru Limbi punem și Cadrul European al Calificărilor (EQF) ce vorbește 8 niveluri corelate, în principal, cu nivelurile de pregătire pre/post liceală/universitară a individului. Newsletter-ul EQF precizează că „EQF este complet compatibil cu cadrul calificărilor din învățământul universitar” și „corespund nivelurilor 5 - 8 EQF”.

Cele două sisteme de alocare și recunoaștere promovează competența și calificarea, încercând să dea corelații între acestea din perspectiva responsabilității și autonomiei.

În conformitate cu „Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului din 23 aprilie 2008 privind stabilirea Cadrului european al calificărilor pentru învățarea de-a lungul întregii vieți” (p. 4), competența reprezintă „capacitatea dovedită de a selecta, combina și utiliza adecvat cunoștințe, abilități și alte achiziții (valori și atitudini), în vederea rezolvării cu succes a unei anumite categorii de situații de muncă sau de învățare, precum și pentru dezvoltarea profesională sau personală în condiții de eficacitate și eficiență” (idem, ibidem).

Ceea ce promovează competența, în viziune europeană este *autonomia*, fiecare tip de rezultat al învățării având propria autonomie, indicând *ținte distincte ale formării (obiective), procese de instruire specializată și procese specifice de evaluare (apreciere și certificare)*.

Între aceste trei tipuri de rezultate ale învățării există o relație de interdependență și, în același timp, o ierarhie în procesul de atingere a acestor rezultate, și anume: *anumite tipuri de cunoștințe fundamentează abilitățile, iar un anumit ansamblu de cunoștințe și abilități conduce la dezvoltarea unei competențe*. („Metodologia de realizare a Cadrului Național al Calificărilor din Învățământul Superior”)

Competențele reprezintă finalitățile educaționale realizate/atinse la nivel macrostructural și microstructural în cazul competențelor specifice, nu se definesc în termeni de timp; de regulă, se definesc pe termen lung,

exprimă normele valorice și manifestarea axiologică a finalităților, au o formulare standardizată, nu pot fi operaționalizate.

Competențele au variate valențe: competențe cognitive care vizează utilizarea cadrului conceptual, dar și a capacităților de cunoaștere dobândite informal prin experiență, competențe funcționale (deprinderi sau capacități de utilizare a cunoștințelor într-o situație de dată), acele sarcini pe care o persoană trebuie să fie capabilă să le îndeplinească într-un context de învățare, competențe personale care vizează capacitatea adoptării unei atitudini și/sau comportament adecvat într-o situație particulară, competențe etice care presupun demonstrarea anumitor valori personale.

1.4.6.2. Rezultatele învățării

Rezultatele învățării au legătură mai mare cu realizările celui care învață, decât cu obiectivele profesorului; ele sunt de obicei exprimate prin ceea ce elevul trebuie să cunoască, să înțeleagă și să fie capabil să realizeze la finalizarea unui nivel sau modul (S. Adam, Learning outcomes, skills and competences, 2004, <http://www.scotland.gov.uk/library5/lifelong/tehea-00.asp>).

Cadrul European pentru Calificări (European Qualifications Framework-EQF) utilizează o definiție similară, care descrie conținutul rezultatelor învățării în termeni de cunoștințe, aptitudini și competențe (Recomandarea Parlamentului European și a Consiliului din 23 aprilie 2008 privind stabilirea cadrului european al calificărilor pentru învățarea pe tot parcursul vieții, OJC 111, 6.05.2008, pp. 1-7).

Rezultatele învățării care descriu diferite niveluri de realizări sunt aranjate într-o scală progresivă. Profesorii folosesc scalele de rezultate pentru a evalua activitatea elevilor și pentru a obține informații în scopul de a-și ghida modul de predare, precum și învățarea elevilor. Aceste instrumente sunt, de asemenea, utilizate pentru a furniza informații despre progresele elevilor și rezultatele școlare educatorilor, părinților sau factorilor de decizie (Raport Eurydice, pp. 19- 23).

Rezultatele învățării exprimă comprehensiv competențele, fie într-un cadru mai larg, competențele generale, fie într-unul specific, restrâns, competențele specifice, așadar, mai multe tipuri de competențe cu grade diferite de complexitate.

Din sistemul conceptual al Cadrului Național al Calificărilor din Învățământul Superior-CNCIS reținem, cu valoare de paradigmă pentru educația religioasă, următoarele concepte-cheie: rezultate ale învățării, cunoștințe, abilități, competențe, descriptori, matrice.

Rezultatele învățării exprimă ceea ce recunoaște, înțelege și poate face elevul în timpul procesului de învățare, iar din perspectiva profesorului înseamnă așteptările față de elevi la încheierea unui ciclu de studii la care aceștia au participat și, totodată, posibilitatea unui instrument de sprijin în evaluarea progreselor pe care le-au făcut de-a lungul procesului de instruire.

Descriptorii de nivel indică activități, rezultate și performanțe așteptate pentru fiecare nivel dat de rezultatele învățării. Ei permit descrierea competențelor și, totodată, formulează repere necesare evaluării nivelului de atingere sau obținere a rezultatelor învățării.

Ca instrument de evidențiere și monitorizare a competențelor, abordate integrat, este propusă *matricea* care oferă diverse perspective de analiză. Ceea ce evidențiază matricea este autonomia pe care o are fiecare rezultat al învățării, precum și tipul de progres, intercondiționalitatea dintre achiziții în cadrul ciclurilor de învățământ („un anumit rezultat al învățării nu poate fi atins dacă palierele subordonate nu au fost realizate și consolidate”, „fiecare tip de rezultat al învățării, aferent celor trei cicluri de studii, integrează în mod obligatoriu nivelurile anterioare”, www.acpart.ro).

1.4.6.3. Matricea de evaluare prin niveluri date de rezultatele învățării

În Tabelul 1.4.3 este prezentată matricea cu două dimensiuni (un număr de linii determinat de un număr de coloane) cu nivelurile date de rezultatele învățării, propunere pentru o posibilă grilă de evaluare apreciativ-calitativă pozitivă (arătând ceea ce trebuie îndreptat) în educația religioasă.

Fiecare dintre cele șase niveluri este definit de un set de descriptori care indică rezultatele învățării relevante pentru competențele și autonomia corespunzătoare nivelului respectiv. Nici unul din aceste niveluri nu este static, ci în continuă schimbare.

Avantajul utilizării descriptorilor de nivel constă în posibilitatea acestora de a indica mai precis aspectele asupra cărora trebuie să insiste elevul pentru ca astfel să afle ce are de îmbunătățit. La o eventuală „a doua

șansă”, el va ști ce are de îndreptat.

Așadar, o abordare „constructivistă”, bazată pe convingerea existenței „construcțiilor”, a interdependenței dintre fapte și valori, a importanței interactivității cu evaluatorul (sursă de coordonare, de oferire de răspunsuri la întrebări), cu actorii-cheie (surse de informație, mediere, analiză) și care generează cunoaștere.

Ea urmărește schimbările pe termen lung în sistemul de valori al elevului, pornind de la rezultate specifice. Prin intermediul unei asemenea abordări se pot analiza interacțiunile cu ceilalți și cu evaluatorul, se pot aprecia cât de relevante sunt măsurile de intervenție și „remediere” aplicate de evaluator, dar și cât de importante sunt modificările realizate (Manualul pentru evaluarea dezvoltării socio-economice, Institutul Tavistock în colaborare cu GHK și IRS pp. 23-30).

Ipotezele care derivă dintr-o asemenea abordare arată că atingerea obiectivelor va necesita timp și schimbări, intervențiile și măsurile adoptate trebuie să fie interdependente, măsurile adoptate și contextele vor diferi chiar și atunci când obiectivele sunt aceleași, abordarea va fi făcută în baza obiectivelor unui context larg, de învățare pentru viață, actorii-cheie (familia, cultul, mediul, factorii educogeni) articulează nevoi și priorități elevilor (influențează, determină, impun indirect).

Avantajele oferite de o asemenea abordare, sub aspectul metodologiei, țin de proces, context (experiențele religioase), înțelegere inductivă-analitică (de la particular la general), de impactul intervențiilor evaluatorului asupra elevului în demersul evaluativ.

Ea promovează gândirea critică, opusă învățării/primirii pasive de la altcineva, „concentrată pe a decide ce să credem sau ce să facem (Norris și Ennis)” - așadar, promovează latura acțională -, „raționarea orientată de un sens și autoreglată” (Niță E., 2010, Teză de doctorat).

În perspectiva gândirii reflexive, a raționării orientate, nivelurile date de rezultatele învățării pot fi operaționalizate pornind de la diferite „capacități:

- capacitatea de a detecta sofisme sau structuri asemănătoare,
- de a evalua argumentele din punctul de vedere al dovezilor prezentate (latura logico-argumentativă),

- capacitatea de a evalua un argument sub aspectul corectitudinii și întemeierii pe bază de dovezi, dar și de a oferi răspunsuri punctuale (latura evaluativă și de reacție),

- capacitatea de a prezenta argumentativ o temă, de a separa, delimita și individualiza problema abordată, de a evalua propriile păreri și opinii exprimate (latura evaluativă și de construcție),

- capacitatea de a evalua comportamente concrete, atitudini și valori, de autoevaluare și metacogniție (latura valorică, socială și de raportare personală la gândirea critică)” (E. Niță, Teza de doctorat).

Tot prioritară, alături de „încurajarea reflecției, de utilizarea activă și efectivă a produselor cunoașterii, de potențarea mecanismelor volitive și motivaționale” (I. Neacșu, 2006, p. 13), sunt autonomia și „motivația intrinsecă, autocontrolul, autodirijarea și autodirijarea activității elevilor” (http://www.unibuc.ro/uploads_ro/36833/Învățarea_academică_independentă.pdf).

Iar „motivația pentru învățare este mai degrabă intrinsecă și este deschisă unor transformări calitative”(idem, ibidem).

În cazul instrumentului propus, abordarea se face din două perspective: conformitatea cu specificul disciplinei, cerințele programei școlare și corespunzător pentru utilizare. Se are în vedere perspectiva corespondențelor/corelațiilor dintre rezultatele obținute și nivelurile de competență ce pot fi evaluate, proveniența (natura) componentelor rezultatelor obținute, dar și variabilele date de aceste componente.

Eficiența oferită de matricea/sistemul grupat de elemente componente/niveluri apreciative propus ca instrument evaluare în educația religioasă ține de valoarea informațiilor dată de însumarea valorilor informațiilor componentelor (cunoștințe, abilități formate/dezvoltate, competențe construite/activate), de identificarea provenienței acestor informații, de corelarea, dependența (determinanții), variabilitatea (dependentă/independentă), transpunerea (înțelegerea specifică) dintre componente, dar și dintre nivelurile de învățare (latura cognitivă, volitivă, personală/socială). Între categoriile/instrumentele de evaluare specifice demersului didactic religios, instrumentul propus este unul integrativ, care adună eficiența instrumentelor de evaluare „empirice”, a celor de întărire,

asigurând inovație și dinamism investigative. (suport Curs Metode creative, Fundația Life, <http://life.org.ro>).

Acest instrument, (con)centrat pe ideea flexibilității, nuanțării, compoziționalului, poate fi caracterizat de oportunitatea de a stabili corelații între parametri măsurabili („corelații funcționale care explicitează cantitativ felul în care se schimbă valorile parametrilor”), oferă posibilitatea înlăturării considerațiilor absolute, neconstructive. Poate fi interpretat în termeni de relativism referențial (Wikipedia, enciclopedia liberă).

Tabelul 1.4.3

Matricea cu *niveluri* date de rezultatele învățării (parametrii detaliați) (după Cadrul European al Calificărilor)

sa), dar și diferite „legături externe”, deschideri, specificități, vecinătăți, puncte de frontieră cu contextul evaluativ. Metodele și formele de evaluare în educația religioasă sunt complementare celor ale didacticii generale, dar oferă și puncte de plecare spre noi abordări ce pot fi utilizate în discipline

Nivelul	(Set de descriptori) Nivelurile date de rezultatele învățării	Cunoștințe (teoretice și/sau factice)	Abilități (cognitive sau practice)	Competențe (autonomie și responsabilitate)
Nivelul 1	Rezultatele învățării corespunzătoare nivelului 1	cunoștințe generale de bază	abilități de bază pentru a executa sarcini simple	- studiul sub supraveghere într-un context structurat
Nivelul 2	Rezultatele învățării corespunzătoare nivelului 2	cunoștințe factice de bază	abilități cognitive și practice de bază necesare pentru utilizarea informațiilor relevante în perspectiva executării sarcinilor și rezolvării problemelor folosind reguli simple	- studiul sub supraveghere cu un anumit grad de autonomie

Nivelul 3	Rezultatele învățării corespunzătoare nivelului 3	cunoștințe factice, cunoașterea unor principii, procese și concepte generale dintr-un domeniu de studiu	abilități cognitive și practice necesare pentru executarea sarcinilor și rezolvarea problemelor prin selectarea și aplicarea de metode	- asumarea responsabilității pentru executarea sarcinilor într-un domeniu de studiu - adaptarea propriului comportament la circumstanțe pentru rezolvarea problemelor
Nivelul 4	Rezultatele învățării corespunzătoare nivelului 4	cunoștințe teoretice și factice în contexte largi	abilități cognitive și practice necesare pentru găsirea de soluții la probleme specifice	- auto-gestionare cu ajutorul unor indicații în general previzibile în cadrul situațiilor de studiu, dar care se pot schimba
Nivelul 5	Rezultatele învățării corespunzătoare nivelului 5	cunoștințe teoretice și factice cuprinzătoare, specializate într-un domeniu de studiu și conștientizarea limitelor cunoștințelor respective	abilități cognitive și practice necesare pentru conceperea de soluții creative la probleme abstracte	-gestionare și autonomie în situații de studiu în care schimbările sunt imprevizibile -revizuirea și dezvoltarea performanțelor proprii și ale altora
Nivelul 6	Rezultatele învățării corespunzătoare nivelului 6	cunoștințe avansate într-un domeniu de studiu care implică înțelegerea critică a teoriilor și principiilor	abilități avansate, care denotă control și inovație, necesare pentru a rezolva probleme complexe și imprevizibile	-gestionarea de activități sau proiecte complexe, prin asumarea responsabilității pentru luarea deciziilor în situații de studiu imprevizibile

Tabelul 1.4.4
Taxonomia nivelurilor/rezultatelor
(parametrii explicați ai matricii/schemei)

Nivel	Descriptori de nivel	Rezultate		
		Cunoștințe	Abilități	Competențe
<p>Elementar, intermediar, de bază</p> <p>Cuvinte-cheie (Abilitate, apreciere, consistență, fluentă; informații din mediul proximal, schimb de informații, descrieri, opinii, începe să facă diferența între cunoștințele de specialitate, limbajul specific și cele dobândite informal, preluări)</p>	<p>- Utilizarea adecvată a limbajului specific în comunicare (expresii familiare, cotidiane, dobândite informal)</p> <p>- Utilizarea cu succes a cunoștințelor de specialitate și din experiențe pentru explicarea și interpretarea unor situații noi, în contexte mai largi asociate domeniului, pentru a îndeplini anumite cerințe, pentru a mijloci învățarea</p> <p>Ascultare Identificare Recunoaștere Achiziții</p>	<p>Cunoaștere Înțelegere Utilizarea limbajului specific Informații Fapte povestite</p>	<p>Aplicare Transfer Rezolvare de probleme Detaliiere</p>	<p>Interacțiune Ațașament</p>
<p>Înțelegere, interacțiune</p>				

<p>Independent, avansat</p> <p>Cuvinte-cheie (Independență, complexitate, consistență: emiterea unei păreri, argumentarea ei sistematică, înțelegerea conținutului esențial al subiectelor concrete sau abstracte, spontaneitate, ușurință, detalieri, diferențiere)</p> <p>Utilizare</p>	<p>- Cunoașterea aprofundată a unor noțiuni</p> <p>- Utilizarea integrată a aparatului conceptual și metodologic, în condiții de informare incompletă, pentru a rezolva probleme teoretice și practice noi</p> <p>Experiența utilizării (O anumită) independență Funcționalitate</p>	<p>Explicarea unor informații caracteristice și contextuale</p> <p>Punerea în comun a cunoștințelor</p> <p>Principii</p>	<p>Reflecție critică și constructivă</p> <p>Practici, participare în mod direct</p> <p>Utilizarea experiențelor personale</p> <p>Lucru în grup</p> <p>Participare în mod direct la construirea învățării</p>	<p>Dezvoltare personală</p> <p>Convingere, valori-zare</p> <p>Interiorizare</p> <p>Nivel de conștiință</p> <p>Trăire emoțională</p> <p>Integritate</p>
<p>Competent, autonom</p> <p>Cuvinte-cheie (Utilitate, dezvoltare: sesizarea semnificațiilor implicite, subiecte complexe, abordate structurat, control, nuanțe, comportament ce decurge dintr-un sistem de valori)</p> <p>Reflectare, motivație, implicare activă, competență</p>	<p>- Utilizarea nuanțată și pertinentă de criterii și metode de evaluare, pentru a formula judecăți de valoare și a fundamenta decizii constructive</p> <p>Decontextualizarea semnificațiilor</p> <p>Punere în relație, extindere</p> <p>Succesul instruirii</p> <p>Autoapreciere</p> <p>Abordare integrată</p>	<p>Experiențe anterioare</p> <p>Interpretare</p>	<p>Creativitate</p> <p>Interacțiuni cu valorile noțiunilor</p> <p>Expunere la experiențe religioase</p> <p>Abordări în afara mediului didactic formal</p>	<p>Autonomie și responsabilitate</p> <p>Conceptualizarea unor valori</p> <p>Comportament</p>

Matricea cuprinde două intrări (nivelurile taxonomice la care vor fi măsurate performanțele elevilor și rezultatele date de cunoștințele, abilitățile și competențele corespunzătoare acestora) și ajută la proiectarea itemilor într-un test docimologic. Principiul este acela al valorii de adevăr a unui enunț pe baza valorii de adevăr a elementelor componente.

În acest context, matricea poate arăta corespondențele/corelațiile dintre competențe și niveluri, care, pentru instrumentul propus se prezintă astfel:

Tabelul 1.4.5

Corespondența/corelația dintre competențe și niveluri

Ce știe/ Ce (cum) știe să facă elevul	Nivel	Ce face cadrul didactic
- cunoștințe generale de bază (date cognitive de bază care vor fi prelucrate mai târziu) - cunoștințe factice de bază, - achiziția limbajului specific	Elementar, intermediar, de bază	Explicație, descriere, observație, sens larg, inductiv, analitic
- cunoașterea unor principii, procese și concepte generale, a proprietăților - cunoștințe teoretice și factice în contexte largi	Independent, avansat	Expunere, argumentare, dialog/conversație, verificare, fixare, îngustarea domeniului, contextualizare, deductiv, sintetic
- cunoștințe teoretice și factice cuprinzătoare - deducții sistematice pe baza unor ipoteze - opinii revizuite și promovate - înțelegere critică	Competent, autonom	Interogație, problematizare, interpretare (alegorică, literară, figurată, anagogică), facilitare, monitorizare, apreciere, reflectiv

Încercarea „algebraică” de abordare a specificității evaluării în educația religioasă a avut în vedere referiri la conținuturile, conceptele derivate, structurile, simbolurile, variabilele existente, regulile, relațiile și operațiile oferite de această disciplină de studiu.

Matricea/grila de evaluare pe niveluri date de rezultatele obținute în educația religioasă oferă nu numai numeroase informații (ce țin de structura

din aceeași arie curriculară sau din sfera educației pentru valori. De aceea, maniera în care este conceput instrumentul propus are, dincolo de valoarea axiologică, pedagogică, didactică, valențe pragmatice, operaționale (a se vedea Anexele).

Valoarea axiologică este dată de specificitățile disciplinei, iar cea pedagogică și didactică rezidă în abordarea integratoare, „trans”, bazată pe principiile și legitățile evaluării transdisciplinare, conștienți fiind că „transdisciplinaritatea oferă posibilitatea unor translații conceptuale spre transculturalitate, transatitudine, transrelație (Basarab Nicolescu, 2007)”, în MECTS, CNEE, Ghid de organizare a Examenului Național de Bacalaureat 2016, coord. M. Bocoș, 2011, p. 24).

Valoarea operațională a instrumentului de evaluare propus este dată de posibilitatea unei evaluări „integrale, obiective și contextualizate a componentelor structurale ale competențelor: cunoștințe, abilități acționale/relaționale, deprinderi, atitudini, valori etc. (din perspectiva evaluatorului), dar și de oportunitatea evidențierii capacității de analiză, sinteză, generalizare și abstractizare a celor evaluați, recursul la sarcini de tip non-reproductiv, solicitarea exersării gândirii active, critice, divergente, creative, care facilitează explorarea originală a realității, promovarea atitudinii active, pro-active și creative în abordarea și realizarea sarcinilor de lucru” (ibidem) - din perspectiva elevilor.

FAMILIA CREȘTINĂ ÎNTRE TRADIȚIE ȘI MODERNITATE

PARTEA a IV-a

Pr. Florentin Daniel GRAMA

CAPITOLUL 5

CERCETARE PSIHOPEDAGOGICĂ - FAMILIA CREȘTINĂ

5.1. Obiectivele cercetării.

O.C.1 – valorificarea caracterului informativ-formativ al conținuturilor prin prezentarea învățaturii despre familie;

O.C.2 – analiza modului în care citirea lecturilor biblice și cunoașterea învățaturii creștine legate de familie conduc la dezvoltarea interesului pentru disciplina Religie;

O.C.3 – stabilirea creșterii eficienței învățării conținuturilor din domeniul Moralei și misiunii creștine, prin discuții pe baza temelor prezentate;

O.C.4 – analiza modului în care activitățile extracurriculare, conduc la dezvoltarea interesului pentru disciplina Religie;

O.C.5 – stabilirea și aplicare probelor de control, înregistrarea rezultatelor;

O.C.6 – prelucrarea și interpretarea rezultatelor;

O.C.7 – formularea concluziilor.

Prezentarea colectivului experimental

- Clasa a VII-a A, formată din 30 de elevi: 17 fete și 13 băieți.

- Clasa a VIII-a A, formată din 27 elevi: 14 fete și 13 băieți.

Factori importanți în educația moral-religioasă:

- Școala.
- Familia;
- Biserica.

Desfășurarea experimentului.

Locul de desfășurare al cercetării este Școala Gimnazială Nr.1 Dobrotești.

Perioada de cercetare: Cercetarea pedagogică s-a desfășurat pe parcursul unui an școlar, anume 2012 – 2013, urmărindu-se valorificarea caracterului formativ al conținuturilor prin cunoașterea principalelor învățături legate de tema lucrării și activitățile extracurriculare.

Etapete implicare.

Cercetarea pedagogică în cauză presupune parcurgerea următoarelor etape:

- Realizarea unui studiu diagnostic referitor la noutatea învățăturilor de morală și misiune creștină;
- Identificarea aspectelor relevante în vederea implicării elevilor în desfășurarea lecțiilor în urma dialogului și discuțiilor avute despre punerea în practică în viața creștină a acestor învățături;
- Elaborarea de instrumente de cercetare adecvate;
- Culegerea datelor;
- Analiza și interpretarea datelor prin valorificarea dimensiunilor calitativă și cantitativă ale cercetării.

Eșantioanele de subiecți

- Dat fiind faptul că cercetarea va include un experiment pedagogic cu grup de control, vor fi selectate eșantioane independente, cu elevi din patru clase (două și două) echivalente, alese pe baza rezultatelor obținute la aplicarea unor teste pedagogice de cunoștințe (unul pentru clasa a VII-a A și unul pentru clasa a VIII-a A), și pe baza notelor obținute la materia religie până la începerea experimentului.

- La clasa a VII-a sunt două clase: o clasă experimentală (VII A) și una de control (VII B), respectiv, la clasa a VIII-a sunt două clase: una experimentală (VIII A) și una de control (VIII B).

Variabilă independentă

Variabilă independentă manipulată în cadrul experimentului este implicarea elevilor din clasele experimentale în cunoașterea principalelor învățături creștine referitoare la familie.

Variabilă dependentă Preconizez că efectele și rezultatele introducerii variabilei independente vor fi sesizate la nivelul achizițiilor școlare ale elevilor (respectiv, că se va asigura progresul școlar) și în ceea ce privește comportamentul elevilor (respectiv, că se vor induce schimbări comportamentale dezirabile).

Așadar, variabilele dependente urmărite sunt:

- Achizițiile școlare
- Comportamentul elevilor.

Metodologia de cercetare

- Alegerea eșantioanelor de elevi prin administrarea de probe scrise de evaluare, identice;

- Inventarierea atitudinilor și comportamentelor morale manifestate la elevii implicați în experiment;

- Studiul documentelor curriculare oficiale, pentru alegerea eșantioanelor de conținut;

- Alegerea perechilor de clase echivalente, experimentale și de control, de nivele aproximativ egale;

- Experimentul psiho - pedagogic (tehnica eșantioanelor independente);

- Urmărirea schimbărilor survenite în atitudinile și comportamentul moral al elevilor prin observații, analiza documentelor școlare, studii de caz, etc.;

- Test pedagogic de cunoștințe, identic pentru clasele implicate în experiment.

Instrumente operaționale de culegere a datelor:

- Chestionare;
- Teste pedagogice de cunoștințe;
- Produse ale activității elevilor;
- Fișe de observații, etc.

Strategia de verificare și evaluare a rezultatelor obținute de

subiecți:

- Evaluarea prin teste pedagogice de cunoștințe, identice pentru clasele experimentale și de control;

- Observația.

Metodologia de prelucrare a datelor cercetării

Datele obținute au fost prelucrate cu ajutorul metodelor statistico-matematice și de interpretare.

5.2. Desfășurarea experimentului

La clasa experimentală, a VII-a A, înainte de desfășurarea lecției în clasă, am împărțit elevii în grupe de câte 4 elevi, și le-am cerut să realizeze proiecte cu teme care au legătură cu subiectul lecției. Titlurile proiectelor au fost:

- Importanța familiei în viața creștinului

- Familia creștină

- Familia între tradiție și modernitate

Au fost fixate obiectivele pentru fiecare proiect.

După prezentarea tuturor proiectelor am desfășurat lecția *Familia între tradiție și modernitate*.

La clasa de control am desfășurat lecția obișnuit, având ca materiale didactice Sfânta Scriptură și manualul de Religie

Pe baza observației, pot afirma că elevii au fost foarte interesați și au avut, pe tot parcursul activității, o atitudine activă.

La desfășurarea lecției despre familie, elevii au participat mult mai activ dorind chiar ei să sublinieze anumite aspecte legate de tema lecției.

După realizarea proiectelor și desfășurarea lecției, elevii au manifestat o atitudine mult mai responsabilă față de învățăturile creștine și transpunerea lor în practică.

După desfășurarea experimentului, la post-test (unde s-a pus accentul pe rolul familiei în viața creștinului), elevii clasei a VII-a A au obținut rezultate foarte bune, devenind mai interesați la ora de religie, au mers mai des la biserică, urmărind punerea în practică a învățăturilor creștine.

Rezultatele obținute la test de cele două clase, una de control și

una experimentală, sunt redată prin diagrame de structură (datele sunt exprimate sub formă de procentaje).

Diagramele de structură

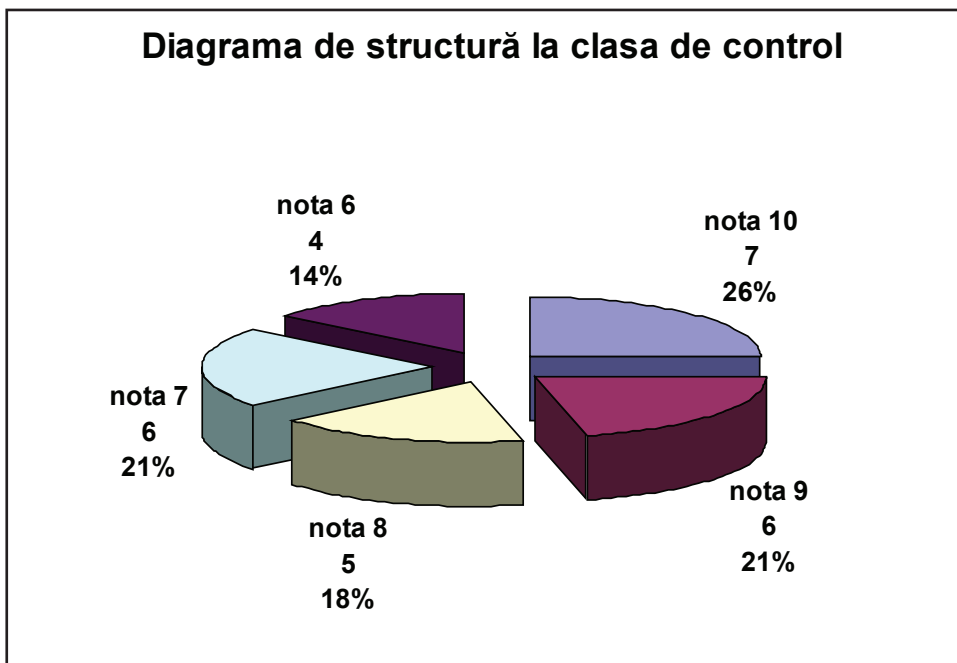
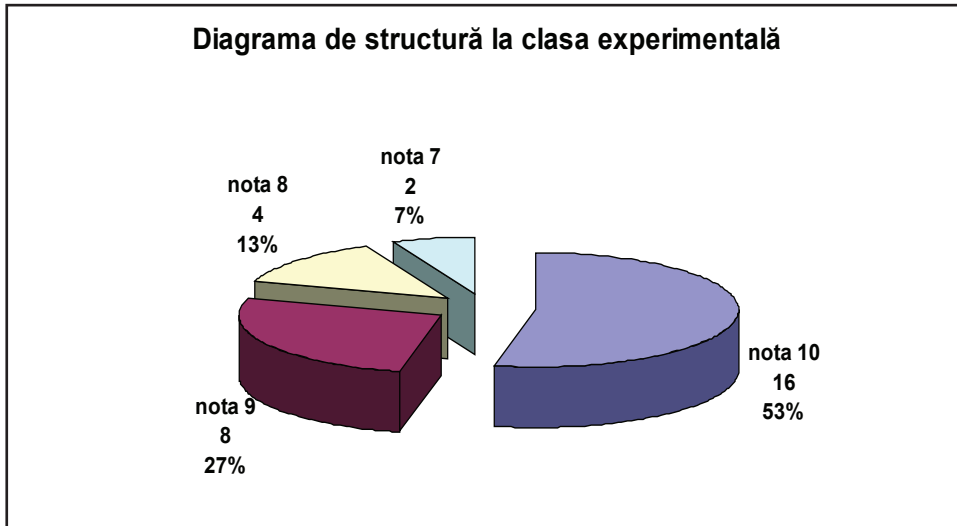
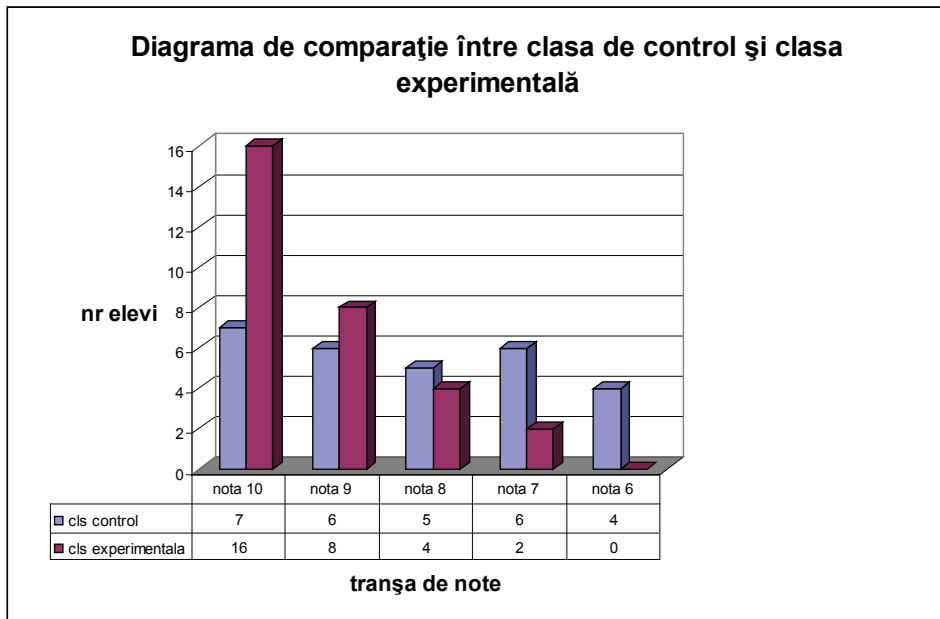

Diagrama de comparație

Aceleași rezultate au fost redată și prin diagrama de comparație, realizată pentru compararea rezultatelor obținute de clasa experimentală și de control.

La clasa a VII-a am urmărit ca elevii:

- să definească familia creștină;
- să precizeze scopul familiei;
- să arate care este relația între căsătorie și familie;
- să explice importanța familiei pentru creștini;
- să cunoască particularitățile învățaturii creștine și prin intermediul activităților extracurriculare

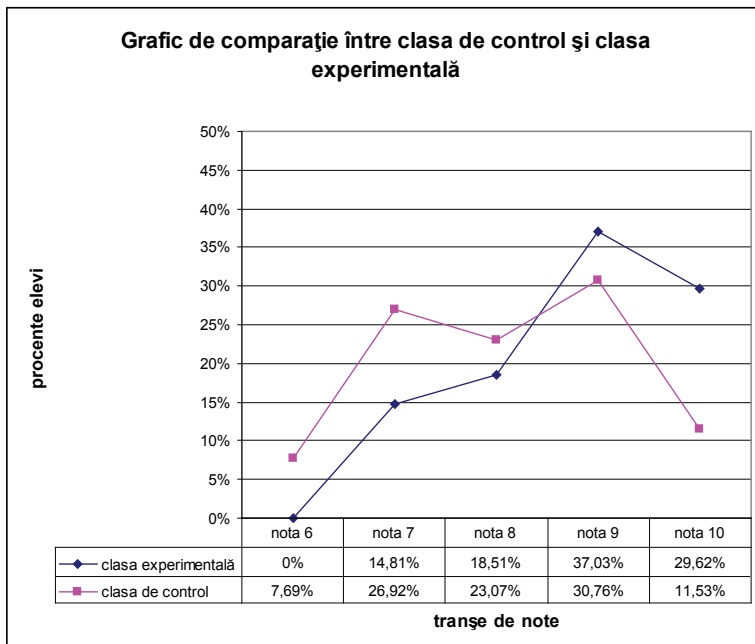
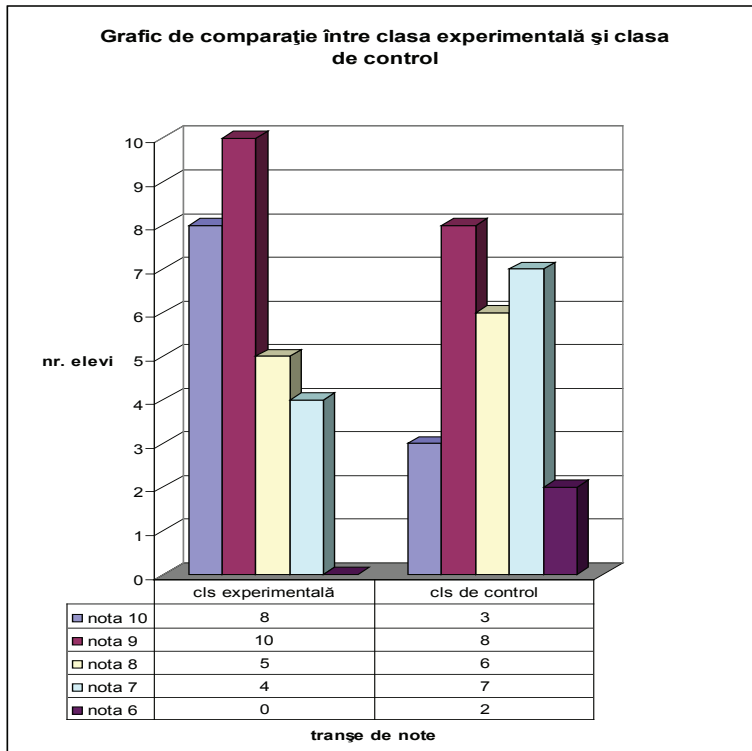
În urma testului susținut de cele două clase la sfârșitul experimentului, s-au obținut următoarele rezultate:

5.3. Observații în urma cercetării pedagogice

- activitățile extrașcolare conduc la dezvoltarea interesului pentru disciplina Religie;
- vizitele la biserici, orfeline și alte locuri cresc eficiența învățării conținuturilor din domeniul moralei și misiunii creștine;
- lecturile biblice și patristice valorifică caracterul informativ-formativ al conținuturilor;
- elevii claselor experimentale au devenit mai uniți și toleranți unii cu alții;
- participarea și desfășurarea lecțiilor a devenit mai intensă;
- s-au format numeroase deprinderi religios-morale, printre care: participarea la sfintele slujbe, memorarea unor pasaje biblice, găsirea cu ușurință a pasajelor biblice în Sfânta Scriptură;
- a crescut respectul și toleranța față de colegii de alte confesiuni și religii ;
- s-a întărit legătura profesor de religie-elev;

Concluzii asupra cercetării pedagogice

- Căsătoria rămâne singura formă de unire a bărbatului cu femeia pentru întemeierea unei familii
- Prin iubire, credință și moralitate pot fi depășite provocările lumii actuale privind viața de familie

PROIECT DE LECȚIE**Propunator: Pr. Prof. Grama Daniel****Data:****Unitatea de învățământ: Școala gimnazială nr. 1 Dobroțești****Clasa: a II-a****Disciplina: Religie Ortodoxă****Subiectul (titlul lecției): Familia creștină****Tipul lecției: transmitere / însușire de cunoștințe****Durata lecției: 50 min.****Obiective operaționale:***La sfârșitul lecției, elevii vor fi capabili să:*

O₁: să povestească minunea transformării apei în vin din Cana Galileii și să prezinte importanța și semnificația acestei minuni;

O₂: să indice felul în care se constituie o familie creștină și cum trebuie să se poarte membrii unei asemenea familii;

O₃: să motiveze faptul că o familie creștină e o mică Biserică;

O₄: să completeze cuvintele încrucișate legate de familia creștină;

O₅: să analizeze imaginile din manual, referitoare la familia creștină.

Obiective formativ-educative:

- să înțeleagă faptul că orice familie creștină se întemeiază prin Taina Nuntii și că ea își înmulțește iubirea prin întărirea legăturii cu Hristos, cu Biserica Lui.

Strategia didactică:

- *mijloacele de învățământ folosite la lecție:* caiet auxiliar, literatură religioasă.

- *metodele de învățământ folosite la lecție:* conversația, explicația, povestirea, exercițiul, cântarea religioasă, lectura explicativă, conversația euristică, lectura religioasă.

- *formele de organizare a clasei:* frontal, individual.

Bibliografia:

- Manual de clasa a II-a, Caiet auxiliar pentru clasa a II-a, Biblia, Dicționar religios.

Desfășurarea lecției:

I. Moment organizatoric

- salutul, rugăciunea, prezența.

II. Anunțarea titlului lecției noi și prezentarea obiectivelor propuse

- se notează titlul lecției noi. Se va urmări sensibilizarea elevilor față de educația primită în sânul unei familii credincioase, creștine, unite, fericite.

III. Comunicarea noilor cunoștințe

Se începe prin povestirea minunii din Cana Galileii, urmând analizarea icoanei minunii, din manual.

Dumnezeu a binecuvântat prima familie în Rai, pe Adam și pe Eva. Mântuitorul nostru Iisus Hristos, când a venit pe pământ, a sfințit din nou familia, la nunta din *Cana Galileii*. Acolo El a făcut prima Sa minune: a transformat apa în vin, ca să aibă nuntașii de băut. Această minune arată că binecuvântarea pe care o dă Dumnezeu soților la Cununie le înmulțește dragostea. Așa cum apa a fost transformată în vin, iubirea dintre soți se face și mai mare prin Taina Nunții.

Din familie fac parte în primul rând soții, apoi copiii, și apoi celelalte rude. Membrii unei familii sunt uniți prin dragoste.

Domnul nostru Iisus Hristos a venit nu numai ca să sfințească nunta, ci și pentru ca să ne arate că toți oamenii formează o familie mare, care are același Tată: pe Dumnezeu. De aceea iubirea poate fi nu numai între rude, ci și între străini.

Familia creștină este o mică Biserică a lui Dumnezeu. În ea copilul învață de mic să iubească, să respecte, să fie împreună la bine și la rău cu cei din jur.

Se citește lecția din Manual și se analizează imaginea prezentată acolo. Apoi se lecturează și cuvintele explicate la sfârșitul lecției.

IV. Fixarea noilor cunoștințe

Întrebări și discuții:

Care a fost prima familie?

Unde a făcut Domnul Hristos prima Sa minune?

Din cine este alcătuită familia?

Ce unește familia?

Ce învățăm în familie?

Se răspunde oral la întrebările din manual, legate de înțelegerea textului lecției.

V. Aprecierea, asocierea, generalizarea

Se rezolva exerciții din manual.

VI. Evaluarea

	A			
a)				
b)			a	
c)				
d)		m		
	B			

Cuvinte încrucișate:

- Localitate unde s-a sfințit nunta.
- Primul soț din lume.
- Cei care s-au căsătorit.
- Cuvânt la sfârșitul oricărei slujbe.

La o dezlegare corectă, pe verticala A-B obțineți cuvântul care arată locul de trai al familiei.

VII. Activitatea suplimentară

Exerciții din manual.

VIII. Încheierea

Rugăciunea, salutul.

TESTARE Data.....

Școala Gimnazială Nr. 1 Dobrotești

Numele și prenumele:

Profesor religie: Grama A. Daniel

Unește prin săgeți îndemnul mamei **(a)**

și consecințele neascultării **(b)**:

(a) (b)

Să învăț; se supără mama;

Să cumpăr pâine; mă îmbolnăvesc;

Să mă spal pe mâini; iau calificativul „insuficient”.

Marchează prin semnul **X** căsuța din dreptul afirmațiilor care completează corect enunțul:

Membrii unei familii creștine:

Merg la biserică _____

Fac multe fapte bune _____

Rostesc zilnic rugăciuni _____

Îi ajută numai pe copiii buni la învățătura _____

Părinții mă îngrijesc pentru că doresc:

Să cresc sănătos _____

Numai să mă joc _____

Să iau calificative bune _____

Să se laude cu mine _____

Indicați varianta corectă de răspuns:

Faptele bune le facem pentru: a) a fi văzuți de oameni; b) a te lăuda;
c) a primi mântuire de la Dumnezeu;

Faptele bune trebuie făcute cu: a) inimă curată și bună; b) sinceritate; c) mândrie.

Care sunt zilele de post de peste săptămâna?

R: _____

Alcătuieți propoziții, cu conținut religios, folosind termenii:
milostenie, iubire, părinte.

R: _____

Completează folosind cuvintele din paranteză (**roagă, biserică, botezați, Iisus Hristos, fapte bune**)

O familie creștină este aceea în care toți membrii ei sunt _____ se _____, cred în _____ merg la _____, fac _____.

Prezintă membrii familiei tale:

R: _____

Scrie enunțuri prin care să arăți **iubirea ta față de părinți**:

Concluzii

În Vechiul Testament, căsătoria monogamă (Pilde V, 15-19; XII, 4; XVIII, 22; Înțelepciunea lui Isus Sirah XXVI, 1-4), creată pe baza iubirii în virtutea căreia bărbatul și femeia se angajează reciproc să viețuiască împreună pentru împlinirea scopului existențial al acestei instituții, departe de a fi percepută drept o taină a Împărăției lui Dumnezeu, totuși a păstrat valoarea ei dată prin creație, gândirea iudaică plasând finalitatea ei tot în procreare, pentru continuarea neamului prin binecuvântarea lui Dumnezeu. Căsătoria în Israel era percepută ca o simplă tranzacție între două familii, părinții erau aceia care luau decizia finală pentru căsătoria copiilor lor (Facere XXIV, 1-4; XXXVIII, 1-2; 6-8; XXIX, 18; XXVI, 34-35; XXVII, 46; XXXIV, 4 ș.a), spre deosebire de lumea greco-romană unde consimțământul celor doi era foarte important.

Căsătoria era considerată încheiată numai atunci când se achita către tatăl fetei prețul de răscumpărare numit „mohar”, din acel moment fata fiind încredințată viitorului soț (Facere XXXI, 15). Cu unele excepții, unirea bărbatului cu femeia în căsătorie era monogamă, poligamia, prezentată ca fiind apărută prin descendenții lui Cain, fiind o stare de anormalitate și

abuz față de legea divină, Moise însuși limitând-o, fără să o desființeze prin legile sale. Cu toate că poligamia s-a practicat la vechii evrei, totuși nu se poate vorbi de o decădere morală publică. Concubinajul era admis și uneori recomandat pentru asigurarea perpetuării neamului (Facere XVI, 1-3), iar Legea leviratului (Facere XXXVIII, 9) îl obliga pe fratele celui decedat să ia în căsătorie pe văduva acestuia, însă numai dacă nu i se născuse vreun copil de parte bărbătească (Deuteronomul V, 5). Acest tip de căsătorie, căsătoria de levirat (lat. *levir*), cunoscută și la alte popoare, care avea ca scop asigurarea descendenței familiale și rămânerea văduvei în sânul familiei celui răposat, se practica încă înainte de Moise, nefiind interzisă ci lăsată la latitudinea celor în cauză (Deuteronomul XXV, 7-10). Legea leviratului se practica și în timpul Mântuitorului, aceasta constatându-se din discuția avută cu saducheii care invocau în sprijinul necredinței lor în învierea morților cazul unei femei care fusese căsătorită, pe rând, cu șapte frați (Matei XXII, 24-27).

După exil, prin reformele lui Ezdra și Neemia, a luat naștere o intensă opoziție față de divorț. Maleahi, dând curs acestei linii reformatoare, i-a muștrat pe cei care-și lăsau femeia tinereții pentru o nouă căsătorie cu o „necredincioasă”, adică neapartinând poporului Israel. Căci „Domnul a fost martor între tine și femeia tinereților tale, față de care tu ai fost viclean, deși ea era tovarășa ta și femeia legământului tău” (Maleahi II, 14). Acesta era un caz frecvent de divorț, căci după exil, mulți bărbați încheiau a doua căsătorie cu ficele soldaților păgâni sau ale celor stabiliți în țară.

În creștinism căsătoria devine „Taină”, Sfântul Apostol Pavel arătând în mod expres: „Taina aceasta mare este; iar eu zic în Hristos și în Biserică” (Efeseni V, 32). Apostolul neamurilor, în Epistola către Efeseni (capitolul V) pune în lumină noul sens al căsătoriei creștine, care nu poate fi redusă, așa cum afirmă teologul Meyendorff, nici la utilitarismul iudaic, nici la legalismul roman, ci posibilitatea de a transfigura unitatea (acordul soților) într-o realitate nouă, realitatea Împărăției lui Dumnezeu. În această viață pământească, fiecare om este cetățean al țării sale și membru al familiei sale, neputând evita obligațiile sociale specifice lumii în care trăim, fiecare om fiind responsabil față de lume și față de societate în general. Omul, prin vocația sa de *chip al lui Dumnezeu*, trebuie să pună în practică puterile sale creatoare, dorind Binele absolut, Bunătatea și Iubirea adevărată, Dumnezeu

Însuși fiind Iubirea absolută. După învățătura creștină Dumnezeu nu este un concept, ci o persoană cu care omul poate intra în relații personale: „Eu sunt întru Tatăl Meu și voi în Mine și Eu în voi” (Ioan XIV, 20). Pentru că Hristos este adevăratul Dumnezeu, și om adevărat și prin El omul descoperă propria sa umanitate.

În raportul Hristos-Biserică, supunerea Bisericii față de Hristos nu este din constrângere, „ci din toată libertatea și conștiința că Hristos este îndrumătorul și Mântuitorul ei, cu toată dragostea răsărită din însăși dragostea Lui”.

Prin urmare, având în conștiința noastră trează permanent imaginea idealului divin, supunerea femeii bărbatului său devine o supunere care pornește din voința sa liberă, din dragostea manifestată față de bărbat ca răspuns la dragostea lui, recunoscând întâietatea între egali a bărbatului. Însă supunerea femeii *întru toate* (*εν παντι*) bărbatului său, din iubirea care cere iubire, este totuși condiționată de modul în care însuși bărbatul înțelege să respecte demnitatea femeii, fără să-i ceară acesteia ceea ce este potrivit voinței lui Dumnezeu, cum ar fi credința sa și purtarea de grijă față de propriul suflet. Aceasta este explicată de Apostolul neamurilor în sensul că bărbatul, deși este cap femeii, nu trebuie să uite că mai presus de el este un alt cap, căci „Hristos este capul bărbatului” (I Corinteni XI, 3).

Bărbații trebuie să-și iubească femeile lor, ca o datorie sfântă și precum în iubire s-a realizat misterul operei lui Hristos pentru Biserica Sa, în iubire se va menține comunitatea de persoane familială, se va realiza scopul existențial, mântuirea pe calea căsătoriei: „Bărbaților, iubiți pe femeile voastre, după cum și Hristos a iubit Biserica și S-a dat pe Sine pentru ea... Așa sunt datori bărbații să-și iubească femeile lor, ca pe înseși trupurile lor. Cel ce își iubește femeia, pe sine se iubește... Astfel și voi, fiecare așa să-și iubească femeia sa ca pe sine însuși, iar femeia să se teamă de bărbat” (Efeseni V, 25-33). Sfântul Apostol Pavel afirmă iubirea lui Hristos față de Biserica Sa pentru care „S-a dat pe Sine pentru ea”, iubire care este cu adevărat model de urmat și de imitat de bărbat față de femeie, acesta purtând de grijă pentru soția și familia sa. Asemănarea nu se poate aplica decât după chip, nu și după grad, rămânând una ideală.

În Noul Testament Hristos întărește din nou legătura căsătoriei

dintre bărbat și femeie la nunta din Cana unde săvârșește prima Sa minune, prin puterea Sa dumnezeiască dând perechii ce se căsătorește să bea din vinul iubirii turnate de El prin harul Său. El afirmă apoi direct nevoia revenirii căsătoriei la unitatea ei dintru început, la întrebarea fariseilor de ce Moise a permis părăsirea femeii: „Fiindcă Moise, după învârtoșarea inimii voastre v-a dat vouă voie să vă lăsați femeile voastre, dar la început n-a fost așa. Ci Eu vă zic vouă: Oricine va lăsa pe femeia sa – nu pentru desfrânare – și se va însura cu alta, preacurvește, și cine s-a însurat cu cea lăsată, preacurvește” (Matei XIX, 8-9). Dacă Dumnezeu întru început a făcut doi oameni și nu mai mulți și i-a făcut să fie o unitate indisolubilă, omul nu are dreptul să despartă. Hristos prin acestea încearcă să aducă și căsătoria la starea în care era înainte de cădere.

În Biserica Ortodoxă nu există o ierarhizare a scopurilor familiei bazate pe căsătorie, însă principalul scop în creștinism este mântuirea în comuniunea familială pe baza iubirii și a într-ajutorării soților. Celelalte scopuri, precum nașterea de prunci și ferirea de desfrânare trebuie să fie auxiliare scopului principal al familiei, de fapt, scopului existențial al omului care este mântuirea.

Iubirea este cu adevărat cea mai mare dintre virtuți (I Corinteni XIII, 13), ea neputând lipsi și din cadrul familial, în relațiile dintre soți și dintre soți și copii, menținând buna înțelegere și astfel unitatea ei indisolubilă. Ea se află în firea omului prin creație, Sfântul Ioan Gură de Aur arătând în acest sens că: „Dumnezeu, chiar de la început, a făcut mii de încercări spre a o implanta în noi. Așa, de pildă, tuturor a dat un singur cap, pe Adam. De ce nu suntem toți făcuți din pământ?... Pentru ca și copiii și cele ce cresc copiii și faptul de a se naște (oamenii) între dânșii, să ne unească unii cu alții. De aceea nici pe femeie n-a făcut-o din pământ...”

Părinții sunt cei mai în măsură în educarea copiilor lor și ne întrebăm care ar trebui să fie punctul forte în educarea unui copil. Sunt mame care se străduiesc a le da o educație care să nu o facă de rușine, iar altele se străduiesc a dezvolta anumite talente la copilul său pentru a deveni oameni de înaltă ținută în societate. Socotesc însă că părinții ar trebui să aibă un ideal mult mai înalt. Ei să se îngrijească a-și crește copiii în credința statornică, spre a fi mădularele vii ale Bisericii lui Hristos, ca Mântuitorul să

ia chip în sufletelor lor, iar copiii să-L iubească cel mai mult pe Dumnezeu și pe aproapele său, scopul vieții lor fiind dobândirea Duhului Sfânt. Pentru ca o familie să fie bine-plăcută lui Dumnezeu, atât părinții cât și copiii trebuie să întrețină o atmosferă de pace și bună înțelegere, mulțumind pentru toate lui Dumnezeu „ în psalmi, în laude și cântări duhovnicești” (Coloseni III,14).

Există numeroase provocări care afectează familia astăzi. Patima adulterului și a desfrânării a apărut ca urmare a păcatului protopărinților noștri. În starea de după păcat, relațiile trupești nu sunt condamnate, ele permițând perpetuarea neamului omenesc, dar în cadrul căsătoriei este de condamnat folosirea funcției sexuale în mod necumpătat, prin folosirea ei contrară scopului ei firesc, contra naturii. Dând dovadă de necumpătate, omul, învăluit de mrejele păcatului, tinde spre folosirea sexualității numai pentru dobândirea plăcerii și, făcând din aceasta un scop în sine, el caută astfel de plăceri și în afara căsătoriei, încălcând astfel obligația matrimonială de fidelitate reciprocă.

Încă înainte de Părinții veacului de aur, au existat lucrări de reală importanță ale unor Sfinți Părinți și scriitori bisericești, care au conturat prin scrierile lor o vie tradiție în viața bisericească privind atitudinea Bisericii față de divorț și față de situația celor divorțați și recăsătoriți.

O altă problemă este divorțul. Sfânta Scriptură nu admite divorțul decât pentru *adulter*: „Eu însă vă spun că oricine-și lasă femeia, în afara pricinii de desfrânare, o face să săvârșească adulter; iar cel ce o va lua pe cea lăsată, adulter săvârșește” (Matei V, 32), iar omul nu trebuie să despartă ceea ce Dumnezeu a unit (Matei XIX, 6). Astfel, căsătoria este indisolubilă, ea fiind instituită de Dumnezeu încă de la originile umanității, iar Mântuitorul Hristos a ridicat-o la rang de taină, întărind ceea ce Dumnezeu a instituit în rai și combătând repudiile permise de Moise pentru starea de păcat a „omului vechi”, recăsătorirea privindu-l numai pe acesta nu și pe oamenii Împărăției lui Dumnezeu. Adulterul nu este compatibil cu natura căsătoriei, Însuși Mântuitorul recunoscând ca inexistentă o legătură matrimonială încheiată înainte de adulter. Prin urmare, căsătoria indisolubilă fiind prin natura ei, poate totuși să fie desfăcută pentru motive bine determinate.

Pornografia afectează viața de familie. E firesc să te informezi despre cum te poți apăra în fața unei maladii devastatoare sau a învăța despre

cum te poți trata înainte ca boala să te distrugă. Dependența de sex face mai multe victime decât dependența de droguri, și alcool luate împreună anunțându-se ca una dintre cele mai grave boli mentale ale viitorului. Până la apariția internetului, industria pornografică era destul de limitată în efectele sale, din cauza frânelor sociale și psihologice. O altă problemă gravă pe care o ridică internetul e imposibilitatea de a controla accesul minorilor.

Hristos a dat căsătoriei cu totul o altă dimensiune față de aceea pe care o avea în Vechiul Testament sau în antichitatea elenistică sau romană. Constituirea unei familii prin căsătorie este un eveniment care afectează nu numai destinul a două persoane pentru totdeauna, dar și instituția Bisericii, adică „trupul lui Hristos”.

Unitatea indisolubilă a căsătoriei, alcătuită între bărbat și femeie, în planul uman nu este o unitate organică sau fiziologică, cât o unitate prin iubire, o iubire dintre două existențe umane ce se completează atât pe plan trupesc cât și pe plan spiritual, aceasta este una din cauzele pentru care căsătoria primește har în Biserică și este ridicată la statutul de Taină.

Bibliografie generală

I. Izvoare

1. Ediții ale Sfintei Scripturi și ale Noului Testament

1. Biblia sau Sfânta Scriptură, tipărită cu binecuvântarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura IBMBOR, București, 1991.

2. Scrieri ale Sfinților Părinți și ale scriitorilor bisericești

1. Atanasie cel Mare, Sfântul, *Tratat despre Întruparea Cuvântului*, trad. rom. de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, în *PSB*, vol. 15, București, 1987.
2. Chiril al Ierusalimului, Sfântul, *Catehezele*, V, 2, partea I, trad. rom. de Pr. D. Fecioru, col. *Izvoarele Ortodoxiei*, nr. 6, IBM, București, 1943.
3. Clement Alexandrinul, *Stromatele*, trad. rom. de Pr. Dr. D. Fecioru, în *PSB*, vol. 5, Editura IBMBOR, București, 1982.
4. Ioan Gură de Aur, Sfântul, *Comentariile sau explicarea Epistolei către Efeseni*, trad. Theodosie Athanasiu, Editura Dacia, Iași, 1902.

5. Idem, *Omilie despre pocăință și despre cei ce pleacă de la Sfânta Liturghie...*, în *Din ospățul Stăpânului*, introducere, traducere, note și comentarii de PS Irineu Slătineanu, Editura Adonai, București, 1995.
6. Idem, *Cateheze maritale. Omilii la căsătorie*, trad. Pr. Marcel Hancheș, Editura Oastea Domnului, Sibiu, 2004.
7. Iustin Martirul și Filozoful, Sfântul, *Apologia a doua în favoarea creștinilor*, în „Apologeți de limbă greacă”, traducere, introducere, note și indici de Pr. Prof. Dr. T. Bodogae, Pr. Prof. Dr. Olimp Căciulă, Pr. Prof. Dr. D. Fecioru, Editura IBMBOR, București, 1997.
8. Maxim Mărturisitorul, Sfântul, *Răspunsuri către Talasie*, în *Filocalia*, vol. III, ediția a II-a, trad. rom. de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Editura Humanitas, București, 1999.
9. Silvestru de Canev, Sfântul, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, trad. Gherasim Miron, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1903.
10. Vasile cel Mare, Sfântul, *Omilii la Hexaïmeron*, VII, V, „Scrieri”, partea întâi, introducere, note și comentarii de Pr. D. Fecioru, în *PSB*, vol. 17, București, 1986.

3. Dicționare

1. Attias, Jean Christophe, *Dicționar de civilizație iudaică*, trad. de Șerban Velescu, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999.
2. Bria, Pr. Prof. Dr. Ion, *Dicționar de teologie ortodoxă*, ediția a II-a revizuită și completată, EIBMBOR, București, 1994.
3. *** DEX, Ediția a II-a, , Editura Univers enciclopedic, București, 1998.
4. Douglas, J. *Dicționar Biblic*, trad. Liviu Pup, Ed. Cartea Creștină, Oradea, 1995.
5. Tomșa, Ghe., Grigore, G., Pârlea, C., Șerban, D., *Dicționar de dreptul familiei*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984.

II. Lucrări auxiliare, cărți, studii și articole

1. Achimescu, Pr. Lector Dr. Nicolae, *Familia creștină. Considerații teologico-sociologice*, în „Familia creștină azi”, Editura Trinitas, Iași, 1995.
2. Bistriceanu, Corina, *Sociologia familiei*, Editura Fundației România de mâine, București, 2005.
3. Boroianu, Dr. D.G., *Dreptul bisericesc*, vol. II, Iași, 1899.
4. Broscăreanu, Drd. René, *Despre Taina Sfintei Cununii*, în rev. *Ortodoxia*,

- XXXVIII (1986), nr. 4.
5. Bulacu, Mihail, *Principiile catehezei și personalitatea catehetului*, în *Studii Teologice*, nr. 7-8 (1949).
 6. Coman, I. G., *Frumusețile iubirii de oameni în spiritualitatea patristică*, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1988.
 7. Condrea, Vasile, *Căsătoria și divorțul în timpul Mântuitorului*, în volumul *Pe Urmele Mântuitorului Hristos - Aspecte ale vieții cotidiene în Israelul secolelor I î. Hr - I d. Hr.*, Editura Universitaria, Craiova, 2011.
 8. Constantin, Mădălina, *Maltratarea copilului între cunoaștere și intervenție*, Editura Lumen, Iași, 2004.
 9. Constantinescu, Irina, *Părinți buni*, în rev. *Familia ortodoxă*, nr. 10, 2009. nr. 5.
 10. Costea, Pr. Traian, *Căsătoria din punct de vedere: istoric, dogmatic și canonic*, teză de doctorat, București, 1935.
 11. Cucoș, Constantin, *Pedagogie*, Editura Polirom, Iași, 1996.
 12. Idem, *Educația religioasă*, Editura Polirom, Iași, 1999.
 13. Danion, Vasile, *Cartea nunții*, Editura Cartea Ortodoxă, Galați, 2004.
 14. Dima, Silvia, *Cei șapte ani de acasă*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1999.
 15. Dolean, D., *Meseria de părinte*, Editura Aramis, București, 2002.
 16. Drâmba, Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației*, I ediție definitivă, Editura Vestala, București, 2003.
 17. Evdokimov, Paul, *Taina Iubirii. Sfințenia unirii conjugale în lumina tradiției ortodoxe*, Editura Christiana, București, 2006.
 18. Floca, Arhid. Prof. Dr. Ioan N., *Canoanele Bisericii Ortodoxe, note și comentarii*, București, 1991.
 19. Ford, David, Mary, *Bărbatul și femeia în viziunea Sfântului Ioan Gură de Aur*, trad. Luminița Irina Niculescu, Editura Sofia, București, 2004.
 20. Idem, *Căsătoria, cale spre sfințenie. Viețile sfinților căsătoriți*, trad. rom. de Constantin Făgețan, Editura Sofia, București, 2001.
 21. Galeriu, Preot Constantin, *Taina Nunții*, în rev. *ST*, XII (1960), nr. 7-8.
 22. Gavrilă, Pr. Dr. Vasile, *Cununia - viață întru Împărăție*, Fundația „Tradiția Românească”, București, 2004.
 23. Gordon, Vasile, *Elemente pentru cursul de Catehetică*, anul al III-lea, 2001.
 24. Larchet, Jean-Claude, *Terapeutică bolilor spirituale*, trad. rom. de Marinela Bojin, Editura Sophia, București, 2001.

25. Mantzaridis, Geogios, *Morala creștină*, Editura Bizantină, București, 2006.
26. Meyendorff, John, *Căsătoria, perspectiva ortodoxă*, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2007.
27. Micle, Veniamin, *Inițieri catehetice*, Eparhia Râmnicului, 1988.
28. Miftode, Vasile, *Populații vulnerabile și fenomene bizare*, Editura Lumen, Iași, 2002.
29. Mihoc, Pr. Dr. Constantin, *Taina Căsătoriei și familia creștină în învățăturile marilor Părinți ai Bisericii din secolul IV*, Editura Teofania, Sibiu, 2002.
30. Mihoc, Pr. Prof. Vasile, *Căsătoria și familia în lumina Sfintei Scripturi. Nașterea de prunci, scop principal al căsătoriei*, în rev. MA, XXX (1985), nr. 9-10.
31. Moldovan, Pr. Prof. Ilie, *Iubirea, Taina căsătoriei*, Tipografia Episcopiei Ortodoxe, Alba Iulia, 1996.
32. Muntean, Ana, *Familii și copii în dificultate*, Editura Mirton, Timișoara, 2001.
33. Opriș, Monica, Dorin Opriș, Mușata Bocoș, *Cercetarea pedagogică în domeniul educației religioase*, Editura Sfântul Mina, Iași, 2006.
34. Popa, Pr. Lector Gheorghe, *Familia creștină: o perspectivă teologică și spirituală*, în rev. Teologie și Viață, IV (1994), nr. 5-7.
35. Popescu, Pr. Prof. Dumitru, *Iisus Hristos Pantocrator*, Editura IBMBOR, București, 2005.
36. *** Programă școlară religie 2013, clasele V-VIII, (OMEN nr. 3418/19.03.2013)
37. Radu, Pr. Prof. Dumitru Gh., *Caracterul eclesiologic al Sfintelor Taine și Problema intercomuniunii*, în rev. Ortodoxia, XXX (1978), nr. 1-2.
38. Răducă, Pr. Asist. Dr. Vasile, *Antropologia Sfântului Grigore de Nyssa*, Editura IBMBOR, București, 1996.
39. Idem, *Căsătoria – Taină a dăruirii și a desăvârșirii persoanei*, în rev. ST, XLIV (1992), nr. 3-4.
40. Rose, Ieromonah, Serafim *Cartea Facerii, crearea lumii și omul începuturilor*, trad. rom. de Constantin Făgețan, Editura Sophia, București, 2001.
41. Sachelarie, Ieromonah Nicodim, *Pravila bisericească*, ed. a III-a, Edit. de Parohia Valea Plopului, jud. Prahova, 1999.
42. Sâmbrian, Teodor, *Drept roman*, Editura Helios, Craiova, 2001.

43. Schlessenger, Dr. Laura, *Greșelile părinților îi pot distruge pe copii*, Editura Curtea Veche, 2004.
44. Semen, Pr. Conf. Dr. Petre, *Familia și importanța ei în perioada Vechiului Testament*, în rev. *Teologie și Viață*, IV (1994), nr. 5-7.
45. Slătineanu, Dr. Irineu, *În Duhul sfințeniei lui Hristos*, Editura Universitaria, Craiova, 2001.
46. Stamatoiu, Pr. Conf. Univ. Dr. Dionisie, „*La plinirea vremii...*” (*Gal. IV, 4*). *Pagini de Noul Testament*, Editura Universitaria, Craiova, 2002.
47. Stanciu, I. Gh., *O istorie a pedagogiei universale și românești până la 1900*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977.
48. Stănciulescu Elisabeta, *Sociologia educației familiale*, vol I, Editura Polirom, Iași, 2003.
49. Stăniloae, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 3, Editura IBMBOR, București, 1997.
50. Șebu Sebastian, *Metodica predării religiei*, Editura Reîntregirea, Alba-Iulia, 2000.
51. Tănăsescu- Vlas, Adrian, *Viața de familie*, Editura Sophia, București, 2009.
52. Teșu, Pr. Ioan, *Patima desfrânării și lupta împotriva ei. Frumusețile căsătoriei și ale familiei creștine* Editura Credința Strămoșească, 2003.
53. Trif, Roxana, *Desfacerea căsătoriei prin divorț și partajul bunurilor comune ale soților*, Editura Hamangiu, București, 2007.
54. Țuțea, Petre, *Neleniști metafizice*, Editura Eros, București, 1994.
55. Vladimirescu, Mihai Valentin, *Descoperirile arheologice din Israel în perioada 1970-2000 și raportul lor cu studiul Vechiului Testament*, Editura Universitaria, Craiova, 2006.
56. Yannaras, Christos, *Persoană și Eros*, trad. rom. de Zenaida Luca, Editura Anastasia, București, 2000.

POEZIE CREȘTINĂ

LUMINA SFINȚILOR BRÂNCOVENI

Carmen MUTU

*Printre văi răsună cântece de jale,
Țara Românească saltă în picioare,
Păsările toate cu triluri răspund,
Se adună-n stoluri, din pinteni bătând,
Poarta Otomană să o ia cu-asalt,
Veninul să-l stingă cu-n tril minunat,
Să întoarcă timpul, în țara străbună,
Să stingă o clipă, durerea nebună...*

*Constantine Brâncovene,
Domn cel mare, bun și sfânt,
Ai lăsat în urma ta,
Dragostea de-a te vedea
În ctitorii ridicate,
Cu credință-ncununată,
De îngeri înconjurată.
Piciorul de va călca,
S-atingă lucrarea ta,
Imediat vom vedea
Jertfa ta pentru popor,
De-ai veni în ajutor.
Nelăsând a ta credință,
Fiii tăi i-ai dăruit
Lui Hristos cel mult iubit.
Constantin, un bun viteaz,*

Ștefan, Radu, Mateiaș,
Fiii tăi creșcuți cu drag,
De-un creștin adevărat...
N-ai clipit, nu ai cârtit,
Trupul ți l-au ciopârțit,
Ai văzut cum mor pe rând,
Îngeri pe acel pământ,
Doamne, fie mila Ta,
Cu sângele lor vom spăla,
Patria o vom salva!
Brâncovene, vrednic,
Domn cu mare crez,
Armă ne-nfricată,
Virtuți fără preț,
Rugător în fapte,
Noi azi te urmăm.
Călătorind veșnic
În valea ispitelor,
Voi sunteți pentru noi,
Lăcașuri sfinte,
Lumină nesfârșită,
A unei lumi trecute,
Ce calea ne-o arată,
Mânați de-un singur dor,
Să vă găsim în Bosfor,
Să vă strângem cu dor
Moaștele cele sfinte
Ale trupurilor voastre,
Să le-adunăm pe toate,
Clădind o nouă lume,
Ce-nseamnă bucurie,
Credință, libertate,
În care Tatăl, Fiul
Și Duhul Sfânt să fie,
Lumină binecuvântată
Pe vecie!

O CLIPĂ

Carmen MUTU

*Trec valurile înspumate ale vieții,
Tu zornăi clopoștii dimineții
Și-n triluri dulci de armonie plină
Căldura ce m-apasă e divină.
Privirea ta se-apeacă peste-ale mele gene
Din covorașul tău de crizanteme,
Atât îmi mai rămâne, mirosul tău divin,
Încerc să mă țin trează, simțindu-ți-l din plin.
Mireasma-mbătătoare, un candelabru sfânt,
O melodie fină, ca un ecou plăpând,
Nu! Nu fugi, mireasmă, mai stai doar un minut,
Căci tu rămâi de-a pururi dorința de-nceput
De-a te simți aieva, cu pleoape-ntredeschise,
Mai stai, măcar o clipa, te rog,
Iisuse....*

MAI DĂ-MI VREME

Rodica CONSTANTINESCU

*Anii vin și trec prea iute
Mulți, puțini, cum ne e dat,
N-au urechi ca să asculte
Ruga noastră, au zburat.
Stau atunci și mă gândesc
Ce-mi rămâne-n urmă mie?
Am știut cum să trăiesc
Punând suflu chezășie?
Pierzând zilele de-a rândul
Cu îndemnuri trecătoare,
Încropind din aburi visul
Ce pierrea la simpla boare.
Socotind cum clipa pleacă
Și doar grija îmi rămâne,
Văzând barca că se-neacă
Am vâslit spre-nchinăciune.
Te rog Doamne, mai dă-mi vreme
Să ating al meu liman!
Spune-mi Doamne: „Nu te teme!”
Când am frică și alean.
Pentru suflet dă-mi o haină
Din iertare și iubire,
Să o spăl în mare taină
În lumină și smerire.
Nu vreau inimă pustie
Îmbrăcată-n nestemate,
Fă-o Doamne, simplă, vie
Să o simt în piept cum bate.
Când la Tine am să plec
Nu știu când, poate și mâine,
Fie-mi ceasul bun, să trec,
Vămile ce duc spre Tine.*

IN MEMORIAM

Adriana MIU

*Sunetele unui cântec te duc parcă în istorie,
În tumultul învolburat al poporului...
Sunt asociate cu instrumente divine...
Ascult...și afară acompaniază insistent
Un tril de pasăre
După ploaia de vară...
Cuvinte de slavă închinat Creatorului,
Și martirajului și jertfelor...
Cuvinte de aducere-aminte
A istoriei omenirii,
A dăruirii totale pentru
Credință și dragoste necuprinsă de
Mintea omenească!
Dureroasă și cutremurătoare evocare
A Sfinților Brâncoveni,
A spiritului nemuritor de jertfă...
De răbdare și restriște,
De mărime de suflet!
Există un ecou etern...
Să nu ne pierdem sufletele...
Credeți cu tărie...spuneau înaintașii!
Și noi nu putem astăzi să
Cuprindem cu sufletele noastre
Acest mesaj, acest îndemn cutremurător!
„Istoria este glasul mormintelor
Și ecoul a tot ce cade pe calea
Sfințeniei neamului”, spunea un poet!
Și păsărelele de afară nu tac....
Cîripesc continuu,*

*În libertatea curată după ploaie.
Totul sărbătorește amintirea,
Frunzele curate, norii ce aleargă pe cer,
Soarele ce apune, anunțând
Întunericul binecuvântat...
și-n așteptare....*

RESTITUIRI**CONSTANTIN BRÂNCOVEANU
- BALADĂ POPULARĂ* -**

*Verde, verde bob secară,
Ciudă mare, rău îmi pare
C-a venit Dunărea mare,
Cu crăci și cu burioare
Iar de mare, mărgini n-are!*

*Verde, verde-a bobului,
Prin mijlocul Dunării
Tare-mi vine și-m sosește
D-un caic negru, smolit,
Cu catargul zugrăvit
Cîte flori sunt pe pământ,
Ce n-am văzut de când sunt,
Nici în ceri, nici pe pământ!*

*Verde, verde bob năut,
Tot de valuri e trântit,
De talazuri mi-e bătut
Și de apă mi-e-nălbit!
Zi-i ș-altădată filale,*

* *Miorița – balade populare românești*, Editura Pentru Literatură, 1966, apud <http://codrul.wordpress.com/2011/07/25/constantin-brancoveanu-balada-populara/>

*Da-n caic cine-mi era?
Să vezi: Turbul lui Başa
Şi cu Aga Mustafa,
Şi cu Aga Bălăceanul,
Celi mai voinicel, sărmanul,
Cu Constantin Brâncoveanul,
Crede-n Dumnezeu, sărmanul!*

*Cu trei copii ce-i avea,
Cu Gherghina Țiganca
Care le purta grija
Cu zahăr și cu cafea,
Seara și dimineața,
Peste zi totdeauna...*

*Verde, verde ș-o lalea,
Să vezi, el unde trăgea?
Zi-i și-alt'dată matostat,
Din oraș, din Țarigrad,
La cinstitul de-mpărat,
Ca să-și piarză al său cap!*

*Verde, verde lăculeasă,
Pentru Țara Românească!*

*N-o lăsa ca s-o robească,
Turcii ca s-o stăpânească.*

*Verde, verde ș-o lalea,
În Țarigrad mi-ajungea,
Caic la margine-mi da,*

Bine la parc că-l lega.

*Șapte rogojini lua,
Cu catran le cătrănea,
Sus pe catarg că le suia,
Perdaf de spirit că le da,
Foc de trei părți le punea,
Vâlva-n ceri să ridica.*

*Verde, verde ș-o lalea,
Împăratul foc vedea.
El în sală că-mi ieșea
Și din gură-așa-mi grăia:
- Verde, verde bob secară,
Cine arde țara-n pară?*

*Arnăuții că-i spunea:
- Mă-mpărate dumneata,
Nu ne arde țara-n pară,
Ș-aia sunt oameni din țară,
Au venit la jăluială,*

*Verde, verde filalea,
Da-mpăratul ce-mi grăia?
- Zi-i și-al'dată bob secară,
Ăia sunt oameni din țară?*

*N-au venit la jăluială,
Și-au venit la jecmăneală:
Curând să-i băgați în fiare!*

Verde, verde și-o lalea,
Arnăuții ce-mi făcea?

La Brâncoveanul mergea,
Pe Brâncoveanul lua
Cu trei copii ce-ia avea,
Cu Gherghina țiganca.
Care le purta grija
Cu zahăr și cu cafea.
Seara și dimineața,
Peste zi-ntotdeauna,
Și la sultan îi ducea.

Împăratu-n sală ședea,
Pe Brâncoveanu-l vedea.
Cum îl vedea-l cunoștea,
Mustăcioara-i muscurea
Și din gură-așa zicea:
- Brâncovene dumneata,
Zi-i ș-alt' dată bob năut.
Bine-ai făcut d-ai venit,
Parcă eu ți-am poruncit:
Nici cu gândul n-am gândit
Așa bine să te-apuc!

Verde, verde și-o lalea,
Dăruiește-mi tu țara,
Țara și bogăția,
Care bei, mănânci din ea
Și te dă în legea mea!

Verde, verde și-o lalea,
Brâncoveanul ce-mi făcea?
El din gură cuvânta
Și-mpăratului spunea:
-Împărate dumneata,
Nu-ți dăruiesc eu țara,
Țara și bogăția,
Care beau, mănânc din ea.
Fă cu mine ce oi vrea
Nu mă dau în legea ta!

Verde, verde și-o lalea,
Împăratul să-ncrunta,
Și el, mare, ce-mi grăia?

La arnăuți porunca,
Fecioru-ăl mare-l lega
Și la scaun că-l trăgea,
Ochișorii îi lega,
Mâinile d-asemenea.
Împrățul iar grăia,
Lui Brâncoveanul zicea:
- Brâncovene Constantine,
Lasă legea creștinească
Și te dă-n legea turcească.
Verde, verde și-o lalea,
Dăruiește-mi tu țara,
Țara și bogăția,
Care bei, mănânci din ea,
Și te dă în legea mea!

Brâncoveanul sta, grăia:

*- Împărate, dumneata,
Nu-ți dăruiesc nimica,
Fă cu mine ce oi vrea!
Împăratul se turbura,
La arnăuți poruncea,
Capul de i-l reteza.*

*Capul pe masă cădea,
Trupul prin curte fugea,
De lemne că se lovea,
Haine mândre își rupea.
Ți-era mai mare groaza!*

*Brâncoveanul că ofta,
Dar cu ochii să uita
Și din gură cuvânta:
- Doamne, fie-n voia ta!
Împăratul iar grăia:*

*- Brâncovene dumneata,
Dăruiește-mi tu țara,
Țara și bogăția,
Care bei, mănânci din ea,
Că îți tai nădejdea
Care-n florea mustața,
Acum i-e dragă lumea!*

Brâncoveanul ce-mi grăia?

*- Împărate dumneata,
Nu-ți dăruiesc eu țara,*

Țara și bogăția,
Care beau, mănânc din ea.
Nu mă dau în legea ta.
Fă cu mine ce oi vrea!

Da-mpăratul ce-mi făcea?
La arnăuți poruncea,
P-ăl mijlociu că-l lua
Și la scaun mi-l trăgea.
Frumos la ochi îl lega,
Mâinile d-asemenea,
Capul iute că-l tăia.
Capul pe masă cădea,
Trupul prin curte fugea,
De lemne că se lovea,
Ți-era mai mare groaza!

Împăratul iar zicea:
- Brâncovene Constantine,
Lasă legea creștinească
Și te dă-n legea turcească
Zi-i și-al' dată bob năut,
Din trei, doi tu ai pierdut,
Numai unul ți-a rămas.
Cu zile de vrei să-l las
Lasă legea creștinească
Și te dă-n legea turcească!
Brâncoveanul iar grăia:
- Împărate dumneata,
Fă cu mine ce oi vrea,
Nu mă dau în legea ta!

Da-mpăratul ce-mi făcea?
La arnăuți poruncea,
Feciorul ăl mic îl lua.
Dar Gherghina țiganca
Sub fustă îl pitula,
P-al ei înainte-l da,
Să nu pearză sămânța...
Verde, verde ș-o lalea,
Brâncoveanul că-mi vedea.

Arnăuții ce-mi făcea?
Feciorul ăl mic lua,
La scaun că îl trăgea
Și capul că i-l tăia.
Sta-mpăratul și grăia:
- Brâncovene dumneata,
Vezi că-ți tăiai nădejdea?
Lasă legea creștinească
Și te dă-n legea turcească.
Brâncoveanul ce-mi grăia?
- Împărate dumneata.
Las' că-mi tăiași nădejdea,
Nu mă dau din legea mea
Fă cu mine ce vei vrea!

Verde, verde filalea,
Brâncoveanu iar grăia:
- Împărate dumneata,
Să fii tu la mâna mea,
Cum sunt eu la mâna ta,

Nu te-aş judeca aşa.

*La scaun că te-aş trăgea,
La picior că te-aş crunta,
Cu țeava că te-aş umfla.
În pripă pielea ți-aş lua!*

*Verde, verde ș-o lalea,
Împăratul ce-mi făcea?
La arnăuți porunca,
Jos la scaun că-l ducea.
La picior că mi-l crunta,
Cu țava că îl umfla,
În pripă pielea-i lua
Și din gură-așa zicea:
- Brâncovene dumneata,
Cască ochii-a te uita,
De-ți cunoști tu pielea ta?
Brâncoveanul răspundea*

*Și din gură așa zicea:
- Împărate dumneata,
Cunosc că e pielea mea.
Să fi tu la mâna mea
Cum sunt eu la mâna ta,
Nu te-aş judeca aşa.
La scaun că te-aş trăgea.
Cu toporul te-aş toca,
Ceopățele te-aş făcea,
Într-un coș că te-aş punea,
Pe mare te-aş arunca!*

Când oi zice filalea,
Împăratul ce-mi făcea?
La arnăuți poruncea,
La scaun că mi-l trăgea,
Cu toporul că-l tăia,
Ceopățele de-l făcea,
Într-un coș de îl punea,
Pe mare că-l arunca.
Marea că se aprindea,
Trei zile, trei nopți ardea.
Da-mpăratul ce-mi grăia?
- Cată...mumă-sa,
Singur eu cu mintea mea
Detei, frate, de belea!
D-o scrisoare că scria,
La Vlădil' c-o trimitea,
Și îi spunea pricina.
Dar Vlădila ce-mi zicea?
- Cată...mumă-sa,
La ale bune nu mă întrebă,
La ale rele mă cheamă!...
Foitică ș-o lalea,
Vlădila ce mi-și făcea?
Patruzeci de popi strângea.
Începea popii a citea,
Marea de se potolea.

SFÂNTA ÎMPĂRTĂȘIRE ÎN SPIRITUALITATEA CREȘTINĂ. DEASĂ ORI RARĂ ÎMPĂRTĂȘIRE?*

Prof. Pr. Petre VINTILESCU

1. Considerații de principiu. – Prin spiritualitatea creștină se înțelege în general viețuirea în Hristos, adică un chip de gândire, de simțire și de trăire a vieții în Duhul lui Hristos. El fiind obiectul supremei noastre iubiri, modelul ideal și mijlocitorul perfecțiunii și mântuirii noastre. Punctul culminant al acestei spiritualități se atinge în unirea cu Dumnezeu prin Hristos, prin care viața noastră își realizează desăvârșita ei creștere duhovnicească, întrucât în acest chip El ne face părtași la viața Lui însuși. Într-un cuvânt, „viața în Hristos constă în unirea sufletului nostru cu Dumnezeu”¹

Această participare la viața dumnezeiască ne este înlesnită prin Sfintele Taine, începând cu Botezul și culminând cu Sf. Euharistie, în care se atinge desăvârșirea acestei uniri, spre care se concentrează toate aspirațiile și străduințele creștinului adevărat. Sf. Euharistie reprezintă în comparație cu celelalte Taine încununarea urcușului nostru duhovnicesc, deoarece credincioșii se împărtășesc printr-înșă nu numai de daruri anumite ale harului mântuitor ca în fiecare din celelalte, ci se unesc cu Hristos însuși, izvorul și vistiernicul vieții și al harului, cu împărțitorul tuturor darurilor, **care privesc viața și pietatea** (2 Petru, I, 3)². Într-adevăr, prin „mâncarea

1. Publicat în Revista „Studii Teologice”, seria II-a, anul V, nr. 5-6 (mai-iunie)/1953, pp. 382-406, Nicolae Cabasila, *Viața în Hristos*, cartea II, P.G., t CL, col.521. Vezi și traducerea românească de Pr. Dr. Teodor Bodogae, pag.26

2. Vezi Macarie, *Dogmatica*, traducere românească de Arhim. Gherasim Timuș, partea III-a, pag.473 și 532.

și băutura duhovnicească” a Sfântului trup și Sânge ale lui Hristos, care este Pâinea cea cerească, cea vie și dătătoare de viață veșnică (Ioan, VI, 35-59), ființa noastră întreagă cu fondul ei cel mai intim ajunge pătrunsă de prezența Mântuitorului; făcându-ne astfel una cu El, „sufletul, trupul și toate puterile noastre se înduhovnesc, pentru că se unește suflet cu suflet, trup cu trup și sânge cu sânge”³. Se îndeplinește astfel ceea ce El însuși a spus: „Cel ce mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu, rămâne în Mine și Eu în el” (Ioan, VI, 56). Hristos ne face astfel părtași la biruința și propria Sa desăvârșire, ne dă din însăși viața dumnezeiască primită în natura Sa de la Tatăl, sfințindu-ne și într-un anumit chip îndumnezeindu-ne. În consecință, puterile naturale ale sufletului sunt înviorate spre bine, dobândind forța necesară pentru înfrângerea piedicilor din calea virtuților și pentru ferirea de păcatele de moarte.

Credinciosul înduhovnicit astfel prin Sf. Euharistie este sprijinit în silințele sale de a duce și practica o viață în Hristos, prin conformarea în toate acțiunile sale sentimentelor lui Iisus, așa cum îndemna Sf. Ap. Pavel: „În voi trebuie să fie aceleași simțiri ca și în Hristos Iisus” (Filipeni II, 5). Căci adevărata viață în Hristos sau desăvârșita spiritualitate creștină se realizează atunci când cineva poate să spună cu Apostolul neamurilor: „acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine” (Galateni, II, 20).

Covârșitoarea însemnătate a Sfintei Împărtășiri în spiritualitatea creștină apare astfel mai presus de orice îndoială. Printr-un astfel de considerent se explică apariția acelor deprinderi de deasă împărtășire, cu culminație în împărtășirea zilnică, preconizate și dirijate în anumite părți ale lumii creștine chiar ca metodă pentru susținerea și promovarea spiritualității. Expresiunile „deasă împărtășire” și „împărtășirea zilnică” au ajuns astfel termeni tehnici în teologia spirituală a Bisericii romano-catolice, unde au intervenit decrete papale și s-au acordat indulgențe speciale spre încurajarea și răspândirea acestor practici⁴, în deosebi după emoția generală provocată de reacțiunea jansenistă. Actul împărtășirii nu rămâne astfel numai termenul sau țelul perfecțiunii spirituale, ci capătă un caracter oarecum modificat, ajungând el însuși un exercițiu de spiritualitate. Nu este

3. Nicolae Cabasila, *op. cit.*, cartea IV, P.G., t. CL col.584 D.

4. Vezi diferitele decrete ale Sf. Congregații publicate în *De la réception quotidienne de la Sainte Eucharistie. Collection des décrets de la St. Congrégation du Concile et de la S.C. des indulgences.*

greu de observat că, în acest caz, apare luată în considerație cu precădere latura ontologică a sfințirii, adică mai mult partea lui Dumnezeu în opera pentru mântuirea noastră, rămânând oarecum umbrit aspectul psihologic al sfințeniei sau conlucrarea credinciosului prin nevoițe personale, adică prin anumite acte care trebuie să-l facă vrednic pentru primirea Sfintelor Taine. Într-adevăr, în Biserica romano-catolică, acordarea Împărtășirii nu este privită ca recompensă pentru meritele celor care se apropie de ea și, ca atare, nimeni nu este oprit să se împărtășească zilnic chiar, decât dacă are pe conștiință un păcat de moarte. De altfel, aplicat ca regulă de obște, acest sistem nu oferă în toate cazurile și pentru toți cele mai bune condițiuni de pregătire în intervalul scurt dintre împărtășiri, așa că, prin metodizare, poate fi favorizată uneori transformarea spovedaniei și împărtășirii în acte mecanice și formale. De la această observație pleca reacțiunea rigoristă a jansenismului din veacul al XVII-lea, când imputa Bisericii romano-catolice că, prin dese împărtășiri și mai cu seamă prin cele zilnice, se înlesnește nu perfecțiunea spirituală, ci laxitatea morală⁵.

În concepția Bisericii Ortodoxe însă, roadele Sfintei Euharistii și deci perfecțiunea spirituală nu se determină prin numărul de împărtășiri, ci ele depind de dispozițiunile sufletești, pe care le aduc credincioșii cu ocaziunea primirii Sfintelor Taine ale Trupului și Sângelui Domnului. Ea se găsește astfel de acord în această privință cu Sf. Apostol Pavel, care ne face atenți că „cel ce va mânca Pâinea aceasta și va bea paharul acesta cu nevrednicie, va fi vinovat față de Trupul și Sângele Domnului... Căci cel ce mănâncă și bea din ele cu nevrednicie, acela mănâncă și bea sieși osândă, nesocotind Trupul Domnului” (1 Corint. XI, 27, 29). Însemnătatea esențială a spectacolului psihologic sau mai exact a momentului ascetic (toate actele de pocăință, de rugăciune și exercitare în virtute) în legătură cu Sf. Împărtășanie își găsește temeiul într-un considerent de ordin teologic, enunțat de același Sf. Apostol, atunci când subliniază că „ori de câte ori mâncați Pâinea aceasta și beți acest pahar, vestiți moartea Domnului” (1 Corint., XI, 26). Ca actualizare a morții și suferințelor Domnului pe Golgota, Sf. Euharistie constituie adică mijlocul cel mai desăvârșit pentru împărtășirea credincioșilor de binefacerile acestei Jertfe mântuitoare, participând la moartea Lui prin omorârea sau înăbușirea păcatelor și instinctelor, care reprezintă în noi omul cel vechi sau pământesc (Coloseni, III, 5, 8 squ.). Căci, în spiritul învățaturii Sf. Apostol Pavel, moarte

5. Cf. P. Pourrat, *La spiritualité chrétienne*, t. IV, pp.1-49.

sau a deveni morți păcatului însemnează canonul de pocăință, prin care ne dezlipim de patimi cu zdrobire de inimă și prin exercitarea virtuților, care ne apropie de Dumnezeu prin Iisus Hristos. Prin Sf. Euharistie, fiecare dintre noi este deci și astăzi justificat, răscumpărat, împăcat cu Dumnezeu și sfinția, numai dacă unește jertfa sa duhovnicească cu Jertfa Domnului, apropiindu-se de masa sfântă pătruns de pocăință pentru păcatele sale⁶. Murim astfel împreună cu El, ca să ne împărtășim și de învierea Lui. Câtă vreme, însă, nu este eliminat din suflet tot ceea ce este imperfecțiune sau păcat, nu sunt înlăturate condițiunile, în care Sf. Euharistie își îndeplinește lucrarea sa de „leac al nemuririi” și „antidot împotriva morții”⁷.

Prin urmare, în ordinea perfecțiunii creștine, împărtășirea cu Sf. Euharistie reprezintă nu numai termenul sau punctul culminant al spiritualității, ci este în același timp și o răsplată sau un premiu, cu care sunt încununăți cei care se nevoiesc spre ea cu nevoința cea bună. De aceea, Nicolae Cabasila sublinia că „se cuvine... ca într-o sudoarea frunții să ne câștigăm această Pâine (Sf. Euharistie), ce pentru noi s-a frânt și numai pentru ființele cuvântătoare s-a rânduie; căci Domnul a zis să ne sânguim pentru hrana care rămâne (Ioan VI, 27). S-a poruncit adică să ne apropiem de această Cină nu fără nici o grijă și fără a face nimic, ci străduindu-ne”⁸, cu alte cuvinte ca oamenii care fac eforturi pentru atingerea acestui ideal de spiritualitate, ca unii care trebuie adică „a urmări bunul (împărtășirea cu Sf. Taine), nu ca și cum am fi împinși și târați cu sila, ci printr-o râvnă și printr-un avânt spontan, întocmai ca cei pricepuți la întrecerile de la curse”⁹. Așadar, „în Euharistie, Hristos nu este numai curățitor și nouă ajutor în luptă, ci și premiu, pe care trebuie să-l ia cel ce se luptă”¹⁰.

6. Cf. Nicolae Cabasila, *op. cit.*, cartea IV, P.G., t. CL, col. 588. Ideea aceasta se găsește sugestiv exprimată în stilul de rugăciune al unuia din paragrafele privitoare la Sf. Împărtășanie din cârticica de pietate, de circulație interconfesională, *De imitatione Christi* (în traducerea românească a Pr. D. C. Vișan, intitulată *Urmând pe Domnul*, Buc., 1927, p.274): „*Toate greșalele și fără-de-legile, pe carele-am săvârșit înaintea Ta..., le pun în fața Ta, Doamne, pe jertfelnicul împăcării, ca să le arzi cu focul iubirii Tale, să ștergi toată necurăția, pe care au făcut-o în cugetul meu și, după ce mă voi curăța, să-mi trimiți harul pe care l-am pierdut din pricina păcatelor, iertându-mă întru totul și primindu-mă cu îndurare...*”.

7. Sf. Ignatie Teoforul, *Epistola către Efeseni*, 20.

8. Nicolae Cabasila, *op. cit.*, cartea IV. P.G., t. CL, col. 605 C.

9. Nicolae Cabasila, *op. cit.*, cartea IV. P.G., t. CL, col. 605 A.

10. Nicolae Cabasila, *op. cit.*, cartea IV. P.G., t. CL, col. 608 B.

De această doctrină se află inspirată regula subliniată stăruitor, precum vom vedea, de Sfinții noștri Părinți și aplicată neîntrerupt și cu scumpătate în practica Bisericii Ortodoxe, care nu încurajează pe nimeni să vină la împărtășire fără o inimă neturburată de păcat și neverificată la scaunul spovedaniei. Ritmul, în care sunt primiți credincioșii la Sf. Împărtășire, depinde deci de râvna depusă de fiecare, cu ajutorul harului, în săvârșirea urcușului său duhovnicesc, până la treapta corespunzătoare vredniciei cerute pentru luarea Sfintelor Taine ale Trupului și Sângelui Domnului. Disciplina împărtășirii fiind astfel întocmită în spirit de libertate, metodizarea ca într-un regim sub numele de „deasă împărtășire”, dusă până la împărtășirea în fiecare zi, nu s-a putut bucura în practica Bisericii Ortodoxe de valoarea unei reguli comune și oficial recomandată.

2. **Privire istorică.** – De altfel, în istoria bisericească, înțelesul expresiunii „deasă împărtășire” nu reprezintă o noțiune fixă, ci el se determină după epoci, în raport cu regula sau nivelul respectiv de viață creștină. Astfel, raportată la epoca creștinismului primar, s-ar putea spune că împărtășirea s-ar fi putut numi deasă sau mai deasă, numai dacă un credincios ar fi avut ocazia să se apropie de Sfintele Taine ale Trupului și Sângelui Domnului mai mult decât o dată în cursul săptămânii, deoarece singura zi liturgică și, deci, unicul prilej de împărtășire era Duminica. Cel puțin în primele două veacuri creștine, aceasta era situația, precum ne informează lămurit Faptele Apostolilor (XX, 7), Didahia celor 12 Apostoli (XIV, 1) și Apologia întâia a Sf. Justin Martirul și Filosoful (LXVII, 7). Acest din urmă Părinte bisericesc precizează chiar că Duminica era ziua, în care se împărtășeau toți membrii comunității. Denumirile de „masa” și „Cina Domnului” (I Corint. X, 21 și XI, 20), „mâncare și băutură duhovnicească” (Didahia, X, 3), „frângerea pâinii” (F. Ap. II, 42 și 46) pâine și pahar binecuvântat (I Corint. X, 16), sub care se găsește desemnată la început Sf. Euharistie, nu lasă nici o îndoială că scopul final al Liturghiei era tocmai împărtășirea credincioșilor. O astfel de destinație îi era dată de altfel de însuși Mântuitorul, prin formulele de instituire („Luați, mâncați...; beți dintru acesta toți...”), precum și prin caracterul obligatoriu, pe care i-l imprimă atunci când zice: „De nu veți mânca Trupul Fiului Omului și de nu veți bea Sângele Lui, nu veți avea viață întru voi... Căci Trupul Meu este cu adevărat mâncare și Sângele Meu este cu adevărat băutură (Ioan XI, 53, 55)”. De aceea, Sf. Euharistie s-a mai numit și „Împărtășanie” (I Corint. X, 16), iar Liturghiei i s-a mai spus și *linaxis*,

adică adunarea credincioșilor la masa euharistică. Împărtășirea este deci un act implicit Liturghiei, ceea ce înseamnă că nu se poate concepe Liturghie fără împărtășire, acesta fiind mijlocul prin care se sfințesc credincioșii și ajung în uniune și comuniune cu Domnul și astfel unii cu alții. Chemarea „Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați” (de Sf. Taine) din însuși textul Liturghiei înlătură orice îndoială în această privință.

Este necesar să subliniem în legătură cu unele laturi ale problemei noastre, că actul împărtășirii a avut loc întotdeauna în cadrul comunității liturgice, adică al adunării credincioșilor veniți în biserică la Sf. Liturghie. Nici atunci și nici mai târziu, Biserica nu a făcut nici o excepție în această privință decât pentru cei bolnavi¹¹, iar în unele regiuni pentru sihaștri. Temporar însă nu numai în condițiunile de nesiguranță pentru viață și de lipsă de libertate în activitate sub regimul de persecuție religioasă în epoca primară, Biserica a admis să se dea credincioșilor, chiar acasă, Sf. Euharistie, spre a o avea la îndemână în caz de nevoie și în lipsă de preot. Păstrarea Sfintei Euharistii acasă pentru astfel de întâmplări extraordinare era însă în același timp o ocaziune, cel puțin pentru credincioșii deosebit de evlavioși, de a-și satisface pietatea, luând singuri Împărtășirea în fiecare zi. Existența acestui obicei, caracteristic în deosebi anumitor regiuni, se găsește confirmată în scrierile lui Tertulian¹², Sfântul Ciprian¹³ și Clement al Alexandriei¹⁴. Sfântul Vasile cel Mare semnaleză continuarea unei astfel de practici chiar în vremea sa, deci după perioada persecuțiilor și anume în Biserica Alexandriei și a Egiptului¹⁵. Această îngăduință fiind condiționată

11. Sf. Justin Martirul și Filosoful, *Apologia întâia*, LXVII, 5

12. Tertullianus, *De idolatria*, cap.VII. P. L., t. I, col.669; *Ad uxorem* cartea II, 5, P.L., t. II, col.1296

13. Sf.Cyprian, *De oratione dominica*, cap.XVIII, P.L. t. IV, col.549 A-B și 531; *De lapsis*, n.22. P.L., t. IV, col.498.

14. Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mântui*, 83, P.G., t. X, col. 628

15. Sf.Vasile cel Mare, *Epistola XCIII către patricia Caesaria*, P.G., t. XXXII, col. 484 B: „...Iar că în vremuri de persecuție cineva este silit să ia Împărtășirea cu mâna sa, când lipsește preot sau diacon, este de prisos a se lămuri că nu e deloc un lucru grav, prin faptul că aceasta se află confirmată ca un obicei îndelungat, prin însăși starea lucrurilor. Căci toți monahii viețuitori în pustietăți nu se află preot, păstrând la ei Împărtășirea, se precesteușe ei înșiși. Iar în Alexandria și în Egipt, chiar fiecare dintre credincioșii mireni are de cele mai multe ori Împărtășirea la el acasă și, când vrea, se împărtășește singur”. Pentru explicarea acestei practici, Sf. Vasile cel Mare întrebuițează în continuarea textului forma unui raționament, care are la bază faptul că în acea vreme, chiar la împărtășitul în

la originea ei de existența unor împrejurări excepționale, Biserica a oprit în cele din urmă luarea miridelor euharistice de către credincioși, motivată fiind și de unele cazuri de profanarea Sfintei Euharistii și întrebuintarea ei în scopuri superstițioase¹⁶.

Rămâne, prin urmare, bine stabilit în lumina datelor istoriei Bisericii pe de o parte faptul că împărtășirea duminicală reprezenta regula comună și oficială a vieții creștine din epoca primară, iar pe alta că, la originea sa, împărtășirea deasă și zilnică apare determinată de împrejurări extraordinare, ca un act particular de devoție personală și în bună parte ca practică locală. Intervin însă în curând măsuri ca cele din canoanele 9 și 10 ap., dar mai cu seamă 2 Antiohia (an. 341), prin care erau excomunicați cei care evitau Sf. Împărtășire, fie plecând din biserică în timpul serviciului divin, fie neprezentându-se la primirea Sfintelor Taine, deși asistaseră la întreaga slujbă. Ce se întâmplase? La mijloc era, oare, numai răcirea râvnii noilor generații de creștini, în sufletul cărora ideea mântuirii nu mai găsea o rezonanță tot atât de tare ca la cei din epoca primară? Explicația nu trebuie căutată exclusiv într-o cauză de natură pur psihologică, ci mai degrabă în situațiunile de fapt din viața creștină, create în cursul evoluției ei istorice. Dintre acestea, poate fi considerată principală înmulțirea zilelor liturgice în cursul săptămânii, care se adăugaseră începând chiar din veacul al treilea, pe lângă Duminică, precum era Miercurea și Vinerea, ca la Ierusalim, în Biserica Alexandriei, a Africii de Nord, etc.¹⁷, ori Sâmbăta ca la Roma,

biserică, credincioșii primeau în mână Trupul Domnului, de la preot, ducându-l la gură fiecare cu propria-i mână. Ceea ce făceau ei acasă nu era adică de fapt decât executarea celui de al doilea timp din actul împărtășirii, pe care tot ei îl îndeplineau și în biserică. Așa încât consumau acasă mirida euharistică cu credința că o primesc și se împărtășesc chiar de cel ce le-a dat-o în biserică.

Practica împărtășirii duminicale, dese și chiar zilnice, în Biserica Alexandriei din acea vreme, este confirmată indirect de canonul 3 al lui Timotei al Alexandriei († 385), care îngăduie ca cel îndrăcit să fie primit la Sf. Euharistie, dacă nu o hulește, „*dar nu în fiecare zi, căci îi este destul numai Duminica*”, ceea ce însemnează că cei sănătoși se împărtășeau și în alte zile ale săptămânii.

16. Vezi Nichifor Callist, *Istoria bisericească*, cartea 13, cap.7. P.G., t. CXLVI; Dr. Vasile Mitrofanovici și Dr. T. Tarnavschi, *Liturgica...*, ed. 1909, pag.226 și 538; L'Abbé Jules Corblet, *Histoire... du sacrement de l'Eucharistie*, vol.I, p.522

17. *Silviae vel potius Aetheriae peregrinatio ad loca sancta* (ed. II. W. Haereus, Heidelberg, 1929, XXVII, 6, pag.35)

Asia Mică, Siria, etc.¹⁸, afară de sărbătorile fixe din acea vreme. Implicit deci, se înmulțiseră și ocaziunile pentru împărtășire, care, în concepția bisericească de atunci, era obligatorie¹⁹, potrivit de altfel spiritului, în care fusese concepută, instituită, înțeleasă și practică dintru început Liturghia. În aceste condițiuni însă, devenea mai greu de realizat în intervale atât de scurte dispozițiunile sufletești cerute oricui voia să se apropie de Sf. Taine, fără a se expune să se facă vinovat față de Trupul și Sângele Domnului. În acest stadiu de evoluție a vieții bisericești, în care conștiința creștină a ajuns să se simtă oarecum forțată pe terenul pietății, s-a produs în chip firesc o rezistență pioasă, prin abținerea de la împărtășirea regulată. Disciplina, odată înfrântă prin atitudinea și obiceiul devenit din ce în ce mai general, nu s-a mai putut restabili nici sub forma inițială a împărtășirii duminicale, cu toată rigoarea canoanelor, la care ne-am referit mai înainte. Ca atare, Biserica s-a văzut nevoită în cele din urmă să recurgă la instituirea anafurei, ca un act de pogorământ, prin care a căutat să repare și să facă mai mică gravitatea unei mari pierderi pentru sufletele credincioșilor, din cauza depărtării lor de împărtășirea cu Sfintele Taine²⁰. Instituirea anafurei închide astfel un capitol de experiență, dar cuprinde în același timp și un aviz la prudență în legătură cu unele tendințe de a generaliza „deasa” și „zilnica împărtășire” ca metodă de spiritualitate.

Împărtășirea în principiu la fiecare Liturghie a putut fi deci o practică generală și a format regula vieții creștine atât timp cât Duminica a fost singura zi liturgică din săptămână. Acesta este un fapt cert, precum tot atât de cert este că eschivarea credincioșilor de la Sf. Euharistie apare ca un fenomen legat de epoca, în care sărbătorile și zilele liturgice din cursul săptămânii s-au înmulțit și, odată cu ele, și ocaziunile sau mai bine zis îndatoririle de împărtășire. Astfel, în perioada cam de o sută de ani, ce a urmat între inaugurarea regimului de libertate pentru Biserică și începutul evului mediu, majoritatea credincioșilor nu se mai împărtășeau decât de

18. *Canon 49 Laodiceea; Constit. Sf. Apostoli*, cartea II, 59; cartea V, 15, 20; cartea VII, 23; cartea VIII, 23; Epifaniu, *Expunerea credinței*, cap. 24, P.G., t. XLII.

19. Celor care nu voiau să întrerupă ajunarea împărtășindu-se la Liturghia din zilele de Miercuri și Vineri în Păresimi, Tertullian le recomandă să ia cu ei acasă Sf. Euharistie, spre a se împărtăși cel puțin după ora la care înceta ajunarea. *De oratione*, cap. XIX, P.L., t. I, col. 1287.

20. Vezi studiul nostru *Anafora sau antidoron*, în rev. „Studii Teologice”, an V (1953), Nr. 1-2.

trei sau patru ori pe an (la Crăciun ori Bobotează, la Paști și Cincizecime). Într-adevăr, omiliile Sfântului Ioan Gură de Aur, care punctează mijlocul cronologic al acestei epoci, ne informează că, deși la Constantinopol Liturghia se săvârșea în fiecare zi, totuși cei mai mulți credincioși nu se prezentau la împărtășit decât la Epifanie, în Păresimi și la Paști. Unii se apropiau de mai multe ori, alții de mai puține ori, iar cei mai mulți o singură dată sau de două ori pe an; în această din urmă categorie intrau și monahii izolați în singurătăți, unii din ei venind chiar numai o singură dată la doi ani²¹. Lucrurile se petreceau la fel și la Milan, unde vedem pe Sfântul Ambrozie dojenindu-și credincioșii că vin la împărtășit odată pe an, „așa precum s-au obișnuit să facă în Răsărit Grecii”²². Așadar, în stilul sau modul de viață creștină încheșat definitiv în ultima sută de ani, de la care începe evul mediu, expresiunea „împărtășire deasă” ori „mai deasă” avea același înțeles ca și astăzi, referindu-se adică la apropierea unora dintre credincioși de Sfânta Euharistie de mai multe ori decât termenele, la care obișnuia să se împărtășească îndeobște comunitatea. O umbră de îndoială asupra acestor constatări pare să arunce un pasagiu din epistola scrisă de Sfântul Vasile cel Mare pe la anul 372 către patricia Caesaria. „Este bun și folositor lucru”, scria el, „a te împărtăși în fiecare zi, primind Sf. Trup și Sânge ale lui Hristos, deoarece El însuși spune lămurit: Cel ce mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu are viață veșnică (Ioan VI, 55). Căci cine se îndoiește că a te împărtăși neîntrerupt de viață nu este altceva decât a trăi în multe feluri(πολλαχως)? Noi însă (cu alte cuvinte: la noi sau aici în Asia Mică) ne împărtășim de patru ori în fiecare săptămână: Duminica, Miercurea, Vinerea și Sâmbăta, precum și în alte zile, dacă este pomenirea (sărbătoarea) unui sfânt”²³. Ne găsim îndreptățiți totuși să remarcăm că cele patru zile de împărtășire, menționate în epistola Sfântului Vasile cel Mare ca uz al Bisericii din Cezareea Capadociei (Asia Mică), trebuie considerate cel mult ca simple ocazii de împărtășire pentru unii din membrii comunității iar nu ca regulă generală sau termene obligatorii. Este singura interpretare,

21. Sf.Ioan Gură de Aur, *Omilia XVII, 3 și 4 la ep. Către Evrei*, P.G., t. LXIII, col. 131; *Omilia III, 4, 5 la ep. Către Efeseni*, P.G., t. LXII, col.28, 29.

22. Sf.Ambrozie, *De sacramentis*, cartea V, cap. IV, 25 (Text editat de Johannes Quasten, *Florilegium patristicum*, fasc VII, *Monumenta eucharistica et liturgica vetustissima*, pt. III, pag. 169).

23. Sf.Vasile cel Mare, *Epistola XCIII către Patricia Caesaria*, P.G., t. XXXII, col.484 B.

pe care o îngăduie examinarea situației în lumina dispozițiilor luate prin canoanele 9, 10 ap. și 2 Antiohia. Acestea demonstrează clar că apropierea de Sf. Euharistie nu mai constituia o practică a întregii comunități, în vremea Sfântului Vasile cel Mare. Dintre cei prezenți la Liturghie, participau adică la Cina Domnului numai cei deosebit de râvnitori, în timp ce ceilalți – destul de mulți, de vreme ce a fost nevoie de măsurile din canoanele menționate – se obțineau tot pentru motive de evlavie. Vorbind la propriu, zile de împărtășire însemnează, deci, în textul epistolei către patricia Caesaria, zile de Liturghie, așa cum erau în practică la reședința eparhială, unde, ca la toate catedralele episcopale, viața religioasă se desfășura într-o atmosferă de zel sau chiar quasi-monastică. În aceste ocaziuni se împărtășeau clericii²³ bis, precum și credincioșii mai evlavioși, care puteau să ia parte la slujbă sau veneau aici anume în acest scop. Astfel, frecventarea bisericii de către întreaga comunitate patru zile pe săptămână plus sărbătorile fixe, ce s-ar fi întâmplat într-una din celelalte zile, nu s-ar putea închipui fără dezorganizarea sau zădărnicierea obligațiilor din viața civilă. Caracterul de devoție al celor patru împărtășiri săptămânale din Cezareea Capadociei este, prin urmare, neîndoielnic și distinct.

De fapt, disciplina privitoare la împărtășire nu era uniformă acum în toată Biserica, ci se formaseră obiceiuri locale. Situația din acest timp este caracterizată astfel de Fericitul Augustin: „unii se împărtășesc cu Trupul și Sângele Domnului zilnic, iar alții numai în anumite zile; în unele părți, nu rămâne nici o zi fără Liturghie, în timp ce în altele se săvârșește numai Sâmbăta și Duminica, ori aiurea numai Duminica”²⁴. Acest text trebuie luat, fără îndoială, în aceeași interpretare ca și cel din epistola Sfântului Vasile cel Mare către Caesaria, deoarece el are în vedere pe cei care mai păstrasera încă deprinderea să se apropie de Sf. Taine, după fiecare Liturghie. Că aceasta era realitatea și în Apus, în primele veacuri din evul mediu, rezultă clar din hotărârile luate de câteva concilii. Astfel, cel ținut sub Sf. Patriciu (450-462), în Irlanda, decide să fie cercetată situația acelor care nu se împărtășesc cel puțin la Paști, iar cel de la Agde (506), în Galia, dispune să nu mai fie considerați ca creștini credincioși, care nu-și împlinesc această datorie

23 bis. La aceeași interpretare se oprește și Simion, Arhiepiscopul Tesalonicului (*Despre Preoție*). P.G., t. CLV, col. 972 și 973, iar în traducerea românească reeditată de Toma Teodorescu, Buc., 1865, la pp.354 și 355.

24. Fericitul Augustin, *Epistola LIV*, 2. P. L., t. XXXVI, col.200.

la Crăciun, Paști și Cincizecime. În Biserica Angliei, precum afirmă Beda Venerabilul, împărtășirile se făceau în veacul al optulea de obicei la Crăciun, Epifanie și Paști. Măsura împărtășirii de trei ori pe an este repetată mai târziu și de conciliul din Tours (813). Ceva mai înainte, sinodul diocezan din Ratisbona (799), deplângând părăsirea împărtășirii zilnice, care s-ar fi mai găsit în uz la Roma, la Greci (?) și Franci (deși hotărârile citate, precum și alte date dezminț o astfel de afirmație), recomandă o împărtășire măcar la trei sau patru săptămâni²⁵.

Nu se poate nega totuși că împărtășirea deasă și zilnică găsea încă participanți în veacul al patrulea și al cincilea și chiar după aceea, printre persoanele deosebit de pioase din Apus, putându-se cita astfel de cazuri în provinciile Africii, Spaniei, Galiei și Italiei, unde exista în această privință o tradiție din epoca Bisericii primare²⁶. Ea purta însă un caracter de devoție, mărginindu-se la un număr restrâns de persoane, care-și făceau din împărtășire un mijloc de satisfacerea pietății personale. Că împărtășirea deasă și mai ales zilnică nu angaja masele în Apus, se vede și din faptul că la Milan, cu toate că Sf. Ambrozie îndeamnă împărtășirea zilnică, majoritatea credincioșilor nu se apropia de Sf. Taine decât o singură dată pe an²⁷. Mai mult, mărturiile de la scriitori bisericești din veacul al cincilea ne fac dovadă că această formă de pietate era privită nu fără rezervă chiar în Apus. „Știu”, zicea Fericitul Ieronim, „că acesta este obiceiul la Roma, ca credincioșii să primească neconținut Trupul lui Hristos, ceea ce eu nici nu blamez, nici nu aplaud; fiecare să rămână în părerea lui”²⁸. Aproape în același chip se exprima puțin mai în urmă Ghenadie din Marsilia: „Nici nu laud, nici nu critic împărtășirea cu Sf. Euharistie în fiecare zi. Eu îndemn, însă, și sfătuiesc că se cuvine să ne împărtășim în toate Duminicile, dacă, bineînțeles, sufletul este neturburat de păcat”²⁹. Din regulile Sf. Benedict pare a reieși

25. Vezi H. Leclercq, *Communion quotidienne*. Diction. d'archéologie chrétienne et de liturgie, t. III, pt. II, col. 2457-2462.

26. Cf. Fer. Augustin, *Sermo CCXXVII*. P.L., t. XXXVII, col.200. *Tract. In Ioan*, XXXVI, 15. P.L., t. XXXV, col.1614; Fer. Ieronim, *Epistola XLVIII. 15 Ad Pammachium*. P.L., t.XXII, col.672; Ilariu de Poitiers, *Fragmentum VII*. P.L., t. X, col.275; Chromacius al Aquileei, *Tract. XIV in Evang. Mathei*, 5. P.L., t. XX, col. 361; Sf.Ambrozie, *In Psalm. CXVIII*, sermo VIII, n. 26, 28, 48. P.L., t. XV, col.1461, 1514; etc.

27. Vezi *op.cit.* și *loc. cit.*, în nota 22.

28. Ieronim, *Epistola XLVIII, 15 ad Pammachium*. P.L., t. citat în nota 26.

29. Ghenadie din Marsilia, *De ecclesiasticis dogmatibus*, cap. III. P.L., t. XLII, col. 993.

că, chiar în mănăstirile Apusului, Liturghia se săvârșea în veacul al șaselea Duminica și la sărbătorile mari, când avea loc împărtășirea³⁰. Nu este de mirare deci că, mai târziu, cu toate recomandările conciliilor și înmulțirea misselor săvârșite de clerici până la 5, 6, 7 și chiar 8 ori pe zi, împărtășirea zilnică a rămas din ce în ce mai mult fără practicanți printre credincioșii laici și monahi. Evenimente particulare istoriei din epoca modernă a Bisericii romano-catolice și-au dat însă concursul pentru oficializarea deseii împărtășiri și a împărtășirii zilnice ca metodă caracteristică spiritualității apusene. Astfel, printre măsurile Conciliului tridentin (1545-1563), după zguduirea provocată de Reforma de la începutul secolului al XVI-lea, fu și reactualizarea împărtășirii dese, formulată ca o dorință a conciliului pentru apropierea credincioșilor de Sf. Comuniune, de fiecare dată când asistau la missă. Hotărârile și măsurile luate pentru răspândirea împărtășirii zilnice fac parte din contraacțiunea față de jansenism, în secolul al XVII-lea³¹.

Ca ecou al vechii tradiții creștine, împărtășirea ceva mai deasă nu-i este și nu putea să-i fie streină nici creștinismului oriental, atât ca principiu cât și ca practică. Determinarea numerică sau la termene fixe a împărtășirilor nu se găsește însă, precum am văzut, nici conformă concepției sale despre poziția Sfintei Euharistii în spiritualitatea creștină și nici consecventă experienței. De aceea, împărtășirea zilnică, una din formele „deseii împărtășiri”, nu a făcut nici în sens negativ obiectul expres al vreunei dispozițiuni oficiale, atât în vechiul creștinism oriental, cât și în Biserica Ortodoxă de mai târziu, cu toate că prilejurile nu au lipsit. Deși nu o recomandă, totuși, precum vom vedea, nu o interzice formal, ci păstrează față de ea o anumită rezervă. În chip excepțional, o hotărâre de autoritate în Biserica patristică o reprezintă în această privință canonul 66 al sinodului al șaselea ecumenic. Pentru a se accentua caracterul special de bucurie al sărbătorii Paștelui printr-o participare spirituală mai sensibilă a credincioșilor la învierea lui Hristos, li s-a recomandat să vină la biserică și să se împărtășească în fiecare din zilele săptămânii luminate. În Biserica patristică această săptămână era considerată ca un continuu Paște, adică o zi a Învierii Domnului³². O astfel

30. H. Leclercq, *op. cit.* și *loc. cit.*, col.2461; *Rânduiala Cuviosului Benedict*, cap.11 și 14. În *Vechile rânduieli ale vieții monahale*. Dobrușa, 1929, pp. 692 și 694.

31. Vezi nota 4 din prezentul studiu.

32. „Fiindcă toată săptămâna cea luminată, ca o zi cu numele Domnului numită se socotește, pentru aceea canonul acesta rânduieste ca toți creștinii, în săptămâna aceasta,

de rânduială a rămas însă o simplă dorință a Sf. Părinți de la acest sinod care n-a reușit să intre în viața bisericească și să se transforme în obicei. Fapt este că împărtășirea zilnică nu a găsit condiții proprii de încetățenire în spiritualitatea răsăriteană, așa precum deja remarcase Fericitul Augustin, când face mențiunea că „în părțile orientale, cei mai mulți nu se împărtășesc în fiecare zi de Cina Domnului”³³. Afirmatie exactă fără îndoială, căci împărtășirile zilnice, dacă în principiu nu se găseau integrate în regula oficială, practic și ca acte de devoție specială, au fost totuși posibile și în cadrul larg al spiritualității din Răsărit. În tot cursul istoriei Bisericii însă, ele au fost reprezentate aici numai prin câteva cazuri cu caracter strict local și cu existență efemeră. Astfel, Rufin (†410) ne informează că Apolloniu (†cca.395), conducătorul unei comunități de 500 de monahi, în apropiere de Hermopolis (Șmun, Egipt), recomanda împărtășirea zilnică, în scopul de a nu se înstrăina de Dumnezeu³⁴. Același lucru îl făcea Nil Sinaitul (†cca. 430), sfătuind: „Ferește-te de orice stricăciune și împărtășește-te în fiecare zi, căci astfel Trupul lui Hristos se face al nostru”³⁵. Regula din epoca clasică a monahismului egiptean fixa însă în general Sâmbăta și Duminica pentru adunarea monahilor la Liturghie și împărtășire, iar rânduiala călugărițelor și chiar a altor monahi prevedea numai Duminica; se găseau totuși unii care nu se împărtășeau decât odată pe an³⁶. Sâmbăta și Duminica erau zilele, în care se împărtășea și Sf. Sava (sec.V) în pustia din Palestina, unde se retrăgea în timpul Postului mare, cu Sf. Euharistie, pe care o avea cu sine³⁷.

În general deci, împărtășirea n-a figurat în spiritualitatea vechiului

se cuvine a îngădui înăuntru în biserici, veselindu-se și serbând învierea Domnului... și împărtășindu-se cu dumnezeieștile Taine. Pentru că cu un chip ca aceasta împreună vom învia și împreună ne vom înălța cu Hristos”. *Tâlcuire* la can. 66, Sinodul VI Ecumenic, în Pidalion, trad. rom. Măn. Neamțu, 1844, fila 189

33. Fericitul Augustin, în *De sermone Domini in monte*, cartea II, cap. VII, n. 25, P.L., t. XXXIV, col.1280.

34. Rufin, *Historia monachorum*, cap.II, VII, P.L., t. XXI, col. 406, 419; Gherasim Timuș, *Dicționar aghiografic*, pag.99; Jean Clédat, *Baouit*. Diction. d’archéologie chrét. Et de liturgie, t. II, pt.I, col. 204-208.

35. Nil Sinaitul, *Capita paraenetica*, P.G., t. LXXIX, col.1260 D.

36. Cassian, *De coenobiorum institutis*, cartea III, cap.2, P.L., t. XLIX, col.115; *Collationes summorum Patrum*, XIII, P.L., t. XLIX, col.1278 sq.; *Rânduiala Cuviosului Ioan Casian*, cartea III, cap.II. În *Vechile Rânduiali ale vieții monahale*. Dobrușa, 1929, pag. 695. Vezi și *Filocalia*, traduc. român. de Pr. Dumitru Stăniloae, vol. IV, pag.163.

37. Gherasim Timuș, *op.cit.*, p.783.

monahism răsăritean ca exercițiu, ci ca mijloc de sfințire prin îndumnezeire sau unirea cu Dumnezeu, care trebuie câștigată prin anumite deprinderi lăuntrice sau o anumită disciplină ascetică. Urcușul duhovnicesc spre această treaptă este alcătuit din nevoițe pentru curățirea inimii de patimi, adică tocmai pregătirea dispoziției sufletești cerute pentru îndumnezeirea prin împărtășirea cu Trupul și Sângele euharistic ale Dumnezeu-Omului. În acest sens, ideea împărtășirii și în cursul săptămânii face obiectul preocupărilor și îndemnurilor Sfântului Teodor Studitul († 826), către monahii de sub ascultarea sa. „Mult pot lacrimile și zdrobirea inimii”, zice el, „dar mai-nainte de toate și dimpreună cu acestea toate are putere primirea Sfintelor Taine, față de care văzându-vă nepăsători, nu știu de ce, mă mir mult dacă e Duminică vă apropiați de Sf.Taine, dar nicidecum în altă zi, în care se săvârșește Liturghie. S-ar cuveni, desigur, ca noi cei ce viețuim în mănăstire să ne împărtășim chiar în fiecare zi și nu mai rar decât la fiecare Liturghie. Le spun aceasta, nu pentru că aș vrea ca voi să vă apropiați de Sf. Împărtășire cu ușurință și neluare aminte, căci este scris: Să se cerceteze omul pe sine...” (Ad discipulos catechesis, Sermo CVII. P. G., t. XCIX, col. 647). Practicanți ai unei astfel de împărtășiri mai dese s-au și găsit într-adevăr în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea și începutul celui de al XIX-lea printre monahii de la muntele Athos. În numărul acestora se găseau cunoscutul cărturar Nicodim Aghioritul (1748-1809) și dogmatistul Atanasie din Paros, care au devenit apologeții acestei deprinderi, fiind nevoiți să dea explicațiuni pentru justificarea ei, precum și pentru risipirea suspiciunii cu care a fost întâmpinat acest curent de către ceilalți viețuitori de acolo. În cârtica sa despre împărtășirea mai deasă (Ἀπολογία αὐτοῦ), Nicodim Aghioritul învață că o astfel de împărtășire este folositoare, dacă se face după pregătirea corespunzătoare, iar Atanasie Paros lămurea că „dacă noi primim des Sf. Împărtășire, facem acest lucru pentru ca nu cumva, neîmpărtășindu-ne vreme îndelungată, să ne fure lupul cel înțelegător, deoarece noi credem neîndoielnic că, prin harul și prin puterea Tainelor primite des, ne întărim împotriva demonilor și patimilor și ne izbăvim de orice ispită și vătămare diavolească, întrucât vrăjmașul sufletului nu îndrăznește să-l vatăme cât timp se află în el Hristos, după împărtășire”. Acesta din urmă sublinia în același timp că „**noi nu ne împărtășim în fiecare zi și nici pe alții nu-i învățăm acest lucru**, precum ne clevetesc unii”. Totuși, el nu se sfiște să adauge că în cazul că s-ar găsi cineva care ar face așa ceva, aceasta nu poate

constitui o vină, dacă acela se împărtășește cu cugetul curat³⁸.

Deși extrem de rare sub forma împărtășirii zilnice, manifestațiunile pioase de împărtășire mai deasă nu se pot considera niciodată excluse în lumea monahală mai cu seamă, precum și la persoanele deosebit de cucernice, ca deprinderi temporare de multe ori, în legătură cu împrejurări de viață ori cu caracterul special al condiției sau poziției lor personale. Astfel, arhimandritul Alexandru de la mănăstirea Spasc din Arzamas (Rusia), înnumărat printre ucenicii indirecti ai școlii paisiene de la Neamț, s-a împărtășit în toate cele 18 zile dinaintea morții sale († 1845), ne mai luând altă hrană în acest timp decât câteva picături de apă³⁹. De asemenea, în „Instrucțiunile arhiepiscopului Rafail Zaborovscki către profesorii și studenții academiei din Kiev”, întocmite în anul 1736, se făcea recomandarea ca „toți studenții... în Postul Mare de două ori, după vechea datină și cu pregătirea și pocăința trebuitoare, să se spovedească și să se apropie la Cina de taină a Domnului și Mântuitorului nostru”⁴⁰. Ca metodă pastorală anume preconizată și sistematic aplicată, împărtășirea deasă și zilnică se întâlnește în lumea ortodoxă numai în cazul unic al mișcării religioase, inițiată și întreținută de prin a doua jumătate a veacului al XIX-lea până în primii ani ai veacului nostru, de către preotul Ioan Iliev Serghiev († 1908), din parohia soborului din Kronstadt (Rusia).

3. Participarea în spirit. – Toate acestea au rămas însă simple apariții în spiritualitatea ortodoxă, ca manifestațiuni în cerc închis,

38. *Istoria Athona*, traducere în limba rusă de P.A. Sîrku, pt. III, p.392, St. Petersburg 1892. (După traduc. român. în manuscris a Pr. Profesor Dr. D. Stăniloae). Inițierea unui curent de împărtășire mai deasă la Sf. Munte, inspirată desigur de vechile deprinderi creștine, s-ar putea să nu fie cu totul străină nici de sugestii mai noi, venite din mediul latin al Triestului și mai cu seamă al Veneției, unde se afla o viguroasă colonie greacă și unde s-au tipărit câteva din edițiile cărților grecești de ritual. Atențiunea spre împărtășirea mai deasă și zilnică a putut fi deșteptată în monahismul atonit și de admirabila broșură *De imitatione Christi* (cartea IV), compusă în apus dar, în același timp, fiind una din lecturile de pietate cele mai gustate și în lumea ortodoxă, în care circula în traducere greacă. După o versiune în această limbă a fost tradusă în românește de două ori în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea (mai întâi de Ioan Duma, în anul 1774 și apoi de Iosif, Episcopul Argeșului, în anul 1794), acesta din urmă mărturisind chiar: „în douăzeci și nouă de ani ce o cetesc în toate zilele, dintr-o zi până într-altă, mi se pare totdeauna nouă...”. Vezi Econ. D. Furtună, *De imitatione Christi în românește*, Dorohoi, 1928.

39. Vezi Protoiereul Serghie Cetvericov, *Paisie, starețul mănăstirii Neamțului*, traducere de Nicodim, tipogr. M-rii Neamț, 1933, pp.380-381.

40. Vezi Protoiereul Serghie Cetvericov, *op. cit.*, anexa I, pp.411-412.

fără urmare sau continuitate, fiind întâmpinate în general, mai ales la începuturile lor, cu atitudini de rezervă și chiar de suspiciune⁴¹. Explicațiunea se găsește în experiența făcută cu privire la greutatea de a se realiza de către oricine și mai ales atât de des și continuu starea de vrednicie morală cerută de sfințenia acestui act. Este, desigur, o dovadă de scădere a vechiului nivel de râvnă creștină că s-a ajuns treptat să se lase, la majoritatea sărbătorilor, împărtășirea numai pe seama liturghisitorilor, în timp ce „credincioșii prezenți la Liturghie, fără a se împărtăși, participă numai în spirit la masa euharistică și nu primesc decât anafura scoasă din prescura, ce se întrebuintează pentru pregătirea Sfintei Jertfe”⁴². Fără îndoială, participarea în spirit reprezintă ea însăși unul dintre chipurile de unire a omului cu Dumnezeu, unire care se săvârșește prin cunoaștere și iubire. Prin prezența la Liturghie adică, credincioșii se găsesc în atmosfera dumnezeieștei Cini celei de taină, participă la ea cu gândul, cu mintea și cu inima, ca unii care urmăresc cu privirea și cu auzul desăvârșirea acțiunii Sfintei Slujbe, dar, neîmpărtășindu-se, nu se fac pe deplin subiect al lucrării ascunse și misterioase a Duhului lui Hristos. Printr-o astfel de participare, ei pot să câștige sfințenia în sensul moral în deosebi al acestui cuvânt, ca rezultat al atențiunii și al concentrării, al contemplării, al meditației și al pătrunderii de tot ceea ce se rostește în cursul serviciului divin pentru aducerea Sfintei Jertfe și în vederea împărtășirii din ea. Pe de altă parte, Jertfa liturgică este expresiunea cea mai perfectă a unirii noastre cu Iisus Hristos, prin faptul transformării în Sfântul Său Trup și Sânge a pâinii și vinului aduse de credincioși, ca simbol al vieții lor. În plus, miridele scoase pe numele fiecăruia, împărtășindu-se de sfințire, precum observa Simion, Arhiepiscopul Tesalonicului, prin atingerea de Trupul și Sângele euharistic al Domnului, comunică prin acesta har și sufletelor pentru care au fost proscomidite „și, dacă omul este din cei evlavioși sau din cei ce au și greșit dar s-a pocăit, atunci nevăzut el se împărtășește cu sufletul de împărtășirea harului, primind în multe cazuri și folos trupesc”⁴³.

41. Uneori, acestea au întrecut orice măsură. Așa, de exemplu, în jurul călugărilor de la Athos, practicanți ai împărtășirii mai dese, s-a creat faima că ei purtau în camilafcele lor câte o cutiuță cu Sf. Trup, pentru a se împărtăși ori de câte ori se opreau, iar parohul soborului din Kronstadt lua la început, acasă la el, Sf. Antimis din biserică, spre a împiedica pe preotul Ioan Seghiev de a face zilnic Liturghia.

42. Archiprêtre Serge Bulgakoff, *L'Orthodoxie*, p. 187.

43. *Din răspunsurile stareșului Paisie Velicovschi către un grup de credincioși*. Vezi

Prin urmare, participarea în spirit la Liturghie nu rămâne absolut fără nici o urmare pentru sfințirea credincioșilor, dar o astfel de participare reprezintă numai o „împărtășire gândită” (adică o împărtășire cu gândul sau cu spiritul), după expresia lui Paisie Velicovschi⁴⁴. Sfințirea ca valoare obiectivă, ca dar al lui Dumnezeu și ca lucrare ascunsă și misterioasă a Duhului și binecuvântările specifice Sfintei Jertfe euharistice, nu se dă deplin celor vii decât prin administrarea Tainei Împărtășirii, când credincioșii se unesc cu Dumnezeu-Omul, prin primirea Sfântului Său Trup și Sânge. Participarea în spirit, care reprezintă sfințirea „prin mijlocire”, cum o numea Nicolae Cabasila, este deplină și corespunzătoare în chip particular sufletelor ieșite din această viață, lipsite deci de corp, fără să se înțeleagă însă că aceasta ar fi pentru cei repauzați o formă inferioară sfințirii celor vii prin împărtășirea reală. Dimpotrivă⁴⁵. Fiecare din cele două chipuri de participare la Sf. Euharistie este însă adecvat și deplin în raport cu constituția omului în cele două stări deosebite. Ca orice act uman din viața aceasta, participarea credincioșilor la Sf. Taine nu este deplină, deci, decât atunci când ei le primesc sub forma de mâncare și de băutură sfântă, făcându-se astfel părtaș la sfințire și trupul. Ca atare, în raport cu caracterul ființei umane în existenței ei terestră, participarea la Sf. Euharistie prin intelect și prin voință este unilaterală și nedeplină. Alcătuit din suflet și din trup, omul însuși nu se simte îndestulat numai prin participarea în spirit, ci dintr-o cerință adâncă el tinde la unirea întregii sale ființe, trup și suflet, cu Dumnezeu, sub forma sensibilă a Trupului și Sângelui euharistic ale Fiului Său. Tocmai pentru un astfel de motiv a instituit Mântuitorul Cina Sa sub forma pâinii și a vinului, invitându-i pe „toți”, adică întreaga comunitate, să se împărtășească din ea, atunci când a spus: „Luați, mâncați...; beți dintru acesta **toți**...”. Nota aceasta de realism se reflectă lămurit atât în teologia Sfinților Părinți cât și

Protoiereul Serghie Cetvericov, *op. cit.*, ed.I, p.334. Vezi și la Simion, Arhiepiscopul Tesalonicului, *Despre Liturghie*, cap. 94, traducere românească reeditată de Toma Teodorescu, București, 1865, p.100.

44. Paisie Velicovschi, *ibidem*. „În toată vremea și în tot ceasul, fiecare credincios poate să se împărtășească cu duhul, având foloase destul de mari. În acest fel, el se împărtășește și se hrănește în chip nevăzut cu Iisus Hristos, ori de câte ori se gândește cu evlavie la taina întrupării și pătimirii Sale, și se umple de iubire către El”. *Urmând pe Domnul*, traducere de preotul D. C. Vișan, București, 1927, pag.280.

45. Cf. Nicolae Cabasila, *Explicarea dumnezeieștei Liturghii*, cap. 42, 43 și 45. P.G., t. CL, col. 457-465. În traducere română. a diaconului Ene Braniște, pp. 94-100.

în rugăciunile, care alcătuiesc Canonul Sfintei Împărtășiri.

Obiectul final al Liturghiei este, prin urmare, sfințirea credincioșilor prin împărtășirea reală cu Sf. Taine, la care sunt îndemnați de fiecare dată să se apropie „cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste”. Hotărârea participării în fapt la această dumnezeiască Cină de taină este lăsată, însă, în seama conștiinței fiecăruia, potrivit regulii fixate de Sf.Ap. Pavel: „Să se cerceteze omul pe sine însuși, și așa să mănânce din Pâinea aceasta și să bea din acest pahar” (I Corint. XI, 28). Biserica îndeamnă și sfătuiește, dar nu silește și nu momeste prin artificii, ci lasă câmp liber râvnei și elanului spontan, cum am văzut că se exprima Nicolae Cabasila.

4. Disciplina împărtășirii în Biserica Ortodoxă. – Ca atare, întemeiată pe acest principiu și pe experiența din primele veacuri ale istoriei sale, Biserica s-a oprit la o regulă concepută în spirit de libertate, cu privire la împărtășire, așa precum se vede în primul rând din sensul minimal, pe care îl au termenele fixate în acest scop, fie prin uz, fie prin dispozițiuni oficiale ori în scrierile teologilor. Astfel, Sf. Simion, Arhiepiscopul Tesalonicului (†1430), recomanda credincioșilor mireni ca „**adesea**, prin spovedanie, cu zdrobirea inimii și cucernicia sufletului, să se cuminece și nimeni din cei ce se tem și iubesc pe Domnul să nu treacă peste 40 de zile”⁴⁶. Împărtășirea nu este îngrădită însă, în acest chip, printr-un termen, deoarece Arhiepiscopul Simion nu zice că cineva trebuie să se împărtășească o singură dată la 40 de zile și nici că ar fi oprit să facă acest lucru mai înainte de împlinirea acestui timp. Termenul acesta este fixat în extremis, în sensul ca nimeni să nu-l depășească fără să fi primit Sf. Euharistie **cel puțin** odată, neputând să fie cineva oprit să facă aceasta de mai multe ori – „adesea”, cum zicea el – dacă nu-l osândește conștiința sa. Deci, dacă un credincios ar lua Sfintele Taine în primele săptămâni ori decade ale acestui interval, ar avea de fiecare dată înaintea sa un nou termen de 40 zile, în care, făcând la fel ar ajunge astfel la două, trei ori patru sau chiar mai multe împărtășiri în cursul celor șase săptămâni. Orice îndoială asupra acestei interpretări este înlăturată de însuși Arhiepiscopul Simion, care se completează astfel în continuarea textului citat: „ci, dacă se va păzi pe cât se va putea, să se apropie și mai curând de Cuminecătura lui Hristos, iar, de se va putea, chiar în toate Duminicile, mai ales cei bătrâni și cei bolnavi, pentru că aceasta ne este viața și tăria”^{46 bis}.

46. Simion, Arhiepiscopul Tesalonicului, *Despre slujba îngropării*, cap.360, Ediția rom., cit., p.242, P.G., t. CLV, col.672.

Împărtășirea duminicală era considerată de Sf. Grigorie Palama, Arhiepiscopul Tesalonicului († 1360), ca o datorie a fiecărui creștin. Astfel, amintind în al său „Decalog al legiurii celei după Hristos” că Duminica este ziua în care a înviat Mântuitorul, el subliniază că această zi este ocaziune pentru credincioși de a o petrece stăpâniți de gândul la viața viitoare, meditănd la Legea Domnului, cercetându-și lipsurile morale și silindu-se să se îndrepteze, pentru ca astfel, mergând la slujba divină „cu credință sinceră și cuget nevinovat te vei împărtăși cu Sf. Trup și Sânge ale lui Hristos și vei pune început vieții desăvârșite și te vei înnoi pe sineți și te vei pregăti pentru primirea bunurilor veacului viitor”⁴⁷.

Precum se vede, spiritul vieții creștine din Biserica primară pulsează încă în prescripțiile și îndemnurile, prin care îndrumătorii duhovnicești căutau să stimuleze până nu demult râvna spirituală a contemporanilor. Împărtășirea duminicală reprezenta încă idealul spiritualității bisericești, cel puțin în conștiința oficială, rămasă fidelă principului disciplinei primare a împărtășirii dar care nu-și mai găsea de mult aplicare în deprinderile religioase ale credincioșilor. Prin obicei, ajunsese regulă în practica vieții bisericești deprinderea curentă deja în timpul Sf. Ambrozie, Sf. Ioan Gură de Aur și a sinoadelor locale apusene din primele veacuri ale evului mediu, citate mai înainte. Până în cele din urmă, această practică fu recunoscută ea însăși ca regulă oficială în Mărturisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă, care ne învață că, potrivit poruncii a patra a Bisericii, suntem datori să ne mărturisim și să ne împărtășim de patru ori pe an sau „cel puțin odată pe an..., în timpul Sfintei Patruzecimi”. Ca și la Arhiepiscopul Simion al Tesalonicului, aceste termene sunt de asemenea minimale, privind împărtășirea de obște, întrucât se prevede că „cei ce sunt înaintați în cuvioșie și în cucernicie

46 bis. În alt loc din scrierile sale, același Arhiepiscop al Tesalonicului consideră că, cei osârdnici dintre preoții de mir și ieromonahul s-ar cuveni să liturghisească și să se împărtășească, de s-ar putea, în fiecare zi, ori de patru ori pe săptămână ca Sf. Vasile cel Mare, curățiți prin Sf. Mărturisire, sau „măcar de două ori pe săptămână negreșit” (desigur, Sâmbăta și Duminica). *Despre preoție*, P.G., t. CLV, col. 972 și 973; în traduc. român. cit., pp.345 și 355. Aici își găsea, desigur, unul dintre temeiurile sale, articolul 23 din *Regulamentul pentru disciplina bisericească din anul 1875*, care prevede ca „oficiul divin în bisericile de prin mănăstiri, pe la catedrale, pe la bisericile de prin orașe, care au mijloace și cler îndestulător, să se facă în toate zilele regulat, iar pe la bisericile de pe la sate, cel puțin Sâmbetele și Duminicile și în toate sărbătorile...”. Vezi Chiru Costescu, *Colecțiunea de legi, regulamente...* București, 1916, p.291.

47. Grigorie, Arhiepiscopul Tesalonicului, *Decalog...* P.G., t. CL, col.1093 D.

să se mărturisească în fiecare lună... și să se împărtășească cu Sfintele”⁴⁸. Principiul împărtășirii mai dese este admis astfel expres, cel puțin pentru cei de pe trepte superioare de pietate⁴⁹, iar aplicarea lui practică duce la crearea unei situații aproape identice cu cea din regula lui Simion al Tesalonicului. Căci este necesar să remarcăm că, în porunca a patra a Bisericii, nu se indică termene sau zile determinate pentru împărtășirile cerute îndeobște, ci ele sunt presupuse în legătură cu cele patru posturi de peste an; mai mult, se precizează că „cel puțin **în timpul Sfintei Patruzecimi**”, ceea ce însemnează **în cursul** acestui post, și, deci, tot așa și în cursul celorlalte.

Negreșit, treptele pietății religioase nu se pot urca de toți în aceeași cadență, pentru că aceasta nu se petrece chiar independent de temperamentul, de stările de suflet, de aptitudinile spirituale și de condițiile sau împrejurările vieții personale ale fiecăruia. Unii au nevoie de un timp mai lung de eforturi, iar alții se pot concentra și se aprind mai repede de râvnă duhovnicească, simțind viu gustul sau foamea și setea spirituală de masa Domnului, fără de care actele de pietate rămân un simplu formalism cu valoare de suprafață sau chiar lipsite de orice valoare. Pe terenul vieții creștine adică, trebuie să ne imaginăm situațiile prin analogie cu întrecerile la curse, cum se exprima Sf. Ap. Pavel (I Corint. IX, 24) și după el diferiți teologi și scriitori creștini. Termenul cel mai înalt al spiritualității bisericesti sau ținta propusă este împărtășirea cu Sf. Euharistie. Unii se pot apropia de ea mai curând, pentru că se găsesc în condițiuni de har și personale, care le permit să alerge mai repede; alții sosesc mai târziu, pentru că merg mai încet. De fapt, așa se și înfățișează situația mai cu seamă în parohiile din orașe, unde se văd credincioși împărtășindu-se unii în Sâmbăta și Duminica primei săptămâni din Păresimi sau în Duminicile următoare ale Postului, iar alții Sâmbăta și Duminica Floriilor, în Joia și Sâmbăta Patimilor, iar cei mai mulți în Duminica Sfintei Învieri. Tot așa și pentru cei din gradele avansate de pietate nu se specifică o anumită Duminică din lună, ea putând să fie deci tot atât de bine pentru unii întâia, pentru alții a doua, a treia, ori a patra sau o sărbătoare din cursul lunii, deoarece nu se pot găsi gata deodată toți cu dispoziția sufletească cerută pentru o împărtășire în stare de vrednicie. Unii

48. *Mărturisirea ortodoxă*, pt. I, Răspuns la întrebarea XC.

49. În rândurile acestora poate fi socotit tot cel care se arată însuflețit de iubire pentru Hristos, simte dorința și bucuria de a se uni cu El prin luarea Sfintelor Sale Taine și, pentru aceasta, având harul într-ajutor, se silește a fi curățit de patimi.

pot realiza o astfel de situație pentru o Duminică sau sărbătoare, iar alții pentru celelalte.

Interpretată, înțeleasă și aplicată în acest sens, care este cel exact, porunca a patra a Bisericii creează astfel cele mai perfecte condițiuni pentru ca îndemnul Liturghiei „cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste **să vă apropiați**” de Sfintele Taine, să nu răsune în deșert în niciuna din bisericile parohiale, mănăstirești sau din alte instituții bisericești. Oricând se pot găsi adică grupuri mai mari ori mai mici de credincioși, care să vină în fiecare Duminică sau sărbătoare, la Cina euharistică, în cadrul împărtășirii lor lunare ori mai rare sau din cursul posturilor. Vine astfel la expresie ceea ce noi am numit spiritul de libertate, în care este concepută disciplina Bisericii Ortodoxe cu privire la împărtășire, ca mijloc de sfințire și de perfecțiune spirituală. Ea corespunde exact situației existente în epoca instituirii anafurei, când, dacă nu se mai împărtășeau toți creștinii la fiecare Liturghie, nu era totuși Liturghie, la care măcar unii să nu primească Trupul și Sângele Domnului. Cu zel, cu tact și cu înțelepciune pastorală, aceasta poate fi pe deplin o realitate actuală în orice biserică de enorie sau din alt gen de comunitate.

Eșalonarea acestor împărtășiri este în funcție de momentul apreciat ca cel mai potrivit, de conștiința credincioșilor. Sf. Ioan Gură de Aur blama pe aceia dintre ei, care veneau la primirea Sfintelor Taine mecanic, luați de curent, fără socoteală și chibzuință, „mai mult din obicei și pentru a se supune rânduiei”. Împotriva deprinderii luate de credincioși de a veni la împărtășit numai la marile praznice de peste an, el sublinia că nu acesta este criteriul, după care trebuie stabilit timpul potrivit pentru apropierea de Sf. Împărtășire; „căci nici Epifania, nici Păresimile nu ne fac vrednici să ne apropiem de Sf. Taine, ci curăția și nevinovăția sufletului. Cu acestea (dacă le ai pe acestea), apropie-te neîncetat”, zicea el; „fără ele însă, niciodată...⁵⁰. Precum v-am spus adesea s-ar cuveni ca pentru împărtășit să țineți seama nu de sărbători, ci de curăția conștiinței și atunci să vă atingeți de Sf. Jertfă. Căci cel ce este vinovat și pătat nu se cuvine să se împărtășească nici în vremea sărbătorii cu acest Sfânt și înfricoșător Trup; cel curat însă și spălat de păcatele sale prin pocăință desăvârșită, este vrednic a se împărtăși cu

50. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia III, 4, asupra epist. către Efeseni*, P.G., t. LXII, col.28; vezi și *Omilia XXVIII, 1 as. ep. 1 Corinteni*, P.G., t. LXI, col.233 și *Omilia XVII, 4 la ep. către Evrei*, P.G., t. LXIII, col. 131-132.

dumnezeieștile Taine și să se bucure de darurile lui Dumnezeu, atât în zi de sărbătoare, cât și în oricare alt timp⁵¹. Timpul (termenul) potrivit de împărtășire să fie pentru voi conștiința curată⁵².

Este limpede deci că nu numai în cursul posturilor, ci oricând se poate împărtăși cineva, dacă simte această trebuință și este pregătit cu cuvenita mărturisire. Același sens îl are și învățătura din Mărturisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă, întrucât ea îngăduie celor evlavioși să vină lunar la Sf. Taine, adică în tot cursul anului bisericesc. Dacă pot fi și termene, zile sau ocaziuni preferate uneori de credincioși, totuși împărtășirea nimănui nu poate fi condiționată de date fixe, căci de câte ori și când are să participe cineva la Cina Domnului atârnă de conștiința lui așa precum a stabilit Sf. Ap. Pavel și văzurăm că sfătuiește Sf. Ioan Gură de Aur. Ca atare, chiar în mănăstirile, care și-ar fixa împărtășirea mai deasă ca regulă specială de viață religioasă, nu se poate impune membrilor comunității să se împărtășească absolut toți la aceleași date și nici ca absolut toți care se află prezenți la Sf. Liturghie să se apropie neapărat la fiecare dată de Sf. Taine. Altfel, automatizarea și mecanizarea împărtășirii este inevitabilă, deoarece nu este exclus ca unii să vină numai luați de curent, iar alții pentru că nu pot să reziste prejudecății mediului. Sf. Ioan Gură de Aur ne face însă atenți că atunci când Sf. Ap. Pavel spune „oridecâteori veți mânca Pâinea aceasta...”, l-a făcut pe cel ce se împărtășește stăpân, eliberându-l de orice calculare a timpului⁵³.

Pe aceste temeuri își sprijinea Atanasie din Paros apărarea împărtășirii mai dese, practică de un anumit grup de monahi din mănăstirile Athosului, printre care se găsea el însuși. În același sens s-a pronunțat atunci și Patriarhul ecumenic Teodosie, care, trebuind să intervină pentru liniștea spiritelor intrigate de ivirea acestui curent, dă următoarea lămurire în gramata sa din anul 1772: „În ceea ce privește apropierea mai deasă ori mai rară (târzie) de împărtășirea cu prea curatele Taine, spun că s-a hotărât un timp anume, dar este neapărat necesară pregătirea prin pocăință și mărturisire⁵⁴. Într-o formă aproape identică fusese dat și răspunsul canonic al Patriarhului Atanasie al Antiohiei în veacul al șaselea

51. Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre Botezul lui Hristos*, 4. P.G., t. XLIX, col. 369-370

52. Idem, *Omilia V, 3 la I Timotei*. P.G., t. LXII, col. 529

53. Atanasie Parios, în *Istoria athona*, traduc. rus. cit., p. 391. (După traduc. român. în manuscrisul citat).

54. În *Istoria Athona*, partea III-a, p. 390.

(an 561) la întrebarea: „Cum este mai bine a se împărtăși: mai des, ori mai rar?”. Luând ca criteriu textul din epistola I Corint. XI, 27-29, el conchidea că „este prea lămurit că mai înainte trebuie să ne curățim și să ne liberăm de toată fapta vrăjmașă și astfel să ne apropiem de dumnezeiasca slujbă tainică, ca nu cumva să fie spre pieirea sufletului și a trupului”⁵⁵.

5. Împărtășirea deasă și spovedania. – În creștinismul oriental și în speță în Biserica Ortodoxă, chestiunea împărtășirii a fost tratată și rezolvată, așadar, nu din punct de vedere al numărului de ori al unor termene anume determinate, ci în dependență de stare de curăția credincioșilor. S-a respectat astfel strict sensul versetelor cunoscute din epistola întâia către Corinteni a Sf. Ap. Pavel și a luminoaselor comentarii din omiliile Sfântului Ioan Gură de Aur, din care unele extras au fost trecute între prescripțiunile canonice privitoare la împărtășire. Acest principiu se vede afirmat invariabil, în deosebi cu ocaziunea potolirii controverselor, care au turburat atmosfera din mănăstirile Athosului, unde găseau susținători atât împărtășirea zilnică cât și împărtășirea distanțată printr-un număr mai mare ori mai mic de zile pentru pregătirea prin pocăință după spovedanie. Sesizat oficial de o scrisoare din partea conducerii Athosului, asupra discordiei ivite pe tema acestor două practici, Patriarhul ecumenic Gavriil le atrage atenția prin tomosul sinodal din Aprilie 1785, că „în ceea ce privește timpul împărtășirii cu dumnezeieștile și prea curatele Taine, se recunoaște că împărtășirea mai deasă este de folos numai dacă s-ar face cu vrednicie; dar pentru a fi cu vrednicie este necesară neapărat curăția nepătată a inimii noastre. Căci timpul de împărtășire, zice marele Părinte Sf. Ioan Gură de Aur, nu-l hotărăște sărbătoarea și praznicul, ci conștiința curată și viața fără vini. Și iarăși mai departe zice același Părinte: dar dacă cineva vrea să participe la această Jertfă, trebuie să se curețe cu multe zile înainte prin pocăință, rugăciune, milostenie și prin cugetarea la cele duhovnicești și să nu se mai întoarcă la ele...^{55 bis}. Așa că, după Sf. Ioan Gură de Aur și după dumnezeiescul Apostol, să se cerceteze fiecare dintre noi pe sine și așa să mănânce din Pâine și să bea din potir”⁵⁶.

55. La Nicodim Milaș, *Canoanele...*, vol. II, pt. II, p. 263.

55 bis. Tomusul reproduce în această ultimă frază un scurt pasaj din *Omilia VI, 4 contra Anomeilor (Despre Sf. Filogoniu)*. P.G., t. XLVIII, col. 755.

56. Manuel Ghedeon, *Κανονικά διατάξεις*, t. I, Constantinopol, 1888, p. 271. Sinodul consideră că fierberea spiritelor pe tema împărtășirii era alimentată de o cârtică anonimă „Despre deasa împărtășire”, ce fusese anexată la scrisoarea trimisă de conducerea

Ulterior, a fost nevoie să se străduiască într-o formă ceva mai dezvoltată, prin tomosul sinodal din August 1807 al Patriarhului Grigorie, față de cele două direcții ce continuau să se încrucișeze printre aceiași monahi, dintre care „unii ziceau că e bine a se împărtăși des și fără spovedanie, în timp ce alții că este bine la termen anumit și fără osândă”. Ambele curente sunt dezaprobată însă prin hotărârile sinodului, care, ca și mai înainte, subliniază că: „împărtășirea cu prea curatele Taine se cuvine să se facă, neapărat prin cercetarea fiecărui credincios, după dumnezeiescul Apostol, care spune: să se cerceteze fiecare pe sine...; dar cercetarea aceasta nu se poate face de el însuși, ci de preoții-duhovnici împuterniciți de Arhierei cu gramate bisericești, ce-i îndrumază cum trebuie să cerceteze și să ispitească adâncul inimilor celor care se spovedesc, cugetele, faptele și obiceiurile și să le dea leacuri epitimisindu-i după canoanele Sfinților și de Dumnezeu purtătorilor Părinți, iar după îndreptare să încuviințeze celor vrednici împărtășirea cu prea curatele Taine, precum învață și dumnezeiescul Părinte al Bisericii cel cu vorbirea de aur... Deci, fiecare credincios..., conformându-se acestei reguli, să se cerceteze pe sine prin preotul său duhovnic și așa să se apropie cu frică de Dumnezeu și cu

Athosului. Iarăși scrisoarea oficială din partea comunității relatează că, „din cauza acestei cărți, s-au iscat și s-au format multe certuri și discuții, unii primind-o și zicând că trebuie a se împărtăși în fiecare zi cu prea curatele Taine ale lui Hristos, ...iar alții împotrindu-se și propunând că trebuie mai întâi a se pregăti cu multe zile înainte, prin mărturisirea necesară, prin înfrânare și cuvenita pocăință, așa încât după aceea să se apropie de Sf. Împărtășire”. Broșura păru nu numai plină de răstălmăciri și potrivnică bunei rânduieli și vechii practici bisericești, ci având și un caracter subversiv. De aceea, Sinodul o dezaproabă prin tomosul său și interzise lectura ei sub amenințarea cu epitimii. Mai mult, în același an (1785), venind pe scaunul patriarhal Mitropolitul Procopie al Smirnei, se dete un tomos sinodal special pentru condamnarea acestei broșuri. Ca toate acțiunile întreprinse în atmosfera de enervare și de prejudecăți, condamnarea cărții „Despre deasa împărtășire” s-a dovedit pripită și neîntemeiată. Autorul ei era Macarie Notara, fost Mitropolit al Corintului, precum ne lasă să constatăm o scrisoare, ce i-a fost adresată de Neofit, Patriarhul constantinopolitan (1789-1794). Proin Mitropolitul Macarie (considerat între sfinții naționali ai calendarului grec) era încunoștiințat prin această gramată patriarhală că lucrarea sa „Despre deasa împărtășire”, în urma cercetării atente în sinod, a fost dovedită „folositoare de suflet și mântuitoare, neavând nimic care să împiedice pe cel ce prin pocăință și cu adevărată mărturisire se învrednicește a se împărtăși...”. Ca atare, cărticica este reabilitată, ridicându-se condamnarea pronunțată mai înainte împotriva ei și anulându-se epitimiile, cu care erau amenințați cititorii. La Manuel Ghedeon, *op. cit.*, pp. 269-270, 272-274.

dragoste de împărtășirea cu curatele și înfricoșătoarele Taine⁵⁷. Față de cei care întrețineau încă agitația spiritelor afirmând „că este dogmă și hotărâre neschimbată a Bisericii, Sf. Împărtășire la termenul de 40 de zile cu preacuratul și nesticăciosul Trup și Sânge al Domnului și Dumnezeuului și Mântuitorului nostru Iisus Hristosși că este neîndreptățită și neiertată cea care se face înainte sau după 40 de zile”, interveni în cele din urmă tomosul sinodal din August 1819 al aceluiași Patriarh Grigorie. „Fiți încredințați și cunoașteți”, li se spune, „că cei evlavioși sunt datori să se apropie și să se împărtășească cu Trupul cel de viață făcător, la fiecare Liturghie; pentru aceasta sunt invitați de preot: Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați. Dar din pricina alunecării și neputinței omului de a se apropia de Sf. Împărtășire atunci când, mărturisindu-se duhovnicului său, este găsit vrednic de dumnezeiasca Împărtășire și primește dezlegare pentru aceasta de la duhovnic. Dacă, fiind găsit vinovat, e supus la canon, să-și facă cu pocăință și lacrimi mai întâi canonul, ce i s-a dat și apoi din nou venind la duhovnic să ia de la el dezlegare și așa să se învrednicească de dumnezeiasca și Sfânta Împărtășire, pentru care nu există nici un termen fix de zile; dar nici nu se cuvine să treacă mai întâi 40 de zile după ce s-a apropiat de cele dumnezeiești, deoarece acest lucru este neoprit și neîmpiedicat, așa că celui care vrea și ia învoire de la duhovnicul său ca unul ce este fără vină, îi este îngăduit să se împărtășească și săptămânal. Cu privire la acestea, nu există nici hotărâre și nici canon apostolic⁵⁸”.

Deci, dacă se poate vorbi de termene sau de intervale de timp mai mari ori mai mici între împărtășiri, adică de împărtășiri mai rari ori mai dese, aceasta depinde de măsura în care credincioșii au nevoie de un canon de pocăință de durată mai lungă sau mai scurtă, pentru câștigarea curăției necesare la apropierea de Sf. Taine. Impunerea spovedaniei ca esențială condițiune înainte de împărtășire, în toate instrucțiunile oficiale, prescripțiunile canonice și cărțile simbolice, constituie o particularitate a Bisericii Ortodoxe, pe care Mărturisirea lui Mitrofan Kritopulos pare că o subliniază nu fără o transparentă aluzie, atunci când declară că „Biserica nu împărtășește pe toți cu această dumnezeiască Taină, oricum și fără cercetare, ci pe cei care sunt gata și sunt pregătiți pentru această împărtășire⁵⁹”.

57. Manuel Ghedeon, *op. cit.* t.II, C-nopol, 1889, pp.123 și 124.,

58. Manuel ghedeon, *op. cit.*, t. II, pp.153 și 154.

59. Mitrofan Kritopulos, *Ομολογια...* La Ion Michalcescu, Leipzig, 1904, p.225; vezi și

Mărturisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă învață chiar lămurit în Răspunsul la întrebarea 107 din partea întâia, că „la primirea înfricoșătoarelor Taine, trebuie să ne pregătim după rânduiala Bisericii noastre Ortodoxe, adică cu mărturisire curată, post, zdrobirea inimii, împăcarea deplină cu toți și alte asemenea”. Iese astfel în evidență importanța, pe care o are în concepția ortodoxă aspectul psihologic sau momentul ascetic în legătură cu actul sfințirii, adică pregătirea cu pocăință prin mărturisirea sinceră a păcatelor, cu zdrobire de inimă și hotărâre de îndreptare, post și rugăciune, exercitarea în virtuțile care ne curăță de patimi și ne apropie de Hristos, evlavie și dragoste de Dumnezeu împreună cu dorința de a ne uni cu El prin împărtășirea cu Sf. Taine.

În această privință s-au ivit de curând discuțiuni în jurul unei forme sumare de spovedanie, practică la una din mănăstirile noastre, care a introdus împărtășirea deasă ca regulă specială de viață creștină a comunității. Mărturisirea nu urmează aici ritualul tradițional al Bisericii, ci este încadrată în „Rugăciunea de iertarea tuturor păcatelor celor de voie și celor fără de voie și a tot jurământul și blestemul”, pe care preotul duhovnic o citește întregii comunități adunată laolaltă, după Utrenia de la Priveghere. Când se încheie pasagiul, în care sunt enumerate diferitele categorii de păcate, asistența răspunde în cor: „Toate acestea și mai mult decât acestea am făcut”. Administrarea Tainei se termină cu formula de iertare, rostită pentru toți, inclusiv închinătorii veniți aici, dar care au fost supuși aparte, mai înainte, de asemenea în grup, încă unei alte variante a acestei forme de spovedanie. Anume, fiecare din ei a răspuns afirmativ ori de câte ori a auzit pronunțându-se în cursul rugăciunii menționate, titlul unui păcat pe care l-a săvârșit (de exemplu: „am mințit”, „am furat”, „am clevetit”, etc.).

Negreșit, nu este ușor de găsit, în condițiuni sau împrejurări normale, justificare suficientă pentru spovedania în această formulă, deoarece ea nu este deplină nici ca mărturisire materială, nici ca act de pocăință. Rămân adică nemărturisite și deci necunoscute circumstanțele, de care a fost legată săvârșirea păcatelor, ceea ce împiedică pe duhovnic pe de o parte să aprecieze gradul lor de gravitate individuală, iar pe de alta să constate existența unui

p. 226. Între alte condițiuni de pregătire, el menționează: „...Să facă milostenii înainte și după ziua de împărtășire. În sfârșit, fiecare dintre cei ce au să se împărtășească trebuie ca să ia dezlegare de păcate de la unul din preoții-duhovnici rânduiți în acest scop și să se apropie de Împărtășire”. *Ibidem*, pag.226.

proces de pocăință interioară. El se află astfel în imposibilitate să prescrie un canon de pocăință pe terenul vieții creștine, adică un exercițiu de îndreptare corespunzător stării individuale a credincioșilor. Fără să vrea, deci, preotul-duhovnic este pus în poziție de a absenta de la îndeplinirea rolului său de îndrumător spiritual, de care sufletele au nevoie în tendința lor spre perfecțiune și mântuire.

Caracterul mecanic și formalist al acestui sistem de spovedanie îl stabilește însăși formula stereotipă de mărturisire colectivă „toate acestea și mai mult decât acestea am făcut”, prin care penitenții sunt nevoiți să se acuze de păcate, în cea mai mare parte, poate, nesăvârșite de ei. Mecanic este de asemenea și caracterul răspunsurilor afirmative date individual la pronunțarea diferitelor nume de păcate, întrucât aceste răspunsuri nu sunt nici reflectate sau rod al unui examen personal de conștiință și nici nu sunt urmate de un exercițiu anumit de pocăință. Negreșit, când împărtășirea tuturor, fără excepție, urmează automat spovedaniei colective, fără preocupare dacă anumite scăderi constituie impedimente la apropierea de Sf. Taine, obligația la pocăință și la acte pentru corijarea vieții divine din ce în ce mai umbrită în conștiințe. În spiritul celor nepreveniți de condițiile, în care primirea Sfintei Euharistii își poate produce roadele sale duhovnicești, rămâne astfel fără sens și rezonanță propozițiunea prin care Liturgia invită să se apropie de Sf. Taine numai cei „cu frică de Dumnezeu”. Formula „Sfințele, – sfinților”, previne pe credincioși că Sf. Taine sunt destinate numai sfinților, adică celor în stare de perfectă curăție morală, ceea ce însemnează, precum remarca Sf. Ioan Gură de Aur, că „dacă cineva nu este sfânt, să nu se apropie”. El subliniază că „nu se spune simplu sau în chip general nepătat de păcate ci sfânt; căci pe sfânt nu-l face numai dezlegarea de păcate, ci și prezența Sf. Duh și mulțimea faptelor bune”⁶⁰.

Spovedania individuală și secretă, stabilită de disciplina bisericească, rămâne prin urmare indispensabilă⁶¹, chiar pentru cei avansați în pietate,

60. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XVII, 5 as. ep. către Evrei*, P.G., t. LXIII, col.133.

61. Spovedania colectivă a fost o îngăduință admisă în chip excepțional și exclusiv în cazul unic al preotului Ioan Serghiev din Kronstadt. (Vezi S. V. Bulgakov, *Năstolnaia Kniga dlea sveașcenno-țerkovno-slijitelei = Cartea de masă (de căpătâu) pentru sfinții slujitori bisericești*, ed. III, Kiev, 1913, p.1066 în notă), care a recurs la această metodă după ce crescuse exclusiv numărul celor ce se împărtășeau zilnic, ajungând uneori până la 5.000. Accentele vibrante ale cuvântărilor rostite de el printre moliftele de spovedanie și în care erau interpretate sugestiv aceste rugăciuni, răscoleau o căință adâncă în sufletele

în însuși interesul susținerii și îndrumării progresului lor spiritual de către duhovnic. Stările de pietate au ele înșile tentațiile și încercările lor specifice, așa că se găsește motivat îndemnul Arhiepiscopului Simion al Tesalonicului: „Și aceia cărora li se pare că nu sunt căzuți (ceea ce, după cum socotesc eu, este cu neputință), toți trebuie să se pocăiască”⁶².

Tainele cele prea curate și prea sfinte îndumnezeiesc și înviază numai pe cel ce le mănâncă și le bea cu inimă curată, cu gând înfricoșat și cu suflet umilit⁶³. Numai în astfel de condițiuni se poate spune că „Împărtășirea ajută atât de mult la potolirea patimilor și învingerea dușmanilor celor nevăzuți, care le aprind”⁶⁴. Pietatea legată de împărtășirea cu Sf. Taine nu se poate concepe, deci, fără o curățire a inimii și fără silința dse îmbunătățire sau perfecțiune morală, atât înainte, ca pregătire pentru primirea lor ca într-un templu sufletesc, cât și după aceea, din respect pentru Trupul și Sângele Domnului, care a primit a intra în acest chip la noi, a sălășlui la noi și a prânzi împreună cu noi la Cina Lui (Ioan, Apocalips, III, 20 și Ev. XIV, 23). De aceea, Sf. Ioan Gură de Aur punându-și chestiunea cine merită să fie mai mult aprobați dintre cei ce vin la împărtășire, declară că nu laudă „nici pe cei ce se împărtășesc odată, nici pe cei ce se apropie adesea și nici pe cei care vin de puține ori (rar), ci pe cei care fac aceasta cu cuget nevinovat, cu inimă curată și cu viață fără pată. Cei care sunt astfel să se apropie întotdeauna (neîncetat); însă, cei ce nu sunt astfel, să nu vină niciodată. Pentru ce? Pentru că își iau judecată, osândă și chin...”⁶⁵. Deci, pentru ca aceasta, (împărtășirea) s-o facem nu spre paguba și osânda sufletului nostru, ci spre mântuirea lui, vă îndemnăm ca, mai înainte curățiți-vă în tot chipul, așa să vă apropiați de Sf. Taine”⁶⁶.

penitenților, manifestată în mărturisiri publice, cu plânsete și vaete. (Vezi Pr. Nicolae Nicov, *Părintele Ioan Kronstadschi*, 1935). Aceasta nu infirmă însă considerațiile noastre critice pe marginea spovedaniei descrisă mai sus.

62. Simion, Arhiepiscopul Tesalonicului, *Despre pocăință*, cap.263, P.G., t. CLV, col. 488.

63. Cf. *Rugăciunea Sf. Simion, Noul Teolog*, în *Rânduiala Sf. Împărtășiri*.

64. *Rânduiala Sf. Vasile cel Mare*, VI, 98. *Vechile rânduieli ale vieții monahale*, Dobrușa, 1929, p.371.

65. Sf. Ioan Gură de aur, *Omilia 4 as. ep. către Evrei*, P.G., t. LXIII, col.131-132. Cf. și *Omilia III, 4 la ep. către Efeseni*, P.G., t. LXII, col.28.

66. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia VI, 3 împotriva Anomeilor – Despre Sf. Filogoniu*. P.g., t. XLVIII, col.753.

6. Închidere. – Fără îndoială, pentru întreținerea vieții sale spirituale, creștinul, dar mai cu seamă cel cu vot călugăresc, are nevoie să primească cât poate de des „Pâinea vieții veșnice”, care este „izvor de bunătăți, lumină, viață... și solire spre adăugirea și înmulțirea dumnezeieștii bunătăți”, spre iertarea păcatelor și spre viața de veci, spre sănătatea și sfințirea trupului și a sufletului, spre îndreptarea vieții și întărire, spre adăugirea faptei bune și a desăvârșirii, spre împlinirea poruncilor și împărtășirea de Duhul Sfânt, căruia îi devenim sălaș, căci cel ce se împărtășește cu Darurile cele dumnezeiești nu este sigur, ci cu Hristos⁶⁷. Unii pot să se împărtășească de ea în cursul tuturor epocilor sau perioadelor obștești de timp, socotite minimale de biserică, alții la câteva sau în cursul numai unuia din ele în fiecare an și, din nefericire, la mai mulți ani odată ori numai la sfârșitul vieții, în timp ce sufletele mai dăruite pot fi primite chiar lunar la masa euharistică.

Pot fi respinse însă acelea pe care nu obiceiul, ci o trebuință adâncă a inimii, adică o dragoste sfântă de Domnul le îndeamnă să guste din masa Lui de mai multe ori pe lună sau chiar duminical, dacă nu ca practică regulată, măcar în unele epoci ale anului bisericesc?

Dar dacă s-ar găsi unii în haină de nuntă și cu candelile aprinse și pline de untdelemnul faptelor bune de mai multe ori pe săptămână ori chiar zilnic, așa încât să poată lua Trupul și Sângele Domnului ca pâinea cea de toate zilele?

Procedând prin excludere, vom începe amintind că în istoria pietății Orientului creștin practica împărtășirii zilnice a avut, precum am văzut apariții efemere cu totul incidentale și locale, încât ar rămâne fără temeii încercarea de a căuta urmele unei tradiții neîntrerupte în acest sens. Chiar în epoca contemporană, împărtășirea zilnică în Biserica Ortodoxă a rămas de asemenea o experiență în funcțiune de puternica personalitate religioasă a renumitului misionar și povățuitor duhovnicesc, preotul Ioan Serghiev din Kronstadt. Negreșit, „cât de fericit și cât de plăcut e lui Dumnezeu acela care trăiește în așa fel și-și păstrează sufletul atât de curat, încât să se poată împărtăși în fiecare zi, dac-ar voi și dacă n-ar supăra pe frații săi prin aceasta!”⁶⁸. Nu oricine poate să spună însă în fiecare zi deopotrivă cu Sf. Ap.

67. Spicuri din rugăciunile *Rânduiei Sfintei Împărtășiri* și din cele pentru *mulțumire după Sf. Împărtășire*.

68. *Urmând pe Domnul*, traducerea citată, p.279.

Pavel: „De acum nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine” (Galat. II, 20).

Pe de altă parte, documentele de la începutul perioadei a doua a istoriei bisericești au demonstrat că nu numai împărtășirea de mai multe ori pe săptămână, dar chiar cea duminicală nu s-au putut menține nici ca disciplină generală a comunității, nici ca regulă normală a cinului monahal.

Această formă indirectă de răspuns la întrebările de mai sus ne dă imaginea unei uși, care, fără a fi încuiată, nu este totuși deschisă. Într-adevăr, o astfel de poartă se cuvine să stea descuiată, deoarece împărtășirile mai dese decât în practica curentă astăzi se găsesc întemeiate în doctrină, atestate de istoria Bisericii și confirmate în regulile disciplinei vieții creștine⁶⁹. Deși descuiată ea stă totuși închisă, deoarece este lăsată în seama fiecărui creștin evlavios să o deschidă Domnului, care „stă la ușă și bate; va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa”, zice Domnul însuși, „voiu intra la el voiu cina cu dânsul și el cu Mine” (Apocalips. III, 20). El și Tatăl Său intră, rămân și-și fac sălaș numai la cei care îi iubesc și păzesc cuvântul Lor (Ioan XIV, 23-24). Pe de altă parte, Biserica nu ține ermetic închisă sau încuiată ușa, prin care se ajunge la Pâinea cea cerească sau Pâinea vieții, pentru ca nimeni din cei care s-ar arăta înfometați de ea și dau dovadă că vor să și-o agonisească cu sudoarea frunții, să nu rămână flămând și „să nu slăbească pe cale” (Mat. XV, 32).

Negreșit, în grija și răspunderea ei pentru mântuirea sufletelor, Biserica dorește să fie deschise tuturor porțile cerului, dar ia aminte totdeodată să nu rămână nezăvorâte ușile iadului, prin aruncarea mărgăritarului euharistic cu neglijență, la întâmplare sau cu îngăduință vinovată. În legătură însă cu domeniul supranaturalului, intervenția Bisericii între suflete și Dumnezeu are, precum remarca cineva, o limită, dincolo de care singură iubirea de oameni a lui Dumnezeu și providența Lui dispun de cugetele, sentimentele și hotărârile făpturii Sale plină de râvnă pentru mântuirea ei, întrucât „El este Cel ce, după a Sa bunăvoință, lucrează în voi și ca să voiți și ca să săvârșiți” (Filip II, 13), „vrednicia noastră fiind

69. Exprimându-și mâhnirea pentru atitudinea de suspiciune, cu care era întâmpinată împărtășirea mai deasă, Atanasie Parios sublinia că „prin așa de multe dovezi biblice, canonice și mărturii ale dumnezeieștilor Părinți, ca pentru nici o altă chestiune bisericească, se arată că este și îndreptățită și mântuitoare, lucru ce se găsește expus așa de precis și de întemeiat în cărți” (tipărită prima oară la Lipsca în anul 1860), p.379, n.1.

de la Dumnezeu” (II Corint. III, 5). El singur știe care este calea cea mai potrivită pentru mântuirea fiecăruia. Tocmai pentru aceasta nu s-a formulat niciodată vreo hotărâre, prin care să se fi stabilit vreo restricție cu privire la timpul dintre împărtășirile unui credincios. Hotărâre în această privință se dă numai în fiecare caz în parte de către preotul-duhovnic, în scaunul de mărturisire, pe baza examenului de conștiință al credincioșilor și al gradului de pregătire, ori de câte ori ei vor să se apropie de masa Domnului. Când Sf. Ap. Pavel zice: „Oridecâteori mâncați această pâine și beți din acest potir...” (I Corint. XI, 26), „nu este greu de înțeles”, sublinia Atanasie Paros, „că cuvântul **oridecâteori** al Apostolului nu însemnează numai de atâtea ori pe lună, sau numai în Patruzecime, sau numai la trei luni, sau numai la șase luni, pentru că această expresiune însemnează în chip evident un timp nedeterminat... . Mai departe, Sf. Ap. Pavel spune că vinovat va fi Trupului și Sângelui Domnului nu cel ce mănâncă și bea înainte de un anumit termen, ci acela care mănâncă și bea cu nevrednicie; prin urmare, nu spune să mai aștepte omul un număr de zile, ci poruncește să se cerceteze fiecare pe sine și așa să mănânce din Pâine și să bea din potir. Deci când? Evident, când voiește. Pentru că cel ce mănâncă și bea, osândă mănâncă și bea sieși nu fiindcă a zăbovit sau s-a grăbit, ci pentru că e nevrednic”⁷⁰.

Sf. Ioan Gură de Aur are chiar cuvinte de dojană față de cei care își închipuie că vrednicia ori nevrednicia cuiva pentru primirea Sfintelor Taine ar fi determinată de distanța mai mare ori mai mică de timp dintre împărtășiri. „Este ciudat”, zicea el, „că tu hotărăști vrednicia apropierei (de Sf. Taine), nu după curăția cugetului, ci după intervalul de timp și consideri că aceasta este evlavie să nu te împărtășești dese ori, nedându-ți seama că împărtășirea cu nevrednicie te pătează chiar dacă ai face-o o singură dată, pe când cea în stare de vrednicie te mântuiește chiar dacă s-ar face adesea. Cutezanță este nu împărtășirea de multe ori, ci cea cu nevrednicie, chiar dacă cineva s-ar împărtăși o singură dată în viața lui”⁷¹. Această dumnezeiască masă, care este pricină a atâtor bunătăți și izvor de viață, ni se face spre judecată (osândă), precum se exprima același Sfânt Părinte, nu prin însăși natura ei, ci prin voința celui care se apropie de ea”⁷².

Biserica recomandă să se facă împărtășirea mai cu seamă în timpul

70. *Istoria Athona*, p.391 (traducerile citate).

71. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia V. 3 la 1 Timotei*. P.G., t. LII, col.529

72. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia XXVIII, 1 la Corinteni*. P.G., t. LXI, col.233.

posturilor, pentru că acestea fiind îndeobște epoci de exerciții spirituale speciale, credincioșii găsesc atunci mai cu ușurință condițiuni proprii pentru pregătirea dispoziției sufletești trebuitoare în vederea participării lor la dumnezeiasca Cină cea de Taină. La mijloc sunt deci considerații de ordin practic. Aceia însă, pe care o foame și o sete duhovnicească deosebită îi face să dorească o împărtășire mai deasă, se pot apropia și în alte vremi ale anului bisericesc, la Liturghia din orice Duminică sau sărbătoare, dacă se găsesc pregătiți după rânduiala Tradiției Bisericii noastre. Căci, în această privință, rămâne normativă în chip suveran regula înscrisă de Sf. Ap. Pavel în prima sa epistolă către Corinteni, XI, 26-29: „Oridecâteori mâncați Pâinea aceasta și beți din acest potir, vestiți moartea Domnului până va veni. De aceea, cel ce va mânca Pâinea aceasta și va bea din potirul Domnului cu nevrednicie, va fi vinovat față de Trupul și Sângele Domnului. Să se ispitească dară omul pe sine și așa să mănânce din Pâinea aceasta și să bea din acest potir. Căci cel ce mănâncă și bea din ele cu nevrednicie, acela mănâncă și bea sieși osândă, nesocotind Trupul Domnului”.

